40

7
16-C
40

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
7
9 A
54

7-16C·40·

XV.10.18
B.3.

HISTORIA
DE GENTIBVS SEPTENTRIONALIBVS,

Authore Olao Magno, Gotho, Archiepiſcopo Vpſalenſi, Suetiæ & Gothiæ Primate.

A Cornelio Scribonio Grapheo, præclaræ vrbi Antuerpianæ à ſecretis, ſic in Epitomen redacta, vt non minus clarè quàm breuiter quicquid apud Septentrionales ſcitu dignum eſt, complectatur.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

ANTVERPIAE.
Apud Ioannem Bellerum, ſub inſigni Falconis. M. D. LXII.

CLARISSIMO VIRO D. VIGLIO ZVIchemo, *Friſio, in ſupremo Sereniſs. Philippi Hiſpaniarum, &c. Regis conſilio Præſidi æquiſs.*

Chriſtophorus Plantinus.

S. D. P.

OBlata eſt mihi nuper a D. Cornelio Scribonio Grapheo, præclaræ huius vrbis à ſecretis, viro antiquorum monumentorum peritiſsimo, Hiſtoriæ rerum Septentrionalium ab Olao Magno Gotho, Archiepiſcopo Vpſalenſi conſcriptæ, Romæ circa annum Domini M. D.LV. ſatis incommodo volumine excuſæ, magnoque ab omnibus propter inauditam variarum rerum nouitatem applauſu exceptę Epitome,

non minùs fidelis, quòd ne verbo quidem à ſuo prototypo differat (ne ſit, in quo iniuriam ſibi vllam Autor in oratione factã eſſe queri poſsit) quàm graui iudicio facta, quòd & omnia, & ſola ea, quæ ad Septentrionalium rerum cognitioné faciebant, magno compendio complectatur, ſublatis ſumma modeſtia iis, quas aliunde citat hiſtoriis, fabuloſis narrationibus, & veris quidé illis, ſed tritis, atque adeò otioſis Phyſicis, Geometricis, Aſtrologicis, Meteorologicis, ac nonnunquam Theologicis rationibus, tũ ſuperfluis quorundam Autorum citationibus, & aliquot non admodum neceſſariis ipſius Autoris præfationibus: pręterea ritibus, moribus, cõſuetudinibus non Septentrionalibus

libus modò, ſed & aliis gentibus pleriſque communibus.

Hanc Epitomē vt typis excuderem, etſi doctiſsimorum virorū, reiq́ue literariæ imprimis fauentium, qui hoc à mę cupidè efflagitabant, autoritas conſilij, cui me non obtemperare nefas eſſet, loco eſſe debebat: ratione tamen vna, quòd ſtudioſis omnibus propter characterum elegantiam, in excudendo diligentiam (quæ vt à me ſperabant, ſic, an ex voto eorum pręſtiterim, ipſorum eſto iudiciū) & commoditatem voluminis ſic geſtando aptioris, & emendo vilioris, gratum me facturum eſſe confirmarent, facilè, vt opus aggrederer, perſuaſerunt.

Omnibus itaq; ad eam rem inſtructis, ręliquum erat, vt quem-

admodum ex Olai Magni Archiepiſcopi operis huius Autoris nomine gratiſsima hæc multis prodijt hiſtoria, ſic illius Epitome vniuerſis per ſe, vt ſperamus, placitura, audaciùs tamen clari alicuius viri patrocinio freta in lucem emitteretur. Quòd autem te potiſsimùm mihi propoſuerim, Præſes æquiſſime, cuius ſub auſpiciis hanc Epitomen edendam eſſe ducerem, multis, iiſque grauiſsimis rationibus omiſsis, duas duntaxat (vt breuior ſim) hîc adſcribam.

Efficiet profectò celeberrima eruditionis, iudicij, prudentiæ tuæ fama, vt ab omnibus, qui non eò me temeritatis & impudentiæ proceſſurum fuiſſe iudicabunt, vt, niſi lectione digniſ-

ſima

ſima eſſet, eam amplitudini tuæ dicarem, fide certiore legatur.

Accedebat recens humanitatis, gratiæ, fauoris, quo me his paucis diebus, quibus Antuerpiæ fuiſti, complexus es, memoria: cuius ego teſtimonium, quum non modò priuatim, qua potero ſemper obſeruantia, obſequio, induſtria: ſed etiam publicè, vt & magnitudo tuorum in me meritorum, & meum erga te officium notius eſſet, edere vehementiſsimè cuperem: nullum mihi præſentius nũc occurrebat, quàm vt hunc artis noſtræ impreſſoriæ fructum, Amplitudini tuæ dicarem.

A te igitur etiam atque etiam peto, primùm, vt audaci gratitudinis meæ omnibus teſtandæ

ſtudio cum eorum,qui Epitomen hanc legent, & voluptate & vtilitate coniuncto, pro humanitate tua ignoſcas:tum vt eo animo opellam hanc noſtram accipias,patrocinioq́; tuo tueare, vt me propenſa voluntate tua in poſterum reddas alacriorem. Vale.

Ordo

Ordo Librorum & argumenta capitum Septent. Hiſtoriæ.

EPITOME LIBRI I.

DE ritu gentium,& natura rerum, ac vſu bellandi populorum Septentrionalium. fol.1.

ARGVMENT.

Biarmiæ deſcriptio.
Finmarchiæ deſcriptio.
Scricfinniæ deſcriptio.
De vehementia venti Circij.
De Septentrionalium ventorum violentia.
Diuerſi effectus tonitruum, fulminum,& coruſcationum in locis Septentrionalibus.
De frigoris aſperitate.
De pruinis,& caſu niuium.
De niuium & vitrorum varietate.
De caſtellis niualibus iuuenum.
De curſu glaciali equorum pro palliis.
De curſu glaciali hominum pro brauio.
De glacialibus hoſpitiis itinerantium.
De tranſitu glaciali inter voragines.
De glacialibus inſtrumentis.
De bellicis Gothorum obeliſcis,& erectis ſaxis.
De obeliſcis ſepulchralibus.
De ſaxis figuratis,&c.
De horologiis vmbroſis.
De baculis temporum deſignatoribus.
De Alphabeto Gothorum.

LIB. II.

De mira natura rerum Septentrional. fol.12.

ARGVMENT.

De venis ſulphureis,& combuſtione aquarum.

De quorundam montium admirabili natura.
Iſlandiæ, & eius gentis deſcriptio.
De ſonitu horribili littoralium cauernarum.
De rupe Monachi marini.
De rupe Coronata, & multitudine piſcium.
De fluxu & refluxu Oceani.
De charybdi, & mira natura glacierum.
De ſcorteis, ſeu coriariis nauibus piratarum Grunlandiæ.
De inſcrutabili profunditate littorum Noruegiæ.
De portubus annulorum ferreorum.
De periculoſo tranſitu montium Scars & Sula, inter Suetiam & Noruegiam.
De ſtatuis viarum in montibus niuoſis.
De tranſitu tenebroſo.
De luminibus & tedis piceis.
De irruptione aquarum ſtagnatarum.
De tribus famoſis lacubus Gothorum.
De ſpecubus inſidioſis.
De excellenti antiquitate Regiæ arcis Veſtrogothorum Aaranes.
De mirabili horto montis Kindaberg prope prædictam arcem.
De pulchritudine & vbertate inſulæ Gothorum Elandiæ.
De famoſiſsima inſula Gothorum Gothlandia dicta.
De clypeis principum montibus Hangæ inſculptis.
De rupibus galeatis.
De anguſtiis portuum lapidoſorum.
De ſcopulis lapidoſis, & via per Idebenkia periculoſa.
De torrentibus rapidis.
De diuerſis formis littoralium ſaxorum.
De ſaxis gigantum, & ſcaturigine fontium.

LIB. III.

De ſuperſtitioſa cultura dæmonum populorum Aquilonarium. fol. 30.

ARGVMENT.

De ſuperſtitioſa cultura Lituanorum paganorum.

De ſup-

De ſuppolarium hominum ſuperſtitioſa cultura.
De tribus diis maioribus Gothorum.
De tribus diis minoribus.
De magnifico templo Deorum Septentrionalium.
De ſacris & ſacrificiis Gothorum.
De ſuperſtitionibus Gothorum circa tonitrua.
De impugnatione Deorum.
De fatalibus ſororibus & nymphis.
De Eluarum, id eſt, ſpectrorum nocturna chorea.
De pugna contra Faunos.
De diuinatione.
De arte magica Erici ventoſi pilei, & aliorum.
De magicis mulieribus.
De magis & maleficis Finnorum.
De magicis inſtrumentis Bothniæ.
De magis marinis.
De mago ligato.
De caſtigatione maleficarum.
De damnis à dæmonibus datis.

LIB. IIII.

De bellis & moribus ſylueſtrium paganorum, ac vicinorum. fol. 42.

ARGVMENT.

De infelici pugna Regis Danorum Regneri.
De Finnorum lignipedum agilitate in bello.
De immanitate ſilueſtrium incolarum.
De ergaſtulis piſcium oſſibus conſtructis.
De quintuplici lingua Septentrionalium Regnorum.
De commutationibus mercium ſine nummis.
De nundinis glacialibus.
De nuptiis Lapponum per ignem & ſilicem.
De choreis luctuoſis.
De exercitiis ſublunaribus.
De nauibus, neruis, & radicibus colligatis.
De inſtructione ſagittandi.
De venatione Lapponum.
De tranſitu equorum ſuper montes niuoſos.
De periculoſo tranſitu intra montes.

De lege

De lege coruorum necandorum.
De baptizandis pueris ſylueſtrium incolarum.
De conuerſione Finlandiæ Septentrionalis, & Orientalis, ac maxima hoſpitalıtate.

LIB. V.

De Septentrionalium Gigantibus.

ARGVMENT.

De Gigantibus.
De diuerſitate Gigantum & pugilum,
De ſobrietate Gigantum, ac pugilum.
Starchateri carmen de frugalitate.
Starchateri diſcipuli.
De virtutibus fortiſsimi Starchateri.
De patrocinio quod tulit oppreſſis.
De exercitiis eiuſdem Starchateri.
De ſumma geſtorum Starchateri.
De maximo & terribili bello Suecorum ac Gothorum cui Starchaterus præfuit contra Danos.
De morte Starchateri.
De Haldano, aliiſq; pugilibus ab eo deuictis.
De alio quodam Haldano, & geſtis eius.
De Olone Vegeto.
De eodem pro pudicitia victorioſe pugnante.
De Arngrimi, & Aruarodi pugilum geſtis.
De occiſione vrſi, & epotatione ſanguinis eius.
De Regnero Piloſa barba dicto.
De Alfone pudicitiæ defenſore.
De ſtratagematibus Fridleui.
De eiuſdem ſtratagematibus per aues.
De pugna Haraldi Regis conrra draconem domeſt.
De pugna Frothonis & Fridleui contra ſerpentem.
De eodem Fridleuo.
De piratica illuſtrium virginum.

LIB. VI.

De mineris & metallis. fol.70.

ARGVMENT.

De mineris, & earum inuentione.
De ſitu mineralium venarum.

De modo cauandi metalla.
De diſtinctione Mineralium venarum.
De rotis,inſtrumentis,& periculis laboratorum.
De arte & ingenio fabrorum.
De diſtinctione fuſilium metallorum.
De metallicis dæmonibus.
De fulgure montium metallicorum.
De Aurificibus.
De argenteo ornatu virginum.

LIB. VII.

De bellicis inſtrumentis, ritu, cauſa, & cautelis præliandi. fo.74.

ARGVMENT.

De artificibus balliſtarum & telorum.
De ſagittis & telis bellicis.
De ſubita conuocatione communitatis ad arma.
De cuſtodia viarum & exploratorum.
De directione multitudinis conuocatæ.
De littoralibus præliis.
De fundis lapidum,& igniti ferri.
De veltis centurionum & modo adducendi veltas.
De ſudibus,telis,& foueis inſidioſis.
De ſtratagemate Regis Hachonis per frondes.
De hoſtilibus incendiariis puniendis,&c.
De cuſtodia riparum circa lacum Meler in Suetia.

LIB. VIII.

De ſtatu Regentium & Officiorum, ac exercitio militari. fol.81.

ARGVMENT.

De electione Regis,& adopt.illuſtrium per arma.
De militari educatione nobilium puerorum.
De tyrannica ſeueritate præfectorum.
De cauſa perpetuæ diſcordiæ,quã Sueci & Gothi contra Danos gerunt.
De ſeueritate Regis Chriſtierni ſecundi.

LIB. IX.

De bellis campeſtribus. fol.90.

ARGVMENT.
De gladiis verſatilibus in rotis.
De curribus falcatis.
De Septentrionalium bombardis.
De crudelitate adulatorum, proditorum, & aduenarũ, ſæpiùs in regia ciuitate Holmenſi perpetrata.
De aquarum & panum defectu ſubleuando.

LIB. X.

De bellis naualibus.
ARGVMENT.
De præliis paluſtribus, & ruptis pontibus.
De forma & vſu antiquarum nauium Septentrional.
De natatione equeſtrium & pedeſtrium.

LIB. XI.

De bellis glacialibus. fol.100.
ARGVMENT.
De conflictu glaciali, & machinis glacialibus.
Modus penetrandi rupturas glacierum, & de impediendа aquarum congelatione, &c.
De onagris & rangiferis in glacie currentibus.

LIB. XII.

De ſtructuris Aquilonarium. fol.115.
ARGVMENT.
De domibus fabricandis, varia forma ſaxorum, & multitudine & magnitudine arborum Septentrion.
De Gummi abietino, & origine Succini.

LIB. XIII.

De agricultura, & humano victu. fol.119.
ARGVMENT.
De meſsibus, pane, ſale, butyro, & caſeis.
LIB. XIIII.
De variis conditionibus. Aquilon. populorum. fo.122.
ARGV-

ARGVMENT.
De diuerſitate habituum.
De benedictione catholicorum Regum,&c.
De nuptiis plebeiorum,& adulterorum pœna.

LIB. XV.

De diuerſis hominum exercitiis. fo.116.
ARGVMENT.
De ritu fugandæ hyemis,& receptione æſtatis.
De Maialibus, luſu aleæ & Schacorum.
De chorea gladiatoria,& armifera ſaltatione.
De arcuali,& piratica ſaltatione.

LIB. XVI.

De Eccleſiaſticis diſciplinis. fol.129.
ARGVMENT.
De ritu orandi in Eccleſiis,& Principi. funeribus.

LIB. XVII.

De Animalibus domeſticis. fol.131.
ARGVMENT.
De Arietibus,agnis,bobus,vaccis,equis,&c.
De Rangiferis,& eorum vtilitate.

LIB. XVIII.
De animalibus ſylueſtribus. fol.135.
ARGVMENT.
De Onagris, Ceruis, Damulis, Caſtoribus, Gulonibus, Leporibus, Lyncibus, Lupis,&c.
De Marduris,Zebellis,Hermelinis,Taxis,Vrſis,& Herinaceis.
De doloſo ingenio vulpium,&c.
LIB. XIX.
De Auibus. fol.151.
ARGVMENT.
De accipitre, Aquila, Anate, Anſere, Coruo, Falcone, hirundine, vpupis, niualibus auiculis,&c.

LIB.

LIB. XX.

De piſcibus. fol.161.

ARGVMENT.

De triplici Bothnia,& abundanti eius piſcatura.
De vitulis marinis.

LIB. XXI.

De piſcibus monſtroſis. fol.174.

ARGVMENT.

De Phyſetere,Balena,& vario genere Cetorum.
De monſtroſo piſce in littore Septentrionalis Angliæ Anno M.D.XXXII.reperto.
De Noruagico ſerpente.

LIB. XXII.

De inſectis animalibus. fol.190.

ARGVMENT.

De Culicibus & cimicibus.
De margaritis,& earum generatione.

FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS

de ritu Gentium & natura rerum ac vſu bellandi populorum Septentrionalium.

EPITOME LIBRI PRIMI.

Biarmiæ deſcriptio. Cap. 1.

Biarmia eſt regio Septẽtrionalis, cuius zenith eſt in ipſo polo Arctico, eiuſq; Orizon eſt idem cum circulo æquinoctiali: qui Zodiacum in duas partes æquales interſecãs, efficit, vt vna medietas totius anni ſit vnus dies artificialis, & altera medietas vna nox: & ita totus annus eſſet ibi vnus dies naturalis. Diuiditur autem Biarmia, ſecundum Saxonem Sialandicum, *Biarmia* in vlteriorẽ, & citeriorem. In hac citeriore ſunt mõtes *duplex.* perpetuis, ſed innocuis niuibus offuſi, æſtiuiq́ue ardoris expertes, inter quos inuijs nemoribus & ſaltibus abundat, paſcuorum feraciſsima, inuſitatisq; alibi beſtijs frequens. Crebri in ea fluuij, ob inſitas alueis cautes, ſtridulo, ſpumantiq́ue volumine perferũtur. In vlteriore verò Biarmia ſunt quidã monſtroſæ nouitatis populi, ad quos aditus inuius & inſuperabilibus periculis obfuſus eſt, nec facile mortalibus patere poteſt. Maior ſiquidem itineris pars prælaltis niuibus perẽniter obſidetur: quas ſi quis ſuperare velit, ceruis iugalibus (quorũ maxima copia illic eſt, vt apud Italos aſinorum) currũ inſtruit, cuius incredibili celeritate, eximio gelu rigẽtia iuga tranſcẽdat. Meminit Saxo, Mẽ- *Memmin-* mingum quendã ſyluarum Satyrum, inſignibus diui- *gus Saty-* tijs præditum, illic manſionem tenuiſſe, ad quem Ho- *rus.* therus Sueciæ Rex domitorum ceruorum curſu perueniens, maximorum ſpoliorum, opumq́ue adeptione ditatus, & felix euaſit. Vtraque tamen hęc terra vallibus campisq́ue diſtincta, fruges, ſi ſeminarentur, haud negaret: ſed inexhauſta piſcium vbique copia, & ferarum

 frequen-

frequentiſsima venatio, efficit, ne ibi panis vſus magnopere concupiſcatur. Pugnaturi Biarmienſes, arma artibus plerunque permutant, carminibusq̃ue in nimbos ſoluere cœlum, ac lætam aëris faciem triſti imbriũ aſpergine confundere cõſueuerunt. Sunt Biarmi idolo latræ & Amaxobij, Scytharũ more, atque in faſcinandis hominibus inſtructiſsimi. Quippe aut oculorum avt verborum, aut alicuius alterius rei maleficio, homines ita ligant, vt liberi non ſint, nec mentis compotes; ſæpeq̃ue ad extremam maciem deueniant, & tabeſcendo diſpereant.

Finmarchiæ deſcriptio. Cap. 2.

FInmarchia regio eſt Septentrionalis, partis Norucgiæ, olim ob ſui amplitudinẽ Regio titulo decorata. Hæc rigidiore orbis parte, culturam ac manſionẽ ſortita eſt, attamen homines robuſtis corporibus, & animo magno habet, qui ab hoſtium incurſu ſe ſtrenuè defendere ſolent. Aër illius regionis, ſicuti & vicinarum, ſemper frigidus eſt & ſerenus, innocuus tamen humanis corporibus, rariſsimas pluuias tempore æſtiuo admittens: tantaq̃ue eſt illic aëris temperies, vt piſces nullo ſale conditi, ſed ſolo aëre ſiccati, toto decennio à putrefactione durẽt. Ab octauo Calend. Aprileis, vſque ad ſextum Idus Septembreis, eſt illic continuus dies, nullis inueniẽtibus tenebris, videturq́; ſol à IIII. Nonas Maij vſque ad Calend. Auguſti, nulla intercidente nocte. Ab hac Finmarchia Septẽtrionali ad Auſtraliora Gothorum vltra CCCL. milliarium Gothicorum eſt diſtantia: vbi medijs noctibus ſolſtitij æſtiualis in diſtinctis locis, Lincopiæ videlicet, & Scaris, minutiſsimæ literæ ſine lumine legi, ac ſcribi, imò pecuniæ numerari poſſunt. Quibus etiam in locis ſub eleuatione poli Arctici gradibus 60. à principio Maij ad initium Auguſti, nullæ penitus cõſpiciuntur ſtellę, præter lunare corpus, quod in plenilunio veluti ardẽs rubus, penes terræ ſuperficiem paulùlum, eo temporis interuallo (omnium admiratione, & horrore) peruidetur.

Dies quinque mẽſiũ continuus.

Scrit-

Scricfinniæ deſcriptio. *Cap.* 3.

SCricfinnia regio eſt inter Biarmiã, ac Finmarchiã ſita, angulum tamen lõgiorem verſus Auſtrum, & mare Bothnicum emittens. Eſtq́ue cauda principaliter appellata, quia incolæ eius admirabili quadam celeritate, certis planis lignis inſtar arcuum in anteriori parte curuatis, ac pedibus affixis, directione manualis baculi vtũtur, quibus ſeſe arbitraria volũtate ſurſum, deorſumq́;, vel obliquè, ſuper niuium cacumina trãsferunt: eo tamen modo ſeruato, vt vnũ lignum altero ſit longius menſura vnius pedis, iuxta virorũ, vel mulierum proceritatẽ: vtpote ſi vir, vel mulier ſit octo pedũ longitudine, lignum vnius pedis totidem habebit pedes in longitudine iuſta, reliquum verò nouem. Præterea prouident, quòd ligna illa ſubducta ſint tenerrima pelle vituli Rangiferorum: cuius forma & color ceruino colori aſſimilatur, ſed longè procerior, & maior eſt. Cur autem pellibus tam teneris hæc ligna ſubducãtur, variæ reddũtur cauſæ, vt videlicet celeriori lubricitate ſeſe transferant ꝑ altas niues, vt expeditiùs rupiũ voragines, et ꝑcipitia trãſuerſo motu euitẽt, vt ſurſum dirigentes curſum, retrorſum nõ excidãt: quia pili inſtar ſudiũ, aut echinorũ ſe erigunt, miraq́ue naturæ potentia, ne relabãtur, obſiſtunt. Talibus igitur inſtrumentis cum ingenio currẽdi inſtructi, montiũ in acceſſa, valliumq́ue ima, hyberno præſertim tempore aſſequun-

Mira, celerrimè currẽdi ratio, in Scricfinnia

quuntur. Sed non æquè facilè in æſtate, licet habeant niues: quia impreſsioni lignorũ citiſsimè cedunt. Neque enim vlla rupes adeò prominet, quin ad eius faſtigium callida curſus ambage perueniãt. Primò ſiquidẽ valliũ profunda relinquentes, ſcopulorum radices tortuoſa gyratione perlabuntur: ſicque meatũ crebræ declinationis obliquitate perflectũt, donec per ſinuoſos collium anfractus deſtinatũ loci cacumen exuperent: idipſum interdum venationis ardore facientes, nõnunquam de ingenio, & artis magiſterio contendentes, veluti ſtadiorum curſores conſtitutũ brauiũ ſuſcepturi.

De vehementia venti Circij. Cap. 4.

PORtus eſt in Iſlandia (terra ſcilicet mari glaciali vicina, ſub dominio regni Noruegiæ, vulgari ſermone Veſtrabord) Occidentalis dictus, penes quẽ in litoralibus ſpatijs & campis, obequitantes armati, potenti flatu huius venti Circij quaſi ſtuppa proſternuntur in terram. Similiter penes portucrypticos, id eſt, in cauernoſis rupibus, & antris habitantes, eo præcipuè tẽpore brumæ, quo ſol regreditur ad ſolſtitialia ſigna, quãdo in marinis fluctibus venti ſunt temperatiores. Sunt prætereà montes in Hybernia mediocri ſublimitate in pluribus locis eminentes: in quibus, ſi quis iter hoc Circio vento flante perficere tentauerit, nedũ periculum, & ruinam expectare cogetur, ſed ſpiritus ſuffocationem in præcipitiis voraginoſis. Præteteà quàm formidabiles & noxij ſint venti, in Occidentalioribus Noruegiæ ripis, ipſi incolæ, imò & alienigenæ eò confluentes, nõ ignorant. Nullum enim lignum, neq; fruticem, ob violentiam huius venti, ibidem germinare intuentur. Quo fit, vt ob eorum defectum, in ignibus inſtruendis cibiſque coquendis, oſsibus magnorũ piſcium vtantur. Quantum etiam ſæuiat ventus iſte in Occidentalioribus Bothniæ littoribus, ipſi habitantes magno incommodo ſuo ſæpiùs experiuntur. Rapit enim integra tecta domorum, eaque per immenſa terrarum ſpatia diſſoluta diſpergit.

De Septentrionalium ventorum violentia. Cap. 5.

TVrbines ac tempeſtates Septentrionalium locorum, vim habere terribilẽ ac periculoſam, nemo qui

qui ſecreta naturæ didicit aut ſcrutatur, ignorat:præſertim cùm multiplex ac indeficiens eius originis cauſa materiaque reperiatur. Ex mari itaque ſæpe auferũt aquas ſub nauibus,naueſque ſubuehunt in ſublime:etiam ex terra lapides ac alia animalia,& paulùlum erepta dimittunt. Nec ſolum ea, ſed plumbea tecta templorum ac ædiũ diuerſarum,imò & fortiſsima tigna, quæ ac aëra rapiunt,atque alio accedente ſpiritu vehementiore,tranſuehunt in ſpatia longiora . Sæpiſſimè etiam integra molendina ventorum, cum ingentibus ſaxis turbine inuoluta, ſaluis hominibus in loca remota euehuntur:imò adeò ingens turbo deſcendit,vt vrbes,caſtella,& villas inuoluens,tecta longius (vt dictũ eſt) ad campos diſpergat. Aeſtate ab Occidente, Septẽtrioneque,perflant tanta vi,impetuque venti, vt lapides,quantos manus poſsit cõtinere,à terra rapiant, ac veluti arenæ, lapillorum aceruos haud paruos cumulent: &, vt aliquando ab hominibus arma, & veſtes, quandoque aſcenſorem vi ab equo auferãt. Quinimò in Vichia Noruegiæ aliquãdo accidit, vt aëre, ſoleque maximi piſces torrendi,è perticis inſtar tabularum,vi turbinum , in magna congerie à diuitum piſcatorum locis in ædes pauperum eiecti, tanquam donum diuinitus datum recipiantur.

Diuerſi effectus tonitruum,fulminum, & coruſcationum in locis Septentrionalibus. Cap.6.

FOrmidabilem vim,& effectũ habent tonitrua,fulmina,atq; coruſcationes in Septentrionalibus terris,præſertim verſus loca oppoſita Meridiei. Apparẽt ſæpiſsimè in partibus Aquilonis,ſub ſereno celo,totis noctibus,in Septembri,clara atque continua fulmina, quæ magis minantur,quã lacerãt inſpectores. Fulmen verò natura nubiũ exortum,tonitruque elapſum,grauiſsima dãna mortalibus , alijſque rebus ibidẽ infert. Plures etenim homines ſublimiora loca inhabitãtes, cum iumentis interimit:excelſas etiam turres,& ædes dura pice linitas (quod mirũ nõ eſt) inextinguibili flãma conſumit,altas arbores, vel ex ſummo vertice directè findit:vel obliqua corroſione contundit.

De frigoris aſperitate. Cap. 7.

QVantam potentiã gelu,ſeu frigus, in Septẽtrione tanquã proprio loco poſsideat, multis rationib⁹ potius,quã autoritatibus, per ſenſum oſtendi poteſt. Sentit enim vim & vredinem eius,trepida animãtium multitudo,pluribus ſtadiorum millibus inde diſtans,corpusque,& reliqua membra modico eius allapſu comprimit,& perhorret. Quid non faceret, vbi propriis viribus,& naturæ legibus imperat ipſum frigus? Sub quo quia natus,& verſatus ſum (etiam circa eleuationem graduũ poli Arctici 86.) arbitror me poſſe hoc,& multis ſequentibus capitulis,nonnihil cæteris vaga opinione ſcribentibus, clarius demonſtrare,q̃ vehemens,& horrendum ſit illic frigus: quod inde ſucceſsiuè veluti radij, ex centro tãdem per totum orbem ampliatur, quemadmodum omnes vattones, quas penetrat,eius aſperitate commotæ atteſtantur.

Author comperta narrat.

De pruinis,& caſu niuium. Cap. 8.

TAnta eſt plerunq; in Aquilonarib⁹ terris vis pruinæ,& caſus niuium,tamq; dira tẽpeſtas, vehemẽteſque caligines aëra obſcurantes,vt viatores proximũ quẽque obuiũ etiam ſi amicus,vel inimicus ſit, agnoſcere,vel euitare nõ poſsint. Quod omnimodam parit difficultatẽ,eò quòd in vtroque latere, vel alta pręcipitia imminent,vel condenſatæ niues tã eleuatæ ſint,vt ferentes ſarcinas dextrorſum, vel ſiniſtrorſum vix ſeſe extricare poſſint. Attamen quia contra pręcipitia rarò cõceditur optabile remediũ,pro ſtatione iumentorum mutuo labore niues exoluũt,plauſtraq; ſuper eas euertunt,vt inſtitutũ iter abſoluãt: hocque ea celeritate faciunt,quaſi rapido incẽdio,moleſtiſsimoque periculo celerrimè auertendo vrgerentur:ne lõgiore interueniẽte mora,ex ſubito caſu niuium,& pruinarum,repletio fiat itinerum,& ſyluarum: vt quæ ſit via,vel cãpus,difficilius agnoſci poſsit. In glacie verò nulla,vel rara difficultas occurrit,eò ꝙ omnia placabili æqualitate itinerãtibus offeruntur, ſaluo ꝙ caueant à ruptura glacierũ per appoſita ſigna ad os rupturæ. Quæ ſigna, vel cruſtatis glaciei particulis ad os aperturæ relictis, vel virẽtibus abietum,ſeu iuniperorũ ramis in glacie congelatis,

Aer maximè caliginoſus,& periculis plenus.

gelatis, & eminentibus oſtenduntur: idq; lõgo ordine, & milliaribus multis, ſumptu & diligentia piſcatorum, ne viatores aberrare contingat, fideliter obſeruatur In ſyluis autem non leuia quandoque mutuò ſibi obuiantibus obſtacula è ruptura, ſeu motione arborum occurrunt. Stant enim præſertim populeæ arbores, ob denſitatem niuium, veluti arcus extenti, niuibus oneratæ: quarũ leuiſsimo motu maximã niuiũ moles in viatores deſcendens, eos nõ parum retardat: imò & ipſę arbores cãcellato caſu, grauitate niuis, abruptæ, viã omnino immeabilẽ faciunt, vt nõ niſi ſecuri bus ad eũ vſum cõportatis, ſibi exitum parare poſsint, prout mihi, meoq; comitatui ſæpius accidiſſe cõteſtor.

Itineris pericula.

Author expertus loquitur.

De niuium & vitrorum varietate. Cap. 9.

VNo eodemq; die, ac nocte, X V. vel X X. aut plures quandoque diſtinctæ niuium formæ reperiũtur. Præterea non minor varietas in vitris contingit, quæ arcendi frigoris cauſa, æſtuariorum feneſtris imponuntur. Dum enim loca huiuſmodi, caloribus contra immenſum gelu tepidius inſtaurantur, forinſeco frigore, atque miro naturæ artificio ſub diuerſis imaginibus ita depicta videntur illa vitra, vt quiuis artifex talibus inſpectis, naturæ excellentiam potius poſsit admirari, quàm imitari. Ingenio tamen adhibito, plurima ex his pro domeſtico ornatu, ac decore, artificum induſtria excogitãtur, ac perficiuntur, qualia ab alijs nationibus prece, vel pretio vix acquiruntur. Vnde euenerat, vt eo ingenio plurimi argentei crateres excellenter fabricati viderentur. Præterea laneæ, lineæq; texturæ pretioſæ, atque picturæ mirabiles, & decentes, quemadmodum inferius nonnihil dicetur de pictoribus, ac texturis.

De caſtellis niualibus iuuenum. Cap. 10.

MOs eſt Septẽtrionaliũ populorũ, prouida quadã ſagacitate adoleſcẽtes, diuerſis bellandi exercitijs & artibus caſtella impugnandi exercere, & excitare, quibus præſertim tyrocinia ſine cæde, & ſanguine, ac quouis vitę periculo, hęc aggredi putãt voluptuoſum:

Tyronum exercitia.

& ob id quotannis hyeme durãtibus niuibus, loco ali quo eminenti turmatim à maioribus excitati congrediũtur adoleſcẽtes, cõformi labore im̃ẽſas niuiũ mo les comportantes: è quibus propugnacula ad formam caſtrenſium mœniorum, feriatis ſaltem diebus ſolicitè fabricant, aqua ſtructuram huiuſmodi feneſtris diſtinctam, cõtinuò aſpergentes, vt nix cũ aqua taliter con geſta, accedẽte frigore validius induretur. Qua diligẽtia adeò fortificantur, vt non ſolũm leues ictus, ſed æreos globos, atq; impulſum teſtudinũ (quatenus opus eſſet) poſſent ſuſtinere. Quibus paratis, adoleſcentes prædicti in diuerſas turmas ſegregati, pars mœnia ingreditur contuẽda, pars foris remanet eadẽ impugnanda. Nec deſunt in cãdidis caſtris atra, ſeu fuſca vexilla. aut virides Iuniperorũ rubi: ſub quibus non pecuniæ, ſed ſolius laudis appetitu, voluptuoſum ingrediuntur certamen: quod alijs armis vtrobique non committitur, niſi niueis globis in alterutrũ è manibus proiectis. Statuta enim pœna eſt nudi corporis in gelidam aquã immergẽdi, ne quis globis huiuſmodi niualibus ſaxũ, ferrum, lignum, aut glaciem proiecturus inuoluat. Sũt præterea inter oppugnantes, qui more cuniculorum inferiores niuium baſes perforant, ac ingrediuntur, vt propugnaculi defenſores coërceant à ſtationibus ſuis. Nec ſegnior intercidit mora, qua pugnis certatur cominus, donec vexillo rapto pars victa ſuccumbat, alio tempore reſtaurato prælio cõtra partem victricem in eiſdem caſtellis (ſi poterit) triũphatura. Neq; ſegnius, aut debilius ludos huiuſmodi committunt, aut perferunt, quàm ſi pro patria, pro legibus, pro focis (vt dicitur) & aris, publico ſpectaculo in agone certarẽt. Profugos verò, & meticuloſos pugnã excedentes, niuibus dorſotenus inter cutẽ, veſtẽque immiſſis, vbi deprehẽſi fuerint, inſolentibus verbis, ac vocibus punitos abſoluunt, vt aliàs fortius reuerſuri perſiſtant, & acrius defendant caſtra. Quoſdã aquis cõgelatis in caput & collũ tẽpore horrẽdi frigoris guttatim dimiſsis, caſtigãt, prout inferius, de pœnis glacialibus manifeſtiùs exponetur. Et hæc omnia veluti voluptuoſa ſpectacula ad irrogandum rebellibus, & ſtupidis mitiores pœnas.

De

De curſu glaciali equorum pro palliis. *Cap.*11.

OLim apud veteres Gothos mos erat, brumali tēpore ad finem menſis Decembris(dū niuibus, & frigore lacus,ſtagna,atq; terræ omnes validiſsima glacie conſtringerentur)optimos quoſque equos, forma elegantiores,in ſingulis prouincijs ad edenda publica ſpectacula colligere:quantum verò ad voluptuoſa ſpectacula attinet,die 26.Decēbris ſuper ſtagna,ac flumina congelata,inſtar ſpeculi micantia,infiniti terrarum incolæ in qualibet prouincia(diſtinctis licet communitatibus) pro brauio,ac gloria in agiliorib⁹ equis certaturi congrediuntur.Terminus verò,ſeu meta curſus huiuſmodi,longitudinem quatuor, aut ſex miliarium continet Italicorum. Brauium autem aliquot menſuræ,ſeu modij annonæ ſeminandæ,& noua veſtimenta apponuntur,& denique, vt equus metā non attingēs, victori cedat. Verùm hæc ſpectacula nullibi frequentius in toto Septentrione ſuper glaciem, quàm apud Oſtrogothos, ac Veſtrogothos committuntur. Abundat enim terra eorum vberrimis paſcuis pro equitijs ad multa millia in electiſsimis herbis naturaliter conuenientibus equis enutriendis,licet valde ſpatioſis, & diſperſis campis,& non in vno prato.

De curſu glaciali hominum pro brauio. *Cap.*12.

DVo genera hominū ad ſtadia,& brauia celerrimè ſub præſignatæ artis cōpēdio currētiū, ſuperiori figura mōſtrantur.Primū ſylueſtre,ſeu Lapponicū, ꝙ

pandis trabibus,ſiue longis ſtipitibus plantis pedũ affixis,ſupra niues in vallibus,ac montibus flexuoſo, ac arbitrario motu curſum præcipitem dirigendo ſe trãſfert:idque perfectiſsima arte facit,ſiue aduerſis caſibus congrediẽdum ſit,ſiue venationibus voluptuoſis,quarum quæſtu viuũt,& fortunas aſſequuntur vberiores, ſiue brauij, aut gloriæ cauſa hoc ipſum ſit attentandũ. Hocq; genus præcipuum inter Scricfinnos. Hîc ſatis eſt,dixiſſe, eos homines talem, tamq; celerẽ in percurrendis cacuminibus niuoſorũ montiũ, etiam pro brauio,habere agilitatem, qualẽ vix reliqui planioribus, ac breuioribus inſtrumentis innixi,in plana,& lubrica glacie pertingere valent.Quinimò qui niuens calcant, & conſtitutam metã attingunt,ferã occurrentẽ ſagittis occîdunt. Qui verò ſeruat glacialem curſum,vix ab hiatibus ſubtus latentibus eſt ſecurus, prout infra de glacialibus bellis dicetur. Aliud verò genus,quod ferro plano,& polito,ſiue planis oſsibus ceruinis,vel bouinis ſcilicet tibijs,naturalem lubricitatem,ob innatã pinguedinem habẽtibus, pedali lõgitudine ſub plãtis affixis,in ſola glacie lubrica curſum intendit velociſsimum,quẽq; in glaciali æqualitate ſemper currẽdo continuat.In quo etiam genere vbiq; reperiũtur homines voluptuoſè pro brauio curſitãtes: quorum meta ſuper congelatos lacus inſtar ſpeculi glaridos, ſpatio VIII. vel XII.miliariũ Italicorũ ab vtriſq; partibus eſt conſtituta, vel minus.Brauiũ verò cochlearia argentea,amphoræ æreæ,gladij,& nouæ veſtes,ac iuuenes equi:ſed hi frequentius,cæteris brauium lucraturi,currẽdo præueniũt, qui ceruinas tibias latè limatas plãtis affigũt, porcina axungia perũctas,quia gelidis aquę guttis velut per poros glaciei,in vehemẽti frigore ſurgentibus, tibiæ ſic vnctæ impediri, aut cõſtringi non poſſunt,ſicuti ferrum quantumcunq; politum,aut vnctum.Nulla nempe vnctio ferro cõformior eſt, quàm oſsium tibiarum ceruinarũ, aut taurinarum, connaturalem habentium lubricitatem. Eoq; modo quotieſcunq; glacies clara fuerit,ac niuibus diſcooperta, duobusq;, vel tribus digitis ſpiſſa,tũc huiuſmodi ſpectacula facilius, ſecuriusque exercentur.Sed aliàs nequaquã,quia nunquam

quam

quam periculoſior, mortiq́ue vicinior caſus eſt, quàm curſum intendere, dum glacies tenuiſsima niue ſit cooperta. Amnes etenim, ſeu riuuli tacita celeritate è littoribus lacuum intrãtes, corroſione, & motu cõtinuo agunt, ne glacies inſpiſſari, ſolidariq́ue poſsit, niſi gelu fortiſsimò conſtringatur. Sed interim contingit temerarios curſores glacierum, naturam ignorantes vel cõtemnentes, audacius quàm cautius accurentes, glacie cõfracta (corpore deorſum, atq; capite ſurſum, acumine glaciei velut ſecuri abſciſo, miſerè derelicto) ſubmergi. Veruntamẽ eo periculo, vel ſimili, rarò pereũt indigenæ, ſed pegrini terrarũ exploratores: qui dũ celeriùs proditionib⁹ perficiẽdis cõpendioſo itinere inſeruiũt, ſubita glacierũ doloſitate, ac fragilitate abſumuntur.

De glacialibus hoſpitiis itinerantium. Cap. 13.

VSus habet, vt publicæ viæ tempeſtatibus lignorũ ſyluarumq́ue caſu obſtructæ, communi ſumptu, & labore, dolabris ac ſecuribus reficiantur: denſitate verò niuium occluſæ, iumentorum vehiculorumque niualium tranſitu viritim aperiantur, vel penes littora marina, aut ſuper ipſum mare congelatum ſignis in glacie conſtitutis viæ generales deducantur, è quibus ad humanas habitationes pateat apertum iter. Ne autem ſimili ratione, inferiores Germani Vandalicas vrbes, ac regiones inhabitantes, magnitudine niuium ſylueſtres ſeu campeſtres vias replentium, in maximis commerciis negotiatorum impediãtur, hoſpitia ſuper littus maris, & planis ſcopulis, vel ipſa aperta glacie mira quadam induſtria collocant. Trabes enim oblongas duorum vel triũ pedũ ſuper glaciẽ eleuatas ad fondamentorũ, & ædiũ diſtinctionem ordinãt, ac deſuper domos neceſſarias, haſq́ue tabulatas lateraliter imponunt, foco carbonario in æſtuariis abundanter (quemadmodum omnibus aliis ad læta conuiuia requiſitis) vtentes, nulliuſq́; exploratoris, aut latronis, inſidiatoriſúe verſutias formidantes, quoniã plus ſecuritatis in glacie quã palatio gaudẽt, ſe adeptos: eoq́ue ſecuriores alacrioreſq́; permanẽt, quo frigora ſurrexerint acriora & vẽti fortiores: qui fundamẽta hoſpitiorũ ſubt⁹ perflãtes, firmiora efficiũt, atq; ſolidãt, & cõſeruãt, donec

calidis

calidis auſtri ſpiraculis tota hæc domorũ machina cir ca vernale equinoctiũ diſſoluta, incõtinentẽ terrã, nulla pẽſione localis hoſpitij perſoluta, deportetur. De frigoribus autẽ illius Germanici, ſeu Getici maris, plura meminit Albertus Crãtzius diligẽtiſſ. omniũ regionũ ſcriptor. Ait enim Anno M.CCC.XXIII, gelidiſſimo frigore conſtringebatur mare, vt pedeſtri itinere per glaciem de littore Lubicenſi in Daniam, & in pruſsiã mare trãſiretur, diſpoſitis per loca opportuna in glacie hoſpitijs. Anno Domini M.CCC. XCIX. per brumã gelu terras, ac maria conſtrinxit, vt ſicco veſtigio è Lubeca per mare in vrbem Sundenſem, & inde in Daniã perueniretur. Anno Domi. M. CD. XXIII. gelu fuit per brumam incomparabile & inauditum, quòd equites è Gedano Pruſsiæ in Lubecã, per viam nauigãtium tranſirent incolumes, & deinde à Magnopoli per mare in Daniam, hoſpitia habentes in glacie. Anno M. CC.XCIIII. congelatum eſt mare Cimbricũ, vt à Iuthia in Aſlogiã equitaretur. Præterea, etſi multis ſeculis poſteà ſecuta ſunt aſperrima frigora, & marinorũ fluminum congelationes, tamen quia frequentiùs acciderant, vix annotata reperiuntur.

Ingens frigus.

De tranſitu glaciali inter voragines. Cap. 14.

CVM ſuperiore capitulo de glacialibus hoſpitijs minus expreſſum ſit, quibus ſignis viatores niuoſo aut pruinoſo tẽpore dirigãtur, vt hoſpitia pertingãt deſti-

deſtinata:ex quo tã amplus & planus vndique imminet tranſitus,vt nihil præter cælũ, & glacies,ac niues, plerunque inſpiciatur,vtputa dum eodem itinere ſub brumæ rigore iumentorũ agilitate cõtendũt incedere, vbi æſtiuo tempore maximæ claſſes ventorum impulſu celerrimè nauigarunt. Idcirco aduertẽdum eſt, quòd glacie paululùm perforata,arbores Iuniperorũ, ſeu Abietum,ſingulo ſtadiorum ſpatio,vt erectæ ſtantes congelentur,mari ſecus viam imponi ſolent,maximè vbi fortior ſit glacies à viarum ſcrutatoribus explorata. Et vbi hæc ſigna non eſſent, non minor formido,aut vitæ periculũ inter glaciales voragines immineret,quam in aperto mari inermibus nautis inter crudeles piratas,aut in horrida ſoletudine inter beluas truculentas. Lege ergo ſeueriſsima cautũ eſt, ne quis eiuſmodi ſigna,niſi tẽpore hoſtili,propter proditores, ac exploratores,alteret aut exportet. Quàm prætereà periculoſus ſit hominum tranſitus inter voragines glaciales ſuperiùs annotatas,ſequentibus cauſis oſtendetur. Ante omnia tamen præmittendum eſt, quòd generaliter omnes lacus,& ſtagnales aquæ in mẽſe Octobri incipiunt cõgelari, glaciesq́; aucto frigore in pleriſque locis tantũ cõdenſari,vt vbi venæ lacus, & ſtagna viuentis aquę nõ intrant,piſces ſoffacati tempore reſolutionis glaciei inſpiciantur. Verùm ne hæc ſuffocatio tam diſpendioſa fiat, diligentia piſcatorum continuè glacies ipſa perfringitur,ne cõgeletur,prout inferiùs libro de piſcaturis hyemalibus oſtendetur. Glacies itaq; primę,ac mediæ hyemis adeò fortis,& tenax eſt,vt ſpiſsitudine ſeu denſitate duorũ digitorũ,ſufferat hominẽ ambulantem:trium verò digitorũ, equeſtrẽ amatũ:vnius palmæ,& dimidiæ,turmas, vel exercitus militares:trium vel quatuor palmarũ, integram legionem,vel myriadẽ populorum, quemadmodũ inferiùs de hyemalibus bellis memorandũ erit. Hæc glaciei fortitudo,etſi tã valida cernitur,naturalibus tamẽ venis,& exhalationibus ſubtùs in pleriſq; locis æſtuãtibus,ita diuerſis rimis, ſeu aperturis finditur,vt longiſsimo tractu hiatum relinquat quaſi campeſtris vię, vel plateæ:quã tamen fiſſuram prudens viator gyrãdo pene-

Glacies admirãdæ fortitudinis.

penetrat, ne inſtitutum iter, & tempus amittat. Cùm autē fiſſuræ huiuſmodi præcipuè de nocte contigerint, non aliter, quàm ſæua tonitrua; vel ſonoroſi terræ motus à longè percipiuntur. Sed ob hoc ſolicitus viator nihil intentatum relinquit, quin inter voragines conficiat iter. Liqueſcente tamē glacie ad principium Aprilis, nullus eius ſpiſsitudini, minus fortitudini, niſi in aurora ambulando, confidit: quia ſolis diurno aſpectu tam fragilis redditur, vt quæ equeſtres armatos paulò antè portauerat, vix hominem nunc ſufferre poſsit inermem. Viæ autem hyemales, ob inductā frigoris duriciem, qua factæ ſunt ſpiſsiores, ac ſolidiores, diutiùs tanquam pontes in lacubus manēt. Deſcenſuri tamen viatores a glacie in terram, vel è contrà, neceſſum erit, vt habeant tabulatum pontem. Sol enim calefacto littore, decoquit omnem glaciei cōnexionem. Nec prætereundum hic puto, lacum eſſe 60. miliarium in longitudine, & 20. in latitudine Italicorum, Veter appellatum, in regno Oſtrogothorum: qui talis eſt naturæ, quòd cum tēpeſtuoſo vento cōgelatus fuerit, & tēpus reſolutionis immineat, vehemētiſſimo ſtrepitu incipit in fundo ebullire, & cōmoueri, magnaq; violētia prorumpere in paruas rimas, vel ſciſſuras, quæ fiunt in glacie: & has in modico tēporis ſpatio faciēs valdè latas, licet pro tunc glacies in ſpiſſitudine habuerit pluſquā vnum, vel duo brachia. Tuncque cooperante ſuperiore impetu, diuiditur tota glacies in plures particulas: in quibus viatores conſtituti, vix aliter, quàm Dei preſeruatione ad littora dimittūtur, eo quòd ibi vis naturæ ſecretius, & mirabilius quàm alibi in lacubus operetur. Eſt etiā lacus prope Metropolim regni Noruegiæ Nidroſiam, qui nunquam congelatur.

Veter lacus

De glacialibus inſtrumentis. Cap. 15.

QVemadmodū calidæ, aut tēperatæ regionis gētes à gelu, frigore, niue, pruina, glacie, & hyemali ſtridori videntur liberæ: ita vix deprehēdere poſſunt quàm diuerſis artibus, remediis, & inſtrumentis aduerſus huiuſmodi auſteritates, ſub ipſo frigidiſsimo Septētrione habitātes ſe muniant, & dirigāt, vtpote cùm impoſsibile ſit lubricam percurrere glaciem, aut per eā onera

onera grauiſsima, ſub maxima diſtantia, ad loca deducere deſtinata, niſi id arte fieret, pro viribus ſubleuãdis apparent ſuperius calcei lignei, ferreis ſubducti cuſpidibus, quoniam viatorum, piſcatorum, ac bellantium congruũt vſibus opportunis. Prætereà tricuſpides, ſeu trianguli ferreos ſtylos habentes, tribus angulis, pro firmiori greſſu fabricati: demum circuli flexibiles vndique aculeos habentes, dẽtato more acuatos: quibus omnibus, vt pedibus adhæreant, fortiſsimæ ligæ ſunt annexæ, vt ea firmitate quiuis curſus vel trãſitus ſit ſecurior, & onus quodlibet, vnius vel duorum hominũ vi ducibilius: quod alioquin in arena vel niuibus, fortitudine equorum non traheretur. Sunt & dolabræ, ſiue ſecures, omni glaciei perfindendæ prima, atque ap tiora inſtrumenta: quia talibus inſtrumentis aperiuntur gelata flumina plurium ſtadiorum, dum claſsica fieri debeat expeditio in piratas: vel quod Reipublicæ ita videntur vrgere negotia, vt nuntij vltra maria emittantur. Quo etiam caſu, nauigia iumentorum opera, in vehiculis ab vrbibus, & caſtellis ſuper glaciem ad apertum mare repentè educũtur, vt agilitate ventorũ, ac velorũ, ſubito curſu iter aquarũ abſoluãt, quod plurimis diebus haud perficerẽt in iumẽtis. Videntur ꝑtereà ferrei ligones ꝑſenti tabulę inſculpti: q̃a his ſpiſſa, atq; indurata glacies cęteris inſtrumẽtis ferreis nõ cedẽs, facilius infringitur, dũ aliæ ſecures chalybe ꝑmixtæ, in vehemẽti frigore ad ſolũ glaciei, vel virẽtis arboris ictũ inſtar

inſtar vitri rumpũtur, vbi ligones prædicti, ſiue ferreæ
haſtæ, fortiſsimi manẽt. Cæterum vidẽtur harpagines
adũco mucrone formatæ, quibus glacialia fruſta præ-
dictis inſtrumentis confracta, quò opus fuerit, facilius
trahantur, vel extrudantur, etiam in aperto mari tẽpo-
re hyemalis ſolſtitij, quando nõ tantùm contra molẽ
glacialem arcendam, ne naues rumpat, prouidendum
erit: ſed contra latentia ſaxa, ſed denique contra crude
les inimicos ſit congrediendũ. Cernuntur deinde ſotu
laria, vel ſocculi, quibus aptius ad arbitrarium motum
in glaciali pugna ad fortiter reſiſtendum, vel cautè fu-
giendum, lubrica glacies ſecurius calcari poſsit.

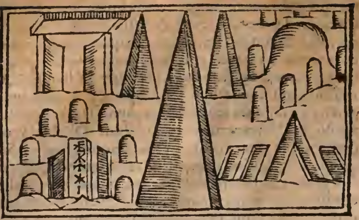

De bellicis Gothorum obeliſcis, & erectis ſaxis. *Cap.* 16.

VEterum Gothorum, ac Sueonum antiquiſsimus
mos erat, vt vbi acriores in campis ſeu montibus
inſtituiſſent, & perfeciſsẽt pugnas, illic erectos lapides
quaſi Aegyptiacas pyramides collocare ſoliti ſint: qui-
bus huiuſmodi præclara geſta breuiſsimo aliquo titu
lo inſculpẽtes, memoriã nominis, & geſtorũ ſuorum
perpetuari putabãt, prout eorundẽ tẽporũ vſitatæ can
tiones rhytmaticis cõpendijs cõpoſitæ, continuatisq́;
ſeculis in præſentem vſque diem deriuatæ, hanc rẽ ad
poſterorum memoriam propagarunt. Extant enim in
Septentrionalibus locis duriſsimi montes cinericij co
loris, marmoream duriciem longè exuperantes: hi ple
runque

runque terræ motu, fulgure, vel alio naturæ impulſu ita concuti ſolent, vt exciſa, deorſumque cadentia ſaxa partim formam pyramidis, partim quadratarum colũnarum, partim quadrãgulorum, & obeliſcorum, quaſi inſigni naturæ opificio forent fabricatæ ſuſcipiunt, vt inutile vanumque aliquid his ſuperaddere videatur. Sed hæ pyramides ſeu columnæ, apud Heſlingos plures quàm alibi reperiũtur in Aquilone. Obeliſci verò, ſeu ſublimia ſaxa, viribus gygantũ ac pugilum erecta, nullibi frequentiùs, quam apud Oſtrogothos, & Veſtrogothos, ac ſuperiores Sueones, in biuiis ſeu triuijs conſpiciũtur: atque etiam in vaſtis ſolitudinibus, quæ dudum peſte, fame, & bellis, habitatoribus euacuatæ, necdum ob inertiam ſeu negligentiam incolarum, ad priſtinum cultum (terra vltro exultante hactenus, niſi rariſſimè in formam noualium) ſunt reductæ. Habent itaque hæc ſaxa in pleriſque locis erecta, lõgitudinem x. vel xv. xx. aut xxx. & amplius, ac latitudinẽ quatuor, vel ſex pedum, mirabili ſitu, ſed mirabiliori ordine, ac mirabiliſsimo charactere, ob plurimas rationes collocata: literato, rectoque, & longo ordine videlicet pugilũ certamina, quadrato turmas bellantium, & ſphærico familiarium deſignantia ſepulturas: ac cuneato equeſtrium, ac pedeſtrium acies ibidem, vel propè fortunatiùs triumphaſſe. Scripturæ verò à dextro latere in pede ſaxorum inchoatæ, vſque in verticem, & tãdem reflectendo in ſiniſtro pede finitæ, vel iterum eodem ordine interius eleuatæ, depreſſæque terminantur. Habentque ſingulæ literæ ſpiſsitudinem, atq; lõgitudinẽ digiti maioris humani. Licet verò imbriũ, atq; luti iniuria, multæ earũ in imo ſaxorũ, ob immemorabilẽ antiquitatẽ, ſint exeſæ, attamen ſimiles earum effectus clariſsimè eo modo leguntur: Ego Vſſo pro patria certans, 32. pugiles occidi, & tandem à Roluone pugile occiſus hîc requieſco. Prætereà: Domitor violentorũ, ac defenſor oppreſſorũ, cicatricibus, & ſenectute plenus, gladioq; cinctus, hic ſitus ſum Ingoluus. Cùm alij bellicis rebus gloriã quærerent, ego Halſtenus paci operam nauans, laudem merui immortalem.

Defunctorum apud Gothos. Sacra memoria.

De obeliſcis ſepulchralibus. Cap. 17.

SEd neque veteribus Gothis, alijſque gentibus in Septẽtrione defuit memoria maiorum, quin & eis exhiberent, quos humi recondere placuit, honorabiles ſtatuas lapidum excelſorum, prout hodie cernuntur mira compagine immenſa ſaxa, in modum altiſsimæ, latiſsimæque ianuæ ſurſum, tranſuerſumque viribus gigantum erecta, præſertim duobus milliaribus magnis à ciuitate Scarenſi ad ruralem Eccleſiam Kelby proficiſcendo. Ibi enim in quodam triuio tria ingentiſsima ſaxa (vt præmittitur) characteribus Gothicis pulcherrimè ſculpta videntur. Si quis etiam curioſus indagator de ſimilibus ſaxis, tam ſolitudines, quàm apertos campos ſcrutandi gratia peragrare voluerit, infinita ſpectacula comperiet, quæ præſentibus haud opus eſt tædioſiùs inſinuare. Vna tamen cauſa promptior eſſe poſsit, quòd non longa diſtantia ab ea vetuſtiſsima vrbe Scarenſi erat, arx regia Aaranes dicta (de qua ſpecialiter alibi dicetur) circa quam ſucceſſiuis ſeculis, & generationibus, committebantur acerrima bella: de quibus chariſsimus frater & anteceſſor meus Ioãnes Archiep. Vpſalenſis mirifica ſcripſit. Sũt & apud Oſtrogothos itidẽ, & ſuperiores Suecones, magnatum ac nobiliũ arces latè per regiones in locis natura munitis extructæ: penes quarũ muros, & agros, veterum ingentia ſaxa cuneato, rotundo, oblongo, & erecto ſitu terris infixa cernuntur: quorum ſublimiora Gothi-

Ioan. Archiep. Vpſa. hiſtoriographus.

Gothicis ſcriptis inſignita, quaſi viuētis alicuius ducis imperio edocēt, quid ſequi, vel fugere debeāt eorū ſucceſſores, virtutē ſcilicet amplecti, & vitia deteſtari, &c. Nec dubitandū eſt, quin eo æuo edictū ſimile ſeruatū ſit in Aquilonaribus regnis, contra malignorū principum & tyrannorū condienda corpora, ne honeſta potirētur ſepultura. Bonorum Principū obeliſci, & ſaxa; multis ſeculis ante plātatam fidem Catholicā in Septētrionalibus regnis ſigno crucis inſignita adhuc aperte videntur, ſimilem habentia inſcriptionem: Poſtquā dæmonū fallacia ſeductus errraueram, ad Chriſtianorū Deum cōuerſus morior, & hîc ſepultus iudicium eius expecto Germundus. Præterea alibi in ſaxo hæc verba experiūtia: Relicta idolorū cultura mortuꝰ, & in Chriſti fide viuus, ſub hoc lapide requieſco Holmſtanus.

Defuncti etiamnum virtutē poſteris prædicant, adeò nimirū viuis fuit prætioſa.

Pia Epitaphia.

De ſaxis figuratis, &c. *Cap.* 18.

Reperiuntur etiam alibi lapideæ tabulę admodum latæ, & excelſæ, gigantum robore terris impreſſæ, imagines habentes draconum, ſerpentum, ac vrſorum inſculptas: contra quos non minores ſumpſére triumphos, quàm [illegible]ſtes armatos, prout inferiùs lib. de gigantibus, & pugilibus oſtendetur. Præterea inſignes petræ ſunt in littorib. aquarum immiſſæ, quæ veteri charactere monſtrant, ibidem illuſtres perſonas vario euentu fluminum, tempeſtatum, fulgurum, turbinum, vel inſidiatorū impulſu fuiſſe necatos.

Indeq́; nomen inditum æuo perpetuo perſeuerat. Sunt & lapides alti, quorum aſpectu & ſigno, prouinciarum, præfecturarum, arcium, communitatum, nobilium, ac plebeiorum antiquiſsimæ poſſeſsiones, ſine legibus, ſine litibus, ſine iudicijs vnicuique pacificæ permittuntur: documento cæteris nationibus oſtenſo, quòd inter has ſimplices gentes plus iuris, & æquitatis ex limitaneis ſaxis habetur, quàm alibi in multis legum voluminibus, vbi homines ſe reputant doctiores, & ciuiliores. Sunt & lapides littorales ſatis ſublimes, ſine ſcripturis maiorum induſtria verſus infidos portus reflexi, notabili ſigno nautas informantes, vt naufragia euitent. Eſt etiam lapis ingens, & rotundus, circumcirca duodecim minores adiacentes habens, cuneatis petris paululum è terra eleuatus, non procul à metropoli Vpſalenſi Moraſten dictus: ſuper quem nouus Rex eligendus infinita populi multitudine præſente ſuſcipitur, ac poſtmodum ſacrioribus ceremonijs à Catholicis Epiſcopis; iuramento defendendæ fidei præmiſſo, confirmatur.

Terminorũ vſus cõmẽdatur.

De horologijs vmbroſis. Cap. 19.

SCiendum eſt, incolas extremi Septentrionis vltra gradum eleua. poli Arctici 86. habitantes, nullum habere ſolaris horologij vſum, quale Anaximenes Mileſius Lacedæmonienſis primùm (teſte Plinio) inueniſſe dicitur: neque alterius cuiuſuis horologij ponderum, rotarum, aquarum, menſurarum per lineas, & interſtitia fabricati: ſed tantummodo eos vti præaltis, ac depreſsis rupium cautibus, partim natura, partim ingenio diſpoſitis, qui radios ſolares infallibili coniectura obumbrant, parteſque dierum diſtinguũt, veluti hyeme, noctibus & diebus (luna non ſplendente) volatilium, & campeſtrium animalium vocibus, & geſtis (quorum copia illic eſt infinita) clariſsimè per experientiam temporum rationem metiuntur. Talibuſque, velut obeliſcis, aut ſylueſtribus ſignis, ſunt contenti.

De

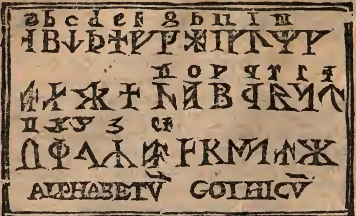

De baculis temporum deſignatoribus. *Cap.* 20.

QVemadmodum Latini, & Græci authores aſſerunt, Gothos in armis, & militaribus diſciplinis conſummatam habere experiētiam, & cautelam: ita & Gothici ſcriptores aiunt, eos domi foriſq; multarum, & vtilium rerum tenere notitiam, & experimentum, & præſertim aſtrorum ſcientiam, qua plurimum poſsint diuinare futura, prout his annexa figura in parte demonſtrat. Cernitur hic homo ſenex, atq; adoleſcens, baculum Gothicis characteribus inſignitum habentes, tali ratione inſculptum, vt videatur, quibus inſtrumentis vetuſtiſsimo tempore, dum librorum vſus non eſſet, lunæ, ſolis ve, & cæterorum ſyderum virtutes, & influentias infallibili euētu cognouerint, prout hoc tempore ferè incolæ omnes agnoſcunt. Baculus itaque humana longitudine formatus eſt, vtroq; latere numero hebdomadarū anni, pro qualibet hebdomada Gothicas literas ſeptem habēs, quibus aurei numeri, & literæ Dominicales (poſt acceptum Chriſtianiſmum) patria voce, ac figuris diſtinguuntur. Nec alijs libris multiplici temporum circulo in aſtrorum interpretationibus vtebantur. Cæterum parentes filios ſuos laicos, imò mater filias, vel domi feriatis diebus, vel in acceſſu Eccleſiarum, ita inſtruūt, vt non minus eruditione, quàm experientia artis indies efficiantur perfectiores. Vetuſta enim gentis conſuetudine, baculis his rurales Eccleſias viſitando

Qua ratione aſtrorū peritiā aſſequebantur Gothi ante librorum vſum.

in prolixis itineribus laici ſe ſuſtentant, atque pariter conuenientes, certis adductis rationibus, veriores venturi anni iudicant qualitates, quàm forſitan alij ſpeculatiuis ſcientijs, aut præſtigioſis prognoſticationibus inhærentes. Prætereà polum Arcticum mirè obſeruāt, vti gnomonem totius cæleſtis horologij. Item Plauſtra, ſeu Vrſas, Colum ac Fuſum Veneris, tanquam familiaria antiqui numinis ſigna: quorum natura inſpecta, mirè prouident caſibus euenturis.

De Alphabeto Gothorum. *Cap.* 21.

AB antiquiſſimo tempore cùm eſſent gigantes in Septentrionalibus terris, hoc eſt, longè ante inuentas literas Latinas, & antequā Carmenta ex Græcia ad hoſtia Tyberis, & Romanum ſolum cum Euādro perueniret, expulſisque Aboriginibus gentem illam rudem, ac planè ſylueſtrem mores, & literas docerent, habuerunt Aquilonaria regna ſuas literas. Cuius rei indicium præſtant eximiæ magnitudinis ſaxa veterum buſtis, ac ſpecubus affixa. Quod ſi quis vi gigantea, & vetuſtiſsimo ſeculo parratum ambigat, eò accedat, miraque maiora ad ſtuporem vſque videat, quàm ſcriptura aliqua polliceatur, vel præſtet. His itaque (vt in hiſtoria chariſsimi fratris mei Ioannis Magni anteceſſoris Archiepiſcopi Vpſalenſis libro primo capite ſeptimo habetur) res geſtas lapidibus im-

Ioānes Magnus Hiſtoriographus.

primen-

primentes, ſempiternæ memoriæ tradiderunt. Nonnulli etiam pro priuatis computis inſtar Aegyptiorũ, varijs animalium figuris pro literis vtebantur, & adhuc domeſtica ſagacitate vtuntur, vt inferius mox dicetur: quarum ſimiles adhuc Romæ in veteribus obeliſcis conſpicari licet, in quibus ſingulæ literæ ſingula nomina exprimebant, vtputa: lupus, auarum: vulpes, inſidioſum: apis, Regem: quia moderatorem populorum oportet cum iuſtitiæ aculeo, clementiæ mel habere commixtum. Præterea, vt epiſtolæ papyro inſcriptę nunc inter homines mittuntur, ita olim Aquilonares incolæ, literas ligno inſculptas pro celebri genere chartarum ad inuicem deſtinabant: imò & nunc non ſuppetente papyro, in militaribus caſtris, aut obſidione vrbium, cortice ſeu codice arboris Betullæ, in laminas imò ſubtiles bracteas diſciſſo, pro ſcribendis epiſtolis opportunè vtuntur, eoque ſecurius, quò cortex huiuſmodi nulla imbrium aut niuium iniuria deuaſtatur. Reperiuntur etiam homines Septentrionalis plagæ adeò ſagacis ingenij, vt cùm neque Gothicas, neq; Latinas literas vnquam didicerint, ſibijpſis ex rerum figuris & inſtrumentis alphabeta componant: eisq́, pro ſubleuanda memoria in pelle, charta, vel cortice ſingulariter ſcribendo vtuntur. Hocq́ue ſecretum nullis niſi domeſticis communicant, atramentum fieri iubentes ex carbone trito, & lacte, vel cõmuni aqua.

Gothi etiã animaliũ figuris pro literis vſi ſunt.

Cortices arboris Betullæ ſcribendis literis apti.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS *de mira natura rerum Septentrionalium.*

EPITOME LIBRI SECVNDI.

De venis ſulfureis, & combuſtione aquarum. Cap. 1.

SVnt quædam ſulphureæ venæ riuis aquarum vicinæ, quę plerunque accenſæ, latius, in modum flammarũ, cuncta in circuitu depopulaturę vagantur. Quod ſpectaculum in Iſlandia, & Scotia, terris frigidiſsimis, continuo ardoris incremento habitatores intuentur. Prætereà in Meridionali Gothia, non procul à ciuitate Vexionenſi, campeſtris & limoſus lacus eſt, qui ignea ſua virtute, quodcunq; coctile in eo dimiſſum chordaq; extractũ, quaſi momentaneo vel exiguo tẽporis momento, coctum vel aduſtum remittit. Hancq; naturam, lacũ ſimilem, prope metropolim Nidroſiẽſem regni Noruegiæ, habere compertum eſt, eo præcipuè argumento, quod in medijs frigoribus nunquam congelatur.

De quorundam montium admirabili natura. Cap. 2.

In

IN Iſlandia qualis naturę montes ſint, iã arbitror ferè toti mundo compertũ: eò quòd vltra veterum relationem, in charta noſtra Gothica deſcriptionẽ Ptolemæi ſupplendo, horũ motium ſitũ, & naturã oſtendimus eſſe ſingularem, ſcilicet in eorum vertice niuem fore quaſi perpetuam, & in baſe ignem ſulphureũ continuè ſine ſui cõſumptione exardeſcentẽ. Qui propius accedunt, vi pulueris & fauillę ſcaturiẽtis facilè ſuffocãtur, & maximè cùm in multis locis, torridę voragines cum cinere apparent montiũ combuſtorũ & vallium: quæ iterũ tacitis incrementis ſulphureis ſuccreſcentibus, quaſi circulari temporũ ſpatio diſponuntur ad combuſtionem. Sunt etiam intra Noruegię limites vaſtiſsimi, altiſsimiq; montes: quatuor dietarum aſcẽſuros, totidemq; è vertice deſcenſuros admittentes.

Iſlandiæ & eius gentis deſcriptio. Cap. 3.

ISlandia terra eſt ſubiecta polo Arctico, vento præſertim Circio oppoſita, ac mari Glaciali propinqua, atque ob id dici meretur Terra glacialis, ſeu vltimum Tyle, nulli veterum non celebrata: cuius incolæ à Saxone Sialandico continentiſsimi dicuntur, religione ſatis Chriſtiani, propriam ſcripturam, hiſtoriamque rerum magnificè geſtarum habentes. Suique temporis adhuc acta conſcribunt: quæ & cantibus, ac rhythmis recolunt, atque promontorijs, ſeu ſcopulis inſculpunt, vt nulla, niſi cum naturę, iniuria intercidãt apud poſteritatem. Situs inſulæ extenditur inter Auſtrum, & Boream, longitudine centũ milliarium Germanicorum. Pro maiori parte montoſa eſt, & inculta, præſertim verſus plagam Septentrionalem, ob auſtera ſpiracula prædicti venti Circij, qui nec frutices eleuare permittit. Inſula eſt inſolitis miraculis prædicanda. Rupes etenim, ſiue promontoriũ in ea eſt, quod inſtar Aetnę perpetuis ignibus æſtuat. Ibiq; locus eſſe creditur pœnæ, expiationiſq; ſordidarum animarum. Illic nempe ſpiritus, ſeu vmbræ, comperiuntur ſe exhibentes manifeſtos humanis miniſterijs, ſiue alio violento caſu enectorum. Spectra ſeſe offerunt congreſſibus notorum hominum tam manifeſta, vt tanquam

Mons ignivomus, qui creditur animarum purgatorii.

Spectra ceu vmbræ.

viuentes accipiantur ab ignaris mortis illorum, data dextra. Nec deprehenditur error, priuſquàm diſparuerint vmbræ. Incolæ plurimum præſagiunt fata principum, quídve remotius in orbe peragitur, reuelationibus apparentium ſpectrorum non ignorant.

De ſonitu horribili littoralium cauernarum. Cap. 4.

Angermannia. EST prętereà in Septentrionalibus plagis inſignis quędam prouincia Angermannia appellata, cuius incolæ peritiſsimi ſunt venatores: eo etenim quæſtu, videlicet pellium pretioſarum venditione, ingentes diuitias conſequuutur. Sunt & agricultores optimi, ita vt præter planos ac decliues agros, ſublimia montium latera, beneficio ignis ac niuis, in natura fertiliſsimorum agrorum adaptare norint. Ignem nanque in denſum fruticem, atq; herbas autumnali æquinoctio immittunt, cineremq́ue, & puluerem exinde productum, ſuperuenienti niuium caſui ſtudioſè diſponunt, vt eius viſcoſitate veluti bouino ſtercore pingueſcant. Quò fit, vt lætiorem ſegetem, meſſemq́ue vberiorem exinde reportent. Sed de his inferius de agricultura dicetur. Habet etiam hæc prouincia plures altiſsimos montes: quorum vertices continuo candore niuium, toto anni tempore, excelſum aſpectum nauigantibus in Bothnico mari præbent, ita vt eminentiſsimo ſigno perſpecto, plurima portentoſa pericula euadere, atque ſecuriores portus attingere poſsint. Prætereà vbi ad baſes eorum in profundiſsimo gurgite ſtantes, caſu aliquo, vel propoſito nautæ acceſſerint, tantum horrorem ex alta fluctuum colliſione percipiunt, vt niſi præcipiti remigio, aut valido vento euaſerint, ſolo pauore ferè exanimes fiant, multoq́ue dierum curriculo, ob capitis turbationem, priſtinæ mentis, & ſanitatis compotes vix euadant. Habent baſes illorum montium in fluctuum ingreſſu & regreſſu tortuoſas rimas, ſiue ſciſſuras, ſatis ſtupendo naturæ opificio fabricatas: in quibus lõga voragine formidabilis ille ſonitus quaſi ſubterraneum tonitru generatur. Cuius cauſam vt improba iu-

ba iuuentus aliquando curioſius, quàm ſecurius ſcrutabunda, aggreſſa eſt, ita ilico oppletis aqua nauigijs ex ſuperioribus rimis, ac ventorum ſtrepitu, cum admiratione vitam amiſere. Vt tamen periculum hoc euitetur, immenſa montium altitudo niuoſo verticis ſui candore ſignum remotius nauigantibus lucidè oſtendit, monetque anticipare fugam, ne natura inſcrutabilis ſoni parens, nullum remedium contra latens, & inſidioſum malũ conceſsiſſe videatur. Imò etiã ad plura milliaria per aëra ab eiſdem montibus exhalatus, terribilis ille ſonus aures nauigantium allabitur, admonens triſtiſsimæ garrulitatis eius ruinam procul effugere, quam cominus poſiti nequeant ſuſtinere. Quid autem Vincentius in Spe. hiſt. libr. trigeſimoprimo capite vigeſimoquarto de ſimili materia ſentiat, verbis eius, vt iacent, oſtendetur. Apud Tartaros mons quidam exiguus eſt, in quo foramen quoddam eſſe dicitur, vnde in hyeme tam maximæ tempeſtates ventorum exeunt, quòd homines inde vix, & cum magno periculo tranſire poſsint. In æſtate verò ſemper quidam ibi ventorum ſonitus auditur, ſed de foramine tenuiter egreditur. In Septentrionalibus autem lacubus congelatis ſub ipſa glacie, ob ventum incluſum, non minor auditur ſonus, quàm ſæui tonitrui ex denſitate nubium in lateribus coarctati. De quo infra capite de Piſcaturis glacialibus aliquid oſtendetur.

Vincent. in Spe. hiſt.

De rupe Monachi marini. *Cap. 5.*

SVb dominio quondã ditiſsimi regni Noruegię prope inſulã Farenſem, mõs eſt eminẽs in Oceano, quẽ appellatione conformi nauigantes Monachũ vocant. Habet enim naturali ſuo ſitu, & inciſione partium, præſertim verticis, cappã cõtextam, imò & proprietatem,

tem, vt omnes in dira tempeſtate ad eum confugientes, tutiſsimè ſuſceptos conſoletur. Quinimò væ omnibus his, qui vi ventorum agitati non atringunt fimbriam, vel ſinum eius: quoniam ibidem adeò ſæuiunt venti Circij, & Septentrionales, vt eius aſperitatem euaſuri nautæ, cogantur intentiſsima arte, & viribus, labore, & ſumma experientia omni momento attendere, & vigilare, qualiter effugiant ad Monachum illum, tanquam portum ſecuriorem. Prçtereà in ſeptentrionalibus aquis plurimi excelſi montes, quaſi ſigna ſecuri portus, in qualicunq; tempeſtate, vel tranquillitate petendi videntur. Sed ante eorum introitum, plura latent cæca ſaxa: quæ, vt remiſsiore vento plura nauigia obruunt, ita tempeſtate prodita, ob eleuatas vndarum ſpumas, mirabilius ſaluant. Sunt præterea montes falconum, aquilarum, & coruorum, nautis receſſuris ſecuritatem, vel fugientibus cautelam, ne appropinquent, oſtēdentes. Inſuper montes litium, imò arces fortiſsimæ, preſertim in orientali Finlandia, occaſione præliorum Moſcouiticorum ſuper fauces rupium erectæ, taliq; munitione artis & naturæ firmatæ, vt facilius montes, quàm ipſas arces, vndecunque emergat inſultus, intercipiant occidentes.

De rupe

De rupe Coronata,& multitudine piſcium. *Cap*.6.

NE vllum ſileatur rerum naturæ opus,monſtratur hic in occidentali Bothnia verſus extremas Septentrionis partes in parochia Lula Vpſalēſis diœceſis, rupem eſſe maritimam, Biuraklubben vulgariter appellatam,quæ excelſo ſuo vertice à lōgè nauigantibus tridentata,ſeu coronata videntur.Cuius aſpectu, vmbra,aut portu, ſi nō fruerentur indigenæ maris expertiſsimi piſcatores, neque tutam haberent viam,neque commodum victum inuenirent. Sua etenim mira celſitudine, orta denſiſsima nubium caligine, proſpecta in medijs vndis (prout anno Domini M.D. XIX.expertus fui) ſaluantur errantes.Tanta etenim cōdenſati aëris,ac caliginis ſolet eſſe obſcuritas, vt vix in exigua naui proram tenens è puppi reſpiciatur.Applicando tamen ad littus,tanta in baſe eius piſcium multitudo hinc inde inſpicitur, vt magnū ſtuporem viſui generet, & omnimodam ſtomacho adferat ſatietatem. Pars etenim huiuſmodi piſcium, marini laticis ſalſugine in planitie montani pedis aſperſa, ventoq; torrefacienda, ſpatio duorum vel trium iugerum dilatari ſolet ſuper tellurem planam : pars haſtis erigi, pergulisque extendi,præcipuè piſces maioris ſpeciei, vt ſole & aëre deſiccentur.Omnes tamen vel domeſtico vſui, vel negociatorum lucroſo queſtui,etiam vltra marinis neceſsitatibus,ac voluptatibus reſeruātur, maximè,vt horum commutatione copiam annonæ (quæ tenuiter ibidem

Aër admodum caliginoſus.

ibidem ob circunſtans frigus matureſcit) acquirant, ac his, qui ſolitudines inhabitant, loco deliciarum, vt rurſum ſylueſtres opulētias in pellibus pretioſis recipiāt, valeant exhibere. In pede igitur huius Coronati montis tantus odor ſuſpenſorum piſcium exoritur, vt longo maris interuallo eundē adnauigantes ſentiant præcurrentem. Eoq; odore percepto, ſub tempeſtuoſa caligine laborantes ab imminente naufragio ſeipſos, & bona præſeruare nouerunt.

De fluxu & refluxu Oceani. Cap. 8.

Roeſt & Loffoeth charybdes.

SVnt in charta mea Gothica, ſeu deſcriptione Septentrionalium regionum, certi ſinus Oceani littoribus Noruagicis hic inſculpti, ſcilicet Roeſt, & Loffoeth: inter quos tantus eſt maris hiatus vel Charybdis, vt incautè appropinquantes nautas ſua repentina circũuolutione, vi & induſtria gubernatoris adēpta, abſorbeat in momento, maximè naturā loci ignorantes, vel aliàs vi tempeſtatum appulſos, aut periculum imminens per contemptum paruipendentes. Quocirca volentes ex Germanicis oris eò nauigare, peritiſsimos quoſque conducunt Naucleros, ſeu Gubernatores, qui longa experientia, quomodo obliquādo, dirigendoque tutius pericula euadere poſsint, didicerunt. Hique longo maris ſpatio Gnomonis directione, ne in Charybdim incidant, iter variando inſtituere ſolēt: & maximè circa populoſiſsimas villas Andanes, & Trondanes, & tres alias inſulas vbi pars maris Mo-

s Moſtaſtroom appellatur: quo loco æſtus eſt altior
eteris adiacentibus aquis. Mare etenim ibidem intra
uernas accedente, fluxu inflatur, & effluxu reflatur,
uanto maximo impetu deferuntur torrentes, vel ra-
di fluctus. Nauigatur hoc mare (vt dictum eſt) peri-
uloſiſsimo euentu, quia iniquo tempore nauigantes
bitò rapiuntur in voragines circulares. Naufragiorũ
liquiæ perrarò redduntur: & ſi redduntur, ita colli-
one ſcopulorum attrita robora videntur, vt quaſi la-
ugine obducta appareant, & comminuta.

De Charybdi, & mira natura glacierum. Cap. 8.

Roximè præcedenti capite dictum eſt, quàm peri- *Noruagici Oceani nauigatio periculoſa.*
culoſa ſit nauigatio Noruagici Oceani, maximè
vbi inſcrutabili ratione vaſta Charybde, niſi valde
euiderint, nautæ periclitantur. Hic igitur longiſsi-
noctes, frigora intenſiſsima, rupes alicubi quaſi
res latentes, beluæ truculentæ, & formidabiles, vt
rà de monſtris oſtendetur. Prætereà cruſtatę glacies,
aſi parietes ingentium domorum tempeſtatibus di-
arum, tanquam ineuitabilia naufragia è proximo
ducturæ. Sed hæc omnia tolerabiliora ſunt in qua-
periclitatione ſubeunda, quàm experiri commiſe- *Hybernorũ crudelis cõmiſeratio.*
onem Hybernicæ gentis, quæ (vt plurimis pro-
i poteſt exemplis hic omiſsis) per lachrymas inui-
ſolet afflictos, vt bonis nudatos, ſemiuiuos di-
mittant

mittant ad laceras naues. Quantum verò admirari glacierum naturam attinet, hoc pro certo ſeruatur, quòd littori Iſlandico (teſte Saxone) magnis molibus glacies appellitur: cuius ſi cruſta in vaſe aſſeruetur, quanuis magna diligentia, tamen diſparet ſtatim atque reliqua eius generis glacies recedit à promontorio in altum. In vaſtis autem ſolitudinibus, maximè ſub ſpinis Iuniperorum, itidem & ſub paleis ingentium horreorũ, & ſcandulis picearum arborum, adhuc Sole in Leone ſtationem habente, cõſeruatur: eaque inde extracta voluptuoſi potatores, æſtu Solis durante, in vino vel ceruiſia immerſa vtuntur. Nulli tamen niuem epotandis calicibus cuiuſcunque liquoris, ob viſcoſitatem eius haud depuratam, immiſcent: tineas enim habet ſecretas, & cannatas, veluti lanei panni.

Nix habens tineas.

De ſcorteis, ſeu coriariis nauibus piratarum Gruntlandiæ. Cap. 9.

HInc oſtendẽdum erit iter à portu Veſtrabord eiuſdem Iſlandiæ ad marinam, excelſamq́ue rupem Hutiſark dictam, quæ mediam nauigationem cõtinet ad Gruntlandiam: in qua genus piratarum reperitur ſcorteis nauibus vtens, arbitrariaq́ue nauigatione non tam supernè quàm infernè, forinſecus ſentinas negotiatorum terebrando inſidians. Vidi ego binas huiuſmodi nauiculas coriarias Anno M.D.V. ſuper Occidentalem portã intus in Eccleſia Cathedrali Aſloenſi, Diuo Haluardo dedicata, quaſi pro ſpectaculis muro appẽſas: quas eiuſdẽ regni rex Haquinus bellica claſſe littora Gruntlandiæ pertranſiens, dicebatur acquiſiuiſſe, fortè nauigia ſua ſuffocare meditantes. Incolæ enim illius regionis, non exilem ſpoliorum quæſtum ſibi comparare ſolent, per has & ſimiles artes inſidioſas, quas furtiuo ingenio tacitè tabulas nauium inferius (vt dictum eſt) terebrando, aquæ ingreſſum procurant, & illicò præſentiſsimam ſuffocationem.

De

De inſcrutabili profunditate littorum Noruegiæ. Cap.10.

TAnta eſt in pleriſque montoſis littoribus Noruegiæ immenſurabilis profunditas, vt funibus quantis repleri poſſit nauis ingētiſſima, bolide plumbea infernè demiſſa, fundus aliquis nequeat inueniri: eaque naturæ vis eſt, vt quantò ſublimiùs mõtes in excelſum promineant, tantò in eorum radicibus inſcrutabilior profunditas appareat: licet eorum ſublimitas reſpectu cœli minima ſuper terram reputatur. Pedes etiam horum montium ita cauernoſi, profundiq́ue, & obliqui ſunt, vt funibus immiſſis, quorſum tendat eorū hiatus, difficillimè cognoſci poſcit. Prætereà in inſula Bornholm Regi Danorum ſubiecta, lacus non admodum ampli reperiūtur, quorum profunditas non inuenitur. *Burnholm inſula.* Demum apud montanos Dalacarlos, id eſt, viros vallium, lacus Runden, id rotundus dictus eſt, qui menſurabilem fundum non concedit. Deinde non longè à regia Holmenſi Suetiæ, locus in ſcopulis marinis eſt *Runden lacus.* Rundiſualia vulgariter appellatus, id eſt, rotunda vorago, vt neque ibi rimari poſſit, quàm altus ſit eius fundus. *Rundiſualia.* Putei prætereà plures reperiuntur, & exigui lacus, quorum profunditas ſæpiſſimè explorata inueſtigari non poſſit. Apparent etiam longiſſimæ, ſed valde anguſtæ rupium, ac montium ſpecus, quaſi ferro cauatæ, vel exciſæ, in opacos currentes receſſus: in quibus conſtrepentibus aquis tranquillitate, vel tempeſtate accedentibus, ſonus terribilis excitatur: à quo niſi celeriter aures retraxerint appropinquantes, tam vehemēti tinnitu obruuntur, vt pluribus horis ſine auditu, ob excellentiſſimum obiectum, remaneant tabeſcentes.

De portubus annullorum ferreorum. Cap.11.

DIcto ſuperiore capite, quā inſcrutabilis in littoribus Noruegiæ inter excelſiores mõtes ſit profunditas: nunc oſtendēdum erit, quomodo inter ſinuoſas, ſcopuloſasq́; voragines ad nauigātes ſecurius abſq́; anchoris inuenire, firmareq́; poterint ſuas ſtationes. Quocirca cernſitur hic annuli ferrei, clypeo militari ampli-

ores, fuſo plumbo lateribus multorum montium, ſucceſſiuo maris tractu, quondam bonorum Regum magnificentia, & ſumptu, præcipuè verſus opulentam ciuitatem Bergenſem infixi, vt æſtu vel tempeſtate vrgente, ſubitò funibus immiſsis, quaſi inter abditas cauernas ſolidentur nauigia magna. Sed oportebit vt ignari viarum non ſint, qui tam periculoſo labyrintho ſeſe committere velint. Littus enim ſcopulis & rupibus ita obuium eſt, vt inde egredi, vel progredi nequaquam valeant inexperti: imò propter eius, & ſimilium locorum (vt infrà de inimicis claſsibus, ſpecialius dicetur) difficultatem, & aſperitatem naufragabuntur. Et ſi bellicę naues eò vel piratarum hoſtili impetu, vel tempeſtatum impulſu appulerint, conſiliis auxiliiſque deſtitutæ, ſæpiſsimè tum fame, tum frigore, tum aggreſſu incolarum, miſerabili ſpectaculo veluti contra elementa pugnaturæ conſumuntur. Huiuſque calamitoſi euentus in ſimili caſu, ſi quis legerit Noruegianorum Danorumq; annales, præſertim Regis Chriſtierni ſecundi, horribilem in omnibus reperiet infelicitatem. Ideoque ſæpiſsimè terrentur hoſtes ab ingreſſu horum ſcopulorum, ne ſeuerius, & ſecretius ab apertis vel latentibus ſaxis inter montes, quàm patentibus inimicis in gurgite conterantur.

Chriſtiernus II. Danorũ Rex.

Depe-

De periculoſo tranſitu montium Scars & Sula, inter Suetiam & Noruegiam.
Cap. 12.

PRouincia eſt in Septētrionalibus regnis Iempthia dicta, Archiepiſcopo Vpſalenſi cum manerie ſeu curia Veſterhuſia appellata, ex immemorabili tempore ſubiecta. De qua Iempthia per excelſiſsimos montes prædictos in titulo, non minus terribile quàm periculoſum iter æſtiuo tempore conficiunt incolæ terrarum & peregrini viatores: qui aliâs hyeme per congelatas paludes, ſtagna & amnes breuioribus compendijs & ſemitis, quocunque placuerit proficiſcuntur. Mōtes enim illi vaſtiſsimi, quales in Europa vix ſunt, Orientali parte ſub pedis ingreſſu portas ſeu aperturas habent duriſsimo ſilice, partim naturali ſciſſura, partim antiquorum principum ſumptu, pro publica vtilitate exciſas aut perforatas. Poſt quas inter montium latera tantum etiam in media æſtate ſentitur frigus, vt niſi viatores more hyemis multiplicato veſtitu ſeſe munierint, ferè irremediabile periculū ſubita aëris mutatione incurrant, donec ea mōtana viſcera valleſq; frigidas exire contingat. Deinde à montibus plurium dierum itinere deſcenſuris, maius quandoque periculū imminet, vbi penduli pontes ligneis montiū fulcimentis lateribus affixi, propter caſum niuium ac tempeſtatem arborum euulſarum aut cadentia ſaxa confracti vel ſemirupti videntur. Nec alia perplexis ſpes ſuffragatur, quàm quòd pontium reparationem cōmuni opera incolarū expectent, cùm nullus per altiſsimos montes ac profundiſsimas valles viarū circuitus inueniatur. Hæc & ſimilia cū viatores imminere prouiderint, expenſas ſecum afferunt ſufficientes, ac ſi caſtrēſem aliquam obſidionem illicò ſubituri, ac ſeruaturi eſſent: iumentorum alioquin paucam curam, ob herbarum copiam & aquarum commoditatem habentes. Scaturiunt enim toto viarum tranſitu ex brachiis montium abundantiſsimi fontes, ſatis grato ſapore ab omnibus commendati. Quòd verò tantam difficultatem illic patiuntur itinerantes, mirum nō eſt: quia propter excelſa

Iempthia. Veſterhuſia.

Frigus extremū æſtate media.

rupium præcipitia, quę difficillimè euitari, vel reparari poſſunt, omnia ſagaciſſimo ingenio penetranda videntur, & maximè cùm in vno ſitus ſit inuius, & in altero ruinis, aut ſaxis oppletus. Prętereà limites adeò anguſti, vt viatoribus, ac iumentis, præſertim inſuetis, vertiginem capitis, & oculorum caliginem afferāt, & plerunque irreparabilem lapſum.

De ſtatuis viarum in montibus niuoſis. Cap.13.

Montes Doffrini.

MOntes etiam ſunt alio vocabulo vulgari Doffrafiel, ſiue malueris, Doffrini appellati, Sueciam à Noruegia diuidentes, tantæ molis, & ſublimitatis, vt multorum dierum itinere verſus Occidentem, ſeu Orientem proficiſcentibus, ob indigeſtas niues, perpetuò appareant albicantes, quaſi cādidæ nubes in altiſsimo aëre condenſatæ. Quo euenire ſolet, vt eò itinerantes, ob repentinum caſum niuium, per vias intueantur cōcludi: è quibus tandē laborioſis viribus non minus ſeſe explicare contendunt, quàm ſi inter glaciales vndas conſtricti conarentur exire. Quocirca veterum Regum (qui quondam piiſsimi in Noruegia erant) prouida magnificentia factum eſt, vt excelſæ ſtatuæ è viuis lapidibus exciſæ, per cacumina montium videantur erectæ, ac fortiſsimè, ne vi ventorū decidant, plumbo vel ferro firmatę. Compertū etiā eſt in Sueticis terris, auiculas volatu excitaſſe globulos niuium, quorum augmento, caſuque, flante Auſtrali vento, arces, & villæ ſunt proſtratæ. Habetur tamen in his Doffrinis montibus hoſpitium, qno recreentur huius periculoſi itineris viatores: non tamen vino prouiſi.

De tranſitu tenelroſo. Cap.14.

QVandoque etiam vtilitate, vel neceſſitate vrgente, ſatis ingenioſum modum habent populi Septentrionales, in nemoribus nocturno tempore pertranſeundis, imò & diurno, quando in remotioribus Aquilonis partibus antè, & poſt Solſtitiū hyemale cōtinuæ noctes habentur. Quique his remedijs indigēt,

ortics quercinos inquirunt putres, eoſque collocant *Cortices*
erto interſtitio itineris inſtituti, vt eorum ſplendore, *quercini*
uò voluerint, perficiant iter. Nec ſolùm hoc præſtat *putres pro*
ortex, ſed & truncus putrefactus, ac fungus ipſe Aga- *lumine.*
icus appellatus, in ſummitate arboris glandiferæ creſ-
ens: cuius virtus, & natura eſt, vt nocte reluceat, ſicuti *Fungus*
k vermes alati, volantes ad æquinoctium autumnale: *Agaricus*
i tamen, quia frigore correpti mox deficiunt, ad nul- *noctu lucet.*
um vſum deputantur. Ideoque frequentius quercũ pu
ridam, agaricumque (ſeipſos propria luce prodentes)
olligunt, ad prædictum ſylueſtrem, imò domeſticum
ſum, ſcilicet vt eius luce tanquam ardenti lumine, ſecu
ius accedant loca combuſtibili materia plena, vt ſunt *Admirãda*
orrea hyemalia, matura meſſe, fœnoque repleta. Inue *in homini-*
iuntur etiam homines eo acumine oculorum prediti, *bus oculo-*
t ſine quouis lumine materiali fere omnia videre, tra- *rum acies.*
tareque ſe poſſe glorientur.

De luminibus, & tedis piceis. Cap. 15.

P Opulus Septentrionalis lõgiſsimis noctibus ſubie
ctus vario vtitur genere luminũ, quo neceſſaria ex-
erceat officia pro domeſtica cõmoditate. Igitur fa-
endum eſt, Suppolares homines tempore hyemali vſu
nguedinis marinarum belluarũ, in omni ſua commo
tate perficienda viuere. Quam quidem pinguedinem
ılgari eorum Traan, aut Lyſe vocant, à lucendo, quia *Traan aut*
padibus immiſſa, clariſsimè ac ampliſsimè lucet, ma *Lyſe piſcium*
mè in ędibus magnarum familiarum, & eccleſiarum, *pinguedo.*

 vbi

vbi perpetuum pro reuerentia corporis Dominici requiritur luminare. Sed ne à coruis nocturnis ſeu noctius aut veſpertilionibus abſorbeatur, ferreis craticulis os lampadum occluſum ſeruant. Præterea tedis pineis connaturalem picem habentibus, vniuerſali varietate, quemadmodũ vſualibus candelis in toto Septentrione vtũtur, eo videlicet modo, vt ambabus manibus occupatis, diuiſos ſubtiliter ſcandilos piceos baltheis certo numero ſubmiſſos, ori vel capitis tegumento, à fine altero ardentis imponant: ſicque, quò libuerit nulla ventorum iniuria impediti proficiſcuntur, atq; alia, quæcunque placuerit operantur. Parſque candelis cõmunibus brachiali longitudine, iuxta noctium prolixitatem, accenſis vtuntur. Tempore autem bellorum, quæ frequentius obſcura longaque hyeme, quàm æſtiua committũtur, tedis exquiſitę picis, per equeſtres ſeu pedeſtres turmas, facilius etiam Abietina reſina confectis incedunt.

Bella hyeme quàm æſtate crebriora.

De irruptione aquarum ſtagnatarum. Cap. 16.

INter mirabilia Septentrionalis plagæ aquarum ſpectacula vnum eſt, non tam frequens quàm noxium habitantibus in prouincia Middelpadenſi verſus Boreales partes Suetiæ ſuperioris, vbi ferè maior pars virorum Huni nomine appellantur, tanquam populi clarius contra Hunos olim belligerantes ac triumphantes. In ea prouincia vaſtus amnis eſt, cuius aquę lapſus tam præcipiti volumine defertur, vt animalia nãdi vigore defecta plerunque peſſundare ſoleat. Ex ſummis enim montium cacuminibus manans, dum per cliuorum prærupta ſaxis exceptus eliditur, in profunda vallium multiplicato aquarum ſtrepitu cadit. Verùm continuo ſaxorum obſtaculo repercuſſus, celeritatem impetus eadem ſemper æqualitate conſeruat. Itaque toto aluei tractu vndis vniformiter turbidatis, ſpumeus vbique candor exuperat. Hæc tamen conſideranda eſt eius natura terribilis, quòd ſingulis annis paululũ ante Solſtitium æſtiuale, tant glacierũ arborumq; connexa congerie tribus locis oppletur & conſtringitur, vt inferiores aluei eius ripas inhabitantes, imminente

Middelpadia.
Huni.

ius irruptione,fugere cogãtur ad loca eleuatiora. Intereà tamen nuntijs,quo in termino formidabilis ille pſus maneat explorant ne rapidus eius curſus impro as exerceat vires. Amnis itaque ipſe,etſi in omni ſua ruptione cunctis vicinis imminet, tamen vbertate ectorum piſcium,Salmonum ſcilicet ac aliorum, om ibus affert opulentum quæſtum:qui nedum illius ter æ incolis ad vſum domeſticum ſufficiunt,ſed & vltra narinas partes ingentibus nauigiis exportãtur.Hancue virtutem perpetuò retinet, vt quantò marinis alcis vicinior extenditur, tantò melioribus piſcibus ſu erabundet. Nec deeſt offerentium liberalis & grata iſcium exhibitio ac donatio,ſi quis occurrerit hoſpes onaria recepturus.

Amnis Salmonum & electorũ piſcium dites.

De tribus famoſis lacubus Gothorum. Cap.17.

PLurimi inſignes lacus ſunt in Aquilonarib⁹ terris, magnitudine,& ſitu mirabiles:quorum precipuus eſt in regione Veſtrogothorũ Vener dictus 130.mi aria Italica in longitudine,& ferè totidem in latitune habẽs,in multas variaſq; diuiſus inſulas,& vaſtis labentibus fluuiis ijſque maximis oneratus vltra viinti quatuor,vnum ſolummodo exitum(de quo mox frà dicetur)cõtinens. In hoc lacu, & circa hunc plus ſunt magnificæ ædes nobilium:quarũ præcipua eſt x Leckio in alta rupe,opera epiſcoporum Scarẽſium bricata, puteũ habens ſaxo duriſsimo inciſum ſuper titudinem 200.pedum. Inciſio autem hæc non fer-

Lacus Ven. 24. flumina lacũ intrantia, vnum habẽt exitum.

Leckioc Epiſcopi Scarenſis, vbi puteus 200 pedum altitudine.

ro tantum, ſed flamma trecētis porcorum pinguiſsimis lateribus igne ſucceſsiuis diebus immiſſo, & extracto enutrita. Nil enim celerius petrarum duritiem gentibus illis penetrare compertum eſt, quàm laridum, vel axungiam porcellorum. Adiacent prætereà huic lacui oppida vetuſtiſsima, Lidecopia, & Tingualiia, ex minerís electiſsimi ferri, & chalybis retinentia quęſtum opulentū. Eſt prætereà lacus alius Vether dictus, adeò claras & perſpicuas aquas habens, licet virenti colori conformes, vt obolus in profundo ſitu videri poſsit. Super hunc lacum eſt inſigne monaſterium diuæ Brigittæ, aliàs Brigidæ, & filiæ eius ſanctæ Catharinæ, vtriuſque opulentia, & deuotione fundatum, & dotatum. Prætereà aliud oppidum Ionacopia dictū in Auſtraliori parte, magnificis Regūm comitiis memorabile in omni æuo ſecuturo. Extant & mineræ inexhauſtæ huius lacus verſus littus oppoſitum Septentrioni. Demum monaſterium Aluaſtra diui Bernardi temporibus ſumptuosè ædificatum, & dotatum. Prope hunc locum in villa Tolſtada, Rex Suercherus in nocte natalis Chriſti à proprio ſtabulario freno pro armis vtente, occiſus fuit. Tertius lacus Meler dictus: in cuius littoribus ciuitates, arces, & nobilium magnificæ ædes ſitæ ſunt. Prætereà non longè inde in terra firma, mineræ argenti inexhauſtæ, cuprique, ac ferri, vltra humanam æſtimationem pretioſæ. Et hinc prouenit, Regem Suetiæ, ac Gothiæ, reliquis Europæ principibus in omni theſauro, & opulentia nunquam eſſe, aut fuiſſe inferiorem. Sunt etiam lacus recentis aquę in montibus Lapponiæ, Lulatreſch dicti, longitudine 300. miliarium Italicorum 120. latitudine. Prætereà alia multa collateralia ſtagna, & lacus paulò breuiores, ac latiores, adeò piſcoſi, vt in tota Europa, ne dicam orbe integro, vix habeant pares. Deinde famoſiſsimus lacus Albus ſub polo: demum Pienthen in Finlandia cum ſimilibus infinitis lacubus, ſtagnis, fluuijs, & altis venis.

Petræ cauātur ardente axūgia.
Lidecopia.
Tinguallia.
Veter lacus limpidiſsimus.
Monaſteriū diuæ Brigittæ viduæ.
Ionacopia
Aluaſtra monaſt.
Rex Suercherus occiſus freno.
Meler, lacus.
Mineræ argenti, cupri, ac ferri inexhauſtæ
Lulatreſch lacus ingēs & piſculentus.
Lacus albus.
Pienthen.

De ſpecubus inſidioſis. Cap. 18.

DIctum eſt ſuperiori capite, in vnum lacum Vener ex altiſsimis montibus Noruegiæ, & Suetiæ viginti

nti quatuor maxima flumina ingredi. Et licet eorum
troitus valde ſtridulus,& verticoſus ſit in omni deſ-
nſu tamen montibus tam amplo circuitu reſiſtenti-
us nuſquam niſi vnicum inueniunt exitum: huncque
m rapidum,& ſonoroſum, vt vltra viginti Italica mi
aria audiri poſſit. Nomenq; vulgare habet Trolhetta *Trolhetta*
oc eſt, caputium dæmonis, fortè propter horrorem, *oſtium Ve-*
uem ſono, ſtridoreque generat, in paludinoſam pla- *ner laci.*
itiem cadens: vel quia ſub eius deſcenſu præcipiti, re
eritur inſignis ſpelunca latronum: ad quam anguſto
amite fit acceſſus, ſolùm ab ipſis latronibus ac furi-
us frequentatus, eò quòd fluuius ille rapidus,& ver-
coſus ſit, ſuſpicionem omnibus adimens, quòd ne-
ıaquam ibidem malefactorum collectio fiat, præſer
m tempore æſtatis. Sed hyeme ob exhalationem fu-
i deprehenſi, velociſsimè rapiuntur ad pœnam, ſpo-
aque pretioſiſsimæ ſupellectilis, argenti, auri,& pel-
um pretioſarum ad Principis fiſcū. Vnde nullo intra
meſtre tempus legitimo comparente accuſatore, cui
onorum ablatorum, lege & conſuetudine reſtitutio
t, iuſſu Principis pro tuenda publica pace, exinde
nfecta nauigia, fluminibus maris influētibus immit
ntur, vel aliis munitionibus foſſarum, ſeu murorum
gacitate præfectorum prouincialium deputantur.

De excellenti antiquitate Regiæ arcis Veſtrogothorum Aaranes. Cap. 19.

Tſi Gothicis Principibus maior olim inerat bel-
lorū ardor, q̄ delectatio quarūcunq; aliarū volu-
atum, dum ſummū animi, corporiſque exiſtimarent
latium, rigida arma tractare, ac arduiſſimis prælijs va
os comparare triūphos: attamen plerique eorum vo
ptati huic magnificentius aliquid ſuperaddere me-
tantes, poſteris ſumptuoſa, ſimulq; vtilia ædificia re *Scarinus*
uerunt: quēadmodum Scarinus quidam totius Go *Gothorum*
ici principat⁹ Monarcha potētiſsimus, ſingulari exē *Rex.*
o deprehēditur perfeciſſe, præſertim in Veſtrogotho *Sidagerus*
n regione, quā frequentiore ſua præſentia illuſtra- *Noruegiæ*
: idque ob vicinum Noruegiæ Regem Sidagerum: *Rex.*

 cui

Scara ciuitas, antiqua Gothorum Regū ſedes.

cui vt erat ſanguine coniunctus, ita etiam terrarum ſitu, & amicitia propinquior eſſe volebat. Hic ex ſuo nomine Scaram ciuitatem Veſtrogothorum in loco ſtagnis & paludibus admodum munito, tam prudenter erexit quàm imprudenter eius ſucceſſores ipſam deſolari, ac collabi permiſerūt. Antiqua hæc erat regni Go

thorum ſedes. Verum non procul ab ea adhuc extant veſtigia alterius Regiæ arcis Aaranes dictę, cuius ſitus, muri, & ſtructuræ quoſlibet inſpectores ita in admirationem alliciunt, vt firmiter iudicent, nullum præſtantius ædificium ea tempeſtate in toto Septentrione, vel Europa repertum fuiſſe. Sed quid non mutat æui longæua vetuſtas? At ſaltem ſigna ruinarum poſteritatem vrgent, magnificentiam meminiſſe heroum antiquorum. Habebat hæc arx in circuitu omnes commoditates, quas vnquam felix mortalium ſedes à ſuperis impetrare potuerat, & obtinere. Siquidem vno latere verſus Occidētem & Boream, vaſtum, ac piſcoſum lacum Vener ante dictum pro regiis & mēſalibus deliciis habuit: altero verſus Meridiem longiſsimo ſpatio, pro perpetua ſecuritate cœnulētam, ac limoſam paludem: cuius ſuperficies tenero veſtita gramine, ac frutice, non non ſolùm veſtigia negat, ſed modicè calcantes abſorbet. Nam limo funditus ſubſidente, in luteas voragines, ſordidamque colluuiem liqueſcens, attrahit acceden-

ȩdentes. Nec minus riuuli plures & profundi, vti ve-
æ per paludes diſcurrentes, arcis acceſſum denegant, *Pontes ad*
t impoſsibile eſſet, niſi multitudine pontium (qui *arcem Aa-*
lim quadraginta erant) longis ambagibus, veluti la- *ranen.*
yrintho, illuc peruenire. Eaque difficultas in aſper-
ma hyeme perſeuerat. Nam rariſsimè propter cali-
as venarum ſulphurearum exhalationes, paludes illæ
ongelantur. Ab Orientali verò latere ex oppoſito pri
næ portæ arcis, quæ vnicum terreſtri itinere habebat
cceſſum, adeò amœna prata ac fertilitas agri pro ſo-
ıtio caſtrenſi erant, vt nihil amplius naturæ benefi-
ıo poterat concupiſci: etiam paſcua, & venationes
ı campis, & ſaltibus optimæ, quod & præſens humi
ius facies oſtendit. Quæ licet horrendam nemorum
lenſitatem, multis retroactis annis & ſeculis, cultore
acua, ob bella, famem, peſtem, & domeſticam diſcor-
liam induerat: tamen ſulcorum vomerumque veſtigia
uibuſuis eam intuentibus vltrò oſtentat, frequen-
eſque lapidum congeries (quibus agri ob maiorem
racitem purgari ampliarique ſolent) ibidem inter
ltiſsimas arbores offert conſpiciendas, argumento
deli ad poſteros relicto, multò numeroſiorem prioris
ui fuiſſe populum, ſtrictioribuſque agellis conten-
um, quàm cernitur hac ætate præſenti. Hæc igitur *An. 955.*
rx feliciùs florere viſa eſt circa annum Domini non- *Rex Olaus*
entesimum quinquageſimum quintum, quando ma- *baptizatus*
nificentiſsimus Rex Olaus cognomento Schotko- *à S. Sigfri-*
ung baptizatus eſt à Sancto Sigfrido Eboracenſi *do Ebora-*
rchiepiſcopo, ex Anglia, ob fidem Chriſti prædican- *cenſi archi*
am, ad eundem Olaum Regem, Eldredi, ſiue Mildre- *epiſcopo.*
i Regis Angliæ exhortatione ac petitione proficiſ-
ente: qui & in hac arce pauliſper moratus eſt, donec *Huſabi.*
lia ſedes regia Huſaby dicta, pro vſu eiuſdem ſancti
igfridi & cleri eius parari poterat & conſecrari.
Quo facto paganos ac idololatras in fide Catholi-
a instructos baptizabat: quod & tres nepotes eiuſ-
em Archiepiſcopi, Vnamannus, Sunamannus, ac Vi- *Vnamann.*
amannus (quorum vnus fungebatur ſacerdotis offi- *Sunaman.*
o, ſecundus diaconi & tertius ſubdiaconatus) alibi in *& Vina-*
Veren- *mannus.*

Verendia poſt tergum relicti, faciebant. Omnes tamē, vti Beatus Ioannes Baptiſta, ob adulteræ mulieris indignationem, gladio interempti fuerunt: quorum corpora in Cathedrali Eccleſia Vexionenſi magno honore ab omnibus venerantur. Sed de hac re latiùs in Hiſtoriis chariſsimi fratris, & anteceſſoris mei Io. Magni Gothi, ſuis locis eſt oſtenſum.

Labes adulterij.

Io. Mag.

De mirabili horto montis Kindaberg prope prædictam arcem.
Cap. 20.

Kindaberg mons altitudine & amœnitate celebris ſenibus tantùm notus.

MOns eſt eminentiſsimus apud Veſtrogothos, nō longè à prædicta arce Regia, & lacu Vener, vulgari gentis ſermone Kindakulle dictus, tantæ altitudinis, vt à longè nauigantibus vltra 40. miliaria Italica in eodem lacu, quaſi atra nubes inter cœli hiatus appareat. Ideoq́ue multi tempeſtatibus, viq́ue ventorum agitati, ſummis viribus conantur eius pedes attingere, vbi tranquilliſsimum portum adeſſe nouerūt. In huius montis ſummitate ea amœnitas frondium, herbarum, fructuum diuerſarum arborum (excepta vite) ſuapte ſponte naſcentium non raritate magis, quàm ſuauitate, velut ſatarum, aut plantatarum, reperitur, vt vix delectabilior in tota Septentrionali plaga inueſtigari poſsit, aut inueniri. Illic ſuauitas inenarrabilis, etiam concentu variarum auium, preter Papagallos, multiplicata. Sed valde paucis, iiſq́ue ſolùm ſenibus notus eſt amœniſsimus ille locus. Neque laſciuiori ætati perfacilè monſtrandus, ne forte ſeueriori diſciplina ſoluta, in omnem voluptatem, vel verius ſpurcitiem ſeſe proſterneret, difficillimè vel nūquam ad honeſtatē & bonos mores reuerſura. Voluptas enim ipſa vſum & conſuetudinem: cōſuetudo neceſsitatem: neceſsitas deſperationem inducit, & coarctat. Extra hūc montanum locum, imò & alibi latius per Aquilonem ſatis boni ſuaueſq́; fructus pyrorum, pomorum, ceraſorum, prunorum, ſed nulli ante medium Iulij, vixq́ue tunc in debita maturitate reperiuntur. Imò quædam horum

horum fructuum genera tam domeſtica, quàm ſylueſtria ſolo frigore accedente matureſcunt, durantq́ue pendētia maiori parte hyemis etiā in ramis, folijs omnibus denudatis. Sed hi fructus quouis aceto (pro gratiori ſapore) ſunt eligibiliores, licet exiguæ magnitudinis, ob frigus continuè circunſtans. Exoticos verò fructus per mare à Germanicis oris, vt ſunt poma celerrimè portata, ob ſuauitatem inhærentis muſti, tam auidè manducant incolæ, vt nunquam, vel rarò ſine diſcrimine variorum morborum (præſertim Gallicorum) vel mortis euadant. *Fructus exotici maximè noxij.*

De pulchritudine, & vbertate inſulæ Gothorum Elandiæ.
Caput 21.

ELandia, ſiue Oelandia, vna eſt ex inſulis Gothici maris, breuiſsimo maris interiectu à Gothia meridionali diuiſa, omnium inſularum pulcherrima: multis enim bonis adeò referta eſt, quòd ſpatij breuitatem (duorum dierum itinere abſoluendam) ſoli fertilitas recompēſet. Prata, & campi odore herbifico, indicibili ſuauitate mirabundi. Ibi plurimi greges equorum paruorum, ſed validiſsimorum, vtpute qui fortitudine, & agilitate multis eximij corporis equis prævaleāt: quoq; domeſtici & exotici negotiatores pro voluptate emunt, atque in terras remotas, veluti naturę miracula

venales

venales exportant. Ingenioſiſsimi enim ſunt, vt ſaltibus & choreis ad buccinæ vel tympani ſonum per eos adaptari poſsint, quorum exercitium eſt huiuſmodi ſpectaculis acquirere quæſtum. Inſuper inſtruuntur, vt circulos ferreos aut ligneos non admodũ amplos, more canum tranſiliant, ſaltuatimque viuaciſsima pernicitate ſeſe gyrando reuoluant. Proprio etiam nomine moniti, magis vel minus id faciunt, iuxta arbitriũ imperantis. Paſcuntur huiuſmodi equi, vbi opus eſt, piſcibus ſole toſtis & lignis abietinis: ceruiſiaque & vino vſque ad ebrietatem potantur, prout infra de Alcibus oſtendetur. Hæc igitur inſula frugibus, paſcuis, pecudibus, armentis, & piſcibus tantum abundat, vt propriis commoditatibus ſufficiat & alienis: eamque gratiam & æſtimationem boues & pecora, ac butyrum vltra mare exportata habent, quaſi medicinalia forent. Habuit olim hæc inſula arces plures, tam naturæ, quã artis præſidio locis opportuniſsimis fabricatas, & munitas, quarum aliquæ in templa Chriſtiani ritus commutatæ ſunt, hodie non minus patriæ defenſioni, quã religioni deſeruientes: aliquæ bellorum turbine penitus deſolatæ. Vna tamen vſque in præſentem ætatem omnium altior & fortior Borcholm dicta, permanſit: cuius celſitudine Gothicum mare eminus nauigantes, veluti ſpecula pro ventorum, ac portuũ directione adhuc vtuntur, præſertim Angli, Scoti, Zelandi, Hollandi, quibus admodum neceſſaria eſt illuſtrium locorum cognitio in eo mari. Hęc inſula ferè tota ambitur marmoreis ſaxis ſurſum, deorſumque, penes littora 20. vel 30. pedum altitudine, quaſi artificum manu ex induſtria collocatis. Imò & in oris eius Orientalibus aperto mari obiectis, plures amœniſsimi portus ſunt: ad quos non minus curioſitatis quàm neceſsitatis cauſa extranei nauigantes, veluti naturæ ſpectaculum viſuri accedere ſolent. In hac inſula tempore pacis reges Gothorum, & Sueonum, ob inſignem eius amœnitatem & venandi exercitiũ, æſtates tranſigere conſueuerunt. Etiam quia viciniori maris tractu vltramarini principes commodius cum eis in arduis cauſis expediendis ibidem congredi poſſunt. Prætereà prope Aquilonare littus

Equi paſcuntur piſcibus & lignis, ceruiſiaque vel vino inebriantur.

Butyrum electiſsimũ.

Borcholm.

Gothorum & Sueonũ Regum venatio.

littus eius exurgit mons excelſus, quem nauticum vulgus, vitandi infelicis omnis & marinæ tempeſtatis gratia, Virginem vocat. Nam in eius portu manentes certis munuſculis puellis dari ſolitis, vtpote chirothecis, ſericeis zonis, & ſimilibus, eas, tanquam amico munere placant. Nec ingratũ montis numen ſentire videntur, prout aliquando factum meminit antiquitas, voce lapſa iuſſum fuiſſe donantem mutare portum, ne periclitaretur: & ita faciendo ſaluus factus eſt, vbi alij ſunt periclitati. In eo monte certis anni temporibus dicitur eſſe conuentũs Aquilonarium maleficarum, vt examinent præſtigia ſua. Tardius miniſterio dæmonum accedens, dira afficitur correptione. Sed hæc opinioni, non aſſertioni cedant. *Virgo mons* *Sagarum conuentus.*

De famoſiſſima inſula Gothorum, Gothlandia dicta. Cap. 22.

ORientalis Gothię pars eſt, ſic dicta, quaſi Gothorũ terra vel bona patria. Goth quippe bonũ ſiue Deum Lingua Gothica ſignificat, & Landia terrã. Eſt enim multis rationibus bona: bonus in ea populus, bonis & ſecuri in circuitu eius portus: bonus & electus in ea ager, bona armentis, equis, bobus, piſcatione, venatione, aquis, ſyluis, paſcuis, pulcherrimo marmore, & omnibus rebus humano vſui neceſſariis. Eſt in eis Boreali parte præclarũ oppidũ Visby, in quo eſt arx muniti ſſima *Visby emporium.*

niti ſſima

oitiſsima. Fuit hæc vrbs quondam Gothorum, & mul tarum regionum emporium, tantis opibus, & negotia torum mercimoniis frequens, vt vix illi par in Europa ſimile haberetur. Cōfluxêre illuc Gothi, Suedi, Ruſſi, ſeu Rutheni, Dani, Pruſsi, Angli, Scoti, Flandri, Galli, Finni, Vandali, Saxones, Hiſpani, ſinguli ſingulæque gentes ſuos proprios vicos, & plateas incolentes: nulli præcluſum municipium. Ingredienteſque terra & ma ri omnia pacata inuenerunt, donec diſcordia, quę omniū regnorum, & hominū perniciofiſsima deſolatrix eſt, ſubuerteretur: ſicuti infinitæ aliæ nationes, quæ ab initio floruerunt. Extant hodie marmoreæ ruinæ, quæ teſtantur veterem eius claritatem, amplitudinem, & ve tuſtatem. Sūt adhuc teſtudinatæ domus, portæ ferreæ, aut cupreæ aut æreæ feneſtræ, olim argentatæ atque deauratæ, argumentum inæſtimabilium diuitiarū exhibentes. Vnde poſtmodum ortis odiis & dolis, ex tumido earum rerum vſu diſgregati incolæ abierunt in Vandalicas ciuitates: quæ non parum ex opibus huiuſ modi hoſpitū ſunt ditatæ, vti olim Roma Carthagine deſolata. In hanc inſulam prima Gothorum armata ca ſtra, poſt exitum à ſua terra, in Europa & Aſia nouas terras, ob importabilem gentis ſuæ, multitudinē, quæſitura deſcenderunt. Demū multis ſeculis euolutis, Lōgobardi ex Scandiana inſula ob ſimilem, vel grauiorem cauſam exeuntes, per hanc inſulam in Rugiā agmi ne uaſtiſsimo in exteras regiones abierunt: & tandem regno conſtituto in Italia ſedes firmauêre: quod & Paulus Diaconus eorum Hiſtoricus Libr. I. atteſtatur. Prætereà Magnus Rex Suetiæ anno Domini M. C C. L X X X V I I I. ſedauit periculoſum bellū, quod erat inter ciues Visbycenſes, & plebem illius inſulæ: permiſitque ciuibus inſtaurare collapſos muros ciuitatis, mœnibuſque, & propugnaculis communire. Albertus Rex Suetiæ rogatus à principibus inferioris Germanię, vt à mari eorū eiiceret potentiſsimos piratas Vitalianos, impignorauit hanc inſulam Gotlandię Magiſtro Pruſsiæ, pro viginti millibus Duplonum, id eſt, Nobilionum: quorū ſummam Regina Margareta eidem ſuccedens, ex Suetia collegit, atq; eam inſulam

Longobardi ex Scādianā inſula concedunt in Italiam.

Paul. diaconus Hiſtoricus.

Albertus rex Suetiæ.

egni Suetiæ iuribus, & proprietatibus reſtituit, iure erpetuo poſsidendam. Hancq; inſulam Saxo Gram- *Saxo Danor. Hiſt.* aticus, Danorum inſignis hiſtoricus, in pluribus ſuis riptis, ad Suetiam ſine quauis heſitatione ſpectare at- ſtatur. Et hoc ex multis argumentis: quia eadem lin- ua, legibus, cõſuetudinibus & morum cõformitate & icinitate perpetuò vtuntur: etiam quia Gothorũ Epi- copo Lincopenſi, tanquam primo fidei plãtatori ſunt ubiecti: à quo & Epiſcopalia iura petunt, & conſe- uuntur. Ab hac etiam inſula in omni nauigantium ontrouerſia, præſertim à conſulatu Visbycenſi, peti- ur, & datur ius, & ſententia diffinitiua, quid vnicui- ue permittendum, vel auferendum erit. Certè ius hoc ercatorum, ac nautarum, valde prudenter digeſtum, tius lites adimit pro fluidis aquis, quàm aliorum de- ſio pro terra firma.

De Clypeis principum montibus Hangœ inſculptis. Cap. 23.

QVantã olim Reges, ac Principes Gothorũ, de per- petuanda nobili fama, ac bellica claritate curã ha- buere, arma, ſignaq;, & clypei eorũ illuſtribus lo- inſculpta, ac poſteris relicta, euidẽter oſtendũt, præ- tim in Oſtrogothia, ac Veſtrogothia, & Auſtrali Fin lia, in magnifico portu Hãgœ appellato: qui tã læt⁹, ſecurus eſt, vt in toto Septentrionali mari, & forſitã plo Oceano parem nõ habeat, qui eidem valeat cõ- ari. Oẽs enim vndecunq; nauigãtes liberè recipit in

D ſuum

ſuum ſinum, ſecureq; introrſum tam à tempeſtatibus, quàm hoſtili claſſe, ſua naturali munitione (modò ipſi ſibi deeſſe non velint) protegit, & conſeruat. Portus etenim iſte in modum ampliſsimæ arcis in medijs montibus, ac vallibus amœnè ſitus eſt: habetque in cautibus vetuſtiſsima heroum Gothorum; ac Sueonũ inſignia, literato ordine, ſed antiqua ſimplicitate inſculpta, maximè ad oſtendendum poſteris, ibi olim claſſem pro regnorum defenſione contra quoſcunque hoſtiles inſultus continua expeditione ſtationem tenuiſſe, atque inde ad aperta arma, quoties opus fuerat, prodijſſe. Hodieque frequẽtiùs in eodem portu, ob ſimilem cauſam, armatas claſſes tam Princeps, quàm nobiles habent, præſertim quia vicina loca omnia ſuppeditare poſſunt, quæ ſubitò requiri videntur ad confœderatorum armatam claſſem: omniaq; in hoſtes cõtraria verti, ſi perniciem ſtructuri in hunc acceſſerint portum.

D. Ericus Gothorum Sueonumq; Rex, Taueſtos, Carelos, ac Bothnienſes armis ſuperatos Chriſti iugũ accipere coëgit.

Olim diuus Ericus Gothorum, Sueonumq; Rex, oblata pace & contempta, Taueſtos, Carelos, ac Bothnienſes bellica claſſe, & equeſtri expeditione deuictos, ad fidem & Chriſti religionem accelerare coëgit. Indocile enim genus barbarorum, niſi per arma ad iugũ Chriſti cogi, vel pertrahi, vel inuitari non potuit: nimirum (vt Albertus Crantzius lib. 9. cap. 37. Vandaliæ refert) magnus eſt amor paternarũ traditionum. In hoc portu Suetici Reges graui iniuria laceſsiti, vltramarinis principibus claſſe inſtructa, vel inſtruenda hoſtilitatem indicere ſolent, præſertim Ruthenis, ſeu Moſcouitis: rurſumque in eodem portu, ſub æquis conditionibus, eorundem principum nuntijs pacis fœdera præſcribere, & accipere conſueuerunt. Quòd autẽ eo loco frequentiùs, quàm alio id fieri contingit, vrget antiquata maiorum obſeruantia, qui illic in montibus impreſſerant inſignia ſua, vt eorum perenni firmitate perſpectâ, quę Reipublicę vtilia fore crediderint, poſteris eodem vnanimi conſenſu, & iuramenta per arma, ac libertatẽ maiorum ſtabiliant obſeruanda.

Gothorum imagines.

Quibus autem armis, clypeiſque veteres Gothi, Sueciquc ſint intus, & extra patriam vſi, ſignis præſentibus aduerti poterit, imò & rationibus oſtendi; leonem ſcilicet coronatum, ſuper

res aquas candidas in campo cœleſtini coloris impe-
toſè ſalientem,ac retroſpicientem,olim habuere Go-
thi,atq; nunc habent ſolùm originis inhabitantes: vt
incendo parcant,& retroſpiciendo caueant,quàm ci-
o ſalientes ab impetu ceſſant. Methodio tamen placet *Methodius.*
referere,Gothorum Principes in exteris terris militan- *Plutar.*
tes,ac dominãtes,vrſam in vexillis habuiſſe. At ex eiſ- *Cimbri,Bur*
dem Gothis veluti parentibus originem trahentes,va- *gundi,Sue-*
rietate ſignorum ſecundum diuerſitatem gentium di- *ui,atq; alij*
ſtinguebantur:vt Cimbri tauro,Slaui dracone,Gepidę *quidã cattũ*
auicula,Alani,Burgũdi,ac Sueui catto in militaribus *in armis ge*
ſignis, vt Plutarcho videtur. Suecis autem, ſiuè Sueo- *ſtaſſe ſcri-*
nibus antiquitus erãt arma,videlicet duæ virgines co- *buntur.*
ronatæ, aureo veſtitu ſeſe mutuò in virenti ſylua am- *Suecorum*
plexantes, tãquam dearum nympharum excellentiam *inſignia.*
in regione oſtendentes. Nunc verò Suecorum Princi-
pes tribus aureis coronis in campo cœleſtini coloris,
ob inſcrutabilem dominiorum amplitudinem,magni-
fica bellorum geſta, & inexhauſtam minerarum vber-
tatem,vtuntur.Sunt & priuatorum nobilium inſignia
mira varietate diſtincta:ſimiliter & vrbium,ac prouin-
ciarum, quatenus in bellicis expeditionibus pro pa-
tria & legibus ſuſceptis,tot hominũ turbæ diſtinctius
ad vnum tandẽ finẽ dirigãtur, prout infrà de directio-
ne armatæ multitudinis, diffuſius erit oſtendendum.

De rupibus galeatis. Cap. 24.

NAuigando è Germanico mari verſus Septentrionẽ
tribus dietis,antequam introitus appareat ad Re-
giam ciuitatem Holmenſem regni Suetiæ,occurrit ad- *Holmenſis*
mirabilis portus lingua vulgari gentis Hielmſnabbẽ, *ciuit. Sue-*
id Elgxnabben appellatus, eò quòd onagri, qui Elga *tiæ Regia.*
dicuntur, propter attractum ſuauis venti eò concur-
rere conſueuerunt: vel etiam quia montes, in quo-
rum lateribus portus ſunt, ita à natura formati vi-
deantur,vt Galileæ militares putentur inſculptæ: qua-
ſi ars non ſufficeret in armis fabricandis, niſi & na-
tura monſtraret, quid bellicoſis populis Aquilonem
inhabitantibus conueniat in armorum tractatione.

 Sed

Hielmſnabbē portus commodiſſ. ſed hoſtib. inacceſſus.

Sed reuerà, vti portus is ob omnes ventos, & tempeſtates arcendas inſignis eſt, vt vix ſimilem in tota Europa habeat: ita & hoſtili ſanguine reſperſus, vt ibidē quaſi omnium Aquilonarium bellorum initium, medium, & finis inueniatur. Sæpe etenim claſsis hoſtilis, quæ violentia tempeſtatum, in vaſto mari vario Marte congredi non poterat, huc depulſa, vel inducias ab aduerſario petere, vel ipſa ſua ſpōte, vel ſimulatione cogitur offerre, vel ineuitabile mortis, aut captiuitatis diſcrimē inire: quò enim vt ſaluus euadat armatus non inuenit. Si enim littus, aut portum exierit, cæca ſaxa, ruresq́ue minaces apparent: quæ eum leui motu in gurgitem, vt pacem præſtet, immittunt. Si verò in apertum mare exire voluerit, obſtat horrenda tempeſtas, ne viſu quidem ad ictum oculi toleranda: quia Aquilonaris, Orientalisq́; ventus ea in loca totaliter eſt procelloſus. Prætereà tēpore hoſtili terrarum incolæ ſubtrahunt littoralia ſigna, ne hoſtis accipiat tantillulum quidem ſpatium, vt effugiat pœnam: alioqui inceſſabili ferocia impetu facto, latronum claſsis, manusq́ue impiorum, hunc portum occuparet: vbi nihilominus claſsica bellorum prçludia frequentiùs inchoari ſolent.

De anguſtijs portuum lapidoſorum. Cap. 25.

SVnt prætereà nō exiguæ formidinis anguſti exitus, & introitus çquoris Aquilonaris, prçſertim ab aperto mari

mari nauigando verſus Holmenſem ciuitatem:quæ gia eſt, & inſigniter à natura,ac arte munita, vt mari- trepidare cogantur aggreſſuri, quæ fides, vel fraus nautarum, in imminentibus periculis proſperiùs uperandis. Præcipuus tamen, & periculoſior eſt lo- s Steendor, id eſt, porta lapidum appellatus, eò *Steendor.* òd arctis faucibus, & lunatis cornibus,quoquouer- m obliquatur, hoc eſt, quandoque per modum Scy- ici arcus, quandoque mucronis aſpectu euitatur à utis: in quibus longè periculoſiùs, ob exortas den- ſimas nebulas, & caligines, errare contingit, quàm amplisſimo Oceano, ſuborta validiſsima tempe- te. Nec procul ab eo ſinu ſaxoſæ rupes imminent, aquis latitantes: in quas quicunque inciderint, aſi viui ſepulchro teguntur. Nec ſilent annales Go- ci, quondam in eiſdem rupibus multa millia Ger- norum,ac Danorum repentino deſcenſu fuiſſe per- pta. Magis nanque præſumptuoſa, quàm experta igatione, ſaxeas has anguſtias ſunt ingreſsi: velu- tiam in alios ſinus Septentrionales, qui non ſecus nari nauigantibus apparent, quàm ingentiſsimæ bes eminentes in aquis, quæ ſolo aſpectu territant pectores: nomen ab euentu, cauſa, geſtis & natura out ſuperiùs de irruptione aquarũ eodem libro eſt nſum) aſſumentes. Terribilioresque hoſtibus pi- cis videntur, quàm acies aliquæ militaribus armis ructæ.

Rupes ſub aquis quibus impactas naues fregerunt olim Germani ac Dani.

De ſcopulis lapidoſis, & via per Idebenckia periculoſa. Cap. 26.

SVnt inſuper in littoribus Oſtrogothorũ, & Sueonum ingentia ſaxa, partim apparentia, partimque latentia longiſsimo ordine, quaſi ſcamna arte, vel induſtria collocata, vulgariter Idebenckia nominata: ſuper quæ infeliciſsimi naufragantes quandoque ſedere ſolent: mihiq́; ,niſi Deus in graui tempeſtate anno Domini M. D. xvij. opem tuliſſet, parata fuerunt. Vehementia enim ventorum nauis vrgebatur in ea latentia ſaxa: quæ velut decliues muri oppidorũ, vel caſtrorum longo tractu apparent. In quos lapides qui negligentia vel ineuitabili tempeſtate inciderint, maximè hoſtiles claſſes auiditatem prædæ in littoralem populum (ſatis opulentum) meditantes, profectò omnium infeliciſsimi reputabuntur, dum terra, marique horribilius, quàm in carcere circundantur inimicis. Terra quidem (quia fugientibus incolis cum armentis, pecudibus, ac ſupellectili, ob ſubitum hoſtilem incurſum) fame, quæ omnibus hoſtilior eſt, & frigore omni tormento grauiore citiſsimè conſumentur. Mari etiam, quoniam eo in loco (vt dictum eſt) ſæuiſsima ſolet eſſe tempeſtas: à qua etiam ſi arte, & labore vellent euadere, naturæ tamen ſeueritati reſiſtere non valebunt. Vbique enim præter aëris impetum (vt dictum eſt) ſaxa, ſeu rupes, in acutum apicem inſtar turrium eleuata, periculum adminiſtrant; quæ arcuata flexilitate, & circuitu,

Author dira tẽpeſtate iactatus.

circuitu,ſpuma prodente,ſagaciter ſunt circumeunda. Solent in his locis ſtratagematibus vtẽtes bellicæ claſſis præfecti aliquot, præliares naues vel ſimulatas, ex induſtria tempore hoſtili, ſignis inimicorum ornatis ſtatuere,vt claſsis hoſtilis eiſdem viſis,ſecuriùs in periculum ruat. De quibus,quando videlicet ſic interceptæ ſint inimicæ naues,patriæ annales me tacente atteſtantur,atque hoſtilia oſſa in ſcopulos diiecta, diligentiùs quid cauendum ſit,apertè demonſtrant.

De torrentibus rapidis. Cap. 27.

TOrrentes rapidi quaſi infiniti, præcipuè tempore reſolutionis niuiũ ac glacierum,poſt finem Aprilis in Septentrionalibus terris maximam ruinam indigenis afferentes reperiuntur. Suo etenim impetu, qui vehemens, & horridus eſt, tam villas, vicos, ædes, & pontes lapideos,quàm ſuffoſſas arte arbores,vel naturali propagine in terra radicatas rapiunt,& exportant, quemadmodum de ſtagnorũ irruptione ſuperiùs alio aſu fuerat enarratũ. Qui torrentes iuxta impetuoſam naturam ſuam nomen imprimunt vrbibus,ac locis,vbi labuntur: vti antiquiſsimum Oſtrogothorum oppidum Scheningia dicitur ab amne, vel verius torrente, qui ob rapidiſsimum curſum vulgariter Schena appellatur,quaſi equus abiectis habenis ad omnem præcipitem curſum accenſus. Præthereà alteri fluuio nõ longè exinde diſtanti, à continuo ſtridore dendum nomen impoſitum eſt. Ita & rapido torrenti in prouincia Middelpadiæ, vt ſuprà dictum eſt, nomen nodi impoſitum eſt: quia inſtar nodorum cruſtata mole glacierum arbores compreſſas, imò & ingentiſsimos lapides in ſui diſſolutione ſecum impetuoſiſsimè rapit & portat: eoque formidabiliùs hoc accidit, quò celeriùs prouincias,&populos terrere,atq; obruere ſolet. Nec aliud remedium huius horrendę depopulationis hactenus repertum eſt, quàm viritim publica manu,collibusque effoſsis aliorſum diuertere curſum: quem etſi Septentrionales populi in pleriſque locis auertunt,impetum tamẽ hunc ſinunt,vt temerariũ hoſtem

Scheningia Tãnafors, Knoden, oppida.

Publicæ manu diuertuntur rapidiſsimi torrẽtes, ne vicinas vrbes obruãt.

ſtem catharractis adhibitis præcipiti ruina, laxatisque nodis inuoluant. Licet autem ſuperius nomina torrentibus ab infelici euētu impoſita ſint (vt alibi etiam dicetur de ſubmerſis Epiſcopis euangelizantibus, & ſponſalibus ludis, & raptu virginum) tamen prudentioribus placuit, vt à triumphis & victorijs, non à calamitatibus rei appellatio fiat.

De diuerſis formis littoralium ſaxorum. Cap.28.

Fretum Brauiken *Norcopia.* IN littoribus Oſtrogothorum, id eſt Orientalium, freti Brauiken dicti, vbi etiam torrens vehementiſſimus per oppidum Norcopenſe illabitur, variæ admodum littoralium ſaxorum figuræ, quaſi humana arte ſculptæ, vel politæ forent, reperiuntur: quod procul dubio cœli, & elementorum ſecreto iufluxu fieri æſtimatur. Quidam etenim horum lapidum, formam capitis humani, manus, pedes, & digitos habent: non tamen integro corpore compaginatam, ſed diſtinctione naturæ taliter expoliti. Gens autem illa talibus aſſueta ſpectaculis, nil hæc, & ſimilia curat, niſi inquantum ſolidis eorum muris, & ſtructuris poterint inſeruire. Reperiuntur etiam in montibus longè à mari diſtantibus, rupes naturali compagine, & rotunda concauitate formatæ, vt maximum aliquod caldarium æreum, vel thermarum concha putetur: prout videre *Ketilberg.* licet apud Oſtrogothos in monte Ketilberg vulgariter dicto (id eſt monte cacabi) prope ciuitatem Lincopenſem:

nſem: vnde mihi origo eſt. Cernuntur etiam in mul- vallibus montium, infiniti lapides globali formati gura, quantitate capitis vitulini, vel oui anſerini, l maioris, aut minoris: qui nulla artificum appoſita te bombardis aptantur. Item cotes plana longitudi- e repertę ilicò bono vſui applicantur. Similiter & pe- æ marmorei generis apud Veſtrogothos, tam varij loris & quantitatis habentur, vt ſine dolabris quaſi ulptæ ſepulchrorum vſibus adaptentur, quemadmo- um libro duodecimo dicetur de naturali varietate ſa- orum ad quaſuis ſtructuras applicandorum. Sunt & hryſtallini lapides, non longè ab Oſtrogothorum ppido Sudercopenſi, hexagona forma, quantitate pu- llari vel digitali, dependentes: quorum ſplendore tique ad maiorem ornatum fabricari poſſent ædes: ſi colæ plus attenderent ad pulchritudinem, quàm fir- itatem. Imò perpendendentes hoſtilem rabiem, cru- elius poſſe & velle, ob decorem ſtructuræ, omnia de- aſtare, magis fortificant, quàm exornant quæuis ædi- cia ſua: quamuis introrſum inſigni curioſitate com- uniter ſunt orñata: ſed præcipuè, vt infra dicetur, mi- ntibus armis, thoracibus ſcilicet, & galeis, ac cly- eis: in quibus gens illa omnem exiſtimat ineſſe deco- em, quia magna pars tuendæ ſecuritatis ex his depen- et: licet aliqua ſunt atro colore picata, ob rationes in- rius de bellis aſsignandas.

Lincopia, natale ſolũ authoris.

Globi lapidei ſuapte natura bõbardis apti

Cotes.

Cryſtallini lapides.

Sudercopia

Ornatus Aquilonariũ in ſplẽdore armorum totus.

Picata arma.

De ſaxis gigantum, & ſcaturigine fontium. Cap. 29.

QVemadmodum ſuperius libro primo dictũ eſt de obeliſcis gentilium, Regum, pugilũ, & gigantũ, quibus geſta eorũ magnifica, putabãt fieri notiſ- ma perpetuę poſteritati, prout Saxo Sialãdicus memi it de ſuo Regnero Danorum Rege, qui quinquennali rælio contra Moſcos, Ruſſosq́; in Aquilone cõmiſſo, s geſtas reliquerit in rupibus altis, ne obliuione eua- eſceret, quod tot anguſtijs, & difficultatibus pro cla- tudine honoris ſui perpetraſſet: Ita & de cõpluribus othorum, Sueonumq́; Regibus, ac heroicis viris: quo um adhuc magnitudo geſtorũ, diſcernitur in eminen-

Saxo Sialan.

Regnerus Danorum Rex.

tiſsimis locis Septentrionalium regionum. Inter quos præclarioris memoriæ recenſentur, & æſtimantur, qui curam bellicæ gloriæ ſic moderati ſunt, vt publicę omnium commoditati profuiſſe viderentur. Qualis erat excellentiſsimus ille Rex Vbbo conditor antiquiſsimę ciuitatis Vpſalenſis, atque Scarinus, & Ericus cum pleriſque alijs: quorum indelebilis memoria nedum in ſaxis campeſtribus, aut montanis conſcripta videtur, ſed patrijs carminibus, ac muſicis inſtrumentis celebrioribus locis ac diebus, ſempiternis tripudijs continuatur. Horum nanque fidelior cura fuit prouincialibus profectis (pace vbique data) committere, vt præter arma, etiam venarum ſcaturigines præcipiti caſu labentes, incolarum miniſterio ſubderent molendinis, aut neceſſarijs fontibus ad publicam vtilitatem vbilibet conſtruendis. Manant inſuper ex rupibus, multis in locis tam abundantes, & copioſi latices, vt naturæ, artiſque agilitate deducti, longo ſed pulcherrimo aſpectu.xv. aut. xxx. aquea molendina reuoluant. Falonia Veſgothorum nobilis prouincia, ac populoſa Helſingia, prout inferius de ferrarijs artificibus oſtendetur, talia tamque commoda ſpectacula monſtrant.

Vbbo, Scarinus, & Ericus Gothorum reges clariſs.

Falonia.
Helſingia.

LIBRI SECVNDI FINIS.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS

De ſuperſtitioſa cultura Dæmonum populorum Aquilonarium.

EPITOME LIBRI TERTII.

De ſuperſtitioſa cultura Lituanorum paganorum. Cap. 1.

ALBERTVS Crãtzius fidelis Germanorum Hiſtoricus, qui claruit an. M. D. & poſt eum Mechouita Polonus, aſſerunt Lituanos tempore paganiſmi dum Gentilitatis errore detinerentur, tria numina principaliter coluiſſe, ignem videlicet, ſyluas, & ...pentes. Ignem, quia omni ſacrificio præfertur, vel ri... Perſarum ſeducti, ignem ipſum Deũ arbitrabantur, ...te Herodoto: vel Aegyptiorum opinione ducti, qui ...rſuaſum habẽt, ignem animatã beluam eſſe, & om... quę naſcuntur, deuorare, & poſtquã deuorãdo fue... expleta, vnà cũ ipſa re deuorata emori. Syluas puta...nt ſacras: omneſque beſtias more Aegyptiorum eas ...colentes, deos exiſtimabant: Poëta referente:

Habitarunt dij quoque ſyluas.

...ò & hac fiducia multę nationes ductę, Reges, ac prin...es ſuos ſatis exutos, vt vel dij fierent, vel inter deos ...herentur, combuſſerunt, aut in ſyluis, ac lucis aureo ...que ſolenniter ſuſpenderũt, quaſi talibus ſacrificijs ...dem ſceleris, mentitĩ numinis diuinitatem mere...tur. Præterea ſerpentes vt ſacros colebant, dum ne...ni nocere videbantur: ædium ſeruatores, atq; pena... exiſtimantes. Verum hæc ſuperſtitioſa cultura etſi ...itus ſublata videtur, reliquiæ tamẽ eius, dęmonum ...tinctu, in nonnullis ſecretis ſolitudinũ ædibus per...erat, ſicuti in Septẽtrionalibus regnis Noruegię ac ...rmelãdię. Ab eo tamẽ impio errore An. 1386. prędicti Lituani

Albertus Crantz. Germa. & Metho. Polo. hiſto.

Ignis Lituanorũ Deus, vt olim Perſarum etiam fuit teſte Herodoto.

Ignis animata belua eſt.

Syluæ Litua. ſacræ.

Feræ Lituanis vt Aegyptijs pro Dijs.

Serpentes innocui pro Dijs.

Norueg. Idololat.

Iagello cum 8. fratrib. ad fidem conuerſus. 1386. Lituani purgati leguntur. Tunc enim fortiſsimus eorum princeps Iagello cũ octo fratribus ſuis (teſte Mechouita) ad fidem Chriſti peruenit: in qua adhuc hodierno tempore religionis incremẽtis perſeuerat. Meminit præterea hiſtoricus antedictus, in cõfinibus Lituanorum ac Moſcouitarũ, ſtatuã eſſe publico itineri impoſitã, quæ patria lingua Zlotababa dicitur, id eſt, aurea vetula: quam ſinguli viatores certis munuſculis placant, etiã ſi pili valorem non excedant: alioquin ſuſcepti itineris nullam habituri ſecuritatem. *Zlotababa idolum.*

De Suppolarium hominum ſuperſtitioſa cultura. Cap. 2.

Solem, Lunã, & rubrũ pãnum adorant Suppolares.

NEC extrema Septentrionis portio (quam pleriq; ob intenſiſsima frigora inhabitabilem putant) immunis eſt à ſacrilegis ritibus culturaque dæmoniorum, ſtatuto eorum tempore impendendis. Habent etenim gentes illæ ſylueſtres (vti reliquæ orbis nationes, quæ videntur his ciuiliores) nõ exiles cauſas, quibus publicum errorem, & mẽtitam in rebus etiam friuolis diuinitatem quærant, & tueantur. Solem igitur toto æſtatis curſu ciis lucentem adorant, gratias ei offerentes, quòd lumen contra tenebras perpeſſas, & calorem contra immenſa frigora adducit, quę quantumcunque intolerabilia videntur, nunquam tamen improperijs, more quorundam Indorum execrantur, ſed tantum dicunt: Hęc fatua, ac ſtulta ſunt frigora, atque tenebrę menſuram excedentes, &c. Simili etiam ratione Lunam adorant, quia hyeme remoto Sole continuè eius vtuntur lumine: quo propter interlunium deficiente, ſub lucidiſsimis ſtellis, niuium candore clarius micantibus, quæcunq; negotia ſua etiam diurno tempore diſponũt. Prætereà gentes illæ ſuppolares ſtupidiore quodam errore dæmonum illuduntur. Rubrum etenim pannum pertica vel haſta ſurſum appenſum, attentis precationibus & cultiore ritu venerantur, diuinam quandam virtutem, propter colorem rubeum animalium ſanguini ſimilem, eidem ineſſe putantes. Similiter quia eius inſpectione arbitrantur ſe fortunatio-

tiores fore beluarum interemptores, earum ſanguinē
ibentes, prout inferius dicetur de moribus Lappo-
annorum. Eſt etiam nonnullis gentibus Septentrio-
s mos, quicquid primo diei diluculo in cælo, terra,
l aquis viuum apparuerit, hoc ipſum vſq; crepuſcu-
m̄ eiuſdem diei pro numine fideliter adorare, vtpo-
aues, animalia, piſces, ac ipſos ſerpentes & vermes,
præcipuè ceruum volantem: quem ob cornua, qui-
ıs capita iuuenum exornantur, inter nobiliora repti-
honorant. Ne etiam prædicti Septentrionales ho-
ines in conſpectu ſuorum numinum appareant va-
i, certas oblationes ex oſsibus ſylueſtrium anima-
m, & grandium cetorū ac piſcium, venatione quæ-
as faciunt: quæ tamen oſſa æſtiuo tempore non in-
ndunt (ne ſolis lumini, vel ardori videantur illude-
) ſed horrenda ſurgente hyeme ſub publica congreſ- *Ceruus volans adoratur.*
ne pro honore dierum comburunt, eo ſacrificio de-
tam reuerentiam numinibus afferre credentes. Tan-
gentium in rebus friuolis religio eſt.

De tribus Dijs maioribus Gothorum. Cap. 3.

ERant apud veteres Gothos paganos, quemad-
modum clarè clariſsimus frater & anteceſſor
eus Ioannes Magnus Archiepiſcopus Vpſalenſis in
incipio ſuarum hiſtoriarum aſſerit, tres dij prima
neratione obſeruati: quorum primus erat poten-
simus Thor: qui in medio triclinio ſtrato puluina-
colebatur: cuius hinc inde latera duo alia numina,
dhen videlicet, & Frigga cingebant. Thor, inqui-
t, præſidet in aëre tonans, & fulgurans, ventos &
bes ſerenitatemque gubernans, fruges admini-
ans cum fructibus vniuerſis, peſtesque tollens. Al-
Odhen, hoc eſt, fortior, bellis præſidet, hominibus
hoſtes auxilia ſubminiſtrās, ipſi Thor à dextris col-
catus: tanto opinionis fulgore clarus, vt ipſum non
us, quàm datū mundo lumen omnes gentes ample-
rētur, nec vllus orbis locus extaret (Saxone teſtāte)
i numinis eius potentię non parēret. Tertius Frigga
cem, voluptatemq; moderabatur: cuius etiam ſimu-
lachrum

Ioan. Mag. Thor, Odhē & Friggaquos religioſe coluerūt Gothi, vt Romani Ioue, Martē & Venerem.

lachrum turpitudinem ſexus præ ſe ferebat: & ob id tantum apud Gothos, quantum Venus apud Romanos venerabatur: diemq́ue Veneris vſq; ad noſtra tempora ſibi retinet conſecratum. Pingebatur gladio, & arcu cum armis, quòd in illis terris vterque ſexus ſemper ad arma promptiſsimus eſſet. Thor autem cum corona, & ſceptro ac xij. ſtellis deſignabatur: cuius magnitudini nihil digna æqualitate conferri poſſe exiſtimatum eſt. Obtinuitq́ue diem hebdomadatim, imò & menſem primum totius anni, quem Ianuarium dicimus. Odhen verò armatus ſculpitur, vti Mars, ſimili gentilium ſuperſtitione apud Romanos: diemq́ue obtinuit æterna memoria ſuo nomini conſecratum. Et quia viuus tota Europa diuinitatis titulum, quod nulli in arte militari cederet, aſſecutus fuiſſet. hinc eueniſſe creditur, vt Gothi (ſicut Dio Græcus, Ablabius, & Iordanes teſtantur) Martem, quem Deum belli putauit antiquitas, apud ſe dicerent progenitum, prout etiam aſſerit Poëta.

Dio Græc. Ablabius. & Iordan. Vergil. 4. Aeneid.

Gradiuumq́ue patrem Geticis qui præſidet armis.

Quem Gothi ſemper aſperrima placauêre cultura, morte ſcilicet captiuorũ, opinantes bellorum pręſidem aptius humano cruore placari, à quo vicißim omnẽ belligerandi induſtriam adeò perfectè didicerunt, vt deuictis Europæ, & Aſiæ potentiſsimis imperijs, ſummum fortitudinis gradum reportarint.

De tribus Dijs minoribus. Cap. 4.

Saxo.

PRæter hos tres Deos ſupradictos colebãtur & alij complures: qui (vt ait Saxo) miranda præſtigiarũ machinatione callentes, obtentis ſimplicium animis, diuinitatis ſibi faſtigium arrogarunt. Quippe non ſolùm Gothos, verùm etiam omnes Aquilonares prouincias vaniſsimæ crudelitatis laqueis circumuentas, ad cultus ſibi pendendi ſtudium concitantes, præcipuo ſuæ ludificationis cōtagio reſperſerunt. Adeò nanque fallaciæ eorum effectus percrebuit, vt in ipſis cæteri quandam numinum potentiam venerantes, eoſque deos, vel deorum complices autumantes, veneficiorum autori-

‐toribus ſolennia vota dependerent, & ſacrilego er‐ri reſpectum ſacris debitum exhiberent. Inter quos ‐idam Methotin arte Magica inſignis, excellẽtem ſi‐æ dignitatis opinionem ſibi arripiens, ſimpliciũ ho‐inum animos preſtigioſæ artis fama ſeductos, ad prę‐gioſa libamenta ſibi pendenda adduxit. Hic, cùm eſ‐t ſummus deorum pontifex, ſacrificia cæremoniasq; a diſtinxit, & ordinauit, vt diſcretus ſuperùm cuique ‐ltus, & libatio obſeruaretur: aſſerens deorum offen‐s communibus ſacrificijs, aut permixtis cæremonijs ‐piari non poſſe. Tandem ſceleribus eius detectis, cõ‐rſu populi occiditur, occiſusque peſtifera cadaueris ‐i contagione plurimos perimens, tumulo extrahitur, ‐palo infigitur, vti vanitatis ſuæ præſtigia meruêre. ‐roë quoque deorum ſatrapa ſedem haud procul ab ‐pſala habuit: vbi veterem litationis morem tot gen‐bus ac ſeculis vſurpatum, triſti, infandoque piaculo ‐utauit. Siquidem humani generis hoſtias mactare ‐greſſus, fœda ſuperis libamenta perſoluit. Cui tandẽ ‐numerum deorum relato, & quia Deus ſanguinis ha‐tur, furuæ hoſtiæ immolabantur, lectiſterniaque, & ‐di nocturni annuo feriarum circuitu (vti aliquando ‐omæ Diti, & Proſerpinæ) conſecrabantur. Vagno‐hus & Hadingus non impari æſtimatione venera‐antur, quia præcipuam opem in arduis bellis prom‐ius adhibere credebantur. Roſthicphum Finnoni‐m, quod exquiſitis præſcientiæ ſtudijs viuus excel‐iſſet, poſt fata in deorum ſocietatem tranſlatum cre‐derunt. Roſtarus additur his: cuius ſtupenda imma‐tas humani ſanguinis ſacrificio ita placari voluit, vt ‐i illorum, quos cultores ſui oppreſſuri eſſent, ani‐as dedicarent. Demum complures alij potentiſsimi ‐horonis, aut Othini filij exiſtimati, honoribus à po‐ulo donabantur, ac publico digni libamine cenſeban‐tur. Quomodo autem, aut quibus artibus hi, ſimilesque tantam diuinitatis opinionem cultumq; obtinuerint, videatur inferiùs Lib v. de gygantibus, & pugilibus ca. 1. verſus finem.

Methotin magus, & deorũ pont.

Froë Vpſalenſis Deus ſanguinarius.

Vagnoſth. Hadingus Roſticphus Finnonic. Roſtarus dij.

Dema‐

De magnifico templo Deorum Septentrionalium. Cap. 5.

Sala flumẽ Templum erat Vpſaliæ Sueonũ tempore Nini auratum, & ſui maieſtate venerandũ

CVm ferè totus orbis, olim innumeris ſuperſtitionibus, dæmonum inſtinctu vbiq; illuderetur, non incongruum putaui adhuc euidenter oſtendere, quibus locis Gothica, ſeu Suetica, ac Septentrionalis natio, pagana ſuperſtitione ſeducta, paruerit idolis inſen-ſatis: vt agnoſcatur multa loca (ſicuti dæmoniorũ genera) fuiſſe, quibus indebitus cultus offerebatur. Templum igitur (de quo chariſsimus frater, & anteceſſor meus D. Ioannes Archiepiſcopus Vpſalenſis lib. 1. Hiſtor. meminit) nobiliſsimum à tempore Nini prope fluuium Sala erat: vbi hodie Vpſala Sueonum ac Gothorum Primatialis, & Archiepiſcopalis ſedes eſt. Quod adeò magnifico apparatu conſtructum venerabatur, vt nihil in eius parietibus, laquearijs, aut columnis, niſi auro ſplendidum videretur. Tectum præterea totum auro fulgebat: à quo aurea catena dependens, totum templum ad mœnia, domusque faſtigia cinxiſſe memoratur. Quo factum erat, vt templum in ampla planicie ſitum, admirando ſui fulgore, venerandam religionis maieſtatem acceſſuris ingeneraret. Aſtabat eius foribus arbor ingens ignoti generis, patulis diffuſa ramis, æſtatæ & hyeme iuxta virens: nõ tamen de earum arborum genere, quæ ſuapte natura, vt laurus, oliua, palma & myrtus virere videntur: quin in Aquilone nulla vnquã oliua, vel laurus, niſi in paruo

fru-

utice pro ſpectaculo Vaſtenis exurgere viſa eſt. Eratue fons huic tẽplo propinquus qui ſcaturiit in locum crificiorum: de quo mox infrà dicetur. Et hæc ſufficiat exteris nationibus de tali ritu Gothorum nõnihil anitatis intellexiſſe. Nunc rurſus Aquilonaribus inicare congruit, quòd ſoli illi irretiti vel illuſi non fuerint hac vanitate. Nunc autem Deo propitio fatendũ ſt eo in loco, ſcilicet Vpſaliæ, perpetuis tẽporibus, die ræſertim 19. Maij, diuinæ religionis ad populũ quaſi nnumerabilem, præſente Rege ac principibus & noilibus vtriuſque ſexus, fieri catholicas prædicationes: bi olim tot ac tam impiæ factæ ſunt ſpurcitiæ & abminationes, ac hominum imò charorum parẽtum & micorum mactationes.

De ſacris & ſacrificijs Gothorum. Cap. 6.

ERat olim in ſacrificijs Gothorũ vt in hiſtoria Sueonum Gothorumq; lib. 1. cap. 12. comprehenditur, umeri nouenarij obſeruatio admodum accepta: fortè uia Pythagorica philoſophia (quam à Salmoxe & Di neo didicerant) monuerit, numerum imparem in omibus præponi oportere. Et quamuis diis ſuis ſummũ ultum hebdomadatim & quotidie exhiberent: tamen mni nono menſe ſolenniorem venerationem ipſis imendentes, nouem dies ſacrificiis ritè ac religioſè abluendis tribuerunt: ſinguliſque diebus nouem aniantium genera immolabant, quibus etiam humanas oſtias adiungebant. At poſt nouẽdium per ſummam otius regni celebritatem templum Vpſaliæ antedictũ equentiſsimo incolarum acceſſu viſitabatur, ibique ouendialibus feriis & præſcripto ſacrificiorum nuero diis libamenta ad aram mactabantur. Homo au m quem ſors immolandum obtulerat, in fontem, qui d locum ſacrificiorum ſcaturiebat, viuus immergeatur: qui ſi facilè efflaret animam, fauſtum renunciaant ſacerdotes votum: moxque inde ereptum in viciuum nemus, quod ſacrum credebant, ſuſpendentes inr Deos tranſlatum affirmabant. Quo factum erat vt eatum ſe crederet, qui ea immolatione è viuis excedet. Accidit nõnunquam Reges ipſos ſimili ſorte dele-

Numeri nouem ſacra obſeruatio.

Numerus Pythagoricus.

Gothorum ſtulta et impia cum primis Theoſophia.

ctos victimari. Quod quia fauſtiſsimũ regno libamen æſtimabatur, totius populi multitudo cum ſumma cõgratulatione tam inſignem victimam proſequebatur. Enimuerò ſic defunctos non omnino mori, ſed tam illos quàm ſeipſos immortales eſſe perſuaſum habebãt: maximè ex Salmoxe, Zenta, Diceneo, vt Dion Ablabius, Iordanes, Strabo, & alij referunt: qui & aſſerunt Gothos multis rationibus excellentiùs ſapientiæ ſtuduiſſe, ideoq; opinionem de immortalitate animæ induiſſe, quòd (vt ait Herodotus lib. 4.) ſe mori non putantes dicerẽt, eos qui vita functi eſſent, in alium quẽpiam locum amœniorem demigrare. In quo Deũ quendam Bleyxen præſidere affirmabant, ad quem aſsiduè preter ſuperius expreſſum, modum cum naue quinque remigum nuncium quempiam ex ſeipſis ſorte delectũ mittebant, præcipientes, vt ea, quibus indigerent, à liberalitate numinis impetrarent. Modus mittendi nuncij is erat. Quidam eorũ aliquod lanceas acutas in altum tenebant, ſuper quas alij ipſum, qui deſtinandus erat, manibus pedibuſque correptum inijciebant, qui ſi ſtatim cadens extinguebatur, propitium ſibi Deum arbitrabantur, quòd nũcium facilè exceperit. Si autem ſecus accidiſſet, ipſum nuncium inſimulabant malum eſſe virum, qui indignus eſſet ad Deos deſtinari. Itaq; eo abiecto alium mittebãt, dantes adhuc viuenti mandata, quæ apud ipſum numẽ proſequatur. Deinde præmiſſa iactatione extinctum marinę voragini opera eorundem quinque remigum tradiderunt.

Salmoxes, Zenta, Diceneus. Moroſophi Dion. Alabius. Iordanes. Strab. hiſt. Herodot. Bleyxẽ defunctorum Deus.

De ſuperſtitionibus Gothorum circa tonitrua.

Cap. 7.

PRæterea tam obſtinatò animo deorũ ſuorum cultum (vt etiam in eadem hiſt. Gothorum & Sueon. lib. 1. cap. 12. habetur) obſeruabant, vt concitato in nubibus fragore, ſagittas ex arcubus in aëra excutientes oſtenderent ſe opem afferre velle Dijs ſuis, quos tũc ab alijs oppugnari putabant. Nec ea temeraria ſuperſtitione contenti, inuiſitati ponderis malleos (quos Ioujales vocabant) ingenti ære complexos, magnaque religione cultos, ad eum vſum habebant, vt per eos tanquam

Mallei Ioviales, quorum vſus ceſſauit Anno. 1130.

quam per Claudiana tonitrua & per viſitatam rerum ſimilitudinem, cœli fragores (quos malleis cieri credebant) exprimerent, tantiq; ſonitus vim fabrilium ſpeciẽ imitantes, deorum ſuorum bellis ſic adeſſe admodum religioſum exiſtimarent. Durabat is Iouialium malleorum vſus vſq; ad annum à Chriſto nato milleſimum centeſimum trigeſimũ, cùm Magnus Gothorum Rex Chriſtianæ diſciplinæ ſtudio paganam ſuperſtitionẽ peroſus, & fanum cultu, & Iouem inſignibus ſpoliare, ſanctitatis loco habuit: qui propterea ad multa tempora à Gothis perinde ac cœleſtium ſpoliorum ſacrilegus raptor reputatus eſt. Solebãt etiam Gothi proceſſuri in prælium, equos ad aras immolare, quorũ abſciſſa capita contiſque excepta, ſubiectis ſtipitibus diſtentos faucium rictus ante acies præferebant. Nec tan cùm victimas ante bellũ, verùm etiam poſt ſuperatos hoſtes hoſtias immolabant, magnificoſq; ludos in honorem Deorum faciebant: in quibus effœminati corporum motus ſcenicique minorum plauſus, ac mollia tolarum, ſiue ærium crepitacula oſtendebantur. Hæc & alia eximia ſacrificiorum genera potiſsimùm faciebant, vt diis iuuãtibus nulla bellorum vi ſuperari poſſent. Adeò eis arma in deſiderio & continuo vſu erant, vt reliqua omnia humana ſtudia, nequicquam comparanda rei militari putarent. Præerant his ſacris diſparium graduum ſacerdotes, Pontifices, Archiflamines, Flamines, Salij, Augures: quorum primis, vtpote Pontificibus, permiſſa erat par cum Regibus poteſtas, tantaq; authoritas, vt quicquid illi vel ſuaderent vel iuberent, quaſi de cœlo ſonuiſſet, mox ipſe Rex & populus alacres exequerentur. Inſtruxerunt gentem plurima ſapientia, ſelegerunt ſacerdotes, religionem fundauerũt. Teſtatur Dion Grecus, huic genti nulla ætate defuiſſe Pontifices, qui eos in ſapientia erudirent. Erat quoque inter eos genus Põtificum illuſtrius, quos Pileatos, & Pios vocauerũt: ex quibus Reges & ſacerdotes ſibi cooptabant, prout Iordanes latiùs proſequitur: qui dicit eos vocari Pios, & exire ſolitos vrbium portas cum citharis & veſtibus candidis obuiam ſuis Gothis triumphantibus, vt Deos placarent.

Tonitrua Claudianæ fiebant ſub theatris, actis ludis, ſaxis magna vi in orontheum proiectis.

Magnus Gothorum Rex.

Quidnam Gothi commiſſuri præliũ, itidẽ & à prælio reuerſi faciebant.

Gothi pugnaces.

Gothorum Põtificũ vt Regum par poteſtas.

Dion Græ.

Pileati ſeu pij Pontif.

Iord. hiſt.

De impugnatione Deorum. Cap.8.

RVrſus in aliam deuenére ſtultitiam & ſuperſtitionem, vt Deos bellicis ſuis expeditionibus non fauentes aut non iuuantes, diuerſis armorum generibus contra cœlum extenſis, putarint opprimere ſe poſſe, vel minis & terrorib. vt imperata facerent coërcere. Et hoc inaniter facientes, exiſtimabant ſe non minoris potentiæ in terra timendos venerandóſue fore, quàm hos apud ſuperos vel inferos collocatos. Sed non aduertunt vetus prouerbium Gothorum, Ne proijciendus ſit cōtus in cœlum, vnde denſior remittitur claua.

Pro conto claua.

De fatalibus ſororibus & Nymphis. Cap.9.

Tēpla Dianæ & Cereri conſecrata.

ERant præterea in Aquilonaribus terris nonnulla templa Dianæ & Cereri conſecrata, ædeſq́ue fatalium ſororum abſque humana ope præſtigioſo quodā artificio extructę, quas antiqui ſuper futuris liberorum euentibus Parcarum oracula conſulturi, nuncupatis ſolenniter votis precabundi accedere conſueuerunt, vbi introſpecto ſacello quandoq́ue ternas, quandoq́ue plures ſedes totidem Nymphis occupari cognouere: quarum aliæ liberalem pueris formam, vberemq́ue humani fauoris copiam erogabāt, aliæ verò liberalitatis aut aliarum virtutum excellentiam condonabant: demum aliæ proteruioris ingenij reliquarum donis officere cupientes, futuris puerorū moribus parſimoniæ aut aliud crimen affixerunt. Nec ſolùm pueris, verumetiam ætate prouectis, & quandoq́ue Regibus huiuſmodi præſtigioſarum artium commētis ludificatum fuiſſe comperitur. Hotherus ſiquidem Rex Suetiæ & Daciæ, inter venandum errore nebulæ à retiarijs longius auulſus, in quoddam ſylueſtrium virginum cōclaue incidit, à quibus proprio nomine ſalutatus, quænam eſſent perquirit. Illæ ſuis ductibus auſpiciiſque, maximè bellorum fortunam gubernari teſtātur. Sæpe enim ſe nemini cōſpicuas præliis intereſſe, clandeſtiniſq́; ſubſidiis optatos amicis præbere ſucceſſus: quippe conciliare proſpera, aduerſa infligere poſſe pro libito memorabant, hortatæ eum ne Balderum arcano ſuperū ſemine procreatum

Hotherus Suetiæ & Daciæ Rex.

eum, armis laceſſeret. Quo accepto Hotherus labentis hoſpitij tegmine defectus, ſub dio ſe relictũ, totiuſq; expertem vmbraculi, medijs repẽtè campis expoſitum conſpicatur. Præcipuè tamen puellarum præpetem fugam, locique verſatilem ſitũ, ac fallacem ædis imaginẽ mirabatur. Ignorabat enim quæ circa ſe geſta fuerant, ludibrium tantùm inaneque præſtigioſarum artium extitiſſe commentum. Deinde aliquot euolutis annis, idem Hotherus acerrimis contritus bellis, extrema locorum deuia peruagatus, inſuetumque mortalibus nemus emenſus, ignotis virginibus habitatum fortè reperit ſpecum. Eaſdem eſſe conſtabat quæ eum inſecabili veſte quondam donauerant. A quibus cur eo locorum venerit interrogatus, infauſtos belli declarat euentus. Itaq; fide earum damnata, geſtarum infeliciter rerum fortunam triſteſque caſus deflere cœpit, ſecus ſibi ceſsiſſe queſtus, quàm ab ipſis promiſſum accepit. At Nymphæ eum quanquã rarò victor extiterit, æquam tamen hoſtibus cladem ingeſsiſſe dicebant: nec minoris ſtragis authorem fuiſſe quàm complicem: cæterum affuturam victoriam, ſi edulium augendis inimici viribus excogitatum præripere potuiſſet, quo eueniret vt omnia votis ſuis proſpiceret ſucceſſura. Sicq; dimiſſus vires reparat, militiamq; conſcribit in hoſtem. Cuius caſtra dum peruigil obſeruabat, vidit exceſsiſſe tres Nymphas arcanæ dapis gerulas, quas curſim inſequẽs (nam earum fugam roſida prodidere veſtigia) tandem tecta quibus aſſueuerant ſubit, citharæque (cuius peritiſsimus erat) dulciſsimo miniſterio accurati nitoris cingulũ potentemq; victoriæ zonam ab eis obtinuit: atq; itinere quo venerat repetito, hoſtem obuium ilicò lethifero vulnere fudit, vt poſtridie Proſerpinæ, quæ ſibi per quietem aſtare aſpecta eſt, tranſmitteretur.

Balderus ſuperũ ſemine creatus.

De Eluarum, id eſt, ſpectrorum nocturna chorea. Cap. 10.

SOlent quoq; nocturni viatores, gregumq; & armẽtorũ excubijs intẽti, portẽtis diuerſi generis circunfundi: velut Hotherus Rex (teſte Saxone) tres Nymphas ad earũ antra ſecutus, victoriæ zonã & cingulum

impetrauit. Quandoq; verò ſaltum adeò profundè in terram imprimunt, quod locus cui aſſueuerant, inſigni ardore orbiculariter pereſus, non parit arenti rediuiuũ ceſpite gramen. Hunc nocturnum monſtrorum ludum vocant incolæ Choream Eluarum: de quibus eam habent opinionem, quòd animi eorum hominum qui ſe corporeis voluptatibus dedũt, earumq; quaſi miniſtros præbent, impulſuiq; libidinum obediunt, ac diuina & humana iura violant, corporibus illapſi circum terram ipſam volutantur. E quorum numero credunt eos eſſe, qui ſe adhuc noſtro ſeculo in effigie humana accommodare ſolent miniſteriis hominũ, nocturnis horis laborando, equoſq; & iumenta curando, vt infrà de miniſterio dæmonum hoc eodem libro oſtendetur.

Chorea Eluarum.

Gothorum de ſpectris opinio.

De pugna contra Faunos. Cap. 11.

CVm varia portẽta innumeraq; præſtigia penè per totum orbem olim fuiſſe tranſacta teſtetur antiquitas, lemures videlicet & faunos, ſatyros, laruas, aquilos, ſtriges, lamias, manes, panumque cateruas, quibus homines aut falſo applauſu turpiter illudebãtur, aut indicibili terrore & laniatu ad extrema fata crudeliter rapiebãtur: non putaui ſilendum fore, quibus ingeniis & armis huiuſmodi ſpectris apud Aquilonares occurrebatur. Traditur enim, nobiles Gothorum athletas cum mõſtris, & inuſitatæ feritatis beluis, vel ob imbecillorum hominum liberationem, vel experiẽdæ virtutis gratia, ſæpe ſolos pugnauiſſe: cauebantque ne comitatiores beluam aliquam aggrederentur, quàm fortium virorum permitteret conſuetudo. Regnerus Sueticus pugil & Rex, aduerſus obſcœniſsimas nocturnorum portentorum cateruas à Thorilda nouerca muliere crudeliſsima immiſſas, noctẽ dimicando permenſus, luce reddita, varias laruarum formulas & inuſitata ſpecierum figmenta, paſsim aruis incidiſſe cognoſcit: inter quas Thorildæ etiam ipſius crebris obfuſa vulneribus effigies viſebatur. Quo facto & athleticam ſibi claritatem acciuit, & paternum regnum ab inimicis eripuit. Prætereà Broderus quidam & Buchi cum Rege

Regnerus Rex.

Thorilda.

Broderus Buchi.

Gormone,nouum audaciæ genus complexi,hæredita- *Gormo Rex.*
um Gothicæ fortitudinis ſpiritum,ſcrutandis rerum
aturæ veſtigiis,exculturi,iter omni refertum periculo
penè mortalibus inuium aggrediebantur. Ambito-
em nanque terrarum Oceanum nauigātes,ſolem poſt
onentes ac ſydera ſub chao peruagantes, ac demum
ltra terram Biarmiæ in loca lucis expertia (prout ca-
ite primo libri primi oſtenſum eſt)iugibuſq; tenebris
bnoxia peruenientes,cum incredibili monſtrorū gre-
e pugnam conſeruerunt. Siquidem incurſantes ſe La
nias,adactis vndique ſpiculis inceſſabant,arcuumque
& fundarum tormentis agmen obtriuere mōſtroſum,
rout Saxo Danorum hiſtoricus,antiquitatū diligen- *Saxo hiſt.*
iſsimus indagator, libro octauo de Rege Gormone *Hotherus Rex.*
ræfatur. Extat etiam inter veteres hiſtorias relatum,
quomodo Hotherus Regis Suetiæ filius, pernox atten
a curis mente langueſcens,obumbrantem tabernacu-
o ſuo Satyrum Memmingum haſta petiuit,obrutum- *Memming.*
que ictu,nec ſatis fugæ potentem, vinculis intercepit:
ltimò deinde per ſummam verborum atrocitatem mi
atus enſem armillaſq;,quorum notitiam habuit, de-
oſcit. Nec ſegniter Satyrus ſalutis redemptionē, quæ
b ipſo petebatur, exhibuit. Adeò cunctis rebus prior
eſt vita, cùm nihil apud mortales ſpiritu charius exi-
tere ſoleat.

De diuinatione. Cap. 12.

SAtisfaciendo huic titulo,præmittere oportebit ver bum Catholici doctoris Chriſoſtomi dicentis in Homelia: Erunt ſigna in ſole & luna,&c.quòd nul a creatura eſt,quæ tātum futura ſcire deſiderat,vt ho- mo,&c. Quo conſiderato inſuper fatendum erit, nul- lam vnquam gētem tam humanam tanque doctā,imò nec tam immanē aut barbarā fuiſſe,quæ nō ſignificare futura,& à quibuſdam intelligere ac prædicere cōſue- *Aquilonares futurorum præſagi & malis [...]tibus de[...]oti.*
uerit; maximè tamen Aquilonares homines, quos
ſtudio futura præſciendi occupatos fuiſſe comperto:
quandoquidem volatibus auium, ſaltu, ſonoq; piſciū,
cantibuſque & exhalationibus montiū, &c. vt certiſ-

ſimis ſignis declarari res futuras putabant. Nullũ bellum, nullum negotium publicum, nec domi, nec militiæ ſine auſpiciis gerebatur. Nec ſola aruſpicum diſciplina, ſed ſortilegiũ, aëromantia, geomantia, pyromantia, necromãtia, inſuper etiam ſomnia grauiora, ſi quæ ad Rempub. pertinere viſa ſunt, à ſummis præſidibus acceptabantur. *Othinus.* Othinus, Hadingo Regi contra Iocherum Curetum tyrannum bella moturo captiuitatem prædixit, quæ non aliter quàm eo ordine quo prędixit euénit. *Gouarus Noruegiæ Rex.* Gouarus Noruegiæ Rex adeò doctiſsimus diuinandi erat induſtriaq́; præſagiendi excultus, vt quicquid in Saxonia cõtra ſe tentaretur, prǫuideret in Norуegia vltra 100. miliaria Germanica conſtitutus. *Gormonis & Magni Noruegiæ Regis inſomnia.* Gormo cognomento Impius profuſo in ſomnum animo, exiſtimauit cõiugem ſuam duos alites genuiſſe, ſed alterum altero grandiorem: corpora ſupernè librantes præpeti cœlum volatu petere, exiguoque tempore interiecto reuerſos, ſuis altrinſecus manibus inſediſſe: ſecundò quoque ac tertiò paruula quiete recreatos, propanſis alis aëri ſe credidiſſe, tandemq́ue minorẽ ex his, ad ſe (pennis cruore oblitis) comite vacuum remeaſſe. Cuius ſomnij veritas ſic declarata eſt. Duo eius filij ſubactis Anglis, Sclauis & Hybernis, proſpera vſi ſunt fortuna, donec natu maior in bello concideret, minor verò fratre orbatus pennas cruore oblitas referre videretur. Magnus Noruegiæ & Daniæ Rex, cũ nocte qua bellum Sclauicum inſecutũ eſt ſe ſopori dediſſet, imago cuiuſdam, dormienti obuerſata prędixit, cum hoſte ſuperiorem futurũ, inq́ue aquilæ nece, victoriæ fidem auſpiciaq́ue ſumpturum. Expergefactus Rex, viſionis ordinem magna cũ admiratione vulgauit, progreſſoq́; exercitu Aquilam, quæ in quiete monſtrata fuerat, cominus conſpectam pernici equo aduolans haſta petiuit, fugamq́; alitis veloci iaculo præcucurrit. Arripuit igitur omen exercitus, & primam pugnandi occaſionẽ corripiẽns, eodemq́ue euentu quo omine dimicans, inimicos ſuperauit. *Valdemarus Rex.* Valdemari Regis exercitum ad bella progredientem, tam celeri coruorum greges interuolaſſe produntur, vt complures ſe erectis militum haſtis feriendos obiecerint. *Sueno Rex.* Victus ab eo Sueno rex & totus

eius

ius exercitus, coruorum laniatui ſubſtratus augurij leclarauit euentum. Biorno inſignis athleta inſulam quãdam incitatiſsimi fluminis ambitu munitam, cum lecta pugilum manu complexus, vidit per quietem egreſſam vndis beluam, quæ triſtes ore flammas egerẽs, continenti cuncta incendio daret ſequenti luce. Fridleuus rex ſuperatis impetuoſi amnis vorticibus, pugiles omnes (Biornone excepto) ferro conſumens, ſomni modum expleuit. *Biornonis ſomnium.* *Fridleuus Rex.*

De arte magica Erici Ventoſi pilei, & aliorum. Cap. 13.

HIc Ericus Rex Suetiæ in arte magica nulli ſuo tẽpore ſecundus habebatur: tamque familiaris erat malis dæmoniis, quorum cultui ſummopere vacabat, vt quocunque verteret pileum ſuum, confeſtim inde optatus ventus aſpiraret. Quo euentu inditum illi nomen fuit, vt Ventoſus pileus diceretur. Creditumque multis erat, Regnerũ Daniæ regem, huius Erici nepotis ſui ductu, in remotiſſimas orbis partes piraticam feliciter extendiſſe, multaſque regiones & munitiſsimas vrbes eius ingenio ſubiugaſſe: demum cooperato rem fuiſſe, vt procerum conſenſu & electione, in Regem Suetiæ aſſumeretur: quod ei diuturnum felixque permanſit donec ſenio moreretur. Præterea alter quidam Ericus cognomine Emundus, cùm nauigare ſtatuiſſet, & quidam nautarum per quietem vidiſſet per inculta montium iuga laſciuo admodum equo ſe prouehi, eoque curſum citante, inter vallium opaca præcipitatarum crebris noctuarum vnguibus laniari: idque manè per iocum ſodalibus retuliſſet. Rex ipſe non minus in diuinatione quàm magica peritus, ea viſione ve uti periculi præmonitus, ne eum nauigationis comitem haberet, in aliud ſe nauigium conferri præcepit: Et ita pereũtibus ſociis, regis nauigium eſt ſaluatum. Cæterum Frotho Danorum Rex proprio fratre Haraldo indioſè perempto, ne & innocentes pueros nepotes ſuos Haraldum & Haldanum truculenter perderet, tutores eorum in ſpecu ſubterraneo catulorum *Regnerus Rex.* *Ericus Emundus.* *Frotho Danorum Rex crudelis & impius.*

 ſpecie

ſpecie(Saxone teſte)eos ſeruabāt ac nutriebant, variis figmentis affirmantes,eos à lupis noctu fuiſſe deuoratos. At Frotho mortis eorum fide repudiata,latebræ locum,ex perita augurij fœmina cognoſcere inſtitit:cuius carminum tanta vis erat, vt rem quantalibet nodorum conſortione perplexam, è longinquo ſoli ſibi conſpicuam,ad contactū euocare poſſe videretur. Hæc Regnonem quendam occultè circa illos educationis officium peregiſſe,eoſque tegendæ rei gratia caninis cenſuiſſe nominibus aſtruebat. Qui cùm inuſitatā carminum violentia latibulis egeſtos,incantantis obtutibus admoueri ſe conſpicerent,ne tam horrendo coactionis imperio proderentur,gremium eius , accepti à tutoribus auri incuſsione perfundūt: quæ recepto munere repentina morbi ſimulatione par exanimi concidit. Perquirentibus Regis miniſtris cauſam tam ſubiti lapſus, inſcrutabilem puerorum fugam exiſtere memorabat: quorum eximia vis etiam atrociſsimos carminum temperat effectus. Ita paruulo contenta beneficio, maius à rege præmium præſtolari deſijt. His itaq; & ſimilibus argumentis deprehenditur quantum diuinationis & magicæ artis potētia apud antiquos venerabatur: quæ nunc certa negligentia remittitur & annihilatur, efficientibus id prognoſticationibus,auguriis,extiſpiciis, igniſpiciis,hydraulicis, ſortibus veſtigiariis, & mille aliis ritibus ſacrilegis, dæmoniorum illuſionibus adinuentis. Vtuntur nihilominu adhuc certis diuinationibus(cauſis naturalium rerum approbatis)etiam ſortibus,ligni particulis duabus,tribus,vel pluribus in vrnam proiectis,vt earū colore candido,fuſco vel rubro, hæreditates diſtribuant perſonarum.

Maga carmine potēs. Regno pietate inſignis.

De magicis mulieribus. Cap.14.

ARtem magicam apud Septentrionales populos quantum calluerint olim mulieres aliquot,paucis exemplis oſtēdetur. Hagberta Vagnoſti gygātis filia inſolito ſuæ granditatis aſpectu , nunc contractioris, nunc exilis,nūc defluentis ſubſtātiæ modo corrugata, modò explicati corporis ſitum arbitraria mutatione tranſ-

Hagbertæ metamorphoſes.

transformare ſolebat: atque nūc proceritate cœlis inuecta, nunc in hominem anguſtioris habitus compoſita, cœlum deponere, terram ſuſpendere, fontes durare, montes diluere, naues ſublimare, deos infimare, ſydera extinguere, tartarum illuminare poſſe credebatur. Hadingo rege cœnāte, alia eiuſdem artis fœmina cicutarum gerula, propter foculum humo caput extuliſſe cō ſpecta eſt, porrectoque ſinu percontari viſa, qua mūdi parte tam recentia gramina brumali tempore fuiſſent exorta: cuius cognoſcēdi cupidū Regem, proprio obuo lutum amiculo, refuga ſecum ſub terras abduxit: oſtenſiſq; infernalium regionum monſtris, tandem mundo reſtituit. Craca Noruegiana mulier futuri filij ſui Rolleri fortunæ conſultura, pulmentum parat: cui tabificum humorem trium colubrorum ſupernè tenui reſte depenſorum inſtillabat. Sed Ericus Cracæ priuiginus, dapem filio Rollero paratam ad ſe tranſtulit: fauſtaq; dape refectus, interna ipſius opera ad ſummum humanæ ſapientiæ pondus euaſit. Quippe epuli vigor ſupra quàm credi poterat, omnium illi ſcientiarum copiam ingenerauit, ita etiam vt ferinarum pecudaliumq; vocum interpretationē calleret. Præterea tam comis atq; ornati eloquij erat, vt quicquid diſſerere cuperet, continuo prouerbiorū lepore poliret. Huius conſilio Frotho rex porētiſsimorum Hunnorum exercitum, 170. Regum ope ſuccinctum deuicit. Hunc tandem Ericum Geſtilblindus Gothorum rex ſibi & regno Sueciæ ſucceſſorem effecit: idq; tēpore natiuitatis Chriſti. Frotho verò Rex à malefica in bouem conuerſa, dum eius cornibus in quodam maris littore impetitur, exanimatus occubuit. Guthruna Larmerici regis propugnatores ſubitò oculis captos, in ſeipſos arma conuertere procurauit. Olla autem omnium maleficarum commune ſolet eſſe inſtrumentum, quo ſuccos, herbas, vermes, & exta decoquāt, atq; ea venefica dape ignauos ad vota alliciunt, & inſtar bullientis ollæ, nauium & equitum aut curſorum excitant celeritatem.

Hadin. rex ad inferos ductus & reductus, ſagæ cuiuſdam opera.

Ericus hauſto Cracæ pulmēto repentè ſapientiſſimus et diſertiſs. rex euaſit.

Frotho Rex Geſtilblin.

Maga in vaccā conuerſa Frotonē cornibus occidit.

De Magis & maleficis Finnorum. Cap. 15.

Zoroaſtes Perſa.

Finni vendunt vẽtos.

Nodi tres, 1. ſi ſoluatur placantur venti. ſi 2. irritantur ſi 3. in furorem aguntur.

Magia omnis à ſuſcepto Chriſtianiſmo Gothis interdicta.

7. filij magi Siualdi Regis.

QVæ etiam vis ſit magorum & maleficorum in cogendis elementis, tam ſua, quàm aliena manu incantatis, vt mitiùs vel rigidiùs naturalem ordinem temperent, quàm poterimus breuiſsimè oſtẽdemus, hoc præmiſſo, quod hæc extremi Aquilonis regio Finlandia ac Lapponia, ita erat docta maleficiis olim in paganiſmo, ac ſi Zoroaſten Perſam, in hac damnata diſciplina doctorem habuiſſet: licet & alij Oceani incolæ ea veſania faſcinati dicerentur: adeò enim attonitè hanc maleficam artem totus orbis in hoc & ſimili malo plurimùm concors celebrat. Solebant aliquando Finni, inter cæteros gentilitatis errores, negociatoribus in eorum littoribus contraria ventorum tempeſtate impeditis, ventum venalem exhibere, mercedéque oblata, tres nodos magicos non caſsioticos loro conſtrictos eiſdem reddere, eo ſeruato moderamine, vt vbi primum diſſoluerint, ventos haberent placidos: vbi alterum, vehementiores: at vbi tertium laxauerint, ita ſæuas tempeſtates ſe paſſuros, vt nec oculo extra proram in euitandis ſcopulis, nec pede in naui ad vela deprimenda, aut in puppi pro clauo dirigendo, integris viribus potirentur. Hique infelicius rem experti ſunt, qui vim eiuſcemodi nodis per contemptum ineſſe negarunt. Sed hæc gens Aquilonaris arte hac poſt ſuſceptum Chriſtianiſmum, legis coerctione nunquam in aperto viſa eſt vti. Præterea Siualdo Suetico Haldani regis æmulo, ſeptem fuêre filij tanto veneficiorum vſu callentes, vt ſæpe ſubiti furoris viribus inſtincti, ſolerent ore toruo infremere, ſcuta morſibus attrectare, torridas fauce prunas abſumere, extructa queuis incendia penetrare: nec potuiſſet conceptus dementiæ motus alio remedij genere, quàm aut vinculorum iniurijs, aut humanæ cædis piaculo temperari.

De magicis instrumentis Bothniæ. *Cap.16.*

INter Bothnicos homines Septentrionis, paſsim reperiebantur malefici ac magi,tãquam in proprio loco:qui per ſummam ludificandorum oculorum peritiam,ſuos alienoſque vultus varijs rerum imaginibus adumbrare callebant, fallacibuſq; formis veros obſcurare conſpectus. Nec ſolùm pùgiles,verum etiam fœminæ & teneræ virgines, pro voto ſuo laruas liuido ſqualore terribiles, facieſque aduiterino pallore diſtinctas, ab aëris teneritudine mutuari conſueuerunt, & rurſus ablegato nubilæ inumbrationis vapore,prætentas ori tenebras ſudis perſpicuitate diſcutere. Tãtamque vim carminibus eorum adfuiſſe conſtat, vt rem remotiſsimè poſitam,& quantalibet nodorum conſertione perplexam,conſpicuam,& præſentiſsimam efficerent. Talibuſque præſtigiis idipſum hoc modo demonſtrant:Scire cupientes ſtatum amicorum, aut inimicorum longinquo terrarum ſpacio, quingentorum vel mille milliarum inde diſtantium, Lapponem ſeu Finnonem huius rei peritum,dato munere lineæ ſcilicet veſtis aut arcus,rogant experientiam fieri, vbinam fuerint & quid agant amici vel inimici.Quocirca conclaue ingreditur vno comite vxoreque contentus, ranam æneam aut ſerpẽtem malleo ſuper incudem præſcriptis ictibus contundit, carminumq; murmure hinc inde

Teneræ puellæ magiã callent.

Diuinandi ratio.

inde reuoluit, continuoq; cadés in extrasim rapitur: iacetque breui ſpatio velut mortuus. Intereà diligentiſſime à prædicto comite, ne quoduis viuens, culex aut muſca vel aliud animal eum cōtingat, cuſtoditur. Carminum nanque potentia, ſpiritus eius malo dæmone ductore, à longinquis ſigna (annulum vel cultellum) in teſtimonium expeditæ legationis ſeu cōmiſſionis, reportat. Illicoque reſurgens eadem ſigna cum cæteris circunſtantiis, conductori ſuo declarat. Nec minoris efficaciæ perhibentur in hominibus diuerſa ægritudine proſternendis. Faciunt nanq; de plumbo iacula magica, breuia ad modum digiti: ea emittunt per quæuis diſsita loca, in eos de quibus vindictam expetunt. Hi oborto carcinomate à crure vel brachio intra triduum vehementia doloris exanimantur. Extant etiam præſtigia ſeu maleficia Helſingorum: quorū princeps Vitolfus quos voluit ita vidēdi officio ſpoliauit, vt propinquas ædes nec proſpectu capere, nec certis poſſent veſtigiis indagare, adeò luminum vſum nubilo quodā errore obtundere callebat. Pretereà Viſinus eximiæ opinionis gladiator omnem telorum aciem ad hebetudinem ſolo conſpectu redigere ſolebat. Gladio tamen Suetici gygantis Starchatari (de quo inferius dicetur) interemptus eſt. Tenuiſsima enim pelle (quod vnicum contra hebetandi vim remedium perhibetur) gladium ſuum ſemper ſeruauit obtectum. Verum proiectibilia ſaxa nulla arte, vel carmine, ne fortiter emiſſi noceant, hebetari poſſunt.

Vitolfus Helſingus hominum excæcator.

Viſinus gladiator.

Starchatarus.

De magis

De Magis Marinis. *Cap.17.*

COlebatur etiam inter alia Aquilonis numina, magus quidam Hollerus nomine, nõ minori fraude quàm ſingulari ſuperſtitione, diuinitatis opinionem & cultum ſibi in gente curioſa vendicans. Is ſiquidem parem cum Othino amplitudinem in medio deorum aſſecutus, adeò armorum & præſtigiorum vſu clarus enaſerat, vt ad traiicienda maria oſſe quod diris carminibus obſignauiſſet, nauigij loco vteretur: nec ſegnius eo, quam celerrimo velorum ventorumq́ue vſu, præiecta aquarũ obſtacula ſuperaret. Tãdemq; vt diuinitas eius oſtẽderetur eſſe mortalis, ab æmulis ſuis truculentiſſima morte eſt interẽptus. Prætereà Oddo Danicus pirata maximus, tantum magicè doctus extitit, vt abſque carina altum pererrans, hoſtilia ſæpe nauigia concitatis carmine procellis euerteret. Itaque ne cum piratis in maritimarum virium certamen deſcenderet, exaſperatos maleficio fluctus & ventos ad naufragia eiſdem infligenda perducere ſolebat. Hic vt negociatoribus atrox, ita ruri colis extitit clemens, aliter ruſticas munditias, aliter ſordidos hominum quæſtus æſtimans. Is etiam in hebetando carmine ferro, miro ingenio pollebat: & tandem peritiore hoſte circunuentus, gurgite ſubmergitur, qui marinos vortices præſtigioſis carminibus olim calcare conſueuit.

Hollerus deus habitus tandem interfectus eſt.

Oddo pirata magus ſua victus arte perijt.

De eiſdem magis & ſimilibus. *Cap. 18.*

DEinde Othinus maior atque ſenior inter magos, Hadingum quendam Daniæ regem magicis pręſtigiis turpiter illuſum, atque longius à ſuis familiaribus auulſum, equo per vaſta maris ſpatia ad propria reduxit. Cum tamen Hadingus duceretur, amiculi eius rimas, ſub quo trepidus delitebat per ſummam rerum admirationem, viſus perſpicuitate traiiciens, animaduertit equinis freta patere veſtigiis: prohibituſque rei inconceſſæ captare cõſpectum, plenos ſtuporis oculos, à terribili itinerum ſuorum contemplatione deflexit.

Othinus maior, magorum velut pater.

Hadingus Rex Danus

Demum

Haquinus Rex Magus. Magia in bello.

Demum Haquinus Noruegiæ princeps contra Danos pugnaturus, coorti imbris maleficio, ita hoſtiũ vertices inuſitatis grandinis ictibus conuerberauit, vt eorũ oculi veluti quibuſdam nymborum ſpiculis laceſſiti, proſpiciẽdique penitus facultate defecti, grauiorem ab elementis pugnam quàm ab hoſte ſentirẽt. Præterea Biarmenſes polo Arctico viciniores, in Septentrione cõtra potẽtiſsimum Regem Regnerum pugnaturi, carminibus aggreſsi cœlũ, ſolicitatas nubes ad ſummam vſque nimborum violentiã impulerunt. Deinde Danos ſubitò remiſſa tempeſtate, tẽpeſtuoſiſsimi feruoris flagrantia torruit. Ita anceps geminæ intemperantiæ malum, viciſsim affecta corpora ſalute & victoria ſpoliauit.

Regnerus Rex.

De Mago ligato. Cap. 19.

Veter lacus.

APud Oſtrogothos lacus eſt maximus recentium aquarum Veter dictus (de quo ſuperius ſatis dictũ eſt) amœnam, ſed oblongã inſulã in vmbilico ſuo habens, duas tenẽtem Eccleſias parochiales: ſub quarum altera ſpecus cauernoſo longoq; introitu & exitu immenſæ profunditatis reperitur: quam ſpecum, nõ niſi vanę oſtẽtationis, & curioſitatis homines laternis accẽſis filiſq; glomeratis, repetendi regreſſus cauſa prouiſi deſcendunt: ea potiſsimũm ratione, vt quendam magum Gilbertum nomine videant, arte magica, vnde

Gilber. magus quaſi alter Prometheus.

(vnde calamitas eius orta eſt) à vetuſtiſsimo tempore per proprium præceptorem Catillum, cui inſultare præſumpſerat, ſuperatum atque ligatum. Id eo factum eſt ſcilicet modo, vt exiguo fuſte certis characteribus Gothicis ſeu Ruthenicis ſculpto, atque à præceptore proiecto & manibus apprehenſo, ipſe Gilbertus immobilis maneret & obſtrictus, vt nec dentibus ad ſoluendum adhibitis (quaſi tenaciori bitumine aſtrictis) nec pedibus doloſo præceptoris conſilio admotis diſſolui poſſet. Cuius ſpectaculi cauſa viſendi, etſi plures temerarij ſpiritus inſpectores vehementi admiratione accurrere ſoleant, tamen non propius, ob fœtorem cauernæ & noxios vapores aggredi præſumunt, ne ſpiritu obſtructo clauſoque ſtomacho ſuffocentur. Arcentur etiam appoſitis aggeribus & repagulis incolarum, ne proprij periculi contemptores, velut inſanientes (nunquam egreſſuri) ingrediantur. Præterea lege grauiſsima, tanquam de his qui ſibi mortem conſciuerunt, prouiſum eſt, ne hæc pericula agnoſcentes, alios inexpertos ad huiuſmodi ſpectaculum perſcrutandum alliciant aut allectos inducant. Hæc igitur ſupradicta inſula Viſingxœ, valde inſignis reputatur ob amœnā & ſecuram ſtationem Regum, qui & in ea mortui ſunt ac tumulati. *Catillus.* *Viſingxœ.*

De caſtigatione maleficarum. *Cap.* 20.

NE videantur Septentrionales maleficæ ſolùm hîc ad triſtia ſpectacula adduci, occurrit Vincē in ſpe. hiſt. lib. 25. cap. 26. aſſerens, Anglicanam fœminam arte Magica illuſam, à dæmonibus poſt dira tormenta, ad aëra cum clamoribus horrendis fuiſſe raptā. Cuius verba hæc ſunt: Mulier quædam apud Berheliam Angliæ villam auguratrix & malefica, cùm quadam die conuiuaretur, cornicula quā habebat in delicijs, vocalius ſolito neſcio quid cornicata eſt. Quo audito, cultellus dominæ de manu excidit, ſimul & vultus expalluit. Et ingemiſcens diutiſsimè ait: Hodie ad vltimum ſulcum peruenit aratrum meum: hodie audiam & accipiam grande incommodum. Adhuc ea loquēte, venit ad eam *Vincen. in ſpe. hiſto.*

F nuncius

nuncius dicens: Hodie mortuus eſt filius tuus, & tota familia ſubita morte interijt. Quo audito, continuo dolore ſaucia decubuit: vocariq́ue præcepit ſuperſtites liberos, monachum & monacham, quibus ſingultiendo ait: Ego miſerabili quodam fato meo, dæmonicis actibus ſemper inſeruiui:ego vitiorum omnium ſentina & illecebrarum magiſtra fui, & ſuperabam tantùm in religione veſtra & à meipſa deſperaui. Nunc ergo, quia ſcio me dæmones habituram exactores in pœna, quos habui ſuaſores in culpa:rogo vos per materna viſcera, vt mea tentetis alleuiare tormenta: nam de anima ſententiam damnationis non reuocabitis. Corpus ergo meum inſuite in corio ceruino & includite in lapideo ſarcophago & operculum ferro & plumbo conſtringite, & lapidem ipſum tribus magnis catenis circundate. Si tribus noctibus ita ſecurè iacuero, quarta die infodietis me in humo: quanquam verear ne terra nolit me recipere pro maleficijs meis. Pſalmicines quinquaginta ſint noctibus, & miſſæ cantentur pro me tot diebus. Factum igitur eſt vt præceperat & nihil valuit. Primis enim duabus noctibus, cùm chori clericorum pſalmos canerent circa corpus, ſinguli dæmones, hoſtiū eccleſiæ immani obice clauſum leui negotio confringentes, duas extremas catenas diruperant: media verò quæ operoſiùs elaborata erat, illibata durauit. Tertia nocte circa galli cantum, ſtrepitu aduenientium hoſtium, omne monaſteriū viſum eſt à fundamentis moueri. Vnus nempe vultu cæteris terribilior & ſtatura celſior, ianuas maiori vi concuſſas in fragmēta deiecit, & arroganti geſtu acceſsit ad ſarcophagum, inclamatoq́ue nomine, vt ſurgeret, imperauit. Qua reſpondente, Nequeo præ vinculis: Solueris, inquit, & malo tuo. Statimq́ue catena, quæ cæterorum ferociam eluſerat, nullo conamine vt ſtupam dirupit, operculumq́; tumbæ pede depulit, & apprehenſa manu palam omnibus, ab Eccleſia extraxit ad fores, vbi paratus erat equus niger ſuperbè hinniens, vncis ferreis per totum protuberātibus, ſuper quem miſera illa mulier impoſita, ab oculis intuentium cum toto ſodalitio diſparuit. Audiebantur tamen clamores, per quatuor ferè milliaria,

Veneficæ cuiuſdam deſperata confeſsio.

ria, miſerabiles ſuppetias deprecātis. Quale etiam diaboli ludibrium ob dæmonum cultum, acciderit infelicibus Rugianis in vrbe Karentina, refert Saxo lib. 14. vbi dæmonum illuſione, primùm ſtupra hominū prouocata erant, & tandem ilicò ſub ipſo ſpurciſsimo actu deteſtabiliter punita. Siquidem mares in ea vrbe cum fœminis in cōcubitum accitis, canū exemplo cohærere ſolebant, nec ab ipſis morando diuelli poterant. Interdum vtrique perticis è diuerſo appenſi, inuſitato nexu ridiculum populo ſpectaculum præbuere. Ea miraculi fœditate ſolennis cultus ignobilibus ſtatuis acceſsit. Creditumque eſt earum viribus effectum, quòd dæmonum erat præſtigijs adumbratum. Talia ergo teſtante S. Auguſtino libr. 8. de ciuit. Dei, alto iuſtoque Dei iudicio ſinuntur pro meritis eorum, quos ab eis vel affligi tantum, vel etiam ſubijci ac decipi iuſtum eſt. Qui autem nec felicem in futuro vitam, nec modò habere vult piam, talibus ſacris mortem quærat apud inferos. Qui autem cum malignis dæmonibus non vult habere ſocietatem, non ſuperſtitionem qua coluntur, noxiam pertimeſcat, ſed veram religionem, qua produntur & vincuntur, agnoſcat.

Saxo. Karentina Rugiæ. Obſcœnum miraculū.

D. Augu.

De damnis à dæmonibus datis. *Cap. 21.*

IN Septentrionalibus ſiue Aquilonaribus locis (vbi literali ſenſu ſedes eſt Satanæ) indicibili ludificatione varijsque formis, habitatoribus eorum locorum applaudunt, imò & damna inferunt, ædium videlicet euerſionem pecudum interitum, agrorum deſtructionem, caſtellorum aquarumque omnimodam deſolationem.

LIBRI TERTII FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
De bellis & moribus ſylueſtrium paganorum ac vicinorum.

EPITOME LIBRI QVARTI.

De infelici pugna Regis Danorum Regneri. Cap. 1.

Saxo Grãmaticus.

REfert clariſsimus Danicæ hiſtoriæ author Saxo Grãmaticus, Regnerũ Regẽ Danorũ, integro luſtro in oris Ruthenicis piratica expleta, animũ induxiſſe, vicinos Biarmẽſes, homines ſcilicet Septentrionales mõtes & loca cãpeſtria inhabitãtes, hoſtilibus armis & incõparabili potẽtia ſua humiliãdos aggredi. Qui cùm aduentũ eius cõpertum haberẽt, carminibus aggreſsi cœlũ, ſolicitatas nubes ad ſummã vſque nymborũ violentiã impleuerunt. Quæ res Regnerũ aliquãdiu nauigatione prohibitum alimentorum facultate defecit, eundemq́ue ſubitò remiſſa tempeſtate, æſtuoſiſsimi feruoris flagrantia torruit. Nec ea quidem peſtis concitati frigoris magnitudine intolerabilior extitit. Itaque anceps geminę intẽperantię malum, viciſsim affecta corpora ſuorũ militũ immoderata vtriuſq; ſtatus acceſsione corrupit. Verũ

Carmina in bellis.

vt Rex

vt Rex ſe adulterina magis, quàm vera aëris vi impeditum animaduerteret, Biarmorum inſolentiam vlturus, iterum eoſdē inopinato repetiuit aſſultu. Quorū Rex, peritiſsima ſagittariorū vicini ducis Finmarchię opera fretus, Regneri in Biarmia hybernantis impunè lacerauit exercitum. Quippe Finni (vt in principio primi libri tactū eſt) lubricorū ſtipitū celeri allapſu curſum intendere ſoliti, arbitraria velocitatis potētia rapiuntur, promptiſsimamq́; propinquitatis vel abſentię facultatem obtinent. Mox enim vt hoſtē læſerint, eadē celeritate qua ſubeunt auolāt, nec procurſu lāguidiùs reditū tentant. Itaq; & vehiculorū & corporū agilitate, inſtādi fugiendique expertiſsimā habent poteſtatē. Credendum (vt idē Saxo refert) potentiſsimum Regē fortunę ſuæ imbecillitatē admiranter tuliſſe, cùm ſe olim Romani culminis triumphatorem, ab inermi inconditoq́; agmine, ad vltimum vſq; diſcrimen abripi peruideret. Itaq; qui ſplendidiſsimum Romanę militię decus, maximiq, ac ſereniſsimi ducis inſignes copias excellenter obtriuerat, agreſtis & ignobilis vulgi ſordidiſsimo atq; tenuiſsimo apparatui ceſsit: iſque cuius bellicam anteà claritatē fortiſsimę gentis vis hebetare nequeuerat, deſpicabilis populi paruulā manum ſuſtinere non valuit. Quo euenit, vt ea manu qua clariſsimam orbis pompā ac grauiſsimum militaris roboris inſtrumentū fortiſsimè contudit, qua tot peditum, tot caſtrorum, tāti equitatus fragorem apertiſsimè ſubruit, vilem obſcuramq́;

Finnorum ligni pedū, in prælio agilitas.

 plebecu-

plebeculam, furtim, & quaſi per latrocinium inceſſere ſuſtineret, illuſtremq́; gloriam ſuam, palàm atq; interdiu partam, nocturna fallacia maculare non erubeſceret, manifeſtæ fortitudinis loco clandeſtinas amplexatus inſidias. Quæ res vt opere deformis, ita exitu vilis fuit, potuitque vſitatum carmen dicere:

Arngrimus pugil Sueticus, ob eximiā ſuā in bellis virtutē, Frotonis Dano. Regis gener euaſit.

Eheu quàm breuibus pereunt ingentia cauſis.

Prætereo quòd Arngrimus, Tengildum Finmarchorū & Egbertum Biarmorum Reges, Frothoni Danorum Regi tam obſtinato animo & viribus reſiſtentes deuicerit. Ipſe Frotho filiam quam vnicè diligebat, eidem Arngrimo Suetico pugili, qui Egbertum duello prouocatum deuicit, matrimonio copulauit: haud incongruum ducens, eius ſe ſocerum exhibere, qui ſibi tantis operum titulis ſublato hoſte acerrimo, potentem latè claritatem ſtruxiſſet.

De immanitate ſyueſtrium incolarum. Cap. 2.

Caſpij mōtes.

QVemadmodum Orientales populi Caſpios montes inhabitantes, ob vehemētem orituri ſolis ſtrepitum, ac horrendum ſonum ſecretis exhalationibus è terræ viſceribus excitatum, ad cauernas vitā conſeruaturi refugiunt, aureſq́; ambas obturant, vt vrgente tempore tutiores fiant: ita gentes in vltimis Noruagici Oceani littoribus conſtitutæ, ob validiſsimū ventum Circium & denſitatē niuium in excelſis montibus ſuſcitatam, ſpecus ſubterraneas habēt, piſciumq́; ac ferarum vſu viuunt. Hiq́; aliorum aliunde adnauigantiū congreſſum tanquā prædonum, ne fortè in captiuitatē redigantur, abhorrent. Attamen profugos tyrannica crudelitate oppreſſos, pro ſua defenſione conſortes admittunt inſtruuntq́;, quomodo piratas littora corū accedentes, poſitis inſidijs ſuſcipere vel interimere poſſint. Poſſunt quidem dum refugas ſe ſimulant, vel obſequium portuum ignaris exhibent ne periclitentur, quos volunt periculis claudi. Vbi verò exoticis hominibus non occurrētibus, hæc & ſimilia ob congelatum mare inferre nequeunt, in ergaſtulis ſeu cauernis, beluarum marinarum oſsibus ac coſtis conſtructis, propter ventos ac niues commorari coguntur. Hæ etenim cauernæ,

Ergaſtula, piſciū oſsibus conſtructa.

uernæ, in ſuperficie tectorum ex alga factorum, more carinæ euerſæ, ſatis ingenioſæ videntur extructæ: idq; ob vehementiam ventorũ, qui non minus formidabiles ſunt ibidem, quàm diræ tempeſtates è gurgite ſuſcitatæ. Sunt etiam inter eos certi homines, quaſi Nomades, littus maris Caſpij inhabitantes: qui ceſpitibus vel algis, aut muſco montano coniunctis fruticibus, aditum ad eorum tuguriola claudunt, ne quis è mari proueniens, eos eorumque ſecreta ſcrutaturus accedat. Et forſitan hanc cæli ſoliq; & antrorum duritiem nõ grauatim ſufferunt, vt liberi ſint ab importabili inſatiabiliq; tributo crudelium tyrannorum, quibus immenſurabilis Oceanus videtur exilis vrna. De gentibus etiam Septentrionem verſus, ad Oceani æſtum, in tumulis habitantibus, ſatis multa & mira, Plinius libr. 16. capite ſecundo recenſet: Gentem ſcilicet miſerã eſſe, quæ tumulos obtinet altos, aut tribunalia manibus conſtructa, ad experimenta altiſsimi æſtus, caſis ita impoſitis nauigantibus ſimiles, cùm integuntur aquæ circundatę naufragijs. Cùm verò receſſerint, fugientes cum mari piſces circa tuguria venantur: quos ſic acceptos vento magis quàm ſole deſiccant.

Nomades. *Libertas carè empta* *Plin. Sec. li. 16. ca. 2.* *Piſces vẽto ſiccantur.*

Adhuc de ſyluestrium hominum ferocitate, &c. Cap. 3.

VErſus lacum albũ extremi Septentrionis, vbi Regis & regni Suetiæ dominiũ latiſsimè extẽditur, circunquaq; ferociſsimæ gentes habitant, alijs nõ vtentes thoracibus, quàm pellib⁹ onagrinis vel alcinis: ſimiliter & arcubus, ac lãceis minutiſsimo cõto antrorſum retrorſumq; obfirmatis. Agilitate enim admirãda (vti ſuperiùs lib. 1. de Scricfinnis dictũ eſt) in omne latus ſe voluentes gyranteſq;, quemcunq; impetum fallere vel auertere norũt: idq; pręcipuè ſuper cacuminibus valliũ, perpetua dẽſitate niuiũ vbiq; repletis. Fereq; de eiſdem gentib. expedit hic dicere, ꝙ ſummus Scytharũ philoſophus Anacharſis de eorũ moribus ſcripſit: id eſt, vt neq; quiſpiã qui ad eos ſe cõtulerit, aufugere queat, neq; ipſi capi poſsint, aut ne inueniri quidem, ſi nolint, atq; deprehendi. Siquidem nullæ ſunt eis vrbes, nulla mœnia extructa, domos ſecum ferunt ſinguli, pedeſtres ſagit-

Anacharſis Philoſoph⁹.

ô pane viuunt. tarij nullo pane victitantes, ſed ex piſcibus & venatione ferarum, pro domibus plaſtra habentes ac tentoria, vel ex induratis animalium corijs vel arborum codicibus cooperta. Hyeme tamen ad ripas aquarum, & æſtate inter frutices arborum & opaca loca variata ſtatione quieſcunt. Tegumenta capitum pro frequẽtiori vſu habẽt exuuia anſerum ſeu anatum ſyluestrium ac gallorum, qui vt cetera volatilia ibidem reperiuntur innumerabili quantitate. Pelles illic prætioſæ nimis multiplicatæ, potiùs commutatione rerum quàm vſu numeroq; nummorum reperiuntur.

De quintuplici lingua Septentrionalium regnorum. Cap. 4.

HAc diuerſitate habituum & armorum, declaratur quanta ſit differentia & diſtantia regionum, linguarum, ætatum & exercitiorum. Regiones itaq; *Regionum Sept. nomina.* multæ, magnæ ac potentes ſunt, vt lapponum, Moſcouitarum, Sueonum, Gothorum, Vermorum, Dalenſiũ, Mõtanorum ac Noruegianorũ, quarum amplitudo in longum latumque extenſa, maior eſt quàm ſimul ſumpta Italia, Hiſpania ac Gallia, vt Plinius fruſtrà eas nõ vocauerit, ob incompertam magnitudinem, Alterum *Alter orbis, quẽ vocat Plin.* orbem. Ideoq; mirandum non eſt, quòd in ea quintuplicis linguæ vſus reperiatur, Septẽtrionalium ſcilicet, Lapponum ſeu Bothnienſium, Moſcouitarum, Ruthenorum, Finningorum, Sueonum ac Gothorum & Germano-

manorum. Aetas verò hominum ibidem in nationibus frigidis eò prouenit, vt centū ſexaginta & amplius annos viuāt, etiam in Anglia & Scotia: vbi quidem venerandus Epiſcopus Dauid vixit vltra clxx. annos. Exercitia etiam eorum (ſcilicet ſolitudines Aquilonis inhabitantium) ſunt vt venationibus & piſcaturis intenti, Moſcouitarum commutationibus viuant. Finni ſiue Finningi, agriculturæ, piſcationi, ac lignorum dolaturæ: Gothi, Sueones, prædictis exercitijs etiam operam præſtant: aduenæ Germani diuerſis rerum mercimonijs intenti, ex quæſtu viuunt: leges terrigenarum acceptant: omniaque quæ ad mitioris vitæ genus ſpectare videntur, vt pannos ſericeos, aureas texturas, & vina diuerſa importāt. Armorum generibus quibus & qualibus vtantur, partim hîc, partim infrà, & fuſiùs quidem, de campeſtribus prælijs oſtēdetur. Hic autem manifeſtum relinquitur, inter omnes Septentrionales populos in arte ſagittatoria Gothos eſſe expertiores, ac agiliores in baliſtis, vt Finni in arcubus comprobātur. Sueones ſecuribus ac bipennibus ac haſtis præliari ſolent. Habitus more vetuſto breuis ſolet eſſe, ac ſtrictus, preter caligas quę ſunt laxiores. Sueones amplioribus, quaſi Germanico ritu, vtuntur veſtimentis. Moſcouitæ longis more Grecorum: quorum omnium ſunt valde Boreales. Sylueſtres verò Lappones variarum ferarum pretioſis pellibus, nulla ornatus ſed neceſsitatis cauſa veſtiuntur.

Aetas hominū Sept. eſt 160. an. & amplius Dauid Ep. vixit vltra 180 annos.

Qui is exerceant artes Septentr.

Septentr. veſtitus.

De commutationibus rerum & mercium, ſine nummis. Cap. 5.

CVm omnis fraus grauis & deteſtabilis in omni rerū pertractatione eſſe videatur, tamen eò iniquior & importabilior ac amarior eſt, quò inter ſimplices populos intentari probatur, maximè falſato vel adulterato numiſmate interueniente, prout inferiùs de diuerſitate monetarum lib. 6. oſtendetur. Propterea gens hæc Lapponū, ſiue Bothnienſium & ſylueſtrium locorū, vti quieta domi, ita & reliquo orbi foris ignota cenſetur. Hoc diſcrimine falſitatis haud concutitur, dum potius

rerum,quàm numorũ cõputa reſpiciens, amœna tranquillitate quod optat acquirit. Et ita ſtrepitum furoris neſciens,ſine ſeditione viuit,ſine inuidia cohabitat, & ſine dolo omnia cõmunicat; cui ſola cõtentio eſt paupertatem fugere,& diuitias nõ amare.Neſciunt populi illi eſſe lucripetæ,ne ſe aliqua negociationis calliditate diſcrutient. Ideo ſine tumultu viuentes, ſic fortunas mediocrium cupiunt, vt ſana diuitum conſcientia non priuentur,quibus inſigne piaculũ eſt aliquid rapere,qui neſciunt aliena fraudare.Attamen cùm non ſint ex omni parte beati quin alterius ope rebusq; indigeant pro ſua meliori commoditate: idcirco commercia rerum abſque pecunia,bonæ & fideli permutationi inhærentes, mutuo cõſenſu nullo communicato ſermone fideliter agunt: non propter ingenij inopiã & barbaros mores,ſed quòd linguam habeãt peculiarem cæteris vicinis parum notam. Loca quoq; conſtituta,vel in campeſtri planitie vel ſtagnata glacie,ſingulo anno ad hæc peragẽda negotia,quaſi nũdinalia retinent,vt vniuerſis exhibeant quod priuatis ingenijs, domi vel foris agnouerint ſe cõquiſiuiſſe.Nec intereà à ſimilibus abſtinent commercijs,dum offertur quod cupiũt ab alienis. Præſides communi plebis conſenſu Bergchara, id eſt,viros montiũ appellatos,habent & venerãtur, quibus etiam pelles pretioſas piſciumq; multa genera, tã vice tributorum regi Suetiæ pendenda, quàm propria liberalitate donata pendũt.Et hi rubeo veſtitu præ cæteris

Auaricia apud hos nõ regnat. Furari vel rapere Septent.inſigne piaculũ.

Septent. nundinæ.

Barbari Sept.præſides habent, & Regi Suetiæ tributa pendunt.

cetis agnoſcuntur induti. Regi etiã Noruegiæ, ac principi Moſcouitarum ſimilia tributa pendunt & obtẽperant. Bella nunquã, niſi graui iniuria prouocati, in proprios vicinos vel longè diſtantes inferunt. Tuncq; nedum armis quæ furor accõmodat, ſed & diris incantationibus inimicos quaſi implacabiles adoriũtur, membra hoſtium in ſtuporem vertendo, vt nec manũ leuare, nec enſe ferire & vix effugere eis ſit conceſſum. *Milites athletici.*

De nundinis glacialibus. *Cap.* 6.

HAC imagine demonſtratur antiquiſsimus ritus glacialium nundinarum in multis prouincijs & locis, ſuper planam apertamq́ue glaciem, opulentiſsimo mercatorum congreſſu obſeruatarum: quorum celebrior locus eſt in Archiepiſcopali ciuitate Vpſalẽſi regni Suetiæ: per cuius medium vaſtiſsimus amnis tranſiens, in tantum ſpiſſa glacie, frequentiùs circa initium Februarij congelatur, vt infinitam hominum multitudinem, iumentorum pariter & omnigenarum mercium ſuſtineat grauitatem. Talesq́ue nundinas vſque in hunc diem, antiquitas vocauerat & adhuc vocat Dyſting, id eſt, Iudiciarium locum prudentiſsi. Reginæ Diſæ, eò quod excelſi ſpiritus & ſagaciſsimi conſilij fœmina, videns populi infinitam multitudinem, ob cœli rigidiſsimum influxum, ſegetes ac fruges exhauſtas, famis acerbitate periclitari, potius ſorte declarata, natale ſolum exeundo, ſedes *Vpſal. nundinaria.* *Dyſting.* *Diſa regi.*

in alienis terris vltra mare, pacifico conuictu perſuaſit inquirere & inquiſitas diligenter colere, quàm truculentiſsima quorundam improuidorum hominũ cenſura è vita deleri. Nec tamen is exitus gentium eſt à peninſula Scanziana, cuius Paulus Diaconus meminit de Longobardis. Similis quidem cauſa eſſe potuit: ſed lõgiſsimo temporum interuallo, huius Dyſæ reginæ imperio, ordine, modo, & numero infinitæ multitudinis & potentia variata. Cùm verò chariſsimus frater & anteceſſor meus Ioannes Magnus Archiepiſcop. Vpſalenſis in ſua Hiſtoria huius rei meminit, ſolicitum Lectorem ad eius dicta remittens, ad nundinas glaciales reuertens dico, quòd inuariabili ſigno & tempore, cũcti Septentrionales populi ac eorum vicinæ nationes, nundinas huiuſmodi ſtrictiſsimè ſeruare ſolent: hoc ſcilicet modo, quòd primæ incenſionis (quæ fit poſt diem & mediam noctem Trium Regum in Ianuario) Plenilunium, infallibile ſignum & tempus præſcribat, quo omnes ad prædictas nundinas loco cunctis notiſſimo valeant peruenire: eo tamen obſeruato puncto, vt antè, & in ea, ac poſt, eius lucem obſeruent commercia inſtituta, vt luna decreſcens ſuo lumine vnicuique reditum præbeat, ad locum vnde ſit profectus. Res igitur, quæ pro negociatorum voto vſuq; ibidem contrectantur, omnigenæ ſunt: pelles ſcilicet pretioſæ diuerſorum animalium, deinde argentea vaſa pro vſu menſarum, atq; inſatiabili ornamento mulierum: demum res frumentariæ: metallorum, ferri, cupri, pannorum ac eſualium rerum: quæ frequentius iuſta æſtimatione quàm ponderum grauitate, pro mutuo hilariq́ue conſenſu diſtrahuntur: exceptis rebus quas ſagax præſidum prouidentia pro præſentibus vel futuris neceſsitatibus intuetur indigenas poſſe rogare: quales ſunt fruges & equi præliares, & liquidæ eſcæ butyri, caſeorum, & laridi: quarum ſpecies, ſi bellum immineat, peregrinis negociatoribus vel eorum agentibus publico edicto pœnis vallato, prohibentur educi. Præterea alio in lacu congelato, Meler dicto, circa finẽ Februarij, ad mœnia vrbis Strengenenſis fiunt nundinæ glaciales. Deinde in medio Martij, territorij Iemptiæ in montanis

Paulus Diac.

Ioan. Mag. de commutatione coloniarum.

Nundinæ Vpſal. incipiũt ad plenilunium Ianuar. & Luna acreſcente finiunt.

Stren. nundinæ ſub finem Feb.

is Suetiæ & Noruegiæ, loco Ouiken dicto, etiam ſu- *Ouiken*
er glaciem nundinæ celebrantur: imò in pleriſque lo- *nundinæ*
s, in medio vel in fine Maij ſuper congelatas aquas, *ad medium*
isque latiſsimas, equeſtres turmæ, ſiue ad pacem ſiue *Martij.*
d bellum incedunt, dum Romæ delicatis fructibus
eſci ſolent.

De nuptijs 'apponum per ignem
& ſilicem. Cap. 7.

PRæſentibus amicis & ſanguine iunctis, parētes per ignem fœderant coniugia natorum: & hoc ferro & ſilice per excuſsionem. In igne namque & ſilice, uaſi coniugali conſortio, auſpiciora & aptiora ne-tuntur connubia, quàm quouis altrinſeco ſigno: Sed ec ſine igne ciuiliores Chriſtiani populi nuptiales ri-ıs alibi in Aquilone exornant. Vnuſquiſque enim onſus & ſponſa, iuxta eminentiam ſuæ dignitatis ac eneris, altas fàculas mira arte varioque colore è mol-cæra varioque colore ſericeis pannis appendentibus onfectas, pro ſacerdotali benedictione Eccleſiam ac-eſſuri, ante ſe portari iubent: quas & ibi ſolennibus eractis, vna cum eximijs oblationibus perſiſtere ſi-unt: vbi interim cæreorum portitores quaſi predam pulentam pannos ſericeos, veluti furore pleni par-untur. Prætereà mulieres enixa prole, poſt partum *Matrum* ereis accenſis Deo gratias acturæ accedunt: imò & *purgatio* ncti Chriſti fideles luminibus accenſis in tumulum *poſt partũ.* portantur, vti olim baptiſmo & lampade accenſa *Lapponum* undum ſunt ingreſsi. Quantum verò ad prædictos *ſepultura.* appones & eorum ritum attinet, ſuperaddendũ erit, *Armelinæ* uòd nuptijs his more præmiſſo per ignem celebratis, *ac zabelli-* onſam armelinis pellibus ac zabellinis ornatam, rā- *næ pelles.* ifero quaſi domeſtico ceruo (amicorum inſigni cater- *Lynceæ itē* a, iuxta germinis excellētiam, comitatam) agnati im- *& Mardu-* onunt: atque ita in thalamum vel tentoria, median- *rinæ ſponſa* bus tripudijs, fœcunditatem & ſanitatem precantes *rum orna-* ducunt. Maritus verò lynceis ornatus pellibus, aut *menta.* ardurinis, tanq̃ patricius vir Venetus aliquis incedit: etio pellium æque æſtimādus vt alij gemmis onuſti,

vel

vel torquibus deauratis. Sed pro tanto ſponſus miris laudibus proſequendus eſt cum ſponſa ſua, imò tota gens illa, quòd non vaga libidine ſed honorabili matrimonio, tantis celebritatibus ſeſe permittunt coniungendos.

De choreis luctuoſis. Cap. 8.

NEque gens hęc ſub rigidiſsimo Septentrionis climate alternata luce & tenebris habitãs, ſine gaudio mœrore commixto, quaſi heremi cultrix remanere videtur. Inſtruit enim alacria conuiuia citharœdis accitis, vt cõuiuantes hilariores (licet vſu duriſsimarum dapium) effecti, excitentur ad ſaltum: quem vehementiùs citharœdo ſonante ducentes, veterumq́ue heroum ac gigantum præclara geſta patrio rhytmo & carmine, quid ſcilicet gloriæ laudisq́ue virtute ſua meruêre, canunt. Hinc in gemitus & alta ſuſpiria reuoluti, dimiſſo ordine in terram ruunt. Similiter & multi aſtantes efficiunt, vt geſtibus eorum videantur eſſe conformes. Tandemq́ue citharœdis excitantibus, ad amœniora conuiuia ſurgunt, nil amplius reſonantes quod prouocet luctum, qui ea potiſsimum ratione motus eſt, quòd clara maiorum geſta in nullis vel paucis effectibus imitari nequeunt, vel eorum nominibus aſsimilari, ſcilicet in virginum pudicitia defendenda, & violentia oppreſſorum auertenda, vbi doloſa præſidum diſsimulatione hæc impia flagitia fiunt, vel fieri permittuntur impunè. Ideoq́ue prædictæ gentes, longè ſecuriùs moriendum eſſe arbitrantur, quàm viuendum: puerperia luctu, funeraq́ue feſtiuo cantu, vt in plurimum concelebrantes.

Chorea exit in luctum, & quamobrẽ.

Mors vita potior. Sic etiam Plinius.

De exer-

De exercitijs ſublunaribus. Cap. 9.

FRequens eſt quæſtio, quid faciant populi Septentrionales, quando profundæ continuæq́; ſunt noctes ante & poſt ſolſtitium hyemale, dum beneficio ſolaris luminis homines prẹſertim ſuppolares aliquid deeant operari: rurſumq́; tempore continuæ lucis in æſtate, quãdo nulla omnino nox ferè mẽſibus ſex appaet. Quocirca hic animaduertendum erit, quòd Ptolomæus in II. Almageſti ca. 6. atteſtatur, quòd in xxxix. parallelo maxima dies ſex menſium eſt: & huic parallelo ſubijciuntur gentes ſeu regiones extremè polares, apponienſes ſcilicet, & Bothnienſes, & Iſdalẽſes inſures. In xxxviij. parallelo maximus eſt dies quinque menſium: cui ſubijciuntur Suetia, Helſingia, Angermãiæ & Noruegiæ Borealiora. In xxxvj. parallelo maximus habetur dies trium menſium: cui ſubijciũtur Goia, Moſcouia, Ruſsia, & Liuonia. Qui igitur habitãt ea immẽſa ẹſtatis luce, aut oppoſitis tenebris ei⁹, optimè nouerunt, vtiliterq́; ſolent ſuas continuas operaones in tenebris variare, ſcilicet vt loco diurnæ lucis, nguedine marinarũ beluarũ incenſa, ſuo lychno ſupoſito, in domibus vel campis, aut ſyluis vtãtur: neruos imalium, prẹcipuè rangiferorum (de quibus infra de imalibus dicetur) pro filis telisq́;, ac veſtibus (prẹter n lanoſarum pelliũ) conſuendis, ſubtiliãtes & adapntes: eò quòd linũ in extremis regionibus illis ob exllentiſsimum frigus nõ ſeminatur, neq; creſcit. Prætereà qui in locis cãpeſtribus laborant, vel eadem prinedine beluarũ, vel aruina piſciũ (cui vẽti nocere neeunt) vel clariſ. lumine Lunæ, vel ſtellarũ reflexa luin niuibus vtũtur: imò maiores ſub lumine lunæ lares in ſyluis, campis, glacie ac niuibus, itidem & lõra itinera cõmodius, quã ẹſtate ſub luce ſolari perfie poſſunt. Valles nanq; tortuoſẹ, & obliqui colles, ru ſq́; prẹcipites, & excelſi mõtes æſtiuo tẽpore impertabiles ſunt, pro plauſtris euehẽdis, vel itineribus cõendis: vbi hyemali tempore omnia quaſi plana, & a ſunt, pro quibuſcunq; itineribus commodè perfindis. Imò tam opo-tuna vtilitas & agilitas eſt, vt s oneris duo iumenta (prout ſuperiùs dictum eſt, & infra

Ptolom.

De lumin. vide ſup.

Neruis rãgiferorum texitur, quia linum nullum præ frigore creſcit.

Terra hyeme peruia, æſtate inuia.

& infra de glacialibus bellis oſtendetur) in lubrica gla cie, vel trita niue, quam decem equi in campeſtribus plauſtris pertrahere ſolent. Quo autem ad lucem excellentem, ne tempori dormitionis eorum noceat, ſatis opportuna remedia ſiue in ædibus, ſiue tentorijs ſeruant: imo nec lux clariſsimè rutilans aut caumata, eius tantum obſunt indigenis, quantum triſtiſſimi culices, qui forſitan Aegyptiacis ſunt triſtiores, vt infra de eiſdem erit oſtendendum & remedijs eorundem.

De nauibus, neruis, & radicibus colligatis. Cap. 10.

QVia in extremis Aquilonaribus terris nullę mineræ ferreæ, cupreæ, aut argenteæ adhuc repertæ ſunt, multuſque & neceſſarius vſus nauigiorum, ob aquarum multitudinem ferro firmãdorum, hominibus illis eſt inquirẽdus: ideo nauigia fabricaturi, maximè ad piſcatorium vſum, fiſsiles pinos, & abietes in eorum nemoribus ad ſubtiles tabulas redactas (nullo exiſtente ferreo clauo) tenerrimis arborum radibus recẽter extractis, quaſi conopæis funibus inſigni ingenio componunt. Alij reſtibus & vimineis arborũ populearum, aut alterius generis, præterquàm quercinis nõ creſcẽtibus ad cc. milliaria Gothica ſiue Germanica, prope nauigia ligant. Sed abietes & pini adeò procerę altitudinis,

Nulli apud Aquilon. claui ferrei

dinis,ac rectitudinis ſunt,vt aptiſsime ſint ad quẽlibet neceſſariũ vſum,etiam lucri cupidis ad opulentũ quæ-ſtum,quãdo vltramarinis mercatoribus vẽdi poſſunt. Alij fabricando naues, conuerſis ac contritis animaliũ neruis,præcipuè rangiferorum,ſole ventoq; ſiccatis,ta bulata coniungunt.Sed hi nerui,inſtar ſtuparum, ſunt à ſubtilioribus neruis pro vſu filorum purgatis,extra-cti vt excreſcentes,prout alibi de vtilitate rangiferorũ, lib.de animalibus oſtendetur. Omnia igitur nauigia vndecunque fabricata,combinataq; fuerint, pinea pi-ce(cuius inexhauſta abundantia ibidem adeſt)diligen tiſsimè liniuntur,clauiſq; ligneis intus foriſúe, vbi o-pus fuerit,fortiſsimè compaginantur. Nauigia autem admodũ curta,non profunda ſunt,ſed valde lata,pro-portione debita,pro vſu velorum in tempeſtatibus re-ſeruata,fabricantur:eò quòd breues vndæ ſunt & ſpu-moſæ,propter latẽtia ſub aquis ſaxa excitatæ. Cedũt-que vt in plurimũ fluctibus,velut coriarius ſaccus,vn-darumq; reflexioni,quia non duro, nec indomabili fer ro,ſed mollibus , ac tenaciſsimis viminibus & neruis ſunt compaginata.Longoq; tempore ad elementorum iniuria,ob innatam picem,durant.Anchoris ex incur-uatis fortium lignorum radicibus, ſaxorum põdere ſi-xtibus,& reſtibus populeis ſeu betuleis, pro ſufficien ti longitudine funium,& laneo panno pro velo,vel ar borum codicibus vtũtur,maximè in ſtagnalibus aquis, ſi rariſsimè in mari ſalſo. Hæcq; nauigia Scutha ap-pellãtur:ſicuti & aliud oblongum genus in Bothnico mari & recentibus aquis,Haapar dicitur,ſine quocun-que ferro diligentiſsimè cõbinatum.Sed vti miræ lon-gitudinis eſt, ita & portentoſæ celeritatis, vt volare vi deatur ad leuem impulſum.Rapidis fluminibus è ſub-limioribus locis deſcendentibus ſolummodo,& æſtiuę piſcaturæ reſeruatur.Quo genere nauigij periculoſiſsi me inter montana flumina 1518. deſcendendo vue-ctus fui:adeò fragili ligno coactus ſum,ob publica ne gotia peragenda, credere animam & ſalutem meam: eoq; formidabilior erat tranſitus,quò magis in littore ſigna apparuere,magni nominis perſonas ibidẽ vi flu-minum fuiſſe ſuffocatas.

Nauigia curta, lata & non pro funda, quæ vocant Scu tha.

Anchoræ ar boreæ.

Vela lanea.

Haapar, al terum nauĩ gij genus lõgum, & admirãdæ celeritatis quale fortaſſe phaſelus.

De instructione ſagittandi. *Cap.* 11.

ARtem ſagittandi quaſi connatam profeſsionẽ vniuerſæ gentes Septentrionales proſequuntur, precipuè ex arcub. omni ætati, tempori, loco, & occaſioni conceſsis, & hoc à primæua ætate, qua ſoliciti parentes proles ſuas vtriuſque ſexus, ſed præcipuè maſculos inſtruunt, quomodo manuales arcus (nam alio ſagittarum genere non vtuntur) teneant, eleuent, deprimant, vel obliquent in telis excutiendis: atque ſi telum vel ſagitta, non tacta meta, inter arbores, herbas vel niues euanuerit, aut è ſublimi ſidat in fruticibus & arbuſculis abſconſa, quo pacto recuperari poſſit: hoc eſt, vt aliam, vel plures ſagittas, ſeruata eadem arcus eleuatione, in longum vel altum dimiſſas, per cadentes inquirant. Nec enim longè ab ea reperibilis eſt, quam prius emiſit. Huncq; modum tela recuperandi, ſeruant baliſtarij totius plagæ Septentrionalis. Pueris itaque vt metam diligentiùs tangant, candidum aliquod cingulum (quo mirè delectantur) atque noui arcus apponuntur: ſimiliter & puellis linea veſtis. Tamq̃ue periti euadunt, vt magno interſtitio mediante, obolum vel acũ (quatenus videre poterũt) infallibiliter attingãt, prout perſonaliter anno prædicto 1518. in terris eorum cõſtitutus vidi. Gens hæc vt plurimũ puſillæ ſtaturæ eſt, animoque puſillo, eò quòd abſque vrbibus aut caſtellis, vel in pagis, vel tentoriis, vel carris, aut ſolitudine vaſta moratur: imò pars eorum in arboribus quadrato ordine creſcentibus domos collocant, ne dẽſo niuium caſu in campeſtribus ſuffocentur, aut à beſtiis famelicis inſuperabili agmine congredientibus deuorentur: quo caſu magna cuſtodia fit prægnantium mulierum & paruulorum, quos auidius tanquam delicatiorem eſcam inſequuntur, prout inferiùs de luporum natura dicetur. Mulieres ac puellæ earum regionũ valde fœcundæ & pulchræ ſunt, ea potiſsimum cauſa, quòd cãdore & rubedine (opificio naturæ præcipuo) formoſiores habẽtur: nec fucum ſciunt, aut ſcire volunt, etiam ſi venuſtatem eiſdem natura negaſſet. Sunt etiamnum adoleſcentes & pueri, quos parentes tegunt ſiccatis

Sic tyrones commouẽdi ſunt & eliciendi præmiis.

Sagittarij peritiſsimi qui vel (authore teſte) acum attingãt in albo.

Gentis deſcriptio.

Mulierum prægnantiũ pericula.

Fœminæ pulchræ & fœcundæ.

catis animalium pellibus, precipuè iuuenum vrſorum. Nec vitio datur genti, ſimplicitate morum & innocentiâ taliter inſtitutæ.

De venatione Lapponum. Cap.12.

CVm alibi, videlicet primo lib. cap.2. dictum ſit de Scricfinnis, Biarmenſibus, & Finmarchis, & moribus ac vita eorundem: hîc adiungẽdum erit, qualiter in pandis ſeu latis, & lubricis tabulis pedibus alligatis, ſuper valles, niuoſoſque montes ac cacumina montium, celerrimo tranſitu lapſuque, precipites in beſtias feruntur, arcubus & ſagittis quærendas. Fœminæ ſolutis crinibus intẽdunt ſagittas. Nec mirum, quia ſub polo habitantibus in vaſto nemorum circuitu, tanta ferarum reperitur fœcunditas & multitudo, vt ſoli viri, niſi & fœminæ accurrant, non ſufficiant ad earũ venationem inſtituendam. Igitur eadem agilitate, & fortan maiori quàm viri, fœminæ venantur. Attamẽ vir prædam diuidit, verũq; deſignat aſſandam: quidve domeſticis ſeu vicinis certa liberalitate donandum ſit, diſponit. Nec tantum hæc venandi ſagacitas in terreſtres feras tam inſidioſe quàm apertè quærendas, extenditur, quàm etiam in aues diuerſi generis, ampliſſimas ſolitudines inhabitantes: quarum plumis mollibus pro lectis, penniſque durioribus pro texturis ſtruorum vtuntur. Carnibus verò horum animalium frequentius aſſis quàm elixis veſcuntur. Pellium verò exuuias, corporibus paruulorum filiorũ vel adoleſcentum adaptant, vti auium, pro capitum tegumentis. Neoque temerè apud pleroſque creditur, quòd ſint corpore hirſuto inſtar brutorum aut beluarum: quod ſortè prouenit, ob ignorantiam aut voluptatem quam inde plerique capiunt, vt ſupra fidem rerum dicant omnia comperta ſibi apud remotiores terras, vt Paulo Iouio viſum eſt.

Fœminæ venatrices.

Lappones falſò creduntur natura hirſuti.

De tranſitu equorum ſuper montes niuoſos.

Cap. 13.

Doffrini montes.

TRanſeũt homines & equi, quaſi ſuper clypeos militares. Sunt enim inter Septẽtrionalia regna Sueciæ & Noruegiæ montes alti limitanei, Doffrini dicti, ac alij ſimiles hyberno tempore adeò denſis & profundis repleti niuibus, vt per eos ſolidum iter communi more viatoribus pernegetur. Verùm vt domeſtici negotiatores eiuſmodi difficultatem ingenio ſuperent, arteque pondera leuent, crates ſeu arcus leui ac lato ſubere, ſeu cortice tiliano contextos, pedibus propriis ac equorum alligant, iugaque niuium ſine formidine depreſsionis (graui licet pondere onuſti) conculcãt, iterq; diurnum, duo ſcilicet montana miliaria (quæ 12. Italica ſunt) propter dierum breuitatẽ conficiunt. Nocte verò ſub ſplendidiſsima luna, duplatum iter cõſumunt, aut triplatum. Neque id incommodè fit, cùm niuium reuerberatione lunaris ſplẽdor ſublimes & decliues campos illuſtret, vt etiam montium præcipitia ac noxias feras à longè proſpiciant euitandas: inter quas Montani lupi ſubintenſo frigore, menſe præſertim Ianuario, agmine magno conglobati, ſunt nocẽtiores, prout infrà de periculo luporum dicetur. Res autem quę tam ingenioſo labore portantur, ſunt ſal, cruſtatum ferrũ, lineus ac laneus pannus, & alicubi mineralia ſaxa argenti, cupri, ac pelles prætioſæ. Vt autem equi, ad iter niueum prouidẽtius inſtituantur, eos in niuoſis vallibus, à iuuentute exilibus ſportis quaſi corbibus ad pedes alligatis, cum leui onere dictim ducunt, vt aſſueſcant põdera portare grauiora. Nec minus ductores corbibus ſub plantis alligatis ſeſe baculo inferius lato habilitant & ſuſtentant, vt his præambulis pro tempore imminentem valeant effugere neceſsitatem & mortem. Euenit enim itinerantibus, vt Auſtro flante tantùm nix molleſcat, vt impreſsis pedibus equi vel hominis, niſi modò prouideatur antedicto, quaſi aperta vorago cedat: nec eſt qui releuet ſolum cum iumento, niſi fidis hominibus fuerit comitatus.

Duo miliaria Septentrionalia 12. Italica faciunt.

De peri-

De periculoſo tranſitu intra montes. *Cap.*14.

MAius adhuc periculũ in cauernoſis montibus iter facientibus imminet: quia flatus ſeu ventorum ſpiracula, adeò vehementia ibidem, concurſu minutarum niuium excitari videntur, vt niſi comportatis foſſoriis ſiue ligonibus quibus viam aperiãt, vix adſit ſpes qua exeant altiſsimos montes & profundiſsimas valles. Montes igitur hi præcipui ſunt, Doffra, Schars, Sula, Horuilla, cum multis ſimilibus: de quorum radicibus vel vmbilicis exeunt vaſtiſsima flumina, partim in Orientem, & partim in Occidentẽ. Perpetui enim montes, quaſi linea dorſo tenus tracta, ab Auſtro in Septentrionem continuo gibbo ducũtur: nominaque ſortiuntur à prouinciis, amnibus vel forma locorum, vel beſtiis verſantibus in eiſdem, vt ab vrſis, lupis & ceruis, aut caſtoribus & aliis animalibus omnimodè piloſis, quæ pro loci qualitate contra vim frigorum peroptimè ſunt veſtita. Ideoq; leones, cameli, ſimiæ, aſini, vel muli, vix eò portati ſuperuiuere poſſunt. Mõtes tamẽ hos incolæ hyemis tempore, domeſticatis rangiferis quaſi iugalibus ceruis, oneribus non exiguis penetrãt, milliaribus Italicis propè ducentis. Vni autem viro quadraginta rangiferi pertinent domeſticati: quorum quilibet pondus ſuffert librarum ducentarum & amplius.

Montium Sept. nomina.

Illic viuere nequeant animalia quæ nõ ſunt toto corpore hirſuta.

De lege coruorum necandorum. *Cap.*15.

LEge conſtitutum eſt in Iſlãdia, id eſt, terra glaciali, regno Noruegiæ antiquitus & nunc ſubiecta, vt quicunq; noxiam beſtiam occiderit, à fiſco vel Regio præfecto, iuxta crudelitatẽ occiſi cadaueris & præſentati, conſtitutum ſuſcipiat emolumẽtum. Cùm itaque corui etiam albi, ibidem plus quàm in aliis regionibus, agnellos & porcellos impetuoſo volatu ac vngularum raptu occidẽdo, ſint ſæuiores, iuuenes terrarum incolæ eo labore ſe habilitant & indurant, vt hãc depopulationem vlciſcantur, plurimos coruorum occidendo ſagittis: ſolaq; roſtra funibus aligata, prǽſidibus

Corui albi occidunt agnos & porcos.

pro ſigno mercedem petituri demonſtrant: quam & liberaliſsima largitione, pari ſagittarum numero vt beſtiæ fuerint interemptę, compenſant. Ita & de reliquis animalibus damnoſis, in tota Septētrionali plaga obſeruatur, ſaluo quòd pelles grandium vrſorum, præſertim alborum, ſcabellis ſacrorum altarium, ne frigus ſacerdotibus noceat, ſubſternuntur.

Vrſi albi.

De baptizandis pueris ſylueſtrium incolarum. Cap. 16.

ETſi multa de idololatris extremi orbis Septentrionalis, & eorum ſuperſtitioſo cultu dicta ſint, & quomodo ſpes eſt, vt aliquādo audita diuini verbi vera prædicatione, ad cōmunionem Chriſti fidelium accedere non tardarent: tamen pia præualente exhortatione Catholicorum ſacerdotum, magna pars ſylueſtriū hominū inducta eſt, maiorq́; ſpes oritur, vt amodo, ſedatis alibi erroribus, vnanimiter inducendi accedant. Quòd verò tardare videntur, cauſa eſt, & euidentiſsima, quòd maximè diſtant, ducentis ſcilicet & amplius miliaribus Italicis ab Eccleſiis Chriſtianorū: ad quas ob eam immenſam diſtantiā rarius valeant appropinquare. Veruntamen qui Chriſtiano ritui ſeſe ſubdiderunt, obedientiſsimi reperiuntur: licet enim prædicta ſit diſtantia, ſemel tamen, aut bis in anno ſuas viſitant eccleſias baptiſmales, liberoſq́; lactentes, cophinis ſeu corbibus impoſitos, poſt tergum ligatos ſecum baptizandos comportant, aliaq́ue pondera, & munera pellium,

lium, præſertim pretioſarum, ſacerdoti loco decimarũ diſtribuenda. Sed non modò Bothnienſium verſus Septentrionem, verumetiam Vermorum verſus Occidentem habitantium, hæc diſtantia & incommoditas conuertendorum hominum ad fidem, eſt deploranda. Et ob id rariſsimè presbyteri, nunquamq́ue Antiſtites, ſolitudines illas, ob inuia loca periculorum pleniſsima, accedere poſſunt.

De conuerſione Finlandiæ Septentrionalis, & Orientalis, ac maxima hoſpitalitate. *Cap. 17.*

FVit olim hæc vltima Aquilonaris regio, quemadmodum plures vicinæ terræ, pagana ſuperſtitione ſeducta: & ideo à via veritatis aberrans, Deo contumelioſa, & proximis extitit violenta. At poſtquam duo clariſsima lumina & ſanctiſsimi viri, Ericus Suetiæ Rex, & beatus Henricus Vpſalenſis Archipræſul, fidei Chriſtianæ & regno Suetiæ circa annum ſalutis 1155. prædicatione verbi diuini, paceq́ue oblata ac contempta victorioſa manu ſubieciſſent, ac templa extruxiſſent, ſacerdoteſq́ue eidem genti præfeciſſent facta eſt præcipua omnium virtutum amatrix, præſertim liberalitatis, & hoſpitalitatis: qua incolæ eius in aduenas & peregrinos per ſummam beneuolentiam vtuntur. Sunt inter ſe benigni & modeſti, atque ad iram tardi: at ſi diu prouocati fuerint, tarditatẽ magnitudine vindictæ compenſabunt. Habitant vicatim in parochias & villas diſtincti. Eccleſias magnificè conſtructas habent, nouiſq́ue erigendis magnopere ſtudent. Sacerdotibus ſummam venerationem exhibent, decimaſq́; rerum omnium præſtant: & rurſus ab eis ita in lege diuina, interprete in ambone ex more adhibito inſtruũtur, vt priſtinis erroribus extirpatis, ad honeſta queque ſequenda, quadam mentis ingenuitate, promptiſsimi ac alacres efficiantur. Nec his diſsimiles incolæ Occidentalis Bothniæ reputantur: qui deficientibus ſcholaſticis diſciplinis, naturali lege ita inſtructi ſunt, vt vitia deteſtentur, & virtutes amplectantur. Deprehendunt enim omnibus bonis eos affluere, qui rectè viuunt,

Finnos maximos idolatras, S. Ericus Rex, & S. Henricus præſul, ad Chriſti fidem conuerterunt. An. 1155.

Quid lex illa naturalis (quã vocant) preſtet mortalibus.

viuunt ac nemini nocent: & econtrà ob deteſtanda crimina, fornicationes ſcilicet & adulteria, furta, homicidia admiſſa, aues et beſtias, nemora ac piſces, aquas eorum frequẽtius reliquiſſe, nec anteàquam orationibus ac benedictionibus ſacrorum miniſtrorum offenſa diuinitas placata fuiſſet, rediiſſe.

Finis Libri quarti.

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
de Septentrionalium Gigantibus.

Epitome Libri quinti.

De Gigantibus. Cap. 1.

ETSI ſacræ profanæque hiſtoriæ maxima gigantum atque pugilum geſta euidenter cõmemorant, clareq; quid, quóue tempore & loco orbis ea egerint, aut quomodo vixerint atteſtantur: inutile tamen non erit aliqua his ſuperaddere, quæ à cautibus & ſaxis Septentrionalium regionum ſunt eruta, ac palàm vniuerſis latius per orbem reddere manifeſta, quę ab antiquiſsimis iiſq; rariſsimis ſcriptoribus in libros ſunt relata. Regiones igitur extremæ aliàs in Charta mea Gothica annotatæ, videlicet Finmarchia, Biarmia, Scricfinnia, Helſingia, &c. adeò euidentia munimẽta, gigantum curioſis ſeu ſtudioſis inſpectoribus vbique exhibent, vt admiratione præuia credere cogantur, tã ſublimem ſaxorum molem, tamq́ue immanem colliũ congeriem, nullo naturæ compendio, ſed portentoſis hominum viribus fuiſſe congeſtam ac abſolutam: etiam in campis, ſyluis, ac montibus regnorum Suetiæ, Gothiæ, ac Noruegię, vbi ſimilia ſaxa cõſpiciuntur. Quid verò Saxo Grammaticus, Danorum diligẽtiſsimus hiſtoricus, de ſua tellure Danica in hac materia afferat, curio-

Charta Gothica 1539. Venetiis excuſa.

Saxo Grammaticus.

curioſus Lector præfationem hiſtoriarum eius (quatenus libuerit) circa finem inſpiciat: comperietque Danicam regionem giganteo cultu quondam exercitam, prout eximię magnitudinis ſaxa veterum buſtis ac ſpeluncis affixa teſtantur. Quod ſi quis vi monſtroſa patratum ambigat, quorundam montium excelſa ſuſpiciat, dicatque ſi callet, quis eorũ verticibus cautes tantæ granditatis inuexerit. Inopinabile nanq; quiuis miraculi huius æſtimator aduertet, vt molem ſuper plano minimè vel difficilè mobilem, in tantũ montanæ ſublimitatis apicem, ſimplex mortalitatis labor, aut vſitatus humani roboris conatus extulerit. Vtrum verò talium rerum autores poſt diluuium gigãtes extiterint, an viri corporis viribus ante alios prædíti, teſtatur ſe parum notitię ex Daniæ antiquitatibus inueniſſe. Fortè ſi ſuperioris Suetiæ atq; Gothiæ cautes & ſaxa examinaſſet, præclariſsima veterum geſta mirabili ſuo ingenio ad poſteros tranſtuliſſet: cùm Suetia & Gothia, mille trecentis ſeptuaginta annis, Reges & Principes habuerint, antequã Dan primus Rex in Dania regnare cœpit: quorum magnifica geſta ſaxis inſculpta, noſtri temporis curioſitas intuetur. Diſtinguit tamẽ ipſe Saxo, triplices quondam ſub ſpecie gigantum ac pugilum mathematicos extitiſſe, atque inauditi generis miracula, diſcretis præſtigiis exercuiſſe. Primi fuere monſtroſi generis viri, Gigantes dicti, humanam magnitudinem corporum granditate ſuperantes. Secundi Phyſiculatores artem habentes phythonicam: qui quãtum ſuperioribus habitu ceſſere corporeo, tantum viuaci mentis ingenio perſtiterunt. Inter hos & gigantes, aſſiduum bellorum de rerum ſumma certamen erat, donec Giganteum genus armis ſubigerent, ſibique & regnandi ius, et diuinitatis opinionẽ conſciſcerent. Tertij verò ex ſuperiorum copula pullulantes, naturæ eorum, nec corporum magnitudine, nec artium exercitio reſpondebant. His tamen apud deluſas præſtigiis mẽtes, diuinitatis acceſsit opinio.

Suetia & Gothia. 1370. annis priuſquàm Dania, Reges habuit.

Triplex genus mathematicorũ. 1. gigantes. 2. Phiſiculatores. 3. ex vtriſque geniti.

De diuerſitate Gigantum, & pugilum.
Cap. 2.

Helſingi. Hartbenus gigas.

OLim in regno Helſingorum (qui nunc parent Regi Suecorũ verſus Septentrionẽ) gigas erat Hartbenus nomine, tanta prædıtus magnitudine, vt nouem cubitis dimẽſio lõgitudinis eius protenderetur. Habebatq́ue duodecim athletas contubernales, quorum inſignis proceritas dimidio inferior videbatur. Alter quidam Starchaterus, toti Europæ olim ob crebras (vt inferius dicetur) victorias nominatiſsimus. Similiter & Arngrimus, ac Aruerodus: de quorum etiam excellentiſsimis geſtis infrà dicetur. Ne tamen à ſolis veteribus ſeculis exempla magnitudinis aut fortitudinis mutuare videar, viros aliquot moderna memoria tam à mineralibus, quàm alijs Suetię & Gothiæ prouincijs adducere congruit, tanta fortitudine præditos, vt quiſque eorum in humeros ſubleuatum equum vel bouem maximum, imò vas ferri ſexcentarum, octingẽtarum, aut mille librarũ (quale & aliquæ puellæ leuare poſſũt) ad plura ſtadia portaret. Viſus eſt etiam quidam equitem armatum ſubitò obuium, non agilitate tantùm, ſed viribus in terram deieciſſe vel detruſiſſe.

Athletæ duodecim. Starchaterus. Arngrimus Aruerodus

Gigantum portentoſa vis. Puellarum gigantina vis.

De ſobrietate Gigantum, ac Pugilum. Cap. 3.

Starchaterus Taueſtus gigas, vt corporis ita & animi fortitudine clarus frugalitatis, continẽtiæ, & aliarum virtutũ amantiſs.

ASſerit clariſsimus Danicarum rerum ſcriptor Saxo ſuperius allegatus, ac inferius frequenter allegandus, inter alios Septentrionales fortiſsimos viros, gigantea magnitudine & fortitudine præditos, quendã fuiſſe Starchaterum Thaueſtum: cuius admirandas & heroicas virtutes ita dignè extollit, vt raros ſui æui ſimiles vix habuerit in Europa, aut toto orbe, nec forſitan adhuc habet, vel habebit. Cumq́ue eidem excelſi ſpiritus viro, permultas virtutes accommodat, inter alias ipſam ſobrietatem, fortibus viris ſummè neceſſariam, huic relationi peculiariter ſtatui apponendam, vtpote ſpeculum prurientis æui noſtri nũc attentius intuendum. Erat enim (eodem Saxone teſte) eiuſdem Starchateri fortitudo frugalitatis amatrix, & ab immoderato dapum vſu auerſa. Semper voluptate omiſſa, virtutis reſpectum egit, vetuſtos cõtinentiæ mores

res

res imitans: ac ruſticioris eſcæ paratum appetens, cœnæ ſumptuoſioris impendium faſtidiuit. Igitur profuſam dapum indulgentiam aſpernatus, fumidoq́; ac rancido cibo vſus, famē eò ſapidius, quò ſimplicius pepulit, ne veræ virtutis neruos externarum deliciarum contagione, tanquam adulterino quodam dulcore remitteret, aut priſcæ frugalitatis normam inuſitatis gulæ ſuperſtitionibus abrogaret. Cæterùm indignanter ferebat aſſam dapem, & eam elixam, vnius cœnæ ſumptibus erogari: edulium pro mōſtro accipiens, quod culinæ ardoribus delibutum, fartoris induſtria multiplicis temperamenti varietate perfricuit. Igitur vt Danicum luxum, Teutonum ritu (vnde effœminati fierent) introductum auerteret, inter alia patrio carmine, multis dimiſsis, ſic cecinit: *Fartores nil cum Starchat.*

Starchateri carmen de frugalitate.

Fortium crudus cibus eſt virorum:
Nec reor lautis opus eſſe menſis,
Mens quibus belli meditatur vſum
Pectore forti.
Aptius barbam poteras rigentem
Mordicus preſſo lacerare dente,
Quàm vorax lactis vacuare ſinum
Ore capaci.
Fugimus lautæ vitium popinæ,
Rancidis ventrem dapibus fouentes.
Coctiles paucis placuêre ſucci
Tempore priſco.
Diſcus herboſi vacuus ſaporis,
Arietum carnes dabat, & ſuillas.
Temperans vſus nihil immodeſto
Polluit auſu.
Lacteum qui tunc adipem liguris,
Induas mentem petimus virilem:
Eſto Frothonis memor, & paterni
Funeris vltor.
Occidet nequam, pauidumq́ue pectus:
Nec fugax fati ſtimulum refellet,
Valle condatur licet, aut opacis
Incubet antris.

Vndecim

Vndecim quondam proceres eramus,
Regis Hachonis ſtudium ſecuti.
Hic prior Helgo Begathus reſedit
Ordine cœnæ:
Hic famis primæ ſtimulum licebat
Aridis pernæ natibus leuare:
Ventris ardorem rigidi domabat
Copia cruſti.
Offulam nemo vapidam petebat,
Quiſque communes celebrabat eſcas,
Simplici tantùm ſtetit apparatu
Cœna potentum,
Vulgus externum fugiebat eſum,
Nec fuit ſummis epuli libido:
Ipſe Rex paruò méminit modeſtam
Ducere vitam:
Mellei temnens ſpeciem ſaporis
Combibit toſtum Cereris liquorem:
Nec parum coctis dubitabat vti
Aſſa perofus.
Menſa perſtabat modico paratu,
Exhibens ſumptum tenui ſalino,
Nequid externo variaret vſu
Docta vetuſtas.
Amphoras nemo pateraſúe quondam
Intulit menſis:dolio profudit
Poculum promus:nec erat catillis.
Copia pictis.
Nemo tranſacti venerator æui
Cantharis iunxit teretes diotas,
Nec cibis lancem cumulauit olim
Comptus agaſo.
Non breui concha cyathóue leui
Prandium vanus decorabat hoſpes,
Nunc recens morum facies prudenter
Omnia præſsit.

Starchateri diſcipuli.

TAlibus itaque argumentis,plurimos ad temperantiam & ſobrietatem,cæteraſque virtutes induxit, vt plerique inuenirentur qui nunquam ebrioſa potione indulſiſſe dicantur,ne præcipuum fortitudinis vinculum

culum continentia,luxuriæ viribus eluderetur. Tamq; remotus ab omni laſciuia eorum animus erat,vt penitus dedignarentur ſpectatores eſſe mimorum aut ſcurrarum:nec delicatam dapem parare,aut lautiori induſtria aliena culina paratam appetere , aut oblatam deguſtare:nec cuiquam pernicioſæ voluptati, animũ aut vires effœminãdos offerre:ne veræ virtutis neruos, aut bellicam claritatem aliqua vitiorum contagione com macularent.

De virtutibus fortiſsimi Starchateri. Cap.4.

HAbendo ſobrietatem(vt proximè prædictum eſt) quam aptè ad cæteras virtutes vinculum ampliare potuit,omnes qui gentilium operationes intuentur, agnoſcunt:clariorque factus fuiſſet in meritis,ſi Chriſti doctrinæ,ſicuti natiuitati eius, vicinitatem habuiſſet. Peregit tamen trium hominum ſecula fortis & inuictus pugil,monſtruoſa & incredibili quadam virtute præditus,ſupra communem hominum ſtaturam longè euectus,gyganteam quandam molem prę ſe ferens,ita vt corporis magnitudini, virium robur & animi fortitudo reſponderet,& nulli mortalium virtute cedere pu taretur:cuius tam latè patens claritas fuit , vt adhuc quoque celeberrima geſtorum eius ac nominis opinio perſeueret. In omnibus enim Aquilonaribus regnis & eis vicinis, ſpecioſiſsima ſibi peperit monimenta. Primum in Vichari Noruegiæ regis iugulo, deorum fauori facinorum ſuorum principia dedicauit: deinde piraticam agens,profligatis latè prouinciis,Ruſsiam inuaſit, regemque eius Floccum ſuperauit,& ingenti theſauro ſpoliauit. Ob hæc tam præclara militiæ principia,ab athletis Biarmienſibus , qui tunc præſtantiſsimi habebantur,accitus:cum plurima apud eos memoratu digna edidiſſet facinora , Sueonum fines ingreditur:vnde ſeptemni militia peracta,ad Daniam ſe contulit,deinde in Hyberniam , ne vltimæ rerum humanarum manſiones,ab eo intactæ conſiſterent:vbi cum duobus præſtantiſsimis athletis congreſſus , victor euaſit. Mox in Orietalia Ruſsiæ,contra eximiæ opinionis

Starchat. fortiſſ. tria ſecula vixit.

Floc. Ruſſiæ rex à Starchat. ſuperatus.

Viſinnus gladiator, & Tanna gigas à Starchat. ſuperati.

Vaſche Polon. athleta victus eſt à Star. Hama Saxo gigas fortiſs. à Starchat. diſſectus. Saxones à Starchat. Danis ſubiecti, & ipſi Starc. tributarij facti.

nis gladiatorem Viſinnum properauit. Is enim Viſinnus vicinas longinquaſq; prouincias omni iniuriæ genere vexauit, illuſtriumque virorum coniuges, maritis ſpectantibus, raptas ad ſtuprum pertraxit. Cuius ſceleris Starchaterus (vt alter Hercules) rumore excitus, tollendi autoris gratia Rußiam petiuit, raptoremque ad ſingulare certamen prouocatum oppreſsit. Deinde latius ad Orientem progreſſus, Byzantium peruenit, vbi inuictæ opinionis gigantem, Tannam nomine, corporis viribus fretum, colluctando deuicit, ignotaſque terrarum partes proſcripti titulo petere coëgit. Igitur cũ nulla fortunæ ſæuiti. vires eius victoria fraudare potuiſſet, Poloniæ partes aggreſſus, eximium athletam Vaſche, vel Vaſzam, duelli certamine ſuperauit. Nec lõgè poſt, cùm Hama pugili, apud Saxones gymnicis palmis clariſsimo congreditur: cuius Hamæ pugno primùm ita obrutus memoratur, vt genibus nixus humũ mento contingeret: quam corporis nutationem egregia vltione penſauit. Nam vbi reſuſcitato poplite, manum expedire, ferrumque diſtringere licuit, mediũ Hamæ corpus diſſecuit: eaq; victoria, Saxones Danorum ſubiecit imperio. Quo adeò ſeuerè abuſi ſunt, vt pro quolibet cubitali, indicem ſeruitutis ſtipem quotannis pendere cogerentur. Sed non diu violentum durauit imperium.

De patrocinio quod tulit oppreßis. *Cap. 5.*

AB Helgone Noruegiorum Rege (qui cum nouem eximiæ fortitudinis pugilibus, ipſo nuptiarũ die ſub duelli prouocatione ſponſam rapere volentibus, congredi debuerat) ſuppliciter rogatus tanto diſcrimini auxilium afferre, tam prompto animo precibus aſſenſit, vt Helgone ad locum pugnæ præcedente, interiectis aliquot diebus profectionem orſus, tantum locorum diali itinere pedeſter emenſus probatur, quãtum præcedẽtes diebus duodecim equeſtres peragraſſe dicuntur. Interrogatus à pugilibus, an ei dimicãdi virtus ſuppeteret, Non vnum tantum, verùm quotlibet admiſſos excipiendi certiſſimas ſibi vires extare reſpõdit.

dit. Sequenti die cum contemptu aduerſariorum campum ingreſſus, ſub montis cuiuſdã cliuo ſeſsione quæſita, aduerſis ventis ac niuibus corpus præbuit. Tunc ac ſi verno tempore apricandum eſſet, depoſita veſte, demẽdis operam pulicibus dabat. Purpureum quoque amiculum quo nuper ab Helga (id erat nomen Regiæ ſponſæ) donatus fuerat, ſentibus iniecit, ne contra ſæuientia grandinis tela, indumentorum vmbracula mutuatus videretur. Tunc athletæ montem ex oppoſito ſubeuntes, auerſum ventis ſedẽdi locum petunt: accenſoque igne frigus depellunt. Deniq; non viſo Starchatero, quendam ad montis faſtigium immittũt, qui tanquam è ſpecula eius contemplaretur aduentum. Is in deuexa montis parte ſenem proſpicit, ſcapulis tenus niuali deſuper reſperſione contectum: quem percontatur an is ſit, qui promiſſas pugnæ partes agere debeat. Cumque ſe eſſe hunc Starchaterus aſtrueret, ſuperuenientes cæteri, pariterne omnes, an ſingillatim excipere ſtatuiſſet, interrogant. At ille: Quoties, inquit, mihi triſte canum agmen oblatrat, ſimul, non viciſsim eos abigere ſoleo. Ita ſe cum vniuerſis, quàm ſingulis confligere malle ſignificans, prius aduerſarios dictis quàm armis contemnendos putabat. Inito conflictu, ſex eorum abſque mutuo vulnerum receptu proſtrauit: tres verò reſiduos, quanquam multis vulneribus ab eis affectus, fratrum exemplo conſumpſit: quæ quidem vulnera ſoli ruricolæ filio, ob officij venerationem, credidit reſtauranda. Is enim euulſas ſtomachi partes priſtino loco reſtituit, elapſamque extorum congeriem, nexili viminum complexione perſtrinxit. Ne autem indonatam iuuenis humanitatem relinqueret, chlamydem vepribus iniectam, oblatæ dignationis præmium effecit.

Starchaterus vnus contra nouem.

De exercitiis eiuſdem Starchateri. Cap. 6.

DVm aũt Starchaterus apud Regẽ Suetię militaret, intellexiſſetq; Danię Regẽ Ingellũ ꝓrſus petulãtiſs. luxus illecebris mancipatũ, vitiaq; pro virtute cõplexum, intermiſſis Regiæ maieſtatis officiis, ſordidũ luxu-

Ingellus Daniæ rex.

luxuriæ mancipium euaſiſſe, dolenter tulit tantæ indolis iuuenem, tam inclyti patris filium exuiſſe. Eximium igitur carbonum faſcem, tanquam opimam ſarcinam, humeris ſuis Daniam petiturus impendit: Rogatus ab obuiis, quid tam inſolitum onus deferret, Ingelli Regis hebetudinem ad acuminis habitum carbonibus ſe perducturum aſtruxit. Nec minus quàm dixit, effecit. Tantum enim valuit fortiſsimi ac eloquentiſſimi viri monitio, vt Ingellus ex enerui & molli illecebrarum mancipio, magnanimus virtutum cultor euaderet, patriſque ſui interfectores, quos ad primum familiaritatis gradum extulerat, trucidaret. Quo peracto, Starchaterus ſuis monitis ſatisfactum gaudens, gratiaſque agens, multa præclara in laudem veteris militiæ, modo qui ſequitur, inter alia complura ceciniſſe refertur:

Acutè ac ſalsè dictũ.

Imberbis quando ductum auſpiciumque ſequebar
Militiæ rex Hacho tuæ, laſciua peroſus
Ingenia & luxum, nil præter bella colebam.
Exercens animum cum corpore, mente profanum
Omne relegaui, ſtomachoque placentia fugi,
Fortia complexus animo, nanque arma profeſſus.
Aſpera veſtis erat, cultuſque parabilis olim,
Rara quies ſomnique breues, labor otia longè
Propulit, & parco fluxerunt tempora ſumptu.
Non vt nunc quidam, quibus inſatiata cupido
Ingluuie cæca viſum rationis inumbrat.
Horum aliquis veſtis operoſæ tegmine cultus,
Molliter alipedem flectit, ſparſamque renodat
Cæſariem, & laxos patitur fluitare capillos:
Diſcere ſæpe foro, turpique inhiare lucello
Gaudet, & hoc ſtudio vitam ſolatur inertem,
Venali celebrans commiſſa negotia lingua.
Vi violat leges, & ferro iura laceſsit,
Obterit innocuos, alieno paſcitur ære,
Stupra gulamque colit, riſu conuiuia mordax
Inſequitur, ſic ſcorta petens vt ſarculus herbam.
Occidit ignauus, dum prælia pace quieſcunt,
In media ſi valle cubet, teſtudine nulla
Tutus erit; qui fata timet: ſors vltima viuum

Quæque

Quæq; rapit, latebra lethum depellere non eſt.
Aſt ego, qui totum concuſsi cladibus orbem,
Leni morte fruar, placidoq; ſub aſtra leuandus
Funere, vi morbi defungar vulneris expers.

Semper prætereà tam remotum à laſciuia animum habuit, vt ne eius ſpectator eſſe ſuſtinuerit. Nunquam otium negotio prætulit, nec minimè quidem luxuriæ aſſenſor eſſe voluit, mollium & timidorum contemptor. Hiſtriones, ſcurras, paraſitos vbicunque inter bellantes comprehendit, cædendos curauit: ſatius ratus in leuium hominum agmen cuticulæ damno ridiculum dictare ſupplicium, quàm pœna capitis funeſtum imperare diſcrimen. Eoq; modo, iocularis miniſterij ſordidæq; conditionis cateruam, probroſo verborum ludibrio multare contentus extitit, ne clariſsimas manus turpiſsimorum hominum exitio commodaret. Fuit ipſe Starchaterus in eo famoſiſsimo bello Suetico, ꝙ Ringo Suetiæ Rex cõtra Haraldum Daniæ regem geſſit, præcipuum culmen. Eo ſiquidem bello nullum maius vnquam in Aquilonaribus regnis factum memoratur. Victor Suecorum Rex Danis imperauit. Periêre ex Suecis xij. millia illuſtrium & procerum, ex Danis xxx. millia nobilium, at popularium vtriuſque partis nullus erat numerus.

Ringo Suetiæ Rex. Haraldus Daniæ Rex. Suecorum illuſtrium 12000. Danorum 30. millia, atque alij innumeri occiderunt Ringone triũphante.

De ſumma geſtorum Starchateri. Cap. 7.

DEmum poſt egregiam facinorum ſuorũ laudẽ in ſeniũ vergẽs, hoc ſuccincto carmine totius vitę & mili-

militiæ ſuæ ſtudium ſummatim ſic expreſsit, authore Saxone:

Carmina Starchateri de vita ſua.

At mihi (ſi recolo) naſcenti fata dedére
Bella ſequi belloq́; mori, miſcere tumultus,
Inuigilare armis, vitam exercere cruentam.
Caſtra quietis inops colui, pacemq́ue peroſus
Sub ſignis Gradiue tuis diſcrimine ſummo
Conſenui, victorq́; metu pugnare decorum,
Turpe vacare ratus, crebras committere cædes
Egregium duxi, & ſtrages celebrare frequentes.
Sæpe graues bello Reges concurrere vidi,
Et clypeos galeasq́; teri, crudeſcere campos
Sanguine, loricas affixa cuſpide rumpi,
Vndique thoraces admiſſo cedere ferro,
Luxuriare feras inhumato milite paſtas.
Hîc aliquis fortè egregij conaminis author,
Marte manuq́; potens mediũ dum pugnat in hoſtem,
Intentam capiti loricam diffidit: alter
Caſside perfoſſa ferrumq́ue in vertice merſit.
Olo. Quando ter Olonis ſummo diſcrimine nati
Expugnator eram: namq; e agmine prorſus in illo
Aut gladium fregit manus, aut obſtantia fudit.
Curetes. Hæc grauitas ferientis erat. Quid quando Curetum
Littus, & innumera conſtratum cuſpide callem
Primus ligniferis docui decurrere plantis?
Namque aditurus agros confertos murice ferreo
Armabam laceros ſubiecto ſtipite greſſus.
Hama. Hinc mecum egregijs congreſſum viribus Hamam
Rinus. Enecui: mox cum Rino duce Flebace nato
Kyrij. Obtriui Kyrios vel quas alit Eſthia gentes
Eſthia. Et populos Semgalla tuos. Poſt hæc Tylemarchos
Semgalla. Aggreſſus, caput inde tuli liuore cruentum
Tylemarchi. Quaſſum malleolis armiſque fabrilibus ictum.
Hîc primùm didici quid ferramenta valerent
Incudis, atque animi quantum popularibus eſſet.
Teutones. Teutonici quoque me pœnas authore dedere,
Suertingus. Cùm natos Suertinge tuos Frothonis iniqua
Cæde reos, domini vindex ad pocula ſtraui.
Nec minus hoc facinus, quando pro virgine chara
Vno ſeptenos necui certamine fratres,

Teſte

Teſte loco qui me ſtomacho linquente peroſus,
Non parit arenti rediuiuum ceſpite gramen.
Moxque ducis Kerri bellum nauale parantis *Kerrus.*
Vicimus egregio confertam milite puppim. *Vaſza Po-*
Inde dedi letho Vaſzam,fabrumq́; procacem *lonus.*
Multaui natibus cæſis:ferroque peremi
Rupibus à niueis hebetantem tela Viſinnum. *Viſinnus.*
Quattuor hinc Leri natos,pugileſque peremi *Ruthenus.*
Biarmenſes:gentis Hybernæ principe captó, *Biarmēſes.*
Duflinæ populabar opes:ſemperque manebit *Duflina.*
Noſtra Bauellinis virtus conſpecta trophæis. *Bauella.*
Quid moror? excedunt numerum quæ fortiter egi, *Heed.*
Quodque manu geſsi,ad ſolidum celebrare recenſens
Deficio:ſunt cuncta meo maiora relatu.
Vincit opus famam nec ſermo ſuppetit actis.

Sanè fuit hic vir hauddubiè dignus omni bellica laude, non animi ſolùm vigore, ſed etiam corporis viribus excellens, præcipuaq́; pedum pernicitate, vt vno die accelerando, à ſuperiori Suetia in Daniam pedeſter peruenerit, quod alij diebus xij. continuò gradientes vix aſſequuntur. *Starchaterus celerrimus curſor.*

De maximo ac terribili bello Suecorum ac Gothorum:cui Starchaterus præfuit contra Danos. Cap. 8.

CVm cauſam & exordium,ac progreſſum & exitum acerrimi prælij Haquini Ring Suecorum Gothorumq́; Regis ac Haraldi Hildetan Danorum Regis,libro octauo,hiſtoriarum excellentiſsimus Danicarũ rerum ſcriptor Saxo Sialãdicus, omni æuo ſucceſſuro notiſsimum tradiderit,ac poſt eum euolutis iam quinquaginta annis Albertus Crantzius idem prælium incidẽter attigerit,nouiſsimusq́; omniũ chariſsimus frater,& anteceſſor meus, Io. Mag. Archiepiſcopus Vpſalenſis, hoc vaſtum, & incomparabile bellum in Gothicis ac Sueticis hiſtorijs ſuis,ex ineuitabili propoſito veraciter (vt fidelem hiſtoricum decet) nuper cõſcripſerit:ad me pertinere arbitror,vt ſaltem eiuſmodi formidabilis cõflictus aliquam mentionem hoc in loco inter pugiles & gigantes interſeram, præcipuè quia in nullo prælio *Haquinus Rex. Haraldus Rex. Saxo Sialandicus. Albertus Crantzius. Ioan. Mag. hiſtoriographi.*

Bellū totū ſeptennium ante præparatum. Septentrionalium regnorum, & vix vnquā in tota Europa, tot fortiſsimi vtriuſq; partis tam terreſtris, quàm naualis exercitus duces, cum tanta vehemētia ac ardore belli ſeptennio præparati concurriſſe leguntur, quēadmodum in hiſtorijs ſatis cōcordibus ſupradictarum regionum ac Regum & authorum fideliter ſcriptum habetur. Enumerantur in primis clariſsimi bellatores, vnde, & quo ſtemmate inſigniores pro parte Danorum fuerint. Inter quos & fœminæ duæ, quibus virilem animum natura, arsque & experientia peritiam erogauerat militatem, Hetha ac Viſna, Sclauonicæ ſtirpis illuſtriſsimæ mulieres: quarū altera prima dux erat, altera verò apprimè rei bellicæ perita, principale vexillum gerens, eo, dextraque in conflictu vrgente in acie Suecorum Gothorumque Starchatero (vt infrà dicetur) priuata fuit. Similiter ex parte oppoſita duces inſigniores enumerantur, maximè quòd Starchaterus Suetici Regis Ringonis principalis exercitus director fuit, atque in eius exercitu Vegtbiorga puella acerbiſſima bellatrix, vt inferiùs oſtendetur. Numerus nauium Ringonis pro Suecis & Gothis, duo millia quingentæ repertæ: ſed Danorum non impar erat. Præparatis igitur vtrinque nunc cuneata, nunc corniculata acie, & reliquis ad prælium requiſitis, lituisque canentibus, aſperrimum fortiſsimarum gentium tanto tempore præparatum, tanto ardore de inuadendo ac defendendo imperio conferitur bellum, vt crederes repentè (inquit Saxo) terris ingruere cœlum, ſyluas camposq; ſubſidere, miſceri omnia, antiquum redijſſe chaos, diuina pariter & humana tumultuoſa tempeſtate cōfundi, cunctaq; ſimul in perniciem trahi. Nam vbi ad teli iactum peruentum, intolerabilis armorum ſtridor incredibili cuncta fragore compleuit. Vapor vulnerum repentinam cœlo nebulam intendebat, dies effuſa telorum grandine tegebatur. Nec parum in acie funditorum opera valuit. At vbi pila manu aut tormentis excuſſa, cominùs gladijs ferratisque clauis decernitur, tum verò plurimum ſanguinis periclitatum eſt. Igitur feſsis manare ſudor corporibus cœpit, mucronumque crepitacula eminùs audiebantur. Illic Starchaterus, qui belli

belli huius ſeriem ſermone patrio primus edidit, prior in acie dimicans, Haraldi regis proceres, Hun, & Elli, Hort, ac Burgha à ſe proſtratos, abſciſſamq́ue Viſnæ dexteram commemorat. Puella etiam in Suetica acie dimicans, Vegtbiorg nomine, Soth pugilem ſtrauit: & ipſa quoq; altero inſtante hoſte interempta eſt. Tanta enim vi periti arcuum Guthones neruos intenderant, vt clypeos quoque iaculis tranſuerberarent: nec alia efficacior cædis extitit cauſa. Loricas galeasq́; perinde ac inermia corpora ſagittarum acumina penetrabant. Cētum quadragintaquatuor ſagittis, Vbbo quidam fortiſsimè pugnans, transfoſſus interijt. Summa etenim ſagittariorum vi inſtantibus Dalacarlis, recruduit ſemper bellum contra Danos. Tandem Danorum Rex Haraldus curru excuſſus claua aurigæ proprij excerebratus interijt, procerumq́ue triginta millia ex ſua acie, atque duodecim millia ſimilium procerum ex parte Suecorum, & Gothorum: popularium verò numerus erat infinitus. Regnoq́ue Daniæ iuſſu Regis Suetiæ Ringonis præficitur Hetha numero regentium X L V I. cui ſucceſsit Olo, per Starchaterum ab inſidiatoribus introductum, pretioq́ue corruptum, interemptus.

Soth pugil Vegtbiorg bellatrix virago. Guthones ſagittarij. Vbbo 144 ſagittis perfoſſus interijt. Haraldus claua ſuiipſius aurigæ percuſſus interijt. Hetha regina præficitur Danis, cui ſucceſsit Olo tyrannus.

De morte Starchateri. Cap. 9.

POſtremò iam prolixa fatigatus ætate & labore, ne ſenij vitio priſtinum gloriæ decus amitteret, egregium fore putauit, ſi voluntariũ ſibi cõſciſceret exitum fatumq́; proprio maturaſſet arbitrio. Olim namq́; rei bellicę deditis morbo perire probro datũ eſt. Aurũ itaq; librarum cxx. quod iampridem pro Olonis tyranni interfectione meruerat, collo appēſum gerebat, emēdi percuſſoris gratia: nihil aptius ratus, quàm ſi aurum, quod pro aliena clade tulerat, damno propriæ ſalutis impenderet. Itaque Hatherum ſplendido loco natum, cuius olim patrem occiderat, obuium nactus, hortabatur ne à parentis ſui interfectore pœnas exigere vereretur; hæc facientem, auro quod gerebat potiturum eſſe promittit. Et vt eius in ſe animum vehemētiùs effera-

Morbo mori militib. olim probr. Mortē ſuā emit Starchaterus auri pondo 120. ab Hathero, cuius Lenum patrē antea interfecerat.

ret,huiuſmodi exhortatione vſus eſſe traditur:

Prætereà Hathere priuaui te patre Lenno.
Hanc mihi quæſo vicem referas,& obire volentem
Sterne ſenem,iugulumq́; meum pete vindice ferro.
Quippe opem clari mens percuſſoris adoptat,
Horret ab ignaua fatum depoſcere dextra.
Sponte pia legem fati præcurrere fas eſt.
Quod nequeas fugere,hoc etiam anticipare licebit.
Arbor alenda recens,vetus excidenda,miniſter
Naturæ eſt quiſquis fato confinia fundit,
Et ſternit quod ſtare nequit:mors optima tunc eſt
Cùm petitur,vitæq́ue piget,cùm funus amatur,
Ne miſeros caſus incommoda proroget ætas.

Mors empta Hæc dicens exertam crumena pecuniam promit.Hatherus autem tam fruendi æris quàm paternæ vltionis capeſſendæ cupidine concitatus,obſecuturum ſe precibus nec præmia repulſurum ſpopondit. Cui Starchaterus cupidè enſe præbito, pronam poſtmodum ceruicem applicuit, ne timidè percuſſoris opus exequeretur, aut ferro muliebriter vteretur hortatus: præfatus, quod ſi peracta cæde ante cadaueris lapſum caput ac truncum medius interſiliret, innocuus redderetur.Igitur Hatherus adacto vegete gladio, ſenem capite demutilauit: quod corpori auulſum, impactumq́ue,terræ glebam morſu carpſiſſe fertur, ferocitatem animi moribundi oris atrocitate declarans. Percuſſor tamen promiſsis fraudem ſubeſſe veritus, ſaltu abſtinuit: quem ſi temerè egiſſet, forte lapſi cadaueris ictu obrutus, occiſi ſenis pœnas proprio funere perſoluiſſet. *Starchat. ſepultus in agro. Reling.* Verùm ne tantum athletam buſti inopem iacere pateretur,corpus eius in campo,qui vulgò Reling dicitur, ſepulturæ mandandum curauit.

De Haldano, alijsq́; pugilibus ab eo deuictis. Cap. 10.

Haldanus pugil Caro- ACcedit prætereà alius claræ memoriæ Gothorum pugil, Haldanus nomine, Gotho patre, videlicet Rege

Rege Carolo genitus, ijſdem temporibus florens: cuius admiranda geſta atque facinora eò diligentiùs præſentibus inſerta ſunt, quò inſigniori fortitudine deducta noſcuntur. Is primæ militiæ annis piratica tranſactis, certamini Suetico ſe immiſit: in quo dum pugilem Haquinum hebetandi carminibus ferri peritum adeſſe didicit, eximiæ magnitudinis clauam ferreis conſertam nodis, tunſionis vſibus adaptauit, perinde ac præſtigij vires ligneo robore debellaturus. Deinde cùm cæteris conſpicuæ virtutis habitu præmineret, inter acerrimos hoſtes obnupto galea capite, ſcuti inops, clauam in obiecta clypeorum munimina, gemina manus opere torquebat, nec vllum tantæ ſoliditatis obſtaculum erat, quod non fruſtratim clauæ impulſu obtereret. Quo euenit, vt occurſantem ſibi in acie pugilem, acriore geſtaminis impactione ſubrueret. Victus tamen & Saucius, Suecorum potentiæ ceſsit, in remotas terras dilapſus, viribusque, opera veterani militis, qui medendi artem curatione propriorum vulnerum dudum didicerat, reſtitutus, quodā inſigni pugile Thorone in ſuam ſocietatem accepto, Suecis denuò ſtratagemate claſsico congreditur: victorque accedens, Siualdum quendam cum ſeptem filijs natura habituque ferociſsimis, nouum molientibus inſultum, ſub prouocatione (ſatis informi claua vſus) pariter oppreſsit. Deinde Hartbenum quendam gigantem Helſingum, nouem cubitorum proceritatem (vt ſuperiùs dictum eſt) habentem, (quòd raptas Regum filias ſtupro corrumpere gloriæ loco ducebat, illuſtres nuptias humilibus præferre, tantoque ſe clariorem exiſtimare conſueuerat, quantò ſplendidiores concubitus per vim aſſequi potuiſſet) malleo miræ granditatis vnà cū ſex ſuis athletis ſimili violentia ac ſcelere debacchantibus, validè contriuit. Prætereà Egtherum Finnēſem, quòd piratica plurimos hinc inde moleſtaret, naualique prælio expugnari nequiret, ex prouocatione ſecum decernentem oppreſsit. Deinde cùm Hatheri Noruegiani Regis filiā Thorildam à Grimmone eximiarū virium athleta, ſub duelli comminatione expeti comperiſſet, edictumq; à patre eſſet potiturum ea, qui pugilem amouiſſet: quan-

lo Rege Gotho natus.

Haquinus pugil.

Thoro pugil.

Siualdus cū 7. filijs.

Hartbenus. Helſingus. 9. cubitorum gigas cum ſuis occiditur.

Egtherus. Finno.

Thorilda, Regis Hateri filia.

quàm ad ſenectutem cœlebs peruenerat, non minus tamen Regis promiſsione, quàm athletæ petulantia concitatus, pugnæ locum acceſsit. Grimmonem appetens extremos loricæ nexus cum occidua clypei parte perſecuit. Quod factum Grimmo admiratione proſecutus, Vetulum, inquit, acrius dimicantem non memini. Statimque ferrum exerens, obiectum clypeum gladio conuulſit: cuius immorantem ictui dexteram Haldanus ferro corripuit, vulnereque in femur miſſo, eum perpetuò reddidit mutilatum, vtque reliquias languentis vitæ retineret, pecuniarum multatione coëgit. Poſtremò Ebbonem plebeium inſignem Piratam, virtutis fiducia filiam Regis Gothorum, atque dimidium regni in dotem poſtulantē ea audacia repreſsit, vt deſpicabiles generis ſui ſordes, eximiæ nobilitatis ſplendori miſcere non præſumeret, multominus regni conſortium affectare. Atq; ea prolata cōminatione, die nō ſuppetente, ſub ſplēdida luna eum interemit, tanquam nocturnum certamen monſtro exhibiturus.

Grimmo pugil.

Ebbo pirata.

De alio quodam Haldano, & geſtis eius. Cap. 11.

NEC minori claritudine inter fortiſsimos pugiles memoratur alter quidā Haldanus Borchari Noruegiani atque Drothæ Regiæ prolis filius: cuius iuuentæ initia ſtoliditatis opinione referta fuēre, ſequens verò ætas fulgentiſsimis operum inſignibus illuſtris euaſit maximiſque vitæ ornamentis inclaruit. Adoleſcens pugilem ingenuæ famæ, quòd ab eo pueriliter obludens colapho percuſſus eſſet, geſtamine, quod in manu habebat, petitum oppreſsit: augurio apud omnes relicto, quanta animi atque virium magnitudine in hoſtes triumphaturus eſſet. Ea tempeſtate Retho Ruthenorū pirata plures prouincias rapinę & crudelitatis iniurijs profligabat: cuius tam inſignis atrocitas erat, vt cæteris extremæ captorum nuditati parcentibus, hîc etiam ſecretiores, corporum partes tegminibus ſpoliare deforme non duceret. Vnde graues immaneſque rapinæ Rethoranæ cognominari ſolent. Habebat & aliam torquendi ſæuitiam beluinam, quam verecundiæ

Haldanus alter Borcharo patre genitus.

Retho pirata tā immanis vt grauiores rapinæ Rethoranæ dicantur.

recundiæ cauſa volens prætermitto: qua indignitate motus Borcharus Haldani pater Rethoni ſe obijcit: quorum, vt mutuum bellum, ita exitium fuit. Haldanus verò eam pugnam vulneribus affectus exijt, è quibus vnum ori euidentius inflictum habebat adeò cicatrice conſpicuum, vt cæteris ſanatis, carnis excremento ſarciri nequiret: quæ res, contumelioſum os, nomen ei peperit, vnde perennem gloriam pro honeſtate, & patria pugnans, æquius meruiſſet. Sed quid virtuti dignum vnquam retribuit calumnioſa interpretatio malignorum? Viguit tamen in eo tanta militaris claritas, vt vbique ob inſignem fortitudinem formidabilis haberetur: vnde & ea fiducia ductus, concupiſcere cœpit conſortium nobiliſsimæ virginis Giurithæ regij ſtemmatis eo ſeculo in Dania vltimæ hæredis: quæ cauendæ iniuriæ gratia, conclaue ſuum electo pugilum agmine tutabatur. Ad quam cùm Haldanus ſemel fortè veniſſet, abſſentque pugiles, quorum ipſe fratrem impubes extinxerat: Oportere eam, inquit, caſtimoniæ rigorem honeſtiſsimo coniugij decore permutare, vt lapſa regni gubernacula copulæ ſuæ beneficio reparare poſſet. Se ergo nobilitatis ſplendore conſpicuum nuptialibus ab ea votis reſpici hortatur, quòd ob dictam cauſam voluptati aditum datura videatur. Cuius reſponſione intellecta, ſe nedum generis claritudine imparem exiſtimari, ſed oris deformitatem ſibi exprobrari, obſecrat ne cui tori conniuentiam præbeat, antequàm reditus interitúſve ſui certitudinem cognouiſſet. Quem athletæ Giurithę locutum indignè ferentes, diſcedentem inſectari conantur. Quo viſo, mox quercu ſucciſa, atque in clauæ habitum redacta, ſolus cum duodecim manus conſeruit, eoſque ſpiritu ſpoliauit. Deinde augendę claritudinis titulo Ruſsiam ingreſſus, ſumma omnium dignatione ſuſcipitur, atque in breui (feruēte inter Suecos & Ruthenos acerrimo bello) plures Suecorum pugiles duelli prouocatione oblatōs interemit: & in poſtremis proprium fratrem Hildigerum ſeptuaginta pugilum oppreſſorem (dum pietatē fortitudini non pręponeret) gladio panniculis (ne carminibus hebetaretur) obducto occidit. Deinde Siuarum Saxonicum,

Borcharus os contumelioſum dictus.

Giuritha.

Quercum excidit Borcharus pro claua, qua duodecim pugiles occidit.

Hildigerus 70. pugilū oppreſſor à Borcharo tandem occiſus.

Siuarus. Saxonicus à Borcharo riuali occiſus. Haraldus Hildetan Rex.

xonicum, quòd nuptialibus triumphis ſponſam eius Giuritham abducere vellet, celeri in Daniam emenſo regreſſu inter conuiuantes oppreſsit, ſponſaque læto applauſu potitus, ex ea genuit Haraldum Hildetan, de quo capite viij. dictum eſt. At finaliter à Veſeto inſigni pugile, in Sialandia pro reſtituenda lacerata patria pugnans, occiditur.

De Olone Vegeto. *Cap.* 12.

Olonis tyrocinia. Gunno latro.

OLo Vegetus vix tertio ætatis luſtro peracto: tyrocinium virtute auſpicatur. Cùm enim percepiſſet Gunnonem proximas manſioni ſuæ ſyluas per atrox latrocinium obſidere, atque innocentes homines perdere, facinoris indignatione permotus, & ne virtuti debitum tempus inertia dilabi pateretur, arma à patre principe Noruegiano impetrat: caneque crudeli ſecum accepto, ac equo, profundam ſyluam ingreditur, hominumque veſtigia niuibus impreſſa cognoſcit. Quo ſigno ſuperatis multis periculis, tandem latronum ædes aggeribus obductas inuenit, quorum ſtabularium artuatim confractum, primò interemit, tectoque tranſuerſum iniecit: deinde patrem, filiumque, tantæ ignominiæ vindices accurrentes, alterum ferro, alterum cane conſumpſit. Sed ne ipſe quidem incruentam geſsit victoriam, nam aduerſo corpore ſuſcepit vulnus, quod ſedulò à cane perlinctum, citius ſanatum inuenit. Moxque ſtipitibus capita atque cadauera latronum, in ſignum reſtitutæ ſecuritatis infigi iuſsit: qua etiam fortitudine duodecim pugiles, pudicitiam filiæ Regis Trondorum violare cupientes, in exigua inſula (vt ſequenti capite dicetur) oppreſsit. Erat prætereà illi acre ingenium viribus coniunctum, vt facili manu ferociſsimos hoſtes cõficeret, aut fugaret: vnico ſiquidem ſatellite muliebriter culto contentus, modo ſeruato, vt ſuum comitiſque ferrum cauatis baculis condendum curaret, donec cominus certaturus, baculo extractum, in quos vellet repente immergere poſſet. Eoque ſtratagemate vſus, potentes plerunque aduerſarios ſuperauit. Deinde piraticam longè lateque

Canis acerrimus.

Cauati baculi pro vagina vſus.

teq́ue militaribus armis exercens, lxx. maritimos Reges nauticarum virium certamine conſumpſit. Quo euenit, vt inſigniores pugiles eius confœderationem peterent, atque plures effrenati ingenij iuuenes eius fierent ſtipatores. His viribus inſtructus, ita finitimos reges ſola opinione caſtigauit, vt ijſdem gerendorum bellorum manus, curam, audaciamq́ue detraheret. Tandem ad Regem Suetiæ Ringonem peruenit: eò charior illi factus, quo cæteris eius aulæ principibus ſingulari fortitudine ſimilior erat: vnde & princeps maritimę claſsis (quę numerũ duorum milliũ & quingentarum nauiũ continebat, vt ſupérius dictũ eſt) conſtitutus, eam ſeptem Regum manu conſilioq́ue, promptiſsimorum etiam ſibi adhærentium eo ordine ac ſtudio gubernabat, vt Danorum potentiſsimam claſſem victorioſo titulo ſuperaret, prout Rex Ringo totius Suecorum terreſtris agminis vnctorioſus ductor extaret. Tandem, vt dictum eſt, Rex Dianæ factus ob meram crudelitatem à Suetico pugile Starchatero interemptus eſt. *Olo Reges 70. & pugiles 12. enecauit.*

Adhuc de eodem pro pudicitia victorioſè pugnante. Cap. 13.

ERant olim in montanis Noruegiæ penes Occidētalium Gothorum limites, gemini pugiles, ijdemq́ue fratres, Schatus & Hiallus nomine, tantum præſumentes inſolentiæ luxum, vt effreni petulantia, excellentis formæ virgines parentibus ereptas, concubitu violarent. Quo euenit, vt Eſam quoque Olaui Vermorum Regis filiam, raptui deſtinantes, patri mandarent, ſi illam externæ libidini famulari nollet, per ſe vel alium pro tuenda prole decerneret. Quod etſi paternæ clementiæ, ſub incommodis decrepitæ ſenectutis ſuſpiranti, maximè probroſum erat: attamen exhauſtos corporis neruos, propinquorum ingenio & viribus, in filiæ iuſtiſsima defenſione erigere conabatur. Interim Olo adoleſcens Noruagicus, ſplendido loco & familia genitus, horrore ſceleris permótus, oblataq́ue pugnæ facultate gauiſus, Olaui *Schatus & Hiallus cõſtupratores. Eſa filia Olaui Vermorũ reg.*

penátes

penates agreſtium cultum mutuatus accedit: vbi cum inter extremos diſcubitu frueretur, mœrentem Regis familiam conſpicatus, eius filio de induſtria propius accerſito, cur cæteri luctuoſa facie eſſent, inquirit: quo aſſerente ſororis ſuæ pudicitiam, ni cuiuſpiam defenſio ocyus intercederet, proximè per acerrimos pugiles profanandam: rurſum percontatur quid pręmij recepturus foret, qui ſalutem ſuam pro virgine deuoueret. Super quo Rex per filium interrogatus, filiam propugnatori ceſſuram reſpondit: quæ vox præcipuam Oloni ſubeundi diſcriminis cupidinem attulit. Conſueuerat autem virgo (prout hodie Aquilonaribus mos eſt) hoſpitum vultus propriùs accedendo quàm curioſiſsimè prælato lumine contemplari, quò certiùs eorum mores cultumq́ue perſpiceret, vt omnia ſigna, habitudine corporis notata, parentibus oſtenderet iudicanda. Quę more prædicto Olonem ſcrutata, inuſitato oculorum eius horrore perſtricta, penè exanimis concidit (adeò vigorem ſtupor habetat) cauſamq́ue trepidationis ſuæ ilicò parenti reuelat. Quo conſiderato adoleſcens pupillas, ne viſentibus formidini forent, palpebris arctius obſtringendas curabat, depoſitoq́; pileo quo facies obnupta erat, circunſtantes hilarem animum abiecto omni metu aſſumere iuſsit. Nec ſegnius actum quàm iuſſum fuerat, mox euenit: ita vnius hoſpitis benignum promiſſum communem omnium formidinem propulſabat. Intereà Hiallus & Scatus cum decem vernaculis ſuperuenientes tanquam puellam Regiam ilicò ſublaturi, Regē tumultuoſo clamore, ni filiam ſiſteret, euocantes in pugnam: quorum debacchationem protinus Olo ſponſione certaminis excipit, pacti conditione, ne furtim tergum dimicātis inceſſerent, ſed aduerſis tantùm pugna congreſsibus ſtarent. Deinde gladio à maioribus relicto ſolus duodecim proſtratis, maius adoleſcente opus edidit. Cæterum pugnę locū inſula dabat, vnde nō longè vicus abeſt nomina occiſorum fratrum referens vſque ad præſens. Igitur ex puella ſibi in præmium victoriæ data filium ſuſtulit Odmondum. Deinde clarior indies in arduis prælijs euadens, ad vltimum in balneo inſidioſè occiſus eſt, prout illi dudum à ſene quodam

Virgines cōtemplantur hoſpitum vultus.

Sic Deus pro virtute pugnantes adiuuat Odmund.

Olo interfectus in balneo.

quodam vaticinatum eſt, dum Regulum Thoronem hoſpitij iura violando interemit.

De Arngrimi, & Aruarodi pugilum geſtis. Cap. 14.

HOc quoq; loco prætereundum non eſt, quomodo conſilio Regis Suetiæ Erici Diſerti (cuius mentio poſthac fiet) quidã Arngrimus inſignis pugil Sueticus, contra Septentrionales Reges Scricfinniæ & Biarmiæ præliando triumphandoque ſocer factus ſit Regis Daniæ Frothonis, quòd eius imperio vltimos humanarum rerũ terminos adieciſſet, egregijsq; operum titulis patentem eius claritatem latè per orbem ampliaſſet. Suſtulit autem, teſte Saxone XII. filios ex Oſura. *Oſura 12. filios genuit ex Arngr.* Hi ab adoleſcentia piratico muneri incumbentes, vno omnes nauigio forte in inſulam Sampſe aduecti, duas in maritimis naues Hialmeri atq; Aruarodi Noruegianorum piratarum reperiunt: quos pugna adorti, remigibus in abſentia gubernatorũ mox vacuefecêre, mœſtiores facti, quòd principales eorum rectores non interimiſſent: vnde & partam victoriam vti inanem, ita ſecuritate vacuam contempſerunt: animaduertentes ſequentibus prælijs ſeſe maiora diſcrimina, & forte indigniore fortuna ſubituros. *Sampſe inſula. Hialm. & Aruaro. piratæ.* Quippe prædicti piratæ, quorum iampridem abrupto clauo tempeſtas nauigia lacerauerat, alterius excidendi gratia nemus ingreſſi, ligni rudẽ extenuauere materiam, dolabris eouſq; eam ambientes, donec formã indueret naualis inſtrumenti. Quod cũ humeris impoſitum ſociȩ cladis ignari deferrent, ab Arngrimi filijs recenti oppreſſorũ cruore madentibus laceſsiti, duo cum pluribus ferro decernere coacti ſunt. Nec par quidem congreſſus extabat, cum geminam biſſena manus exciperet: cæterum victoria numero non reſpondit. Interfectis enim omnibus xij. prædictis, oppreſſoque ab eiſdem Hialmero, victoriæ Aruarodum titulus non fefellit, quem ſolum ex tanto ſociorum numero fortuna ſeruauit: qui informem adhuc gubernaculi truncum incredibili libratum niſu, tanta vi hoſtium adegit corporibus, vt duodecim vnico eius impulſu contuſos elideret. *Aruarodus victor.*

Adhuc

Adhuc de eodem Arngrimo, & præſtigijs Finnorum. Cap.15.

Egbertus Biar. Rex & Tengildus Scricfin. Rex ab Arngrimo prælio ſuperati.

Oſura filia Frotonis Regis Danorum.

PVgnauit etiã hic Sueticus pugil Arngrimus, contra potẽtes extremi orbis Septẽtrionales reges, Egbertum Biarmorũ, & Tengildũ Scricfinnorũ (de quibus in principio lib. iiij. aliqua mẽtio facta eſt) vt victoria ſuper his obtenta, pro meritis & triũphis filiã Regis Daniæ Frothonis Oſurã, acquireret contoralem, prout inde monſtrauit euentus. Interim tamen cum ſylueſtri gente cõgreſſurus, exercitu valido ſe muniuit, eoq́; proficiſcebatur: primumq́; reperit ſe nedũ contra homines feroces, ſed & elemẽta duriora moturũ bella, quemadmodum inferiùs lib. xj. de bellis ſylueſtribus oſtendetur. His tamen hominibus acer telorũ vſus eſt, vt dimicando latis & grãdibus ſagittis vtatur: nec minus incãtationibus & præſtigijs aggrediẽdo, fugiẽdóve in trabibus pandis inter medias niues, excipere vel obtrudere norunt. Hos Arngrimus (referente Saxone) claritatis cauſa ſibi cõciliandæ adortus obtriuit: qui cũ infeliciter dimicãdo fuga dilaberẽtur, tribus lapillis poſt tergũ coniectis, totidẽ, montium inſtar, hoſtibus apparere fecerunt. Igitur Arngrimus ludificati viſus errore perſtrictus, ab inſectãdo hoſte exercitũ reuocauit, magnarum ſe rupium interiectu coërcitũ putans, Iidem poſtera die congreſsi victiq́;, coniectæ in terrã niui, ingentis fluuij ſpeciem indiderũt. Itaq; Suecis per ſummũ viſus errorem falſa rerũ opinione deluſis, inuſitata aquarũ moles obſtrepere videbatur. Ita victore vanã aquarum imaginem formidãte, fugã impetrauêre Finni. Tertio idẽtidem die reparauêre bellũ, nec iã amplius vllũ fugę efficax remediũ fuit. Videntes enim ſuas inclinari acies, poteſtati ſe permiſere victoris. Deinde Egtherum Biarmorum ducẽ duello prouocatum deuicit. Poſt hęc ſpolijs tropheisq́; auctus, Suecorũ Regis arbitrio mediante, Danorum Regis prædicti filiam ſuſcepit Oſuram, ex qua (eodem Saxone teſte) xij. filios genuit nominibus huiuſmodi annotatis: Brãder, Biarbi, Brodder, Hiartãdi, Tander, Tiruingar, duo Hadiugi, Hiorthuar, Hiartuuar, Rani, Angantir, qui omnes, vt prædictum eſt, piraticam exercentes, ad vltimum fuerunt interempti.

Præſtigiæ in bello.

Nomina 12 natorum. Arngri.

De occi-

De occiſione vrſi, & epotatione ſanguinis eius. Cap.16.

INter aquilonares pugiles quidam erat Biarcho nomine, gladio ſemper vtens longitudinis inuſitatæ, quem voluptatis loco portauit in quoſcunq; inſolentioris vitæ athletas duelli prouocatione ſtringendum, ne moribus abiectiſsimis deditos, claritudinem athleticam turpibus exemplis ſineret infamare: vnde & plurimos ea occaſione aut inſolentiam totaliter abijcere, aut vitam in periculum ponere coëgit. Talibus itaque operum meritis exultanti, nouam de ſe ſylueſtris fera victoriam præbuit. Vrſum quippe eximiæ magnitudinis, obuium ſibi inter dumeta factum, gladio confecit, comitemq́ue ſuum Hialthonem, quò viribus maior euaderet, applicato ore egeſtum beluæ cruorem haurire iuſsit: Biarcho autem, dum à pugile quodam omni petulantiæ genere debacchante, & in conuiuijs nodoſa oſſa in conſeſſores conijciente, vehementem in capite ictum exciperet, indignum ratus gladij vſu iniuriam penſare, oſſe inuicem in iacientē remiſſo, frōtem eius in occiput reflexit, idemq́; loco frōtis, intorſit trāſuerſum hominis animum, vultus obliquitate multando, fortè vt ab oſsibus amodo eijciendis horreret. Prætereà Regnerus quidam Noruegianus, dum illuſtris militiæ tyrocinium exerceret, vidit in ſociorum caſtris puellam, ingenti fortitudine hoſtes vndique profligantem: cuius amore captus ſatiari nequiuit

Biarcho inuſitatæ longitudinis gladio plures interemit.

Hialtho ſanguinē bibit vrſinum.

Vltor egregius.

Martia puella.

tatum telum ſtrenuè corporibus eorũ adegit. Deinde enſe bicipiti vtriuſque præcordia lacerans, felicem ingenioſæ ac periculoſæ pugnæ exitum habuit. Cuius veſtitũ Rex curioſius contemplatus, cùm hiſpidũ dorſotenus, præcipuè incomptam bracharum ſpeciem animaduertiſſet, eludens, Lodbroch, id eſt, Piloſam bracham, eum agnominauit: quem etiam vt ex laboribus recrearet, cum amicis epulaturum accerſit. Ille prius reuiſendos ſibi quos reliquerat, ſocios aiebat: quos nitidè vnà ſecum veſtitos, Regiæ menſæ præſentauit. Et demũ ea peracta, victoriæ pignus accepit: ex qua plura præclare indolis pignora procreauit: eoque ſinceriori amore eius ſolatio potitus eſt, quò maioribus periculis & ingenijs, eam ſuo conſortio partam agnouiſſet. Abſumpta tandem nobiliſsima hac coniuge, Thora appellata, in varia fortunæ ludibria incidit, vt toto orbe fulgidus armis ab inermibus Finnis & Biarmis (prout anteà dictum eſt) ſuperatum ſe doleret: qui etiã poſtmodum ab Hella Hybernorum principe colubris obiectus, vita functus eſt.

Thora.
Hella princeps hybernus, ſerpentum victor.
Regnerus colubris victus interijt.

De Alfone pudicitiæ defenſore. Cap. 18.

Rex Gothorum Siuardus filios habuit Vemũdum & Oſtenum, filiamq; Aluidam: quæ tantam verecundiæ fidem ab ipſis incunabilis preferebat, vt os peplo iugiter obnuptũ haberet, quominus formam ſuam alienæ libidinis irritamentũ efficeret. Huic pater in arctam cuſtodiam relegatæ, viperam anguemq; educandos commiſit pudicitiam eius adultorum tandẽ reptilium cuſtodia vallaturus: vt viris tantũmodo fortitudine & virtute inſignibus, magnitudine diſcriminũ ſuperata, virginis aditum annuere videretur: hoc adiecto, vt ſi quis idipſum fruſtrà tentaſſet, protinus amputandũ caput, paloq; refigendũ præberet: ne quiuis petulanti ingenio ſtimulatus, tantum facinus in Regium ſanguinem præſumeret attentare. Quo cõperto Alf Sigari Regis Danorũ filius, nõ tam viribus quam ingenio confidens, periculumq; eò clarius quò periculoſius tẽtandũ exiſtimans, proci titulo beluas virginei thalami ſeruatrices

Siuardus Rex.
Vemundus.
Oſtenus.
Aluida.
Pudicæ virginis inſigne.

trices,debellandas aggreditur, præſertim quòd edicti ratione earum victori virgineus deberetur amplexus. Quarum vt fortius aduerſum ſe excitatam rabiem ſuſtineret,cruda cruentaq; corpus pelle contexit:qua ſuc cinctus,mox vt ſepti valuas ſubijt,candens ferrum for cipe comprehenſum,hiantis viperæ faucibus immerſit, atque exanimem proſtrauit. Anguem deinde ſinuoſa volubilitate accedentē,inter medios rictus telo abſum pſit,vel vt antiquiores Gothorum hiſtoriæ tradunt,ar denti ferrea haſta, velut cultrato mucrone, oppreſsit. Cumque edicti ratione cōnexum victoriæ pignus expeteret,refert Rex Siuardus: Hunc ſibi generum placiturum,in quem filia ſolido arbitrio conſentiret. Cumque ſola puellæ mater proci votum difficulter exciperet,mentem filiæ ſecreto perluſtrat alloquio: quæ cùm deprehenſa eſſet procum incautius ob virtutem laudare,mater eam conuitiis lacerat, quòd eliſis pudicitiæ neruis,ſpecierum illecebra caperetur,omiſſaque virtutis cenſura,adulantibus formæ blāditiis, laſciuæ men tis intuitum exhiberet.Quamobrē iuſtam matris ſententiam tacitè approbans,ingenium inuenit, quo nedū pudicitiam (beluinis cuſtodibus interemptis) illæſam oſtenderet,ſed inſigniori aliquo fortitudinis auſu ſpecioſius illuſtraret & confirmaret.Moxq; ad Danici iuuenis contemptū adducta,fœmineam veſtem & animum,in virilem permutauit,atq; ex pudica admodum puella,ferocem piratam agere cœpit: Adeò nanque vir tutē otio prętulit,vt cùm regiis deliciis frui liceret,bel lico diſcrimini fœmineo furore adducta, ſe ſubitò immerſerit:omneſque viros tam pertinaci caſtitatis propoſito auerſari cœpit,vt firmiter ſecum ſtatueret nunquam alicui viro copulari,ſed deinceps in piratico exercitio virorum fortitudinem ſuperare,aut æquare.

De ſtratagematibus Fridleui. *Cap.* 19.

Fridleuus. EXtant Fridleui cuiſdam inſignia geſta: cui præter inſitam animo fortitudinem,etiā contēptrix ferri tunica vel lorica,fiduciam miniſtrabat. Hac in publicis priuatiſque conflictibus,tāquam ſalutis cultu vſus, pluri-

plurimos potentes hoſtes acri prælio fatigatos oppreſſit, atq; inter alios Guhholmum quendam hoſtile ferrũ carminibus hebetare ſolitum, crebro capuli ictu exanimauit. Dum autẽ mucroni manum cupidius inſerit, eliſa neruorũ officia reductos in palmam digitos perpetuo curuitatis vinculo perſtrinxerũt. Idẽ dũ Dufflinum Hyberniæ oppidum obſideret, murorumq; firmitate, expugnationis facultatem negari conſpiceret, Hadingiani acuminis ingenium æmulatus, hirundinum alis incluſum fungis ignẽ affigi præcepit: quibus propria nidificatione receptis, ſubitò flammis tecta luxerunt: quas oppidanis reſtinguere concurrentibus, maioremque ſopiendi ignis, quàm cauendi hoſtis curam præſtantibus, Dufflino potitur. Poſt hæc apud Britanniam amiſsis bello militibus, cùm difficilem ad littus reditum habiturus videretur, interfectorum cadaueribus erectis, & in acie collocatis, ita priſtinum multitudinis habitum repræſentabat, vt nil ex eius ſpecie tanto vulnere detractum videretur. Quo facto hoſti non ſolum conſerendæ manus fiduciam abſtulit, ſed etiam carpendæ fugæ cupidinem incuſſit.

Guhholmus ferrum ſuis hebetauit carminib. Dufflinũ.

Fridleui in expugnando Duffl. atque aliis gerendis bellis ſolertia.

De eiuſdem ſtratagematibus per aues. Cap. 20.

QVantum ad Hadingianũ ingenium ſuperiùs adductum, is eſt intellectus, quòd Hadingus Danorũ Rex, primis adoleſcentię ſuæ annis feliciſſimè deductis, omiſſo voluptatis ſtudio, continua armorũ meditatione flagrabat, forti animo perpendens, omne vitæ tẽpus ſe ſpectatis militiæ operibus exigere debere. Idem Handuanum Helleſpõti Regẽ, apud Dunã vrbem inuictis murorũ præſidiis vallatum, mœnibuſque nouatis reſiſtentem, bello pertẽtat: quorũ faſtigio oppugnationis aditum prohibẽte, diuerſi generis aues loci illius domiciliis aſſuetas, per aucupij peritos prẽdi iuſſit, earũq; pẽnis accẽſos igne fungos ſuffigi curauit: quæ propria nidorũ hoſpitia repetẽtes, vrbẽ incendio compleuerunt: cuius extinguendi gratia cõcurrentibus oppidanis, vacuas defenſorib⁹ portas reliquerũt. Adorſus itaq; Hãduanũ, cepit, eiq; redẽptionis nomine

Hadingus Danorum Rex, in gerẽdis bellis ingenioſus. Handuanus Helleſponti Rex. Duna vrbs.

Aues domeſticæ edicto prohibitæ ſub obſidionem.

corpus ſuum auro repēdendi poteſtatem fecit. Cumq; hoſtem tollere liceret, ſpiritu donare maluit: adeò ſęuitiam clementia temperabat. Attamen quotieſcunq; poſteà obſidio aliqua imminebat, Regio edicto omnes domeſticæ aues necabantur.

De pugna Haraldi Regis contra draconem domeſticum. Cap. 21.

Haraldus Nor. Rex. Draco domeſticus.

HAraldus illuſtriſsimus Noruegianus Rex, in adoleſcentia ſua apud Byzantium Regem commoratus, & homicidij crimine damnatus, domeſtico draconi lacerandus obiectari præcipitur: cui in carcerem eunti, ingenuæ fidei ſeruus vltro ſe damnationis comitem obtulit. Vtrunque is qui cuſtodiæ præerat, curioſius obſeruatum, per os antri inermem excuſſumque dimiſit. Itaque nudato miniſtro, Haraldum verecundiæ gratia linteo tantum diſcinctum excepit: à quo clàm armilla donatus, piſciculis pauimētum inſtrauit, vt haberet draco in quo primę famis procurſum effunderet, reorumque carceralibus tenebris obfuſi oculi, vel paruulam proſpiciendi copiam ipſo ſquamarum nitore capeſſerent. Tunc Haraldus lecta cadauerum oſſa anguſtiis telæ conſertioris implicuit, ijſdemq; in vnum globum coactis, veluti clauam effecit. Cumque allapſus draco in obiectā perquàm auidè prædam irrueret, dorſum eius veloci ſaltu conſcendens, cultellum tonſorium, quem ſecum fortè tectum attulerat, vmbilico, qui ſolus ferro patebat, immerſit: ſectionem enim rigidiſſimis ſquamis obſitus ſerpens, cætera corporis parte ſpernebat. Sed neque Haraldus obſeſsionis eminentiam, ingenti beluæ ore corripi, dentiúmue acumine noceri, aut caudæ voluminibus elidi poterat. Miniſter verò compacto geſtamine oſsium vſus, cōuerberatum beluæ caput ad ſanguinem & necē vſque crebris ictum ponderibus contundebat. Quo cognito Rex, vltione in adminiſtrationem verſa, fortitudini ſupplicium condonauit, nauigioq; & ſtipendio donatos abire permiſit.

Squammæ lucēt in tenebris.

Draco petēdus in vmbilico vt interficiatur.

De

De pugna Frothonis, & Fridleui, contra ſerpentem. Cap. 22.

FRotho Danicus pugil & Rex, vix pubertatis annos emenſus, ſolitario congreſſu, ſerpentem miræ magnitudinis & ferocitatis (impactũ enim congredientis ferrum aſpero cutis horrore contempſit, & ſpicula quæ in eum coniecta fuerant, eluſo mittentis conatu irrita reſultabant) immiſſo in ventrem ferro conſumpſit. *Frotho.* Nec minoris fortitudinis cenſendus eſt Fridleuus: qui tum experiendæ fortitudinis gratia, tum voluntate cõſequendi theſauri abſconditi, anguem corporis robore, & venenatis dentium morſibus admodum formidabilem adorſus, diu in ſquameum latus irrita tela coniecit, quippe ſpiculorum impulſum cruſtata corporis durities fruſtrabatur. *Fridleuus.* Ipſe verò coluber crebras admodum ſpiras agitans, orbiculato caudæ flexu tactas obiter arbores ſtirpitus euertebat, crebroque corporis tractu cauata ad ſolidum humo, prærupturn hinc inde latus effecerat, vt quibuſdam in locis aduerſi colles media valle ſequeſtrati cõſpiciantur. Igitur Fridleuus inuicta ſuprema beluæ conſiderans, ima gladio tentat: perfoſſaque inguinis parte, ſaniem palpitantis elicuit: qua extincta, pecuniam hypogeo erutam aſportauit. Item gigantem quendam Hithin nomine, monſtruoſum habitum mutuantem, cùm Regis Tellemarchiæ filium pueriliter obludentem abduxiſſet, eoque remige vteretur, pede manuque curatum, liberato captiuo adoleſcente, deuicit. *Hithin.*

De eodem Fridleuo. Cap. 23.

IS etiam duodecim pugiles Noruegianos, quamuis giganteis triumphis claros, trophæis gentium celebres, & ſpoliis locupletes, cùm crebra vicinos irruptione vexarent, non tam auaritiæ, quàm virtutis ardore inductus, oppreſsit. *Fridleuus 12. pugiles oppreſsit.* Hic etiam Hiarnonem quendam regni competitorem, quòd vitæ eius, prætextu magnæ familiaritatis, & ingentium obſequiorum, acerrimus inſidiator eſſet, multitudine & atrocitate cicatricũ in balneo deprehenſum, duelli congreſſu interemit. *Hiarno.*

De piratica illuſtrium virginum. Cap. 24.

Aluilda. ATrocem piraticā exercere cœpit Aluilda illuſtriſſima virgo, compluribuſq; eiuſdem voti puellis in commilitium accitis, eò fortè loci peruenit, vbi piratarum agmē amiſſi bello ducis interitum deplorabat: à quibus ob formæ pulchritudinem, & animoſitatem, piraticæ princeps creata, maiores muliebri virtute res edidit. *Alff.* Quam Alff crebris nauigationibus inſectari conatus, in Blacmannorum claſſem hyeme incidit: quo tempore denſatæ frigoribus aquæ, atque glaciei moles ita nauigia firmare ſolent, vt eis nulla vis aut ars concedatur remigandi. Cùmque frigoris diuturnitas, tutiorem concluſis ſponderet inceſſum, iubet Alff ſuos lubrico calceamentorum vſu depoſito, nudis caligarū ſoleis glacialem calcare planitiem, atque ita hoſtes vnctis calceis infirma veſtigia tenentes, facillimo cōgreſſu fatigare. *Ratio pugnādi ſuper glaciem, vt pes firmius conſtet.* His ita repreſſis, glacieque ſoluta, inſtitutam nauigationem in Finnos ſeu Finlādos dirigit: vbi contractiorem ſinum Hangœ ingreſſus, miſſis exploratoribus portum inuenit aliorū nauigiis occupatum. *Hangœ.* Aluilda quippe eaſdem anguſtias prior claſſe intrauerat: quæ cùm ignotas eminus puppes adeſſe conſpiceret, celeri remigio in eorum defertur occurſum, irrumpere hoſtem, quàm eo obrui ſatius iudicans. Vt ergo naualem pugnam committere cœperunt, magnoque gloriæ & fortitudinis reſpectu vtrobique continuarunt, iuuenis maiori ac recētiore milite cinctus, optato omine Aluilda proram inſiliente, in puppim vſque (facta reſiſtentium ſtrage) progreditur. Cuius comes Borcharus, decuſſa Aluildæ galea, facieique gracilitate conſpecta, animaduertit oſculis, non armis agendum eſſe, telorumque rigore depoſito, blandioribus hoſtem officiis attrectandum. Igitur Alff, quam terra marique tot obſtantibus periculis indefeſſo labore quæſierat, ſupra ſpem offerri gauiſus, cupidius apprehenſam ornatiſsimo muliebri veſtitu protinus exornauit, ſuoque toro laudabili maiorum lege ſeruata, coniunxit: ex qua poſtmodum filiam Gyritham procreauit: quæ Haldanum ſortita maritum, Haraldū Hildetan peperit, qui Daniæ regnum domeſticis iniuriis multipliciter laceratum,

ratum,ad priſtinum decorem, pace 50.annorum habita,reſtituit:duaſq; bellaces virgines, Sticlam & Ruſilam in Regem Trondorum ſuper regni dominio claſſe bellica decertãtes,inſigni aſtutia victas proſtrauit.Sed neque eius nepoti Odmundo Olone genito,par gloria ceſsit,dum aliam virginem Ruſlam, cum fratre de regno Noruegiæ piratica contendentem,potentibus armis aggreditur.Nam ab ea fugatus,clandeſtina rebellione à popularibus moleſtatam,refugam fecit, atque fraternæ perſecutioni,dum fugeret, impiè obiecit trucidandam.Neque omittẽdum eſt,quòd potentiſsimus Hollãdiæ Princeps Huiruillus,Ruſilam virginẽ Noruegiæ,res bellicas æmulantem,inſigni armatorum virtute oppreſsit.

Sticla. *Ruſila.* *Odmundus* *Ruſla.* *Huiruillus Hollandiæ Princeps.*

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
de mineris & metallis.

Epitome Libri ſexti.

PRAEFATIO.

QVIA durũ & indomabile genus bellatorũ Septẽtrionis,Suetię & Gothię minerales mõtes inhabitãs,ob ingentẽ animi & corporis ferocitatẽ & animoſitatẽ,ac etiam propter duriſsima exercitia quibus implicatur,gigantibus & pugilibus debitè poterit aſſimilari.Ideoq; eiſdẽ gigantibus & pugilibus,in ordine rerũ Aquilonarium annecti meretur, & ſubſequẽtibus ob diuerſa armorũ genera,quibus vtraq; pars vtitur,anteferri. Hacq; ratione aliorum ſcriptorũ ordine & forma non ſeruata, nonnihil de mineralibus rebus inferendũ erit,vnde paramenta pro oſtenſione ſubſequentiũ præliorũ,diſtinctius quò fieri poteſt,aſſumãtur. Montes igitur excelſi ſunt,ſed pro maiori parte ſteriles, & aridi, in quibus ferè, nihil aliud pro incolarum commoditate & conſeruatione gignitur,quàm inexhauſta pretioſorũ metallorum vbertas: qua ſatis opulenti fertileſque ſunt,

in omnibus vitæ neceſſariis, forſitan & ſuperfluis aliunde ſi libet conquirendis, vnanimiq́ue robore, ac viribus, vbi vis contra hæc naturæ dona intentata fuerit, defendendis. Acre enim genus hominem eſt, nullis bellorum aſperitatibus, ob qualemcunque elementorum aſperitatem, aut hoſtiles minas, cedens, prout infrà de bellis campeſtribus erit oſtendendum. Quàm etiam feroces & impetuoſi, agmine, pedeſtri incedentes, hoſtibus imminere ſoleant, Dalacarli dicti, externus teſtis Albertus Crantzius magna miraq́ue, in bellis contra Reges Daniæ, præſertim contra Chriſtiernum 1. ac Regem Ioannem confectis, ſatis integrè manifeſtat. Imò & ipſe Chriſtiernus 2. qualiter viribus & furore, Rege Goſtauo anno 1521. ductore illius gentis, à regnis Suecorum & Gothorum fuerat exturbatus, per infelicem experientiam peſsimis cõſiliis circumuentus agnoſcit. Quàm verò horribilis & immanis crudelitas, eius regimine commiſſa ſit in Septentrionalibus terris, inferius ſuo loco, ſecũdum ocularem meam inſpectionem, veriſsimè oſtendetur. Reſeruatus enim videbar ad videndum tam horrenda ſpectacula gentis meæ.

Chriſtiernus 2. Daniæ Rex crudeliſsimus.

De Mineris, & earum inuentione. Cap. 1.

Mineræ Septentrionalium regionum ſatis multæ, magnæ, diuerſæ, & opulentę ſunt. Multę, quia in vallibus & montibus ſitæ, frequentius adhærentes extrahun-

trahuntur. Item magnæ, quia inexhauſtæ & amplæ, tã in ſuperiori Suetia quàm Gothiã, & Varmorum regione, penes Noruegiæ limites reperiuntur. Item diuerſę, quia argenti, cupri ſeu æris, & chalybis, & electiſsimi ferri. Item opulentæ, vt infrà dicetur, cùm in eiuſmodi mineris bona pars Regij fiſci ſeu tributi, veniet extrahenda. Et licet talium montium ac minerarum, ingẽs multitudo ſit in antedictis regnis, tamen plurimis ſignis, natura monſtrante, ſemper nouæ recenteſque ſcrutantibus offeruntur, præſertim vbi montes in ſummitate rotundi ſunt, & in vmbilico ac rotunditate, non ſiſsi vel fracti: ſed nix in hyeme, propter ſulphuris fumoſitatem, liqueſcens. Ictu verò fulguris in vertice vel latere, aut pede tacti montes, elucentes argenti venas in ſiſſuris oſtendunt ſuoſque lucri cupidos allectos, magis magiſque ad ardorem inexplebilis auaritiæ incendunt, vt nullius reſpectu periculi, ſaxa cauando perueniant ad interiora; vbi non ſecus venæ in montibus, quàm membra in hominibus ſtantes ſurſum, deorſum, leuorſum vel dextrorſum diuiſa videntur, eoque fulgentiores mineras annexas retinent, quò puriori petræ vel marmori cõnatę videntur. Quę enim verſus Occidentem naturæ lineamentis diriguntur, maioremque gibbũ ad Meridiem & Boream flectunt, optimæ ſunt, & inæſtimabiles: quoniam non aliter apparent venæ illæ, quam micantes armati, ordine ſuo bene locati. Hæcque voluptas vtilitati coniuncta, non paruum ſolatium laborantibus ac poſſeſſoribus præſtat.

Signa quibus mineræ dignoſcãtur

Mineræ quæ ſint optimæ.

De ſitu Mineralium venarum. Cap. 2.

PRæterea venæ à lateribus Orientis, & Meridiei in mixtum Occidentem, & Septentrionem cõcurrentes, electiores eſſe perhibẽtur, nõ itidẽ aliorſum in alias cœli partes deriuãtes. Maturior enim minarũ decoctio, ortiuum ſolem, & meridianum ſub Arctoo ſequitur. Sunt etiam venæ pendentes, atque iacentes dictæ. Pendentes deſurſum tegunt. Iacẽtes in plano ſitu recumbunt, augmẽtum & bonitatem ab ipſo exitu aſſumentes. Sunt etiam venæ ſurſum deorſumque obli-

Mineræ probatiores.

Venæ pendentes & iacentes.

Venæ obliquæ.

quatæ,à prædictis omnibus dependentes.

De modo cauandi metalla. Cap.3.

EFfoſſores ſuſtinendis montibus crebros fornices, ligneaq; ſuſtentacula inter ipſa montium latera, ac inferius pro ſua ſecuritate reponūt: eaq; dubia atque anxia firmitate fidentes, adhuc alio excogitato modo,ſeſe funibus inter inuias rupes, metalla cæſuri, vel argenti lineas lecturi, demittunt:quæ poſtmodum igne & aqua,arte adhibita depurant. Cùmque ſterilis quæſtus,atque inanis labor is eſſe videtur,quaſi in cortice & ſuperficie,nullus aut rarus pinguiſsimæ mineræ querendus ſit fructus,ſolidioris ingenij vſu reſumpto, prioribus longè fortioribus fornicibus, intra mōtium latera columnas ſtatuunt, firmiter credentes, non niſi in profundioribus montium cauernis,ſagacioribus ſignis diuitias eſſe quærendas, & in infima abyſſo: vbi decoquente natura,vberius atque frequentius, argentea præſertim & ærea metalla fodiuntur.

De diſtinctione Mineralium venarum. Cap.4.

DIſtinctio ac diuiſio mineralium venarum, ſiue puteorum,aut poſſeſſionum,certis ſignis montibus impoſitis ab inuentoribus,aut eilentibus, aut naturali ſitu & proprietate,ſpecialiter fieri ſolet:quę etiam mirabili ordine ſunt inuentæ,quotidieq́ue(irato an propitio numine,ignotum eſt)inueniuntur primò violentia

tia fulminum, ac turbinum arbores comburentium, vnde micantes argenteæ glebæ produntur: deinde lignibus raſi vertices ſubterraneorũ montiũ, oſtendũt ſplendẽtes argẽti venas: quas illicò prouidus agricola fimo abſcondit, potius agro pacifico cõtentus, q̃ argẽtea minera ſponte ſe offerente: vnde ſuam, ſuæque ſobolis vitam educare poſſe cognoſcit. Formidat enim ſolicitus agricola nobilem vel fiſcum, cuius ager eſt, viſa argenti minera, maioris lucri cauſa eum à prædio amouere velle, ne amplius ſit agricultura, vbi fertilis ſit argenti minera. Ideoq;, vt dictum eſt, præeligitur fertilitas agri. Olim ob hanc cauſam, tam agri, quàm argenteæ mineræ ſic apparentes ſunt deſolatæ: hodieque quàm diligenter fieri poterit, abſconduntur: tantumque nocuit regentium inexplebilis auaritia, vt vbi erãt putei, ſeu mineræ ferrariæ, æreæ, argentariæ ſexcentæ, vix trecentæ hodierno die ad publicani vtilitatem relictæ videantur: quorum nomina ſuperuacaneũ eſt hic enumerare, dum incolæ earum memoria inſigniter contriſtantur, eò proceſsiſſe fata, quod aduerſus numina violenta nihil audeant attentare.

Minerarũ inuentio.

Mineræ argenteæ abſconduntur ab agricolis.

De rotis, inſtrumentis, & periculis laboratorum. *Cap. 5.*

QVod denique ſuperius altiſsima rota, ſeu machina tractoria, humano vel iumentorum greſſu circumagi reuoluiq;, prætereà homines funibus inſidentes, atque ad ima deſcendentes, ac rurſum vrnæ ſeu ſitulæ, mineris vel aqua plenæ, eleuari videntur, id ſignificat (prout omnibus eſt compertum) quòd hunc modum metallici laboratores neceſſariò congruentem ſeruant: imò quòd & ipſa iumenta, equi videlicet, ac grandes vrſi, viciſsim & collateraliter in rotis, ob grauiora eleuanda vel deprimenda pondera reuoluendis, deputantur, dum nullis cuniculis, vel ſcalis egeſtæ mineræ, ab antris infernis facilius educi poſsint. Foſſores verò, tam graues duroſque labores ſurſum deorſumque perpetuò ſubeuntes, hominum genus duriſſ. eſt, & plerunque ob maleficia proſcriptionis titulo

Vrſi ſeruiunt in eleuandis metallis.

eò

eò collectum, ſola principis ſecuritate ibidem viuens, ne patria in exilium cõmutata, à poſtliminio nũquam ad propria reuertatur. Leges tamen laboratores illi, & iura montana ſequuntur: quibus etſi ad tumultus, ſeditiones, homicidia, ac mille iniurias ſubitò perpetrandas inclinati ſint: tamen ſæuerißima conſtitutione, ne cuipiam malum inferant, conſtringuntur. In reliquis nullum expaueſcũt ſubire periculum, vel ruinam: quæ inter ſaxorũ cadentia fragmenta, ſiue in trabibus inter latera montium obfirmandis, ſiue in lethifera minerarũ exhalatione aut fœtore, ſiue incluſi aëris grauitate, contingere poſſunt. Ideoque ſæpißimè ſubduntur horribilibus fatis. Dum enim celerius, q̃ circunſpectius impetuoſe laborant, ſuſtentaculis ruptis, ſaxiſq; cadentibus, vel mox quaſſantur, vel diebus aliquot (vt prædictũ eſt) cũ horribili clamore fame cruciãdi ſuffocãtur: quibus, vt viui extrahantur, nullo conceſſo remedio, vno ſepulturæ ſignaculo, quomodo, quotq;, ſcilicet 30. 60. vel 100. aut plures perierãt in momento, oſtenduntur. Manet nihilominus in aliis foſſoribus indomitus vigor, vt vel his, vel ſimilibus ſpectaculis horrendis minimè terreantur. Leui etiam tactu malleorũ accendẽte immenſo pondere maximi montes collabuntur.

Imperterriti metallici.

De arte & ingenio fabrorum. Cap. 6.

ETſi in multis Aquilonaribus regnis & prouinciis mira fabrorũ cuiuſuis dictilis, vel fuſilis, vel tornatilis

natilis metalli fieri ſoleat æſtimatio, præcipuè apud montanos Dalacarlos, inuictum pugnatorū genus: tamen in regione Helſingorum (quæ olim ob magnifica geſta Regio titulo decorata fuit) verſus Septētrionem adeò periti, & diligentes fabrilis officij artifices inueniuntur, vt vix pares habeāt in toto Aquilone. Metalla etenim cruda, ac difformia, aquarum rotarumq; ingenioſa directione, longo tractu ob earundem minerarū opulentiam diſtendere norunt, vt agilitate, & impulſu talium machinarū, breui tēporis ſpatio opus aliquod ingentiſsimum reddatur cōſummatum, etiam vſualia vaſa extenſi æris, aut ferramētorum: vnde non exiguus quæſtus gentibus his accreſcere ſolet. Similiter in ferreis portis, ac feneſtris laminatis, ac cratibus retiariis, indiſſolubili connexione firmandis, quale opus in iuncturis, vix cernitur in tota Europa. *Helſingi fabri ingenioſi.*

De diſtinctione fuſilium Metallorum. Cap. 7.

Est & alius modus in opulentiſſimis montibus argenti, cupri, ſeu æris, & ferri fundendi, vel malleādi, apud eoſdem artifices Aquilonares, tā vtili ac commodo ordine diſtinctus, vt facilè vnumquodq; metallū, iuxta propriā naturā redigatur in maſſam. Argentū in ſua fuſione cauas fornaces, & liquidos ignes, tanquā pretioſus metallum exquirit, vt reſolutum in fluidam molliciem, ſuppoſitis oblōgis aut rotundis canalibus, *Fuſio argenti.*

in

in varias formas ab operariis deputatas extrahatur. Formę quidē taliter effluentes argenti plerunq; fiunt, vt vſuales menſæ, vel ſedilia quadra, aut clypei militares: hocq; potiſsimum ea ratione fit, vt Regis & regni magnificentia ac opulentia, tam quoad incolas, quam magnorū principū oratores, quibus huiuſmodi argenteæ maſſæ donantur, dèbeant demonſtrari. Cuprea autē, ſiue ærea metalla, oblongis fornacibus eleuatis ex argilla, paleaq;, & ferreis filis, ac funibus cōfectis, multo folliū numero hinc inde pro excitando ardentiore igne appēſo, etiam in diuerſas formas abſq; canalibus in maximas maſſas, eſfoſſa tamen terrarum ſcrobe, funduntur: ſd longè faciliori cōpendio ſubtus irrumpentium ventorū, quo continuati immenſi caloris in mediis flāmis ſtratum metallū, reducitur in varias formas 100.200. vel 600. aut 1000. libras, & amplius cōtinentes, etiā naualia pōdera, vel ſtateras numero groſsiore.

Cupri & æris fuſio.

Adhuc de eiſdem Metallis. Cap. 8.

Ferrum.

FErreæ verò mineræ, non niſi adminiculo aquatilium rotarū flabella mouētium, vt tranſeant in diſſecabilem maſſam, ligonibus fruſtatim ſeu cruſtatim diuidūtur, ea ſemper ſeruata proportione, vt inſtar mediæ manus clauſæ cruſta ferrea, vel quadruplo maiora, ad plura centena millia quotannis fabricētur: quæ cruſta ferrea pondere quingentarum librarū, vel ampliùs, oblongis vaſis inſtar barilium Romanorum impoſita, ad exteras nationes, vel internas prouincias maximo cum lucro exportantur. Chalybis etiā electiſsimi tanta copia illic eſt, vt & indigenis, & alienigenis ad omnem ædiliū inſtrumentorū, & quorumcūque armorū, thoracium, galearum ac gladiorum, & haſtarum ſufficiat indeficiētem vſum. Sed eò purior in grano, fortior in opere, & tractabilior in ferri mixtura redditur, quò ex ardentiori fornace extractus chalybs, tractim, non ſubitò ſuffocetur in aqua: quia ſi totus immittitur, ita ruptibilis, ſeu frāgibilis redditur, vt nullam vim in ſui flexura ſufferre poſsit. Apud Montanos Septentrionis, cruſtata figura fit inſtar geminorum digitorum, numerorumque diſtinctione, videlicet centenario, millenario, &c. quaſi foro leuiſſ. venundatur.

Vas ferri continet 500. libras.

Chalybs.

De Metallicis Dæmonibus. Cap. 8.

HOc in ſumma colligitur, quòd in Septentrionalibus regnis magna ſunt dæmonũ exercitia, ac miniſteria incolis earum regionum: frequentius tamẽ in ſtabulis, & mineris in quibus ſaxa infringunt, cauant, & findunt: quæ & vrnis, ſeu ſitulis ingerunt, rotulaſq́; & cochleas, quibus machinæ tractoriæ ſurſum trahuntur, ſolicitè adaptant, ſeſeq́ue velut vmbras, dum libuerit, in quacunque forma operariis oſtendunt, riſusq́ue atque inanes cachinnos, ludicraq́; præſtigia, & alia infinita ludibria quibus infelices decipiunt, vocali ſono confingunt. Sed hæc mentita obſequia non niſi in perniciem, & nouiſsimè in interitum, columnas frangendo, conuertunt: vel caſu petrarum, fractione ſcalarum, prouocatione fœtorum, ſuffocatione ventorum, ruptura funiculorum, opprimunt, aut conturbant, vt fractis ceruicibus decidant, aut magnitudine periculorũ Deũ blaſphement, profundiorem dæmonum catenam ilicò ſubituri. Idq́ue potiſsimum faciunt in ditioribus argẽti mineris, vbi ſpes eminet vberior infiniti theſauri inueniendi. Hacq́ue ratione plurimæ mineræ ditiſsimæ, penitus deſolatæ videntur, ac penitus inualidatæ, maximè quòd in metallicis locis ſex genera dæmonum cæteris maligniora inueniantur: quorum pauore, atque noxio inſultu, multi metallici laboratores periclitantur.

Dæmonum ſex genera in fodinis.

De ful-

De fulgure montium Metallicorum. *Cap.*10.

Pericula laboratorum.

MOntes minerales inhabitantes ſæpiſsimè tonitruo, fulgure, fulmine, aut coruſcatione flagrãte, mirabiles effectus in exhalationibus minerarum experiuntur, craſſum videlicet ab antris vaporem, qui omnia obumbrat: grauem in ſuperficie montium circa exitum & introitum aëris ſtrepitum, qui arcet accedẽtes: & ſuper omnia intolerabilem fœtorem, ſulfureo fulminis odori admixtum: quẽ ſi quis inſuetus eò accedens hauſerit, ægritudinem incurret difficilimè reſtaurandam, oppilationem videlicet meatuum gutturis: quæ calida ceruiſia immixto butyro repentè pota, diſſoluitur, vt ſucceſsiuè maioribus adhibitis remediis repurgetur. Cooperatione tamen fortis naturæ potius læſi homines, quam virtute medicinarum, ibidem ſanantur. Contingit prætereà ibidem ictu fulminũ, nouas argenti venas in lateribus montium clariſsimo nitore denudari: quo inde perpetuum ſortitæ nomen & vſum, fortunas multiplicant poſſeſſoris. Prætereà ibidem tantum ſæuiunt tonitrua, ac fulmina, licet interpolatis annis, vt plura armentorum agmina, tempeſtuoſiſsimo accedente aëre, per latos varioſque campos occidantur.

Fodinarũ halitus grauiſsimus.

Ceruiſiæ medicamẽtum.

De Aurificibus. *Cap.*11.

OStenſo ſuperioribus figuris, quòd maxima ac inexhauſta ſit copia argenti in montibus regni Suetiæ, & quomodo reperiatur, & extrahatur ibidẽ, ſequitur vt eius vſus vel abuſus oſtendatur, ne nobile metallũ hoc non habẽtibus, & bene vti ſcientibus, vt habeant, relinquatur ignotũ. Repetitis igitur antiqui tẽporis moribus, ſatis mõſtrari poterit, quã ingẽs auri & argenti, alteriuſúe pretioſi æris opulẽtia fuerit quãdo (vt primo lib. præmiſſum eſt) tẽpla idolorum, triclinia Regum & Principum, vſq; ad infantum cunabula, & equorum frenos, & phaleras, in eminentiſsimũ ornamentum extendebantur. Sed auri minera, vt tunc abundans fuit, ita poſtmodum ob ſęuam mortalitatẽ, peſte, gladio, fame, & tẽpeſtatibus excitatam, rarefacta

cura eius euanuit. Solam memoriam quorũdam locorum, vnde extractum fuit, ad poſteros ſatis inexplebiles miſit, quemadmodum extremis finibus Aquilonis ſuperiùs fuerat enarratum: attamẽ non negandum arbitror, quin auri maxima vis ſit in Suetico cupro: quod emptum & exportatum, ac plerunq; à naufragio repetitum, arte igneq; expurgatum, poſſeſſoribus ſuis pręſtat inſigne lucrum. Hancque artem puto Hungaricos artifices diligenter attendere, qui cuprum valde rubicundum & examinatum, atq; in tenues laminas reſolutum, externorum negotiatoribus vendunt: qui demum per dominia Regis Poloniæ, vſu longarum nauium, in flumine vulgatiſsimo Viſtula, vſq; ad emporium Gedanenſe Ducatus Pruſsiæ deportandum, eoq; loco diuidendum faciunt: reliqua domeſticis aurificib. (ſi arte ſecretiori aliquid auri è cupro vel ære exprimere poſsint) ſalua relinquuntur. Quantum ad argenti vſum, nullibi communius, aut ſplendidius in omni hominum cõditione venundatur, quàm in Suetia & Gothia: vbi vix domus vel familia reperitur, quæ nõ ſemper aliquid annua induſtria adijcit ad partam poſſeſſionem. Quæſtus etiam maximus eſt in magnis imaginibus Sanctorum, regni Tutelarium patronorum, quibus ciboria, ſiue loca auro argentóve conſtructa, reuerenter deputantur. Similiter & ornatu virginum in ampliſsimis capitum coronis, monilibus, pectoralibus, brachialibus, catenis, murenulis, annulisq;, à parentibus, paranymphis, vel amicis erogatis. Nec fruſtrà, prouidè enim eis potiùs argento, tota earum vita & hæredum duraturo, quàm ſericeis veſtibus eſu vermium ſubitò perituris, elargiuntur. Imò illuſtrioribus viris adaptari ſolebant antiquitus argenteæ cincturæ, vulgariter Silff ſchena dictæ, atque rotundi argentei nodi in veſtibus vndique perſtringendis: imò etiam campanulæ argenteæ caudis equorum, vt ſono percepto obuij caueant calcitrationem, alligantur. Prætereà ſtrepæ, frena, & pectoralia, plurimaque argentea, potiùs luxu, quàm ſolido apparatu, fabricantur ornamenta.

Ex cupro rubro aurũ poſſit elici.

Viſtula fluuius.

Gedanenſe emporium.

Argentum apud Suecos & Gothos eleßiſsimum.

De argenteo ornatu virginum. *Cap.* 12.

Schening. deſcriptio. *Schena torrens.* EXtat apud Oſtrogothos vetuſtiſsimum oppidum Scheningia dictum, eò quòd torrens certo tempore impetuoſiſsimè alluit latera eius, Schena appellatus. Siccitate verò adeò pauculam reſeruat aquá, vt vix ſolis iumentis & pecudibus ſufficiat adaquandis. Sed hunc defectum optimorum fontium abundantia vbique ſupplet, cùm ex viua ſcaturigine perpetuas habeant venas. Oppidum hoc, etſi vergens ad ſenium videtur proximum fore deſolationi, tamen ſitu, fertilitateq́ue ſua, ac opulentia ſimile non habuit in tota Septentrionali plaga. Situm, inquam, ſaluberrimum habet, vtputa inter fertiliſsimos agros, & prata, ac nemora quercina, valde vtilia & opaca. Plateę huius oppidi adeò ingenioſa induſtria à primis fundatoribus traductæ ſunt, vt quaſi ex omnibus circumferentijs, qualitercunque flectantur, ad publicum forum & pretorium, veluti centrum concurrant. In hoc foro ſtabat *Tureläg. Roland.* gigantea ſtatua, Turonis longi nomine, inſtar Rolandi Bremēſis inſignita: ad cuius genua publica quæſtio- *Adulterorum pœna.* ne corripiebantur malefactores, præcipuè adulteri, licet rarò reperti: qui inter brachia ſtatuæ, connexa ferreis catenis ſaxa, indicibili confuſione ac alijs ludibrijs, in collo eleuata tenebant, maximè in terrorem fragilioris ſexus haud corrumpendi. Erant olim in hac vrbe maximo numero plebeiæ virgines, amplis argenteis, deauratisq́ue coronis palmari altitudine, ſolennioribus feſtis incedentes: quarum etiam alius cultus & ornatus, ſicuti & aliarum mulierum, totus & opulentus erat in argento, cuius copia ad omnes & ſingulos, etiam agricolas extendebatur & adhuc extendi creditur, vt gloria Principi detur, quòd potiùs ſplendidis & opulentis imperat, quàm egenis, veluti Rex Schacorum aut Latrunculorum.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
De Bellicis inſtrumentis, ritu, cauſa, & cautelis præliandi.

EPITOME LIBRI SEPTIMI.

De artificibus balliſtarum & telorum. Cap. 1.

APVD Septentrionales gentes , magnus vſus reperitur in arcubus balliſtis & ſagittis : vixq́ue datur incola terræ,qui in ſimilibus armis haud eſt prouiſus:idq́; propter hoſtiles inſultus arcendos, ac noxias beſtias, vbicunque occurrerint, depellendas, vt ſunt immanes vrſi ac lupi:contra quos latæ veluti nouaculæ producuntur ſagittæ, ob pilorum denſitatem. Item ligneæ ſagittæ lato capite, pro marduris, zabellinis,ac pyrolis interimendis.Item bifurcatis,pro auibus ſylueſtribus aucupandis : alijs in aquaticis inciſiuis,ob pennarum duritiem penetrãdam: alijs ad alces, ſeu onagros, gulones,vulpes, & ſimiles beſtias conficiendas.Verum de his & ſimilibus,nõ balliſtarum,ſed reflexarum arborum ſagittis, inferiùs de diuerſis animalibus venandis,plura oſtendentur.

De ſagittis & telis bellicis. Cap. 2.

QVantum ad præliorum congreſſum attinet, certum omnibus relinquitur,Gothos cęteros in fortitudine balliſtarum, ſagittarum , lancearum, & gladiorum præcellere, eò quod vix in orbe maioris rigoris fiunt balliſtæ, quàm apud eos : neque maiores *Balliſtæ.* gladij, qui hæreditario iure & munere, tanquam ſu- *Gladij.* pellex argento locupletior, inæſtimabili deſiderio affectantur & dantur, ac poſsidentur. Nec minor in fortibus balliſtis affectus eſt, & rotulis earum attractiuis, quib. mir. agilitate dorſo incuruato balliſtæ extenduntur : talemq́ue vim habet eius vigore emiſſa *Vis arcuũ.*

ferrea ſagitta, vt virum lorica, ac duplici thorace munitum, velut mollem ceram penetrare conſueuit. Ideoque earum frequentior, quàm aliorum armorum in præliaribus populis, etiam ob alias multiplices rationes, vſus eſt, vt infrà de ferreis mœnibus annectendum erit. Talibusque ſagittis ferreis non parui duces exercitus in campis indigentes, multa earum millia ſecum diligenter ferunt: quoniam portatiles ſunt, & rarò fruſtrà proiectæ, etiam tricuſpides & veneno tinctæ, ob hoſtium rabiem & immanitatem, ſine graui vulnere emittuntur. Nec facilè venenatis vtuntur ſagittis, niſi vbi exploratum habuerint hoſtilem ferociam & crudelitatem, quòd nemini ſit parſura.

Sagittæ tricuſpid.

Sagittæ venenatæ.

De ſubita conuocatione communitatis ad arma. *Cap. 3.*

QVoties imminent hoſtes in littore maris, ſeu limitib. regnorum Septentrionalium, tunc ilicò iuſſu præfectorum prouincialium, accedente conſenſu & conſilio veteranorum in ſimili negotio valde peritorum, baculus tripalmaris communi eorum aſpectui, agilioris iuuenis curſu præcipiti, ad illum vel illum pagum ſeu villam, huiuſmodi edicto deferendus committitur, vt iij. iiij. vel viij. die vnus, duo, vel tres, aut viritim omnes & ſinguli ab anno triluſtri, cum armis & expenſis x. vel xx. dierum, ſub pœna combuſtionis domorum (quæ vſto baculo) vel ſuſpenſionis patroni, aut omnium (quæ fune alligato ſignatur) in tali ripa, vel campo, aut valle comparere teneantur ſubitò, cauſam vocationis, atque ordinem executionis prædicti præfecti prouincialis, quid fieri debeat audituri. Itaque nuntius ille quouis poſta, ſeu veredario celerior, peracta commiſsione lentè reuertitur ſignum afferens, omnia legaliter ſe feciſſe: continuoque momento vicatim vnus & item alius curſor, qualiter agendum ſit, præſcripto loco demonſtrat. Talique modo, qui vel habitudine corporis, vel ætatis vigore idonei ad pugnam videntur, diurnali vel octiduano ſpatio, innumera multitudo cum armis & expenſis

Suis enim ſtipendijs militant.

expenſis congregatur, imò agricolæ grandæuiores propter conſilia, & experientiam priorum conflictuum acceptorum, in campos accedunt, ſicut & fœminæ in mœnibus vrbium, vel arcium, vt eijciant ſaxa, vel calcineas pultes.

De cuſtodia viarum & exploratorum. Cap. 4.

AT qui ne hoſtilis exercitus, quid incolæ meditentur agnoſcat, loco opportuno deputãtur viarum cuſtodes, qui neminem ab ea multitudinis conuocatione deſcendere ſinunt, imò nec nũtios hoſtium, quando deprehenduntur nõ pacis gratia, ſed explorãdi cauſa aduenifſe. Volunt enim incolæ inimicos, quãto numero congregati ſunt, quibúſve haſtis & armis, ſeu contis aut ſagittis vtuntur, ignorare: quandoque enim haſtæ (vulgari Italico Pichæ dictæ) duobus aut tribus pedibus longitudinẽ exuperant haſtas, ſeu lanceas inimicorum, vti in eiectione Regis Danorũ Chriſtierni 2. anno Domini M. D. xxj. ductu nobiliſsimi Goſtaui Ericſon, poſteà Regis, euenit: qui xx. millibus huiuſmodi haſtatorum montenſium inhabitatorum Dalacarlorum, ad campeſtria loca Aroſiana, ſub finem Maij impetuoſè hoſtibus congreſſurus deſcendit, & in momento victor euaſit. Horror enim Chriſtiernianæ ſeueritatis nõ vnam familiam, aut prouinciam, ſed vniuerſos incolas agitabat in furorem, vt viritim exeuntes prorumperẽt in vltionem. Quo ordine, cauſáve factum eſt, vt idem Goſtauus vbique concurrente infinita multitudine, etiam illuſtrium & nobilium aſſenſu, primò proclamatus ſit Princeps, & inde Rex à tribus Epiſcopis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ communionem habentibus, ſit coronatus: de cuius geſtis alibi diffuſius oſtẽdetur. Nuntijs igitur, vel curſoribus, pro enuntiando congreſſu multitudinis ad prælium, nil vnquam celerius aut ſeuerius excogitari poſsit, quia hos neque vis niuium, neq; imber, neque æſtus, neque nox diſtinet, quin propoſitũ ſibi curſum celerrimè cõficiant: quorũ primus proximo pago denunciat, & ille propinquiori, & ita deinceps, donec è territorio ſeu di-

Haſtæ Gothorum lõgiſsimæ.
Anno domi. 1511.
Chriſtiernus Danorum Rex regno pulſus.

ſtrictu, cuncti cognouerint, vbi, quandóve, & propter quid ſit congrediendum. Nec ſatis ſecurus erit præfectus, ſi titubat, aut vacillat, quid prouocatæ multitudini debeat imperare. Gratis enim pro patria militaturi, ilicò ſcire volunt, quid expediat peragendum.

De directione multitudinis conuocatæ. Cap. 5.

Præfectorũ in bello ſedulitas & prudentia.

CONgregatæ multitudini incolarum, mox adſunt prudentiores præfecti, qui vno tempore & agenda demonſtrant, & cohortes, turmas, ac legiones diſtribuunt, acieſque ſeruandas prædicunt, vexilla committunt, cauſas belligerandi exponunt, præmia, prædamque victoribus promittunt, hoſtium inſolentiam & damna inculcant, & quàm neceſſarium ſit patriam tueri libertatem, vniuerſis & ſingulis manifeſtãt: hacque celeri expeditione omnes audaciſsimos iniuriarum vindices reddunt, ea potiſsimum ratione, quòd domeſtico tyrocinio prius didicerant bellicos exercere congreſſus, idque pilis, ſagittis, fundis, gladijs, quibus aliquoties, vel ſæpius hoſtem interimere vel fugare conſueuerunt: quídve in bello fieri oporteat, non minus commodè ſibijpſis præſcribere, quàm ab alijs addiſcere norunt. Quo fit, vt dum in hoſtem non ſecus quàm graues, & luctuoſæ tempeſtates vno impetu deferuntur, fetociterque irruunt, vel facultatem inueniant cædendi, ſternendi, capiendi, aut omnia in hoſtilibus caſtris confundendi, prout natura loci concedit. Populoque mos eſt tumultuaria atque curſoria pugna dimicare. Qui verò cæteros antecellunt in haſtis, aut ſtatario bello, ſuo ordini ſeorſum deputantur, vt ſuis ſint auxilio, ſi reſiſtentia hoſtium in ipſo impetu retruſi fuerint, vel fugati. Alij verò turmatim conglobati, aut itinera cuſtodiunt, vt hoſtem ad inſidias & iniquiora loca contrudant: aut commeatum auferunt, vel impediunt, vt diuturnitate ſufferendę pugnæ defeſſum reddant, aut ad extrema pericula voraginum, ac præcipitiorum cogant, vt rupium faucibus ipſum hoſtem incluſum facili negotio conficiant, vel captiuent. Sũmeque prouident, quòd nouas recenteſque pugnatorum

Pugna Gothorũ tumultuaria.

rum

rum turmas bello inualeſcente inimicorum viribus inceſſanter opponant, vt in tuta munimina recipiant debilitatas.

De littoralibus prælijs. *Cap.* 6.

IMminente maritimo bello mira diligentia vtuntur Septentrionales populi, præſertim Gothi, Sueci, ac Finningi, in hoſtica claſſe arcenda, vel excipienda. Aut enim ex rupibus tanquam naturalibus præſidijs eminus hoſtem ſagittis arcent à littore, aut propius accedentem ſaxis è ſublimi proiectis elidunt, aut in faucibus portuum ſtylos cæcos, denſasque ſudes ſub aquis infigunt, vt ſine defenſoribus aditum aduerſarijs valeant prohibere. Aliquando etiam hoſtium opinioni timidos ſe demonſtrãt, in extremis ſyluarum brachijs latitantes, vt quo loco prædandi cauſa hoſtes aduenerint, cornuum acutiore citato ſono, conuocent reliquam multitudinem in abdito permanentem. Pleriſque enim in locis littoralibus acceſſus receſſusq; ſyluarum teneris arboribus inciſis, inflexisque crebris in latitudinem ramis enatis, ac rubis ſentibusque interiectis effecerant, vt inſtar muri, hæ ſepes munimẽta præbeant, quæ non modò non intrari, ſed nc facilè introrſus perſpici poſsint. Intra eas ſyluas quaſi ſingulis prouinciarum portubus obiectas, maxima multitudo latitat incolarum: quæ eò celerius inimicis congreditur, quò diligentius ſpeculatorum induſtria fuerit excitata, præſertim dum hoſtes per ædium incendia, & agrorum depopulationes ſæuire videntur. Eo nanque ſcelere nullum truculentius indigenæ reputant, nec atrocius patria ſeueritate compenſant. *Denſæ ſepes pro aggeribus.*

De fundis lapidum, & igniti ferri.
Cap. 7.

FLexibilibus catenis, ferreisq; iuncturis, fuſtibus ligneis alligatis, ſæpius in caſtrorũ obſidione, quàm reliquis armis Aquilonares vtuntur, præſertim vbi cãpus circumiacens ſit lapidoſus. Vbi autem ſaxa non ſunt, quod rarò videtur, cruſtatum ferrum ignitum

Ferrũ candens proij citur fũdis ſcintillis micans, forfice in burſam fundæ impoſitum, vehementi iactu in caſtra emittunt. Habẽt enim ſemper ad manum vaſa inſtar barilium Romanorum, plena cruſtato ferro, eoq́ue in ignem miſſo, & fundis applicato, ac contra obſeſſos proiecto, tam vehemẽs vulnus, & cruciatum infligunt, vt rara, vel nulla medicorum ope valeant reſtaurari. Caſu etenim, ob ponderis grauitatem & tactus aduſtionem, irremediabiliter lædit: ſicq́ue abditorum ferreorum cruſtorum terrore vel vulnere conficiunt hoſtem: cuius rei memoria recẽtior eſt in Danorum Rege Chriſtierno II. qui talibus armis anno M.D.xxj. in ciuitate & caſtro Aroſienſi perdidit potentiſsimum exercitum ſuum. Similiter & ſagittis ignitis: quæ de flamma ereptæ, atque forfice baliſtis impoſitæ, repentino iactu eò atrociora vulnera indiderunt, quò minus manibus propter ardorem extrahi quiuerunt. Sed miſerabilius erat, quòd ferreæ ſagittæ, ac cruſta ignita in puluerem bombardalem cadentia, quaſi momentaneo excitato flammarum impetu, latius per circuitum plurimos aſtãtes milites interemerunt: maximè etiam, quia Montani, ferox hominũ genus, mineralibus exercitijs educatum, ſagittis, ſaxis, ferreisq́; cruſtis, quaſi imbribus per fundas emiſsis, vehementer inſtabant. Vidi ego exinde ſpatio ccl. milliarium Italicorum nauigio in regiam Suetiæ Holmiam plurimos ſic miſerabiliter ſauciatos, eodem anno terribili ſpectaculo, nempe naribus oculis, brachijs, pedibusq́; euulſis adduci: qui tandem inſanabili vulnere & cruciatu, præcipuè Germani, Dani, & Scoti miſerabili morte vitam efflarunt. Quæ ſors & mors, eiſdem militibus Germanicis, ac Danicis, præcipuè Iuthis, & Hol ſatis euenit, quòd Mõtanos illos (Dalacarlos dico) deſpecto nomine, inermes ruſticos, & ad prelia indiſcipli natos, homines ſtupidos, & imbecilles reputabant, & appellabant, etiam imprecãtes, quòd è cœlo Myriades compluerent ruſticorum, quos omnes quaſi locuſtas vno momento excutere vellent, & poſſent, inanibus verbis inſultantes. Sed re ipſa compertũ eſt ilicò, verba & minas nil valere, dum appropinquarent qui verbera & mortem inferre valebãt: Viſo etenim impetu in meridie

Chriſtierni 2. exercitus ignito ferro fuſus.

Ignitæ ſagittæ.

Hoſtis nũquã procaciter contẽnendus.

ridie

ridie diei Pentecoſtes ipſorum Montanorum, ſeu Dalacarlorum, mille iniurijs vnà cum reliquis regnicolis ad iracundiã prouocatorum, nõ ſolùm non attẽtatam pugnam validiſsimo milite equeſtri & pedeſtri, cõtra multitudinem inſtitutam ſuſtinere nequiuerunt, ſed turbatiſsimo metu in propugnacula vitam defenſuri, ſeſe velociſsima fuga receperunt: in quibus, vt dictum eſt, ſagittis ignitis, & ferro cruſtato interimebantur.

De veltis centurionum. cap. 8.

QVamuis tumultuaria manus, & inermis ruricolarum turba, vbique per orbem militaris diſciplinæ nullam credatur habere peritiam: tamen longè ſeuerior ratio deprehenditur in Septentrionalibus populis, qui comportatis expenſis certi temporis, & armis, alacriter ad res bellicas æquè vt ad trepudia congrediuntur. Validiſsimi enim ſunt, præſertim Sueci & Gothi, in arcibus, fortalitijs, oppidis, ac vrbibus obſidendis, & impugnandis, idq; multiplici modo, prout hoc libro varijs capitulis inferius oſtendetur. Hic tamen modus ſuperiori figura depictus, cæteris fortè periculoſior exiſtimatur. Incolæ enim grauiſsima laceſsiti iniuria & tyrannide, vt ea liberentur, in vnum collecti, crudelibus præfectis celeriter amouendis ſubitò congredi non formidant: vnde & eos ſuperatos, atque ad arces & oppida confugere coactos, mox agminatim arcibus incluſos obſidione cingunt, coniunctisq;

Præfectorũ tyrannidẽ non ferunt Gothi.

ctiſque viribus & animis, arbuſta ſeu ſarmenta colligunt, & hæc virentibus iuniperis vbique creſcentibus, cum pice, corticeq; arboris betulinæ ingenioſo compendio reſtibus conſtringunt: idque adeò immani altitudine, & magnitudine inſtar longarum turrium efficiunt; vt vnam quanq; congeriem (quam Veltam vocant) antrorſum mouendo, circiter viri centũ voluant, aut plures, prout immenſitas huiuſcemodi veltarum requirit: quæ etiam velta, talem ſcuritatem motoribus ſuis ob vaſtam ſpiſsitudinem præbet, vt nullo ſagittarum, ſcorpionum, aut tormentorum genere in eius admotione lædi poſsint.

De modo & tempore adducendi veltas. Cap.9.

Populi in ſeditionem acti furor implacabilis.

VT autem expeditius animo ſuo vlciſcendi, maturiore efficacioreque naturæ adminiculo ſatisfacere valeant, ex induſtria ventos expectant, & eligunt tempeſtuoſos & auſteriores, qui admotos & accenſos veltarum fumos & flammas tectis arcium intrudant: alioque latere turmatim imminent ſagittarij infeſtiores, qui vel obſeſſos in feneſtris, vel ſcuta in manibus oppoſita, aut capita obſeſſorum, ita ſagittarum ac telorum multitudine replent, vt formam induant ericiorum. Eoque finaliter vis iſta progreditur, vt obſeſſis viribus deſtituti, vel flammis & fumo deuicti, horrendo ſpectaculo, nullis admiſsis conditionibus aut pactis, interimantur. Neſcit enim effrenis ruſticorum ſimplicitas alia tractare pacta, quàm ſola mors amariſſima preſcribit obſeſsis, eò quòd toties vaferrimis impiorum præſidum & hoſtium inducijs illuſam ac afflictam ſe meminit, vt potius eligat ſemel fortiter pugnando mori, quàm ad tanta ludibria ac tormenta tyrannorum diutius reſeruari. Et hinc mos crudeliſsimus inoleuit, vt milites gregarij cum Sueticis ac Gothicis ruricolis & indigenis, publico certamine congredientes, deſperatione vitæ retinendæ neminem captiuent, nec econtrà, ſed ſeſe mox interimunt furia quadã beluina, prout vbique per latiſsimos campos non Epitaphia, ſed ipſa oſſa rupibus vbique affixa demonſtrant.

Attamen

Attamen hæc luctuoſa calamitas plures externos milites variarum nationum, eò ob vilem vitæ venditionem confluentium, dira morte conſumit, quàm ipſos indigenas, qui viribus aucti quotidie fortiores, ſeueriores'q; aduerſus quamcunq; hoſtilem vim exurgunt. Teſtâtur etiam hoc peregrini milites, qui numine propitio miſerias has quandoque euaſere, documentum cæteris omnibus præſtantes, Suetici argenti ſpolium, vita & ſanguine ab extremis gentibus, diſpari commutatione fore emercandum.

De ſudibus, telis, & foueis inſidioſis. *Cap.* 10.

Milites ſeu Septẽtrionales populi munitiones opponendo imminentibus inimicis, multa, quemadmodum & aliæ gentes, vtuntur arte & viribus, tempus loca'q; conſiderantes, quibus indubiè exigua manu circumueniant hoſtem, tempus ſcilicet hyemis, veris, æſtatis, aut autumni. Hyemis itaq; tempore ſi pũgnandum erit, quia adminiculo niuis & glaciei (vt infrà dicetur) centum ſufficiunt reſiſtere mille. Si veris, tunc hoſtem eò prouocant, vt incidat in ſaxa: quorum copia infinita ibidem eſt frigore ad caſum laxata, vt eques ſtabile veſtigium non inueniat, quò tutus à lapſu, & præcipitio ſit, quacunque virtute prælietur. Si æſtatis tempore, tunc foſſatis, ſudibus, & ſtylis pineorum ramorum adumbratione coopertis, aut paludinoſo loco excipiunt temerarios inimicos. Si tempore autumni, ad valles locaque decliuia prouocantur ab hoſte, imbribus eum infatuant & eneruant, vt ad anguſtos limites redigatur, donec plures congregati non adiutorio, ſed miſerando ſpectaculo, & periculo ſibi inuicem fiant. Nihil enim ita equitibus nocet, vt locus anguſtus & voraginoſus: qui vix euitari poterit, dum ſtrenui equites ira concepta, quocunque cernunt ducem volitare, cum robore & impreſsione ſequuntur. Nec fuga ſaluti erit, propter equitatum à tergo inſtantem: nec dextrorſum aut leuorſum, ob præcipitia, limoſas paludes, profundas voragines, inſidioſas

Septentrionalium in bellis gerẽdis prudentia.

fidioſas ſpecus & aquas, ac ſaltus, pericula euitari poſſunt. Tuncque deprehenditur, quòd non ſolis enſibus, lanceis, ſagittis, contis, ac pugionibus dimicare iuuat, ſed locis ſcabroſis & iniquis, ad quę nimia pręſumptione, & improuidẽtia ſunt illapſi. Quòd ſi victores euaſerint, durum eſt eorum ferociam reprimere, ſicuti & fugientium ignauiam & perfidiam reuocare: & fortè quia vndique conclamatur ad arma, tela, & diuerſa compendia mortis.

Victorum ferocia, & ignauia.

De ſtratagemate Regis Hachonis per frondes. Cap. 11.

ATroces iniurias quàm vehementi ſpiritu & ſtudio Gothi vindicare ſoleant, parumper præſenti capite demonſtratur. Erat olim in patria Gothorum potentiſsimus rex Hacho nuncupatus, adeò præclaris & magnificis geſtis addictus, vt cæteri proceres potiùs ea admirari, quàm imitari valerent. Tãta enim circunſpectione omnibus Reipublicæ partibus ſatiſfecit, vt quemadmodum contra hoſtes in bellicis rebus incomparabiliter ſtrenuus eſſet, ita in ciues & amicos nullum benigni Principis officium pręteriret. Hic potentiam & militiam ſuam diuiſit in duas claſſes bellicas: quarum vnam fratres eius, patriæ limites, & populos defenſuri, ſtrenuè gubernant, dum ipſe interim altera claſſe, militumque parte ſuccinctus, arma Occidentalibus Oceani inſulis inferret. In quibus conſtitutus, cum certis nuncijs didiciſſet, duos fratres ſuos bello nauali è Danis oppreſſos, tertium verò ignominioſo mortis genere in ſuæ familiæ, & Suetici Regis contumeliam abſumptum, nihil vlterius morandum ratus, totius exercitus ſui robur ex Hybernia in Danos conuertere properauit: quem licet Starchaterus pugil Sueticus, & nonnulli alij cauſis adductis deſerebant, tamen claſſe, reſiduaque militia, felicibus velis peruenit in littora Zelandiæ, rectoq; ac celerrimo curſu, per ſaltus, & per nemora, vſque ad regiam, in qua tunc Sigarum Regem verſari intellexerat, contendit. Nec accelerationi proſpera fortuna defuit: nam primam & ſecundam

Sigarus Dan. rex.

cundam vigilum ſtationem, ſuſpenſo tacitoq́ue itinere præteruectus, cùm ad extremas ſyluarum latebras deueniſſet, iuſsit abſciſſos arborum ramos ſingulorũ ſuorum manibus geſtari. Quod cùm milites in tertia ſtatione conſtituti aduerterant, mox Sigaro nunciant, ſe inſolitam & ſtupendam rei nouitatem admirãtibus oculis ſubieciſſe. Viſum quippe erat nemus ſuis ſedibus euulſum ad regiam vſque properare. Tum Sigarus animo ad inſidiarum conſiderationem conuerſo, reſpondit, eo ſyluarum acceſſu ſibi extrema fata portendi. Moxq́ue militem, quem inopinatus caſus obtulit, contrahens, obuiam aduenienti hoſti progreditur: fit atrox & pertinax pugna, Suecis ſuo more vindictam vehementiſsimè ſitientibus. Cecidit eo prælio Sigarus Danorum Rex, Hacho verò victoriam in crudelitatem conuertens, nulli ſexui, aut ætati pepercit, regnumq́ue Daniæ tam ſeueriter opprimebat, vt illud nequaquam ad tributum aut ſubiectionem, ſed ad extremam deſolationem expugnaſſe videretur: nec quieuiſſet, donec magnam eius partem deſolatam reddidiſſet, niſi morte patris ab eo conatu in Gothiam ſubitò reuocatus fuiſſet. Subſtituit tamen alterum eiuſdem nominis ducem Hachonem, cognomẽto Faſtuoſum: quem cùm Dani poſt Sueonum abſceſſum viribus deſtitutum viderent, confeſtim ad arma reuerſi, ſtatuerunt ſe à Suetico iugo ereptos in priſtinam libertatem vindicare: filioq́ue Sigari Siualdo in Regem aſſumpto, prẹlium vehementiùs, quàm vnquam prius, inſtaurant. Fuit ea pugna adeò vehemens, & cruenta, vt proſtratis anteà multis millibus, tandem ambo exercituum duces Hacho & Siualdus corruerint: erantq́ue pauciſsimi, qui ſibi poſt tam miſerabilem cladem, fuga conſulere potuerint. Et hic fuit finis infœliciſsimæ pugnæ: in qua omne regij ſanguinis ſtemma in Dania extinctum, ad vnam fœminam Gyritham, Gothico regno oriundam peruenit.

Dani ab Hachone bello ſubacti.

Hacho Faſtuoſus.

Siualdus.

Gyritha Danorum Regin. 1.

De hoſti-

De hoſtilibus incendiarijs puniendis. Cap. 12.

Sueno Dania Rex.

MEminit Saxo Danorum egregius ſcriptor, Suenonem Daniæ Regem tam pertinacibus armis & odijs, Sueonum Gothorumq́; incolas impugnare ſtatuiſſe, vt nulla pacis conditione admiſſa, aliquis ſaluus & tutus viuere permitteretur in ſua vita ac libertate, etiam ſi Rex eorum in fœdera quæcunque decerneret, conſentire. Hyberni itaque temporis beneficium nactus, expeditiora elegit itinera, rapinisq́; & incendio Finniam olim, nunc Finuidiam, Meridionalem Gothorum prouinciam, prædabūdus aggreditur. Occurrunt indigenæ ſupplices, patriam ſeq́; dedentes: nec ſic ſe proſtrauiſſe contenti, etiam commeatibus præbitis, hoſpitalitatis eum obſequijs proſequūtur. Propter quæ officia dum ſeſe tutos non experirentur, fas putabant inſidijs impacabilem corripere crudelitatem: vnde & illuſtres viros, familiaresq́; eorum, cædis & rapinarum ſocios, maiorem noctis partem in comeſſationibus extrahentes, temulentiaque graues, in horreum annona vacuum, pariter ſobrietate exutos ſe recipientes, prędicti Finni igne & flamma, quibus anteà penatibus in horrendo frigore priuati erant, vnanimiter congregati interemerunt. His namque altiore ſomno ſpirantibus, Finnenſes foris valuas obicibus obſerantes, igni ſparſere tectum: iamq́; eius maior conſpirauerat pars, priusque ædes in cinerem prope collapſa fuit, quàm preſſos mero ſenſus vis ardoris expungeret. Poſtremo propiore flammarum feruore correpti, dū nudi valuas erumpere geſtiūt, forinſecus eas occluſas cognoſcunt. Vrgebat intus incendium, foris hoſtis vetabat egreſſum: ſed præſens pœna ſequētis metum leuabat, inſtantisq́; mali periculum futuro triſtius ducebatur. Quo euenit, vt Dani ferro, quàm flammis opprimi præoptantes, validius conniſi, præiecta foribus clauſtra conuellerent, vtq́; vnum periculorum effugerent, in aliud ruere non dubitarent.

Finuidia.

Ad hūc ferè modū ebrietas perdidit Troianos.

Danorum proceres.

De eodem periculo amouendo. Cap. 13.

EGregiæ indolis pueri, quos ſibi in clientelam prędicti duces, & illuſtres viri, reſpectu propinquitatis acci-

tis acciuerant, abſq; ætatis miſeratione ſub Nicæ amnis glaciem nudatis corporibus Finuidorum ludibrio merſi in eodem alueo, fatum & tumulum recepêre: ita paucorum agreſtiũ fraude, hoc eſt, æqua vindicta, maximæ expeditionis labor exinanitus euanuit. Neq; eo solùm vetuſto tempore id accidiſſe compertum eſt, ſed quotieſcunq; Gothos ac Suecos hoſtilibus armis ſpoliandos Dani impetunt, toties in ædibus cõſtricti, partim ignibus, partim aquis, partim ferro, apertè vel inſidiosè vt plurimum abſumuntur: quòd eò faciliùs fieri creditur, quò in ligneis ædificijs vndique combuſtibili materia circundatis, crapula fatigati profundè dormitant, ſtultè exiſtimãtes, inter eos homines ſe fore ſecuros, quibus omnẽ violentiã & crudelitatem infligunt: eoq; celeriores ac horribiliores pœnas ſubeũt, quo ſæua tyrannide petulantius, in ædes ac fortunas incolarũ ſunt graſſati. Priuati enim domibus, in aſperrima hyeme, vxores & paruulos ſyluarum latebris abſcondunt, vnoque impetu ac furore & deſperatione ducti, balliſtisq; & telis armati, rapaces incẽdiarios per viarũ inſidias quæſitos, occidũt, vt vita amiſſa bona ablata reaſſumantur à poſſeſſoribus iuſtis. Quo fit, vt vel atrociſsimo periculo diſpereãt, vel expeditiore (ſed fœdiore) fuga, impetu ruricolarũ elabantur, quippe ſpolijs inter hoſtes relictis, ſeſe ſpectaculũ & ludibrium non modò externis, ſed domeſticis, nudi ſpoliatiq;, & plerunq; ſaucij domũ ægrè reuertentes, oſtendunt. Stultè igitur bellũ in hyeme cõtra colonos accipitur, quando iuſſu dominorũ, ſimili exorto inimicorũ caſu includẽdorum, domos repagulatas cõburere non formidant, quia abundãtia propinquarũ ſyluarũ, nouas ædes mutuo adiutorio erigere poſſunt. Domus autẽ nunquam in latere, ſed in culmine tecti feneſtras habent, ideò foribus obſeratis, facilimè ſomno ſepulti comburũtur.

Hoſti nunquam credendum.

De cuſtodia riparum tempore hoſtili circa lacum Meler, in ſuperiori Suetia. Cap. 14.

EST prætereà in ſuperiori Suetia lacus inſignis Meler appellatus: de quo ſupra lib. 3. dicta fuerãt plurima admiranda, præcipuè quòd inter Septentrionales

Meler lacus.

aquas

aquas ſit piſcoſiſsimus,atque plures illuſtrium, ac nobilium hominum habeat arces & palatia, pro more gentis ſatis ornata: prætereà aliquot inſignes Eccleſias Cathedrales Aroſienſem, & Strengenenſem: vbi vetuſto tempore ſuperſtitioſus cultus viguit idolorum: maximumque certamen herôum, pugilum, ac gygantum, prout cernere licebit in immanibus ſaxis à campis & montibus in parietes Eccleſiarum tranſlatis: in quibus literarum Gothicarum longo atque obliquo ordine, leguntur geſta dictorum gygantum. In ſinu etiam huius lacus ſcopuli ſunt inacceſsibiles, ab incolis vocati Gallinarum pulli. Rupes enim media eſt Gallinæ nomen habens, quemadmodum apud Noruegianos ſcopuli reperiuntur Ouorum, id eſt, Eggiafiord appellati. Prætereà è mari in Gothiam & Suetiam nauigantibus certi ſinus maris, & promontoria obijciuntur, quæ menſarum, ſcamnorum, coruorum, porcorum, falconum, & præliorum nominibus nuncupantur: in quibus, ingruentibus inimicis, inter media ſaxa cum ſcaphis inſultorijs ſe abſcondunt: imò apertè conſeruant incolæ, vt hoſtes intercipiant præſumptuosè adnauigantes: quique, ſi littus ſolidum hoſtes ingreſsi fuerint, armatam multitudinem vbiq; in littoribus, pro patriæ defenſione animosè inueniunt congregatam, quemadmodum ſpecialiter in ſequentibus libris oſtendetur.

Scopuli cauendi.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS

de ſtatu Regentium & officiorum ac exercitio militari.

Epitome Libri octaui.

PRAEFATIO.

DEclaratis primæui temporis Gothorum Sueonumque potentiſsimis Regibus, per chariſsimum fratrem & anteceſſorem meum Ioãnem Magnum Gothum Archiepiſcopum Vpſalenſem, in hiſtoriis ſuis nuper hîc Romę impreſſis, ſuccinctior via relicta videtur, qua declarari congruit, quomodo, qualeſúe conſtitui ſolent Reges in Septentrionalibus regnis, vbi poſt deſcenſum Noæ ac filiorum eius ab arca, prius quàm in reliqua parte totius orbis, iidem filij & nomẽ & gubernium, patris inſtitutione creduntur habuiſſe, atque demum inde totum mundum ampliaſſe, prout poſteà multis atteſtantibus grauiſsimis authoribus compertum eſt, ab eadem Septentrionali plaga plus quàm triginta quatuor Reges exiiſſe, & potentiſsima regna latè per orbem inſtituiſſe; quemadmodum anno Milleſimo quingenteſimo trigeſimo nono, in charta mea Gothica Venetiis impreſſa, lucidius declaratur: quorũ geſta quàm ardua, ac magnifica ſint, ipſe idem frater meus antedictus in hiſtoriis ſuis fideliſsimè ſcriptis atteſtatur. Quibus ſic demonſtratis, oſtendendus inſuper erit modus, quomodo Regia electio, vel ſtirpium ſucceſsio, ac exercitia militaria, à vetuſtiſſimo tempore regentium, & officiorum fuerant obſeruata.

Noæ & filiorum eius ab arca deſcenſus.

Regna 34. ab aquilonaribus.

Charta Got. Venet. impreſ.

I. *De ele-*

De electione Regis. Cap.1.

GLorioſa maiorũ cõſtitutio nomine municipaliũ, ſucceſsiuis ſeculis & generationibus tradita, in ſui exordio præcipit, vt incolæ Regem electuri in Suetia, ſenatores ac proceres, nuntiiq; omnium prouinciarum, cõmunitatum, ciuitatumq; regni prædicti cõuenire teneantur in Archiepiſcopali ciuitate Vpſalenſi: vnde non procul eſt lapis campeſtris amplus, ab incolis perpetuo tempore Moraſten appellatus, in circuitu 12. continens lapides paulò minori forma humi firmatos: in quo loco prædicti ſenatores, ſeu regni cõſiliarij, ac nuncij cõfluere ſolent. Ibidem ex ſenatu præcipuus oratione circumſpecta proponit, quàm neceſſarium ſit pro regni, omniumque incolarum libertate, in vnum Regem, ac principem conſentire, prout à maioribus ſupra talem lapidem, qui firmitatem ſignat, prouidentius fuerat obſeruatum: omnes exhortans, vt libero, quem velint, voto quantocius ex nomine proſequantur. Nec mora prolixa interuenit. Qui bonum publicũ, regniq; gloriam, pacem & concordiam ſemper tueri viſus eſt: qui priuato regimine nullum læſerat: qui victor in bellis frequentior fuerat: qui totius populi iuſtè viuendo fauores ſortitus eſt: qui legis & religionis amãtior eſt: is omnium nuntiorum prouincialium vnanimi cõſenſu Rex appellandus eleuatur: eo tamen reſpectu, vt ſi filius Regis, frater, aut conſanguineus, prædictas virtutes habuerit, non hæreditatis, ſed electionis iure cæ-

Moraſten.

Lapidis ſymbolum.

teris

teris omnibus anteferatur. Sed nec negari videtur, quin tales omni diligẽtia, cura, authoritate, gratia, precibus, pollicitationibus ſibi procurẽt populares fauores. Nõnulli comminatione externorum Principum, pariter & armato auxilio violẽter ſibi Regium titulum aſſcribi feſtinant. Sed nulli infeliciores illis, quia violentum eorum imperium, populi contradicente voto, non erit diuturnum, etiam ſi inter munitiſſimas arces, vel ſydera poſuerit ſolium ſuum. Vtcunq; euenerit, ille ſemper ſecurius intrat, durat & exit, qui voce populi ſatis prouidi, vocatur ad regnum, quaſi animo, virtuteque, ſiue inter ſuos, ſiue inter hoſtes clariſsimus ac ſtrenuiſsimus reputatus: quia nihil prius, aut antiquius illi videtur agẽdum, quàm proſpicere proceribus, ac populis ſuis, vt iuſtum imperium, firmum præſidium, & perpetuam pacem habeant. Et cùm hæc fecerit, populus non tolerat aliquem alium ſibi Regios honores vendicare.

De adoptione Illuſtrium per arma. Cap. 2.

QVia morem vetuſtiſsimorum Principum Gothiæ adhuc ſua ætate in filij adoptione ſeruare nõ deſijt potentiſsimus Rex Gothorum Theodericus, idcirco epiſtolam eius lib. 4. Regi Herulorum trãſmiſſam, volui hîc inferre. Per arma, inquit, fieri poſſe filium, grande inter gentes conſtat eſſe præconium: quia non eſt dignus adoptari, niſi qui fortiſsimus meretur agnoſci. In ſobole frequenter fallimur. Ignaui autem eſſe neſciunt, quos iudicia pepererunt. Hi enim gratiã non de natura, ſed de ſolis meritis conſequuntur, quando vinculo animi obligantur extranei. Et tanta in hoc actu vis eſt, vt prius ſe velint mori, quàm aliquid aſperum patribus videatur infligi. Et ideo more gentium, & conditione virili, filium te præſenti munere procreamus, vt competenter per arma naſcaris, qui bellicoſus eſſe dignoſceris. Damus quidem tibi equos, enſes, clypeos, & reliqua inſtrumenta bellorum: ſed quæ ſunt omnimodis fortiora, largimur tibi noſtra iudicia. Summus enim inter gentes eſſe crederis, qui Theoderici ſententia comprobaris. Sume itaque arma mihi, tibique profutura. Adoptat te talis, de cuius gente tu potius formideris. Nos arma tibi dedimus, gentes

Theodoricus Rex Gothorum.

autem olim in virtutum pignora pręſtiterunt. Salutantes proinde gratia competenti, reliqua per illum, atq; illum legatos noſtros patrio ſermone mandamus, qui vobis literas noſtras euidenter exponant, & ad confirmandam gratiam, quæ ſunt dicenda, ſubiungant.

De eadem adoptionis forma. Cap.3.

ERat prætereà tam rigida apud veteres Gothorum Reges. obſeruatio in armorum experientia, vt eorum legitimi filij cum patre, in publica aut priuata mẽſa cibum nõ ſumerent, antequàm armis idonei ab externis Principibus declararentur: quod & Pau. Diaco. lib. primo cap. 23. atteſtatur. Dum enim Longobardi peracta victoria ad ſedes proprias remeaſſent, Regi ſuo Oduin ſuggeſſerunt, vt eius filio Albuin conuiuia fierent, cuius virtute in prælio, Regis Gepidarum occiſo filio, victoriam cepiſſent, vt qui patri in periculo, ita & in conuiuio comes eſſet. Quibus Oduin reſpondit: ſe hoc facere minimè poſſe, ne ritum gentis infringeret. Scitis, inquit, non eſſe apud nos conſuetudinem, vt Regis cum patre filius prandeat, niſi prius à Rege gentis exteræ arma ſuſcipiat. His Albuin à patre auditis, quadringentis iuuenibus ſumptis, Turiſmundum Gepidarum Regem, cuius filium aliàs in bello occiderat, inſignia armorum petiturus acceſſit: quem Rex benignè ſuſcipiens, inſtituto conuiuio ad dexteram collocauit, vbi ſedere conſueuerat filius eius aliàs interemptus: quod tamen pater reuoluens, alta ſuſpiria traxit, grauem exiſtimmans filij mutationem. Ob quam cũ Regis alter filius, & aulici, telis eductis vindicare contenderẽt, Rex eoſdem ſub dira interminatione cõpeſcuit, aſſerens eam victoriam eſſe impiam, cùm quis hoſpitem in domo propria occiderit: vnde & ſingulos in læta conuiuia redire decreuit: ſumenſq; arma filij ſui interẽpti, ea Albuin tradidit, atq; cũ pace & incolumitate ad patris regnũ remiſit. Dehinc patris cõuiua factus omnia ordine narrauit, inſignemque laudem pro tanta audacia meruit: ſed multò maiorem Turiſmundus, pro conſtãtiſsima fide in hoſpitem efferatiſsimum obſeruata,

Pau. Diac.

Oduin Longob. Rex. Albuin eius filius.

Turiſmundus Gepidar. Rex hoſpitalis.

Hoſpitalis Regis fides & clementia.

uata. Eſt etiam recepta hominum opinio, velut ſanctio militarium virorum, vt Rex militem equeſtris ordinis, id eſt. Equiriatus dignitatis, creare poſsit, qui ante ſuã coronationem in eo ordine aſſumptus nõ fuiſſet: quia ſub autoritate Regij culminis hoc includitur, velut ſertum ex roſis ſuper aureum diadema.

De militari educatione Illuſtrium, ac nobilium puerorum. Cap.4.

ERat apud veteres Gothos non poſtrema cura, de rigida educatione puerorũ: quos militaribus exercitiis & bellis communi lege ſatagebant, vt tales omni caſu patria haberet defenſores, quales olim in vetuſto ſeculo maiorum inſtituiſſent imitatores. Iſq; modus in primis ſeruabatur, qui & præſenti tempore durat. Olim pueri recenter cunas egreſſi, virgas & mammas experiebantur; primũ in balneis calidiſsimis grauiter ad ſanguinis effuſionem cædebantur, deinde in algidiſsimam aquam ferè ad periculum mortis detrudebantur, vnde compactiora membra referrẽt, quo ipſi pueros ſuos ad tolerandos æſtus atque algores obdurabant: etiam pueri ad aram ſic verberibus afficiebantur, vt multus è viſceribus ſanguis exiret, nõnunquàm etiam ad ſuſpicionem necis: quorum non modò nemo exclamauit vnquam, ſed ne ingemuit quidem, vt iam vitæ ſeueritatem, ab infantiæ cunabulis & cum lacte materno imbiberent. Siquidem nouiter etiam natos pueros ad flammam primùm deferebant, ſæuoque gelu durabãt, & vndis: deinde adoleſcẽtiores facti grauiſſimas plagas in corpus & vultum excipientes, eo ſilentio ferunt, vt ne oculorum motu, aut metu impatientiam teſtari audeãt. Plumarum mollitiem vitant. Durum tegmen illis amictui eſt. Cibus, potuſque fortis. Tabulatis pluſquàm plumatis lectis incumbunt, & ſimilibus aſperrimis rebus, vt membra induant ſolidiora, & ad omnes aduerſos caſus aptiora. Quia vero Rex Hungariæ Ludouicus delicatiſsimè nutritus erat, plurimum arguere ſolebat promos ſuos, ne fortè è bello fugiens, dape ruſtica qualicunque ſorte quæſita, vitam redimere poſſet, prout poſteà probauit euentus. *Rex Hungariæ Ludouicus.*

De ratione & modo equitandi. Cap.5.

Illuſtrium tyronum progymnaſmata.

DEinde equitandi, iaculandi, ſagittandique ſtudio diligenti veneratione apud Principes habēda, iuuenes attentè inſtruuntur, atque inter alia capiti eorū imponitur grauis galea, atque longus in manu contus vt non tam robuſtè, quàm decenter erecta ſemper ceruice morem equitandi diſcant, & conſeruent. Preterea clypeus dorſo appenditur, vt ſciant retroſpiciendo occurrentes inſidias attentius præcauere: etiam quia vetuſtiſsimus Gothicæ nobilitatis mos eſt, talibus inſigniis, videlicet galea, lancea, & clypeo, publicos principum conuentus accedere, atque armis huiuſmodi patriæ libertatem & iuſtitiam defenſare. Præterea ne militaris experientia aliarum gentium ignoretur, mittuntur huiuſmodi adoleſcentes in longinquas principum curias, vt addiſcant mores, linguam, diſcrimina, perſonarum, ingenia regionum, pugnarum, acierumque ordinem, ne rudes ad gubernacula ſurgant. Aliquibus tamen non prius contingit in patriam redire, quàm regnare. Erat etiam mos veterum principum, mutuò filiorum capillos ſuſcipere, vt cæſariem incidentes, patres efficerentur, taleſque remittere Regiis muneribus decoratos. Gothi tamen non tondent capillos, ſed ſtrictas galeas, ſeu caſſides, ac loricas alligant, equos fortiores aſcendere præcipientes, hyeme verò horrenda, venationes inſequi, alternoque tempore ſub algidiſsimo frigore armatos ſimulare ſtationem, quaſi vitæ periculum in aliqua hoſtili obſidione auerſuros: quod hyeme frequentius, quàm æſtate fieri ſolet.

Quonam ritu eundum ſit ad comitia principum.

De electione tyronum ad arma. Cap.6.

HIc oſtendetur, quo ritu Reges Gothorum, Suecorum, ac Noruegianorum, aliiq; Principes Septentrionis, Regia, atq; prouincialia officia antiquitus inſtituebant, modernoque tempore partiuntur. Illos itaq; tyrones militaribus armis cæteris omnibus clariores exiſtimabant, qui in ipſo pueritiæ flore maturis moribus lubricam frenarunt ætatem: qua nihil eſt ſceleratius malis habitibus relaxata. Nec enim Principi fidelis,

lis, nec patriæ vtilis, nec ſociis portabilis, nec cuiquam gracilis eſſe putatur, niſi militari ſeueritate ad ſtrenuos mores reducta fuerit, vt eo caſu fortiſsimi patriæ propugnatores inſtitui poſsint, quibus dirigendæ prouinciæ ſecurius committantur. Verùm ne continuo rigore, huiuſmodi iuuenes militaribus diſciplinis conſtringantur, Regia liberalitas eoſdem ſemper erigit, & exaltat ac ſpecialibus donis, quibus firmioribus obſequiis Regiæ fidei ſeſe conſtringăt, adaptat, quaſi intrepidos in quouis certamine, & vitæ periculum ſubituros. Dona igitur, gladij, balliſtæ, pharetræ, galeæ, thoraces, loricæ, vmbones, frameæ, & equi militares, ac grădiores, atque annexa feuda: quibus omnibus veteri ritu ſpeciales verborum formæ ac rationes ſigillatim cur dantur, accipiunturúe, ſunt annexæ.

Tyronum præmia, quibus ad virtutem eſtimulantur.

De eodem per ritum externum. Cap. 7.

GOthis ætatem legitimam virtus facit, vt qui valĕt hoſtem confodere, ab omni iam vitio aſtringitur ſe vendicare. Quod & Paulus Diacon. lib. 1. teſtatur de Longobardis: qui, vt bellatorum poſſent ampliare numerum, plures à ſeruili iugo ereptos, ad libertatis ſtatum perducunt, vtque rata poſsit haberi eorum ingenuitas, ſanciunt more ſolito per ſagittam, immurmurantes nihilominus ob rei firmitatem, quædam patria verba: quæ tantū ſonant, Dij te hac ſagitta nobilitent, conficiantque, vbi patriæ, ac Principi fueris infidelis. Nec prætereundum eſt Saxonis teſtimonium libro 2. quod olim ingreſſuri curiam proceres, famulatus ſui principia alicuius magnæ rei voto Principibus obligare ſolebant, virtute tyrocinium auſpicantes. Attamen fidei integritatem in externis Regiis aulis Gothiæ, & Sueciæ, nunquam meriti ſunt, niſi ſtrìctum gladium, vel pugionem, per cuſpidem, Principis manu & munere, fidelitatis iuramento præſtito, ſuſcepiſſent, ne capulo ſumpto ipſum gladium retorqueant in viſcera porrigentis: prout dudum accidiſſe compertum eſt, dum vindicem ſuſtinere paſſus eſt, qui capulum pro cuſpide, variata veterum conſuetudine, ingrato

conceſsit. Vexilliferos autem, ſeu primipilos viros, virtute ac nobilitate claros, & ſingulari fortitudine præditos, ſolius ſigni exhibitione conſtituunt, quòd militari lege ſeſe agnoſcunt æquè ac honorẽ & vitam defenſuros: quibus & applicant audaciſſimos cuſtodes, bipennes acutas habentes, ac ferreos globos ad cingulum pendentes: quibus dum opus fuerit, cominus hominem imminentem iactu proſternant, vbi gladiis bis acutis nequeat ſuperari.

De ritu veteris militiæ Gothorum. Cap. 8.

HAbebant olim caſſides graues, nõ ſatis polita manu iuxta rudem illam ætatẽ fabricatas, prætereà thoraces ſpiſſos partim ferreos, partim coriaceos, partim filtrinos, lino lanaque conſutos: ſimili modo brachialia ferrea, & manuũ chirothecas. Ferebant & denſas haſtas, ac longas, prout Procopius his verbis libro ſecundo meminit: Primos nanque omnium Gothos cum denſis ac longis haſtis venientes, Perſæ non ſuſtinentes, in fugam ſe verterunt. Vtuntur & cataphracti contis longis. Equorum itidem pectoribus æreos thoraces circundant, circa frena & pharetras aurum adhibent, ferro, atque argento nil prorſus vtentes: quorum in regione, cùm immenſa ſit auri atque æris copia, ferri tamen atque argẽti nihil eſt. In patria autem eorum originali, videlicet Gothia, aurò tanquam digniori metallo, pro reuerentia ſuorum numinum in ornatu ſupremi templi (vti libro primo dictũ eſt) indicibili magnificentia olim vtebantur. Hodie etiam conſtituta lege cautum eſt, vt campanulæ æreæ, vel argenteæ allilgentur, detruncatis calcitroſorum equorum caudis, vt imbelle genus hominum ſono percepto periculum euitet. Quibus verò argenti cultura maior, baltheos latos (Silff ſchena dictos) tam pro ornatu, quàm munimine in medio dorſi erectos habent, necnon & alia inſignia, quibus colitur aulicum decus.

Procopius.

In Gothia ferri & argenti nihil, auri autem & æris plurimum.

Campanulæ appẽdun tur equis calcitroſis, & caudæ abradũtur.

De reliquis antiquitatibus equeſtrium. Cap. 9.

Veterum calcaria.

VTebatur & illa vetuſta ætas inuſitata magnitudine in calcaribus oblongis, atque radiorum amplitudine

tudine latis. Præterea ocreis ſatis inepta reflexura in recuruanda anterioriori parte, nullo prorſus ſubſiſtēte commodo fabricatis, prout in pueritia mea ante ſexaginta annos vidi: iamq; pro ſpectaculo in arcibus quorundam nobilium reſeruantur. Præterea veſtes, ſeu tunicellę militares, adeò breues, & complicatę erāt, quòd vix clunes tegerent inferius, ac ita cancellatæ & diuiſæ ſuperius, vt nec ſcapulas cooperirent, neque frigoris iniuriam defluentes pili excluderent, præſertim in ſtipendariis militibus, quibus prolixior coma non concedebatur, ſed ſolis Principibus, maximè filiis Regum: qui à pueritia intonſi manebant, vt à tergo iis defluerēt crines, qui vtrinq; à fronte diſcriminati pendebant, nō tamē more Turcarum impexi, ſqualidi atq; ſordidi, vel aliàs calamiſtrati, ſed pretioſis vnguentis ſuperinfuſi.

Ocreæ.

Tunicæ.

Milites tondebantur olim, ſed Reges, & Regum filij comam defluētem alebāt vnguētis delibutam.

De militaribus exercitiis, & diſciplinis.
Cap. 10.

MOs erat antiquitus conſtanter obſeruatus, qui & in hodiernum diem apud Aquilonares obſeruatur, vt equites integris armis induti, de plana terra, atque quocunque loco natura iniquo, equos aſcenderēt altos, & ephippiatos, pręſertim in lubrica glacie, atque niualibus cāpis, vbi frequētiora atq; acriora bella fieri ſolent, prout inferius de hyemali certamine oſtendetur, maximè propter grauem armaturā, haſtaſque denſas, quibus communiter in hoſtes vtuntur: quod abſurdum apud eos minimè æſtimatur. Prętereà alia Gothorum diſciplina militaris eſt, quòd in præcipiti equorū curſu ſeſe totaliter armatos ab vno in alterū, & deinceps in tertium equum vrgentibus præliis, terram non tangendo, tranſferrę ſolent, etiam quòd ex equo ſe ſupinent, eleuent, vel inclinent, ſurſum deorſumq; ſe moueant, pilam vel haſtam variando.

Deſultores.

De armis & cautelis equeſtrium. Cap. 11.

INgreſſuri Septentrionales equeſtre certamen grauibus lanceis, & denſis, earū cuſpides exornant caudis

Caudæ vulpinæ contis alligantur. Græci & Perſæ haſtas vexillatas geſtant.

vulpium, aut luporum, in deſpectum quorũcunq; inimicorum. Nunquam etiam vexillatis haſtis more Perſarum, aut Græcorum vtuntur. Balliſtis tamen, ſeu arcubus chalybeis, atque corneis, ob maximum ictum, et vehementiam eius robore concitandam, vtuntur: ſunt etenim fidelisſimè fabricati, prout omnimodæ ſagittęcis coniunctæ. Demum gladiis tam longis, quàm ſtrictis, & incuruatis: quibus, perfractis lanceis, punctim, vel cęſim vtuntur. Similiter & latis enſibus, vtraq; manu verſatilibus. Item malleis ferreis vnco incuruatis, quibus diſtrictius galeas penetrant, & infringunt, quã quouis alio præliari inſtrumento: imò huiuſmodi malleis aut equitem à iumento extrahunt, aut ipſum equũ excerebrant, vt ſeſſorem exturbent. Item cominus pugnando, multo ac vario genere vtuntur pugionum, & telorum, ſtricto videlicet, & lato, bicipiti, curuato, ac hamato. Tegmina equorum chalybea ſunt, aut ferrei thoraces, vel coriacei, calce viua macerati, & ferreis filis ob gladiorum ſectiones præmuniti. Eoque modo inſtructi, acies plures à ſeinuicem paululum, ſi opus ſit, diſtantes, prouidentius inſtaurant, vt vna alteri hoſte ingruente mox aduolatura ſuccurrat: ſummeq; nituntur, vt hoſtem, inſtar turbinis, circulo includãt, ne eius aſtutia, aut longis ſtratagematibus ipſimet inuoluantur: vtque id opportunius faciant, certis ſignis ſpeculatorum, tibicinumque diriguntur.

De tyrannica ſeueritate, & exactione præfectorum. Cap. 12.

IN Septentrionalibus regnis vti multæ & potentes ſunt prouinciæ, ita & in illis dirigendis diuerſæ ſortis & linguarum profecti à principibus conſtituuntur, tãquam radij à ſole emiſſi, vt in toto terrarum circuitu æquitas & iuſtitia cuſtodiatur, ſecuritaſq; permaneat omnibus populis inuiolata. Verũ ne diuturna permaneat hæc felicitas regiminis æquitate parta, malignorum hominum conſiliis alibi per regnum tales conſtituuntur præfecti, qui auaritia & malitia obcæcati, innocentes torquent, ſceleratos exaltãt, iura omnia peruer-

uertunt,totum regnum in ruinam,ſeipſos in calamitatem,& Regem in ludibrium,infamiam,miſeriam,& exilium breui momento tranſmittunt. Verùm ne res hæc careat documento, inter cæteros ſanguinarios & auaros præfectos,quos Ericus Rex Suetiæ ex ducibus Pomeraniæ ortus,&c. euiſcerandæ Suetiæ præfecerat, erat quidam Danus Iuſſe Ericſon: is ſuper Dalacarlorum regionem conſtitutus, tam crudelem ſe omnibus exhibuit, vt putarentur omnes omnium malignorum tyrannorum ſpiritus,qui vnquã anteà fuerant,in hunc perditiſsimum nebulonem confluxiſſe. Narrat Cicero crudelem Verrem fumo ex putridis lignis educto, vnũ hominem innoxium perdidiſſe:at hic Iuſſe eiuſdẽ malignitatis ſpiritu obſeſſus,non vnum innocentem, ſed ex Dalacarliæ incolis ſine numero innocentiſsimos fumo ſuſpenſos(licet viribus ſeſe rebellando liberare poterant)occidit. Quo pacto ne non ſatis ingenioſus carnifex in exquirendis nouis tormentorum generibus videretur, vxores maritorum tam crudeliter occiſorum,in locum iumentorum trahendis aratris applicari non erubuit,imò inter primas delicias duxit, videre & audire eas inter tantas anguſtias fœtus ex ſe mortuos abiicere,& rurſus aratro apponi,donec mortuę aut ſemianimes collaberentur. Poſſent hic horribiliora eiuſdem Danicæ tyrannidis facinora adduci,quę tunc non ſolum per illum,ſed per omnes Regios præfectos committebantur:at ſatis eſt dixiſſe eos his artibus vltima fata in ſe,& exilium in Regem ſuum impiiſsimũ procuraſſe.Ruſticorum nanq; furore crudeliter occiſi ſunt quando audaciores erant ad prædandum, quàm præliãdum.Rex verò Ericus Pomeranus à Danis,quorum conſiliis in ſuam,multorumque ruinã vſus fuerat,derelictus,vrgente viro potenti Engilberto, centum millibus incolarum ad arma prouocatis ſtipato,ad paruam Gotlandię inſulam velut profugus in miſerabili ſenecta ſe recepit.

Iuſſe Eric. Dan. exactor crudeliſsimus.

Ericus Pomeranus.

Adhuc de eiſdem peſsimis præfectis. Cap. 13.

ETſi ſuperiore cap. viſa eſt tota regio purgata tyrãnide crudeliũ præfectorũ,tamen damnabiles reliquiæ,ſimili aſtutia & arte,in eorũ complicibus,et

alumnis

alumnis, velut toxico perſeuerarunt: qui quanto mētitis obſequiis magis fidem principibus oſtentare poterant, tanto putabāt ſe regiis ſecretis & officiis, præ cæteris omnibus fieri ſuperiores. Nec opinione fallebantur. Dum enim primum ſupplices ac humiles in municipalibus ſcientiis expertos ſeſe Regibus exhiberēt, maximè in exactione tributorum & mulctarum, mox ad præfecturas ſine vlterioribus meritis ſuper ſimplicem populum erigebantur: taliumque præfectorum tyrannide cooperante, potentiſsimus Gothorum, Suecorū, ac Noruegianorum Rex Carolus, prædicti Regis Erici ſucceſſor, coactus eſt fideliſsimæ gētis ſuæ ſuſtinere rebellionem, ac tandem exilium ſufferre. Cum enim Rex ipſe ob immania ſuorum præfectorū ſcelera, atq; ſacrilegia, obſidione grauiſsima in ſua regia incolarū potentia clauderetur, fruſtraq; à ſuis præfectis, qui liberius per regnum vagabantur, expectaret auxilium, hærebat quid in tanta perplexitate pro remedio conduceret tutiore, miſitque denuo ſecretos nuncios antedictis præfectis, qui mandans ob eorum honorem & fidē, ac præſtitum iuramentum, vt eius calamitati ſubuenirēt. Sed fruſtra: nihil enim aliud didicerant, quàm ſuperbè dominari ſupplicibus, pecuniam extorquere ab incolis, iniurias irrogare miſeris, ſupplicio afficere innoxios. Tum rex in arcta neceſsitate poſitus, tutiſsimum præſidium in fuga prouidens, naues aliquot in horrendiſsimo frigore menſis Ianuarij celerrimè diuitiis ingentibus impoſitis, adaptari iuſsit. Cumq; iam anchoræ leuandæ reſtarēt, quidam ex præfectis regem interrogat, an aliquid in terra neglexiſſet: quo audito Rex ſuſpirans, reſpōdit: Neglexi ſanè ante plures annos te, & tui ſimiles in furcam ſuſpendere: quod tunc ſi feciſſem, nunc quietius in tranquilla Republica remanerē. Moxque erectis velis in Gedanum Pruſſiæ celeberrimum emporium, magis grata, quàm iucunda nauigatione peruenit, à Caſimiro Rege Poloniæ humaniſſimè exceptus, donec 7. annis euolutis, in priſtinam dignitatem & potentiā reciperetur, factus omnibus chariſsimus, qui anteà publico odio laborabat. Præfectos nanque inſtituit, qui virtutes vitiis, iuſtitiam iniuriis, hone-

Caro. Rex exulauit ob præfectorū ſuorum tyrannidem.

Salſe retortum.

Caſimirus Rex Polon.

honeſtatem vtili præferebant. Quid verò Rex Daniæ Chriſtiernus eius nominis ſecundus, in Regnis Aquilonaribus, ob ſæuitiam crudelium præfectorum paſſus ſit, nemo qui acta eius legit, ignorat. Inter cæteros autem quendam impium ſanguinarium præfectum habuit, Nicolaum Holſte appellatum: cuius vnica voluptas erat, Regem ſeuerum præcedendo, eleuare excelſas furcas, quibus infelices regnicolas immani morte afficeret, niſi certo auri argentique pondere quanto ocius redimerent vitam: aſſerens longos fures altas decere cruces. Nec defuit præconi iuſtum fatum. Regia nanque ſententia, quòd à multis innocentibus pecuniam extorſiſſet, cōdemnatus, & in eadem furca, quam aliis parari iuſſerat, ipſe ſuſpēſus fuit: licet nihil magis ſecuritatis à furibundo populo Regi partum eſt, quin fugeret omni momento. De hoc autē Chriſtierno Rege, & geſtis eius, nonnihil oculata fide inferius ſcribā, quia præſens horrenda vidi. *Chiſtiern. 2. Rex. Daniæ. Nicolaus Holſte.*

De cauſis perpetuæ diſcordiæ, quam Sueci ſiue Suecones, & Gothi contra Danos gerunt. Cap. 14.

SVeci ac Gothi, cur tam ferocibus animis & armis contra Danos ferātur, ipſe Danorū diligentiſsimus hiſtoricus in ſedecim libris ſuis hinc inde vſque ad ſummum horrorem apertiſsimam reddit rationem. Vbique enim meminit gentis ſuæ tam violentum & truculentum regimen in ſubditos, ac doloſam amicitiam in vicinos, & vtrunque in omnes confœderatos, vt quilibet prudens, & ſenſatus homo meritò cauere debeat, quàm tutus in eorū ſocietate, aut naturali vinculo, vel alia iurata confœderatione fieri poſsit. Aſſerit nanque primo Libro, Lotherum Regem illuſtriſsimum quenque vita, aut opibus ſpoliare, patriamq; bonis ciuibus vacuefacere, probitatis loco duxiſſe. In 2. Lib. quòd Helgo Rex adeo proiectus in Venerem extitit, vt ambiguæ exiſtimationis eſſet, tyrannide magis, an libidine arſerit: vnde & Thoram virginem ſtuprum *Saxo Da. Hiſtor. Loth. Rex Da. tyran. Helgo Rex libidinoſus.*

prum pati coëgit, quę poſtea tam deteſtabile nefas excogitauit, vt contra eam mirè exclamet Saxo. Tertio lib. Fengonem teſtatur inſidiis poſitis fratrem trucidaſſe, eiuſq́ue vxore abuſum, inceſtuoſam libidinem parricidio adiecisse. Quam atrocitatem quanta beneuolentiæ ſimulatione texerit, parricidiumq́ue pietatis nomine colorarit, ſatis exponit ipſe Saxo. Fœminam enim à ſe oppreſſam, omni manſuetudine plenam, nullum lædentem, & ſine felle fœminam, ad hoc induxit, vt confiteretur ſuum maritum Regi inſidiantem, à ſe interfectum fuiſſe. Nec irrita perſuaſio fuit, dum apud Principes fides mendacio non deeſt, vbi ſcurris interdum gratia redditur, & obtrectatoribus honos. Libro quarto fol. vltimo, Saxo teſtatur, Danos ſuos, mentiri & fallere, inter vitia & ſordes non ducere, quemadmodum mos eſt apud Parthos. Libro 5. fol. 2. quàm fœdi mores ac turpiſsimæ petulantiæ ſimul & violentiæ aulicis ineſſe monſtrantur, ſanè totus orbis, & vniuerſa barbaries horret. Libro 6. in Saxones, poſt eorum pugilis cædem, adeò Danorum inſoleuit imperiū, vt pro cubitalium membrorum quolibet, indicem ſeruitutis ſtipem quotannis pendere cogerentur, donec quidam Suertingus ciuium afflictione motus, ſe & Regem, cō uiuij ſimulatione ſuſceptum, incendio conſumpſit. Libro 7. in principio Frotho proprium fratrem à quodā familiarium, occultè interfici iubet. Et ne ſcelus à conſcio proderetur, eundem inſidiarum miniſtrum tacitè trucidandum curat. Sed à filijs occiſi fratris canum ſpecie nutritis, tandem incendio conſumptus, pœnas parricidij luit.

Fengo inceſtus & parricida. *Suerting.* *Frotho. fatricida.*

De eiſdem cauſis. Cap. 15.

INter alia ſatis diffusè Saxo proſequitur, portentoſam Iarmerici Regis crudelitatem à pueritia vſq; in prouectam ætatem truculenter continuatam: quæ ſicut omnem beluinam rabiem excedit, ita & à quouis ſenſato homine ſine graui horrore legi nequit, vel audiri. Inaudita enim tyrannide exquiſitiſsimis tormentis ſæpe afflictos trucidauit. Regem nanque & Reginā

Saxo hiſt. Iarmericus Dan. Rex horrendæ crudelitatis tyran.

eorum

eorum, à quibus iure belli captus, & ſummæ libertati reſtitutus, atque in numerum amicorum, & primum familiaritatis locum tranſlatus & ſublimatus extitit, admoto furtim incẽdio, per ſummam ingratitudinem occidit: deinde 40. Teutones captos, applicatis totidẽ lupis, laqueo adegit. Nec ſic poterat eius ſanguinaria mens ſatiari. Quippe optimates eorum primò tibias loris traiectos, moxque immanium taurorum vngulis alligatos, moloſſiſq; inceſſentibus raptim in cœnum, voragineſque pertractos, lachrymabili ſpectaculo conſumpſit. Demum Comites, duces, Principes Teutonicæ gentis captos, traiectis fune tibiis, equis in diuerſa raptantibus præbuit lacerandos. Sed nec in ea ſumma feritate ſibi reſiſtendum putauit. Nam propriã Reginã Hunnorum Regis filiam, quanuis innocentiſsimam, & pudiciſsimam, humo alligatam, equinis obterẽdam calcibus præbuit: cuius corpus adactus iumentorum grex crebris veſtigiis confodit, & lacerauit. Imò etiam ſuis ex ſorore nepotibus inſidioſè comprehẽſis, laqueo ſpiritum eripuit. Optimates quoque, qui eorum tutores erant conuiuij ſimulatione contractos, eodem exemplo conſumẽdos curauit. Deinde eodẽ lib. Haquonis cuiuſdam Dani crudelitas adeò infanda conſpicitur, vt meritò cunctos mortales terreat, ne pactis aut victoriis eius gentis ſe tutos agnoſcant. 9. Lib. in princ. idem autor notat publicam pietatẽ priuato furore Regis fuiſſe laceratam, & poſt multa, Regem Haraldum ex ſplendido ſanctitatis autore, infamem factum apoſtatam, & deſertorẽ. Lib. 10. quòd Dani Sembia potiti, necatis maribus, fœminas ſibi nubere coëgerunt, reſciſſaque domeſticorum matrimoniorum fide, externis auidius inhærentes, ſuam cum hoſte fortunã, communi nuptiarum vinculo partiti ſunt. Demũ quòd Rex Haraldus pecudalibus iugis humanas alligaſſet ceruices. Deinde quòd D. Olaum Noruegiæ Regem ſicariis pecunia corruptis, & poſtremò Blacchonis proditoris opera S. Canutum occidiſſent. 11. quòd Sueno Rex potius ſacræ religionis, quam inceſtæ nuptæ deſertor ſit inuentus. 12. quòd violentiore morte captiuos Teutones Dani conſumerent: reuinctis poſt terga manibus, palis

Haquo & Haraldus Dan. Reges & tyranni.

S. Canut. & Olaus occiduntur.

Inaudita crudelitas.

palis affigendos curabant, deinde vētrium caua cultro rimati, nudatis extis, primaq́; viſcerũ parte protracta, cætera ſtipitibus explicabant: nec ante ſuppliciũ remi ſerunt, quàm tortos, extis funditus aluo egeſtis, horri dæ rapacitatis ſpiritum profundere coëgiſſent: quod ſpectaculũ vt ſpecie triſte, ita re noſtris perquàm vtile extitit: non ſolùm enim reis pœnam inflixit, ſed etiam cæteros conſimilem cruciatus cauſam vitare præmonuit. Itaque non minori viſentibus documento, quàm afflictis ſupplicio fuit. In reliquis verò libris, quia ſatis multa & horrenda, inter pauca bona commemorãtur, potius iuſto Lectoris arbitrio, quã huic onetoſæ oſten ſioni meæ, quatenus opus fuerit, perſcrutanda relinquo, ſatis legitimam exiſtimans cauſam, cur Sueonum ac Gothorum, imò aliarum nationum inſecura ſocietas ſit cum illo populo, cui ob præmiſſas cauſas (vt ver bis Saxonis Lib. 10. vtar) quiſquis humanitatem, atque obſequium erogat, ingratis beneficium præſtat.

De ſeueritate Regis Chriſtierni ſecundi. *Cap.* 16.

REX Daniæ Chriſtiernus, eius nominis ſecundus, qui diuerſis tẽporibus & ingeniis, procurato, per quoſdam Danicæ factionis, in regnis Suetiæ & Gothię proceres, Danorũ cõſanguineos, & affines (inter quos erat infelicisſimus Goſtauus Trolle Archiepiſcopus Vpſalenſis) primo aditu in regna prædicta, adeò ferox & ſeuerus euaſit, vt nullo preſtiti iuramẽti, aut ſigillarũ literarũ, aut acceptionis tremendi Dominici corporis habito reſpectu, aut cuiuſuis commiſerandæ rationis cõpaſsione, vna die, ſcilicet 8. Nouẽb. 1520. diuer ſorum ordinum principes, magnates, conſules, ac ciues numero 94. me vidente ac trepidante, impio ferro impiiſsimo malignorum conſilio ſtimulatus, detruncari iuberet, atque triduo ante prætorium vrbis Holmẽſis, inhumata eorum corpora, donec extra ciuitatẽ combu renda deportarentur, remanere. Profecto horrendũ ſpe ctaculũ, quod ipſi Chriſtierno procul dubio mille miſeriis poſtmodũ vexato occurreret, vt inſtigãte crudeli

Goſtauus Trolle. Proceres 94. à Chriſtier. Dan. rege interfecti ſunt. Autor teſtis oculatus.

conſilio,

conſilio, quos in gratiam receptos & perendie amicabiliter inuitatos hoſpites ad Regale conuiuium habuiſſet, atrociſsimè ſic puniuit, idq́; non vſitato ſæuiendi modo: nam cruci affixit quendam Magnum Ioãnis præfectum, patriæ ſuæ validiſsimum defenſorem, humi in terra tabulaq́; ligatum: vt primùm pudendis, demum corde exciſis, & in vultum patientis contumelioſorum verborum inſultu proiectis, ad maiorem rabiẽ, & perpetuum horrorem actum fuiſſe oſtẽderetur. Poſteà eiuſdem diei inſequẽti nocte, infeliciſsimæ viduæ, quarum mariti ferro conſumpti ante ora beſtiarum in publico foro iacebant, pecunia & omni ſuppellectili, per inſatiabiles Daniæ præfectos ſpoliatæ, inconſolabiliter ingemiſcebant. Certè turpiſsimi, & immaniſsimi erant officiales illi, ſolo terrore Regij nominis, vel pendentis crudelitatis, cunctos maximè innoxios, pudicitiæ & omnis verecundiæ honeſtate profligata deprædantes. Nec melior erat pupillorum & orphanorũ conditio, qui in parentibus torquebantur, & omnibus fortunæ bonis ſpoliabantur. Lõga & terribilis per me, tanquam ſingula lachrymosè videntem, texenda foret hiſtoria, ſi ſingulas huius calamitatis partes enarrare vellem, quomodo videlicet diuina & humana confundebantur: nulla promiſſæ fidei ratio, nullus religioni reſpectus, omnia temeritate ſacrilega agitabantur, vbique gemitus, vbique cædes, vbique mors, nullibi conceſſum effugere, atque viuere inter diſtrictos gladios & efferos homines, impoſsibile. Seruabatur vigilantiſsimo cuſtode ciuitas, ne quis ex eo communi omnium ciuium carcere erumperet, vt regni incolis patratæ crudelitatis ſeriem denunciet: quam ſi libera populi multitudo ſubitò perſenſiſſet, nihil commiſsi facinoris inultum remanſiſſet.

Magnus Ioannis præfectus.

Adhuc de ſeueritate eiuſdem Regis. Cap. 17.

QVod cùm Rex aduerteret, in ſola fuga ſalutẽ ſuã reponens, paucis poſtmodum diebus, inde, verſus ſuam Daniam ſe recipere eſt coactus: in quo itinere plures rotis, furcis, alioque horrendæ mortis genere,

Vaſtenum S. Birgittæ vrbs, & monaſter.
Ex noua valle monaſt. monachi vij. cũ Abbate ſubmergũtur.

quartando mortificari iuſsit, preſertim apud Oſtrogothos in Vaſteno, terra ſanctæ Birgittæ: demum in Nydalenſi monaſterio, Nouæuallis dicto: vbi licet humaniſsimo hoſpitio ſuſceptus eſſet, tamen die Purificationis diuæ Virgini dedicato, Abbatem cum ſeptem monachis peracto altaris ſacrificio, manibus à tergo ligatis in rapidum flumen ſubmergi iuſsit: vnde cùm Abbas naturali fortitudine funibus ruptis ad littus enataret, à Regijs ſatellitibus ferro excerebratus interijt. Ita & paruuli illuſtris familiæ Ribbingorum Veſtrogothiæ, quibus hoſtilis barbaries ignoſcere ſolet, ante eius cōſpectum gladio ſublati ſunt. Quo factum eſt, vt ſub eo congregatis triginta millibus incolarum armatorum, ipſe ſibi cōſcius, per deuia ac inuia, potiùs nocturno quàm diurno tempore, præcipiti curſu ſe reciperet intra limites ſuæ Danicæ ditionis: vbi neque diu ſine ſimili formidine ſecurior eſt relictus. Adeò velox fama factum eius ante aduentum vbiq; monſtrauit, maximè apud ſubditos Cæſareæ Maieſtatis in terra Batauorum, Brabantorum, ac aliarum nationum: vbi dudum cùm in honore eſſet & ſublimi gloria, ante tam immanem ſtragem in pleroſque innocentes commiſſam, habitus erat glorioſus. Dicat hîc Saxo Danorum hiſtoricus libro duodecimo, in omni circūſpectione ſua, vti ſuperiùs capite trigeſimo ſeptimo allegatum eſt, an hoc ſpectaculum vt ſpecie triſte, ita re ipſa Danis vtile extitit, an crudelium pœnarum, ac torturarū inflictione, an clementia, modeſtia, æquitate, & reliquis virtutibus Regijs quærantur regna, & maneant parta: certè per experientiam agnoſcet, Danicam ſeueritatem ſuperioribus libris, & hoc Chriſtierniano facto ad memoriam reuocatam, plus infamiæ, horroris, crudelitatis, & deſpectionis regno, & Regibus eius parere, quàm ſi humani, & iuſti eſſent: niſi forſan gloriari velint in malitia, quando adhibitis fraudibus potentes ſe putent in iniquitate, vt nouacularum more faciant dolum, quod abſit. Quis etenim ſecurè commercium cum his intentare, & firmum manere cogitat? qui (vt Saxo vltimo capite, libro quarto aſſerit) mentiri & fallere, inter ſordes & vitia non ducunt.

Regũ prudẽtia et clemẽtia ſeruantur regna quæ cō tra, tyrãnide diſpereunt.

cunt. Sit ergo ſermo eorum, Eſt eſt, Non non, & omnes credent eis. Nec credant me boni homines hæc ſupradicta propter odium, aut ſimultatem in Danicam nationem illam, & vetuſta eius geſta, aut Regis Chriſtierni ſeueritatem, in omnibus oſtendiſſe, ſed longè terribiliora ex induſtria, quæ ſine ſuſpirijs & horrore legi nequeunt, & multò minus in libros referri, reliquiſſe. Danica tamen nobilitas poſt exactum Regem Chriſtiernum antedictum, quadraginta quatuor articulos in Vrbem, & totum orbem pro ſua excuſatione, cur ab eodem Rege defecerat, publicè legendos emiſit. Ita & Senatores regnorum Suetiæ & Gothiæ, ac Noruegiæ, tam anteà quàm poſteà repetitis vicibus, libris & literis ſeſe excuſarunt. Quòd autem ego amarius cæteris, verius tamen & partius ſcribo, audax teſtimonium facit, quia cum graui meo periculo, & mœrore omnibus ijs tragœdijs inſpiciendis interfui, vt dolenter viderem mala gentis meæ, quæ nunc millies aucta videntur, & inſuperabiliter, ob impias legum conſtitutiones, & ſubditorum oppreſsiones, deteriora.

Authoris purgatio.

Articuli ſunt. 44. quos Danica nobilitas euulgauit contra Chriſtiernū R. ne iniuria videatur regno exactus.

LIBRI OCTAVI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS *De Bellis Campeſtribus.*

EPITOME LIBRI NONI.

De gladijs verſatilibus in rotis. Cap. 1.

ANtiqui Gothi, ſimiles rotarum machinas & gladios verſatiles, aciebus equeſtrium & pedeſtriũ ſępius infringendis, præcipitẽ ſtructuri acceſſum vel receſſum obiecíſſe reperiuntur, modernoq; tempore licet rarius ſolito, vbi locus expoſtulat, diligẽter opponunt: cuius tamẽ machinæ ratio ſic capiatur. Videntur in primis tres rotæ, duę altiores in axe volubiles, & tertia inter has media, quæ vni earum mutuis coniuncta dentibus, motum neceſſarium ſua agilitate in bicipiti gladio anteriori ſtipiti affixo cauſat: quo quidem gladio ſic verſatili lateraliter à peritis motoribus eleuato, & admoto, non parum obiectæ acies lacerantur ac infringuntur. Attamen id caueri ſolet, vt rotarũ radij ſint aſſerculis, ſeu planis tabulis in latum cooperti, ne haſtis inter eos inimicorum induſtria proiectis, rotę deſtituãtur à curſu. Quantò etiam rotæ ſunt altiores, ac agiliores, tantò extenſior ipſius gladij ampliatur ſciſſura. Suntq; ſtipites, ſeu ligna, quibus dirigitur enſis, trium,

ſis, trium, aut quatuor pedum longiora, quàm quæuis lancea militaris, vt ab inſultu equeſtrium tutiores eius ſint directores, qui à tergo balliſtarijs, ſeu bombardarijs turmatim muniuntur. Axes verò rotarum pro faciliori curſu citando, inungi ſolent pinguedine phocarum, ſeu vitulorum marinorum, igne purgata, ac bene defæcata, qualis ſuperabundat apud mercatores Septẽtrionales: vnde diligentia negotiatorum comparata, per vaſtum mare in vaſis magnis incomparabili quantitate tam ad inferiores, quàm ſuperiores Germanos, quæſtus & lucri cauſa deportatur. Hac igitur machina hoſtile robur plerunq; veluti vaſtiſsimum lignum acuto & robuſto cuneo vel infringi ſolet, vel in ipſa ſtatione turbari.

Axũgiæ phocarum apud Gothos magna mercatio.

De curribus falcatis. *Cap. 2.*

HAc ſimilitudine, curribus falcatis & hamatis, inter præcipuos bellorũ apparatus olim vſi ſunt Sueonum & Gothorũ pugnatores, pręſertim in acrioribus pręlijs cõtra validiſsimos exercitus Teutonũ, Danorum, & Ruthenorũ, eo videlicet modo, vt exploratis hoſtium acceſsibus, quibus videbantur venturi, vacuos currus axibus bene vnctis, in decliuibus mõtium lateribus, firmis trabibus alligarent, ſaxisq́; repletos velut pendulos põtes in funibus ſtatuerent, folijs virẽtibus, aut ramis vndiq; cooperientes, donec hoſtes præcipiti acceſſu, trepida ſimulata fuga, ad obducta diſcrimina

incitarent, atq; curruum diſſolutorum celeri curſui, vel lacerandos ſubijcerent, aut aciales cuneos infringerent diſpergendos. Quo facto & qui prius viſi ſunt fugere, & aliæ ſociales turmę, ſiue equeſtres, ſiue pedeſtres, agminatim irruere ſolebant in diſperſos, aut reſiſtentes. Curribus demum eiſdem veluti propugnaculis mobilibus, vbi opus fuerat, in reliquis certaminibus ſemper vtẽtes, eo moderamine inuiolabiliter obſeruato, quòd curruum directoribus, ſeu aurigis duplo magis quàm equitibus ſtipendium, & ſpolium redderetur. Itidẽ & his, qui bigas, ſiue curricula ſtipitibus lateraliter antrorſum ferratis cuſpidibus, hisque mucronatis inter hoſtes diſcurrendo in inuia, ac præcipitia coarctabant.

De æreis equis igniuomis. *Cap.* 3.

NEque hoc loco omittẽdum eſt, quod Saxo de Regis Regneri aſtutia, & ſtratagematibus eius lib. 9. meminit. Inquit enim, Helleſponti Rege Dian poſt varia bellorum diſcrimina occiſo, Regnerum à duobus filijs interemptum, Dian videlicet & Daxon, ſeuera certamina ſuſtinuiſſe. Ii etenim filij olim Rutheni Regis filias maritali ſorte complexi, impetratis à ſocero copijs, ardentiſsimo ſpiritu paternæ vindictæ negotium rapuerunt. Quorum Regnerus immenſum animaduertens exercitũ, diffidẽtia copiarũ habita, equos æneos igniuomos ductilibus rotulis ſuperpoſitos, ac verſatilibus curriculis circunductos, in confertiſsimos hoſtes

Dian Rex Helleſpon.

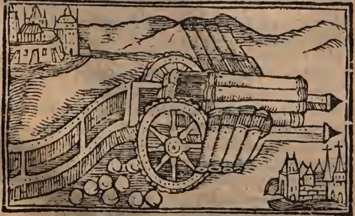
Dian & Daxon Regnerum patrem Regẽ interfecerunt.

hoſtes maxima vi exagitari præcepit: quæ res tantum ad relaxandam aduerſariorum aciem valuit, vt vincendi ſpes magis in machinamento, quàm milite repoſita videretur: cuius intolerabilis moles, quicquid impulit, obruit.

De Septentrionalium bombardis. *Cap.* 4.

SVnt bombardæ in pleriſque ciuitatibus, ac arcibus Suetię & Gothię, tãtæ magnitudinis, vt vas ligneũ barile Romanũ, latitudine ac lõgitudine ſuperans, ferreo globo, ac ferreis cruſtis inſtar pugilli manus, librarum DC. & amplius repletũ puluere, & igne excitatum, vehementiſsimo impetu, veluti tẽpeſtuoſus turbo vel imber emittitur, vt quodcunq; obſtaculum vim eius ſufferre non poſsit: idq; nedum in terreſtri, ſed nauali, ac glaciali (prout infrà dicetur) certamine, quoties opus fuerit, intentatur. Sunt & mediocres, ac lõgiſsimæ bombardæ, ferreos globos euomẽtes. Præterea petrariæ, quæ lapides ſublimiori ictu caſuros emittunt: eoq; formidabilius fit certamen, quo talibus bombardis (quę vaſtitate & violentia ceteras præcellunt) non vno impetu, atque horribiliori crepitu, ſed ſucceſsiuis ictibus in loca quaſſanda ſoluuntur: atq; ad earum impulſum pulueres ex diſiectis parietibus, vel alijs obſtaculis, turbineos videntur excitare fumos.

Vaſa ferrea. 600. librarum plena bombardarũ vi eijciuntur.

De bombardis triangularibus. *Cap.* 5.

BOmbardarum triangulariũ apud Sueones, & Gothos, maior aliàs in earum inuentione vſus erat,

quàm modo reperitur. Poterat enim hac tripartita machina, immanis hoſtilitas, acie reparata, ſepiusq; admota diſpergi, vbi rotarum obiecta volubilitate, quiuis equeſtrium impetus condenſato agmine accelerãs, exigua manu impediretur. Sed fraude doloq; bombardalium magiſtrorum quandoq; euenit, vt pro ferreis globis ſtupam vel chartam bombardis imponant, vel hoſtes audaci aggreſſu, radios rotarum ſolius haſtæ immiſsione impediant, ne è loco moueantur.

De organicis bombardis. Cap. 6.

HAbebant etiam inter alias bellorũ machinas populi Septentrionales, hoſtibus præcipuè equeſtribus congreſſuri, bombardas, collaterales, more organorum, aut coniunctarum fiſtularum colligatas, vt eas vel pariter vel ſucceſsiuè excitato igne in inimicos relaxatas, citius iterum pulueribus globisq; immiſsis, opponerent ad omnem motum eiſdem inimicis: quibus etſi viſi ſunt, ſereno præſertim tempore, grauia intuliſſe bella, propriaque perſtrenuè defendiſſe caſtra: tamen quia frequentiora acerbioraq; prælia (prout infrà dicetur) euenire ſoleant in Aquilonaribus regnis tempore horribilis brumæ, dum niues excidunt denſiores, quibus bombardarum vſus in excitando igne prohibetur: idcirco rarior factus eſt earum vſus in campis, & nihilominus frequentior in caſtellis, ad arcendos obſidentes.

De currilibus bombardis. Cap. 7.

IN planis ac campeſtribus locis, vbi vel ex condicto, vel electione hoſtium, vel euentu temporum, ac occaſionum exoritur præliandi facultas, incolæ terrarum vt fortius inimicum aggrediantur, vel cautius ad tempus declinent, currilibus vtuntur bombardis, quæ & currilia caſtra vocantur: quorum aurigæ, non minus quàm vexilliferi, vel alij exercitus ductores, ſunt armati, imò & ipſi equi indurato boum corio in collo & tergore. Quatuor itaque hac arte periti bellatores, vel plures, exonerandis ex vtroque latere bombardis deputa-

Phaleræ bubulæ.

deputati, impetum, quem ſors dederit, aurigæ concurrente ingenio & audacia, exercent in hoſtem, vt à fronte vel latere diſciſſus, equeſtribus armatis perfacile non reſiſtat.

De fundamentis arcium comburendis. *Cap.8.*

VEteris ruinæ veſtigia in Aquilonaribus regnis ſatis clarè demonſtrant, quomodo quàm plurima fortiſsima loca rupibus ac inuijs acceſsibus impoſita, artificialibus flammis è ſubterraneis ſpecubus excitatis, velut tonitruis concuſſa diſſolutáq; reperiuntur. Cùm enim fortalitia huiuſmodi ob continua latrocinia, ex his limitaneis præcipuè, prouinciarũ locis ſuſcitata deprehenderentur, cõmunibus armis, vnanimi gentis conſenſu, iudicisq́; decreto incolæ conuocati, ea adorti miris ingenijs demoliebantur, eo ſcilicet modo, vt loca montium magis ruinoſa introeũtes, eadem malleis, dolabris, cuneis, cæterisq́; inſtrumẽtis, ad lapides excidendos, murosq́; demoliendos accommodis, validiſsima manu perfregerint, aut ſi ſpelunca fuit naturalem habens concauitatem, vſu ſimilium inſtrumentorum ſenſim eius faſtigia ex parte præciderint, qua præſidiorum fundamenta denudarentur, erectas trabes ex ordine ſubijcientes, quibus murorum innixa moles ſuſtineretur, ne ſtatim compages ipſa corrueret, aut diſſolueretur. Vt tamen deciſorum atque cadentium lapidum fragor haud exaudiretur, ex altera arcium parte armatis turmis, cum clamore & ſtrepitu horridiorem, vel ſimulatione, vel ſeriò inferebant inſultum. Verùm vbi iam murus eo ſpatio, quo ſupra ſpecum porrigebatur, pendulus totus eſt factus, ita vt lignis duntaxat incumberet, aridiore vndequaq; collecta materia, igneq́; iniecto, confeſtim ipſa ſuſtentacula correpta perfringebantur, & impoſito ponderi conceſſere. Præſidij autem pars omnis, quæ tignis ſubleuata detinebatur, in vacuum collabendo ſubſedit, turresq́ue ea è regione, & propugnacula celerrimè à cætera compagine diuulſa, in decliue deferebantur, foribus atque portis arctiſsimè cohærentibus, ſimili ruina concuſsis.

De crudelitate adulatorum, proditorum, & aduenarum, ſæpius in regia ciuitate Stocholmenſi ſæuiſsimè perpretata. Cap. 9.

Stocholmia. *Sueticæ emporium.* STocholmia celeberrimũ emporiũ totius regni Sueтiæ, imò ſeptentrionis eſt: in quod ex omni gẽte & natione, maximè autẽ ex Germania inferiore, ciues cõſcribi conſueuerunt: & inter eos non rarò miſcẽtur illi, qui vel ob æs alienũ, vel turpe aliquod facinus in ſua patria nequeant commorari: hi creſcẽtibus diuitijs ſolent ſæpè naturã quàm paupertas occulerat, aperire, & patriæ, à qua benigna hoſpitalitate excepti fuerãt, extremam moliri perniciẽ, maximè quando Principẽ talẽ aſſequuntur, ſub quo omne libitũ, licitũ eſſe putauerint. Tales igitur Teutones in ciuitate Stocholmenſi tẽpore Regis Alberti clxx. inuenti fuerunt: qui occulta conſpiratione colligati, ſe Cucullatos fratres appellabant: creuitq; poſteà eorũ numerus vltra mille quingentos. *Fratres cucullati 1500.* Horũ ſtudiũ precipuũ erat, cõiectis in Sueones & indigenas cõuitijs, ad rixas & lites prouocare, vt demum apud Regẽ delatos, vita, aut fortunis, vel pariter vtriſq; ſpoliarent, prout poſteà actũ eſt. Nã vt eos exquiſitis tormentorũ generibus crudeliſsimè dilaniarẽt, aptabant, ex ligno ſerras, quibus eorũ præſtãtiores ita ad mortẽ vſq; tormentabant, vt magis ad horrorẽ tam crudelis facti ingemiſcere, quã ſcribere oporteret. Tandem reliqui ciues Sueci ſub mediæ noctis ſilẽtio ex arce Regia, vbi captiui detinebantur, per naues ad proximã inſulam iactu balliſtæ diſtantẽ, Keplinge dictã, exportati viui, in domo quadam incluſi, digitis in perforato pariete cuneorum impreſsione affixis, ſuperiecto igne cõbuſti fuerunt, maiore quidẽ numero, quàm affirmari poſsit: nam vt oues colligati, plures intrudebantur cõburendi. *Keplingen.* De hac vrbe Albertus Crantzius in hunc modum meminit: Stocholm inſigne Suetiæ emporiũ, inſigni clade afficiebatur, nam de cœlo fulmine tactũ, penè totũ conflagrauit. *Stocholm.* Perierunt mille ſexcẽti homines, Sed miſerabilius, quod ſequitur: Fœminæ proles, & ſine numero puellæ nauibus res ſuas inuexere cũ paruulis, at ob nimiam confluentiũ preſſuram incendium fugientium, in ictu oculi pariter ſuffocati periere.

De

De origine & ſitu huius regiæ. Cap. 10.

PRæcipuam hanc Sueonū ciuitatē, Regiam Stocholmiam, à fundamento illuſtris, & fortiſsimus vir Regius tutor Birgerus Ierl à fundamentis erexit, murisq́;, & mœnibus fortiſsimis communiuit, in loco adeò opportuno, & neceſſario, atque inuincibili, vt nihil vnquam commodius per eum excogitari potuiſſe credatur. Eſt enim locus torrentibus vndiq́; munitus (quondam ſolis piſcatorum vſibus vſurpatus) atq; inter aquam ſalſam & dulcem ita poſitus, vt porta totius Suetiæ appellari poſsit. Prius enim Eſtones, Moſchouitæ, Ruſsi, Taueſthi, per eas fauces continuè ingrediebantur, & clandeſtinis incurſionibus Sueones, nullam hoſtilitatem ſuſpicantes adorti prædabantur: factaq́; ingenti hominum ſtrage, liberè & impunè, atq; maximis ſpolijs onuſti, in ſuas terras euaſerunt: quo incurſu Ioannem ſecundum Archiepiſcopum Vpſalēſem in ſua propria manſione Almerſteck occiderunt, & nonnullos alios clariſsimæ ſtirpis & memoriæ proceres. Sed hac Stocholmià extructa, omnes & ſinguli diuturnam pacem aſſecuti fuerunt, hoſtes verò ſempiternam formidinē: qui viſo tam inſuperabili præſidio cōtra quoſlibet inimicos in reliquū tempus erecto à diripiēda Suetia abſtinuerūt. Quam tamē Holmiā ſi quis obſidione cingere, viribusq́ue ſuperare præſumpſerit, nunquam proficiet, etiā ſi pertinax perſeuerare poſſet in omnimoda eius obſidione. Sita enim eſt in profundiſsimis aquis, & rapidiſsimis fluminibus, duas ſolùm portas longis interpoſitis pōtibus ex Auſtro, & Aquilone tenens: quæ portæ pontesq́; plus Regibus Daniæ conſtāt in fruſtrata impugnatione, quàm decem maiores ſui regni ciuitates. Nec obſideri poterit, niſi tribus fortiſsimis exercitibus in inſulis ſolida terra, & aqua diſtinctis: qui tamen exercitus nullo tēpore à ſagittarijs terrarum ſubitò congregandis ſecuri videbuntur. Probet qui velit, & inueniet terribiliora.

Birg. Ierl Holmenſis Regiæ fundator.

Ioan. Archiep. Vpſalenſis occiditur.

Holmiæ deſcriptio.

De ſitu montis Bruncaberg extra Regiam Holmenſem, & prælijs in eo factis. Cap. 11.

EXtra hanc Regiam vrbē verſus Aquilonarem plagam, mōs eſt ſeu collis eminēs, & arenoſus: ſuper cuius

Bruncab.

cuius verticem & obliqua latera, multorum principũ, nobilium, ciuium, & plebeiorum acerrima certamina tam vetuſtis, quàm recentioribus ſeculis, tamque per internos, quàm externos hoſtes ſunt commiſſa. De quibus quia chariſsimus frater meus D. Ioannes Archiepiſcop. Vpſalenſis complura veriſsimè nominatimque in Sueticis ac Gothicis tangit Hiſtorijs, non eſt quod ijs repetendis faſtidio afficiam Lectorem: vno tamen ſaluo, quòd Chriſtiernus Rex Daniæ eius nominis primus, fugiendo ex hoc monte, vrgentibus Dalacarlis in acerrimo prælio, ad præſidia ſuæ bellicæ claſsis, quatuor ſupremos dentes ictu manualis bombardæ amiſerit, prout inde progrediens ætas in cantionibus, & compotationibus meminiſſe gloriatur. Prætereà Chriſtiernus II. fame & morbo laborantem exercitum ſuum, ægerrimè ex hoc monte transferre potuit per aquas, ad claſſem retro montes ante hanc Holmiam Meridionali ſitu conſeruatam. Sed nec ibi eundem famelicum exercitum reficere potuit, niſi ſubdolis pactis ipſius vrbis, & regni Principi, & incolis ſub fide violanda oblatis, ſumptus & eſcas neceſſarias, à ſtultè credulis ciuibus, pro eodem exercitu, imò ſua regia menſa, liberaliſsima donatione recepiſſet. Quomodo autem honori ſuo Regio, pro æterno æuo conſulens ſatisfecit, dudum ante hanc relationem per alios relinquo pro parte enarratum, quòd ſcilicet rupta fide ſex nobiliores regni obſides ſecum in Daniam pertraxit inuitos. Hic etiam mons à quodam Brunchone regni proditore, & turpi adultero, nomen ab euentu ſortitus eſt. Erat etiam in hoc monte olim ſubterranea ſpecus, vbi aliquo tempore victitabant Heremitæ: qui monita ſalutis præbebant exeuntibus ab ea vrbe, donec ſuperueniente hoſtilitate (qua frequentiſsimè ea ciuitas vexatur) aliorſum emigrarent, & locus ille in ſpeluncam latronum verteretur: quibus iterum purgata, repleta iacet humo, ne cuiquam deſeruiat homicidæ, vel ſcelerata negotia meditanti.

Chriſtier. 1. Rex Daniæ ictu bõbardæ amiſit anteriores. 4. dentes.

Bruncab. mons à quo ſit dictus.

De paſcen-

De paſcendis pecoribus in tectis obſeſſorum. Cap. 12.

ACcidit prætereà vrbes obſeſſas, adeò duris & pertinacibus armis terra marique comprimi, vt nihil ſolatij, aut alimentorum pro reſtauratione obſeſſorum inuehi concedatur, ſed extremo diſcrimine, ac armata potentia ab hoſtibus ipſis violenter eripiuntur, ac exportantur: fitque multoties ea occaſione tam atrox prælium, vt pro raptu aliquot paucorum pecorum, plura millia pereant armatorum: dumq; funeſtius certatur pro beſtijs, campi replẽtur funeribus militum occiſorum. Sed nec eo cruore furoreque reprimuntur obſeſsi. Viribus etenim primis annis, demum (milite ſtragibus continuis diminuto) artibus, dolis, & inſidijs obſidentium ſurripiunt commeatum, præſertim pecudes, quas ſecum abductas, in herboſis domorum tectis paſcendas imponunt. Quòd autem in tectis cõmodè paſcuntur pecora, ritus Gothicarum gentium in primis eſt attendendus. Aedificant enim domus lapideas, ſublimes, ac amplas, ligneaſque: quas tignis abietinis, & corticibus arboris betulæ exquiſita induſtria tegunt, terram herbiferam quadrata figura à campis exciſam ſuperimponentes: quam ſubmiſſo auenæ vel hordei ſemine, firmioribus radicibus nectunt: quo fit, vt tecta huiuſmodi pratorum virentium ſpeciem & virtutem emulentur. Sed ne herbę tectorũ, priuſquàm euellantur, areſcãt, vicißim cũ pluuijs domeſtica diligẽtia aquas aſpergũt. Ita neceſsitas homines fortes inſtruit, vt ſupra

vt ſupra humanas vires obſidentibus reſiſtant, & illudant ac penuriam omni contẽpta aduerſitate ſuperãt.

De aquarum defectu ſubleuando. Cap. 13.

OCcaſione inſuper hic orta ſuper defectu recentiũ carnium, & forſitan grauiore aquarum, hic oſtenditur modus Septentrionalium obſeſſorum, quomodo inter cætera neceſsitatis remedia etiam curam ineant de aquis inueniendis. Euenit nanq; obſeſsis tanto ſcaturientium, aut putealium aquarum (ob hoſtile impedimentum) penuria, vt vel ſe dedere cogantur obſidẽtibus, vel incurabili morbo, vel ineuitabili nece perire. Quocirca prudentes arcium, aut ciuitatum præfecti, velis vel telis, concaua flexura, longaque extenſione, è ſuperioribus tectis ſuſpenſis ac dilatatis, & funibus cuneato ſitu verſus ima depreſsis, deſuper caſuras pluuias, aut rores præſtolari diſponunt. Nec fruſtrà: quia imbres frequenti niuium reſolutione adeò copioſos torrente ſole è montibus deſcendentes excipiunt, vt cunctis tam hominibus, quàm beſtijs ſufficiant ad optatum vſum & neceſsitatẽ. Demum qui venas ſalſi maris, arcium fundamenta, vel fontes intrantes habent, per vaſa arenis plena pluries diſtillando purificant, & inueniunt aquam dulcem, & tractabilem ad omnem vſum, & æquè bonam per hanc ſimplicem artem, prout ante paucos annos quidam patricij Veneti (qui in ſalſis aquis, & alga habitant) talem diſtillandi modum à quodam archimiſta ſunt mercati.

De panum

De panum defectu ſubleuando. Cap. 14.

INgreſſuri Gothi Sueciq́; hoſtiles terras Moſchouitarum ſæpe reperiunt eos ob aduẽtum formidabilis exercitus, nedum ad latebras ſyluarum ac rupiũ repentè fugere, ſed & quæcunq; ad vſum humani victus neceſſaria ſunt, domibus incenſis ſecũ in vaſtã ſolitudinẽ aſportare, nil penitus quod mãdi poterit, vẽturo hoſti relinquentes. Quo caſu prouidi exercitus præſides more veterũ Gothorũ, ne prius fame, quàm ferro numeroſus exercitus corruat, bonã ſiligineę farinæ quãtitatem in ſaxis ad hoc diſpoſitis, retrò ſellas equitũ vnà cum lamina ferrea alligare ſolẽt, cõfeſtimq́; vbi res poſtulat, igne ſtructo, laminę ferreę ſuperpoſitę paſtas imponunt panum tanquã in clibano conficiendorũ: quã nihilominus lamina more clypei (in cuius modũ formata eſt) corpora ſua protegẽtes, geminam ac ſummè neceſſariã militaris induſtriæ opẽ ex vna re prudẽtiſsimè mutuate videntur. Faciunt etiã panes ſubcinericios ex farinæ maſſa ſubtilibus arborum populearũ corticibus, & foliis inuoluta, ignitisq́; cineribus cooperta: qui etſi viles eſſe videntur, primũ tamen voracitatis ardorem eligibilius tollũt, plusq́; durioribus ſtomachis conueniunt, quam quiuis alter primarius vel ſecundarius panis. Eſt prætereà tertius modus facilior ſupradictis, quo in planis montibus, qui ſæpiùs occurrunt, panificia fiunt. Struunt enim copioſum ignem in vna atq; altera, & tertia montis parte (quia vndiq; gratis habent ligna) donec ſufficienter calefacta purgataque eadem parte, paſtã rotunda lataq́; forma ſuperimpoſitam citiùs decoquere poſſunt. Interim tamen, propinquam & continuã montis partẽ eodẽ igne auctis combuſtibilibus ſuccenſam, pro noui panis decoctione diſponunt, eamq́; priori modo purgatã, ſimili vſui cõmodiſsimã reddunt, eoq́; cõpendio plura milia panũ breui cõficiunt: quorũ ſatietate integer exercitus à mortifera fame diebus multis liberatus, terras inimicas ingreditur, & vbilibet eaſdẽ (niſi pactis obuiatũ fuerit) cædibus ac flãmis euertit: tãtisq́; onuſtus rapinis egreditur, vt nulla, vel exigua reputetur perpeſſa calamitas, quam tãtis ſolatijs & diuitijs viderint cõpenſatã.

Moſchouit. fugientes à Gothis proprias ædes cõburunt.

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
De Bellis Nanalibus.

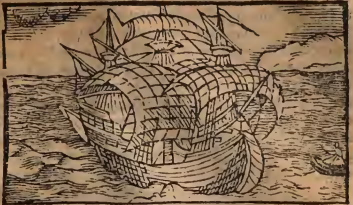
EPITOME LIBRI DECIMI.

De prælijs paluſtribus, & ruptis pontibus. Cap. I.

Rotabro, id eſt, pons ruptus.

TOta Septentrionalis regio ferè montoſa, ac nemoroſa eſt, habetq́ue loca plurima naturaliter tam aquis, quàm rupibus ab hoſtiũ incurſibus premunita, ita vt cõtra equeſtrem, vel pedeſtrem exercitũ paucorũ manu ſecuritatem inueniat ferè vbiq; optatã: imò & plurimè paludes ita inuiæ ac cœnoſæ ſunt, ac profundæ, quòd vix etiam in algidiſsima hyeme congelari videantur, vt peditem ſufferant leuiter gradientem. Talisq́ue inter cæteras, alioquin valde voraginoſas, locus Rotabro, id eſt, Pons ruptus, appellatus, itinere horarum duarum à Regia ciuitate Stocholmenſi prædicta diſtat: de qua ciuitate cùm remotius prædandi cauſa hoſtilis exercitus ab externis inimicis, Germanis vel Dacis aduectus in terras opulentas exire præſumpſerit, ilicò medijs ſyluis incolarum congregatorum munitionibus & ſagittis retruſus, vnde exierat reuertitur, vel viribus auctis incolas ipſos cedere cogit in alium, quem poterunt locum: ſicq́; (quod rarò accidit) ad hunc paluſtrem pontem profugientes, immobiles in quocunque acerrimo certamine perſeuerant. Rupto nanq; longiſsimo ponte ligneo, ac ſtricto vtroq; latere voraginoſo, non eſt quod hoſtis vllã inueniat occaſionem naturæ vim inferendi, fortiſsimis viribus premunitæ. Habita ſunt hoc in loco ſæpiùs atrociſsima bella diuerſorum Principum tempore, prout cantiones patrio rhytmate paſsim vſque in hunc diem conuiuali more exhilaratis vocibus, & iubilo fieri ſolitæ atteſtãtur, videlicet quòd arte, natura, viribus, & experientia veteranorum militum, præfectorumq́; induſtria & fide, parta ſit victoria, & ampliter augmentata.

De forma

De forma & vſu antiquarum nauium Septentrionalium. Cap.2.

PAluſtrium bellorum progreſſus & exitus in Septẽtrionalibus regnis, hanc ſortem & viciſsitudinem circa externum hoſtem retinent, vt rebus infeliciter geſtis, (quemadmodum frequentius ob locorum ignorantiam accidit) per inuia, ac deuia, ſyluarumque compendia ad nauigia certo loco repoſita, refugium habeant duces: dumq; ab initio, quoties vnus alterum, aut pariter ambo alterutrum ſe mutuò, leui forſan ratione, ad prælia prouocabant, continuum iter habuerunt, vtputa propter raptas virgines, aut arripiendas (prout Saxo Danorũ hiſtoricus in Aquilonaribus regnis inter potentiſsimos Principes frequenter meminit, etiã interueniente cruentiſsimo bello, fuiſſe factũ) inglorij, & non ſine clade redierunt. Forma igitur vetuſtarum nauium, iuxta fluctuum breuem vel ſpatioſum curſum, lata vel oblonga fabricatur: veluti in mari Oceano verſus Noruegianos, vbi ſpatioſe, ſicuti Hiſpanici maris, vnde longas lataſq; recipiũt naues: quẽadmodum in mari Gothorum, Sueonumq; littora alluente, breuia, lataque nauigia, oneraria prȩſertim, obſtrictas, ſæpiuſq; reflexas vndas, adeſſe oportebit. Antiquitus vnaquæque prouincia, etiam à mari diſtans, penes littora in aliquo tuto portu, & plerunq; in littore, ſub tecto ſeruabat naues ſuas, & earum ſingula ornamenta: quales in littoribus Noruegiæ, & demũ Suetiæ

vidi. Quæ quidem naues ingruente neceſſitate, ſubito motu ad vſum impoſitis inſtrumentis, commeatu, & hominibus armatis, quantum ea ætas tulit, in aquam & expeditionem in magno vel paruo numero, iuxta Principis edictum emittebātur: quæ tamen ita ſignis, coloribus, & nominibus diſtinctę erant, vt quocunque claſsico ſurgente cum hoſtibus congreſſu, ſemper ſine confuſione nutu ſuorum præfectorum dirigerētur: niſi rapida vertigine vētorum, præſertim Circij, pluſquàm aduerſa claſſe diſgregentur in mari: is enim ventus quaſi exitialis hîc eſt, vt Helleſponticis Subſolanus.

Circius ventus Septen- eſt, quod Helleſponticis Subſolanus.

De alia ſpecie nauium Septentrionalium. Cap. 3.

OMiſsis pluribus nauium generibus, forma quidē cum aliis quarumlibet aquarum nationibus ferè congruentibus, ſed nomine patrio diſcrepantibus, de his ſolis hic mētio fiet, quæ communiori vocabulo generali notitia demonſtrantur, vt ſunt naues actuariæ, onerariæ, lembi, lintres, &c. Hippagogæ, quæ ob multitudinem Equorum ab Aquilone vltra Mare ad Germanos euehendorum, maximæ ac multæ ſunt. Prætereà bellicæ naues, quarum vna Goſtaui Regis Suetiæ tantæ magnitudinis erat, vt mille armatos, naucleroſque trecētos, qui optimi bellatores ſunt, vnà cum aliis ingentiſsimis nauibus claſsico certamini deputatis, emittere poſſet. Prætereà idem Rex primus vſum biremium, triremium, ac quadriremium circa annos Domini 1540. in mari Gothico, ac Suetico, manu artificum Venetorum liberali ſtipendio conductorū, introduxit, maximè vt prędones Moſchorum, ac Eſthonū pluries violatis induciis terras ſuas inuadentiū, celerius corripiat vel captiuet. Iamq; gens ſua Finnonica lignariæ artis peritiſsima, ea compagine & robore, vel forſitan meliore, triremes conficere nouit, vti inſigni induſtria apud Venetos fieri vidi; ſed nō ea celeritate, vt illi qui omnibus neceſſariis ad nauigādum velificandumq;, cum armis & bombardis ac cōmeatu 60, vel amplius, ex rudi ligno, ſpatio vnius menſis vſq; ad bellicum congreſſum educere poſſunt. Habebant præ-

Nauium nomina.

Nauis habens 300. naucleros.

Triremium & quadriremium, quis primus inuentor in Gothia.

prætereà lembos, cymbas, parones, celoces, myoparones, ſcaphas, & ſimiles. Lintres prætereà plurimum in vſu apud Septentrionales ſunt, eò quòd facilè è grandibus lignis abietinis, & quercinis cauãtur, 20. vel 30. hominum capaces: ſed qui minoris quantitatis ſunt, piſcatorio vſui deputantur.

De mutua ſtrage mercatorum pro portubus Iſlandiæ. Cap. 4.

MIſerabile ſpectaculum negotiatorũ mutua ſtrage ſeſe ob quæſtum vſque ad vitæ periculum, & diſcrimen bonorum omnium, etiam vlciſcendæ ſtirpis ſiue domi ſiue foris impetentiũ, vt oculis apertis, & clara luce intueri non valeant, quantis deprædationibus vbique ſint ſubiecti, niſi & ipſi arma acuere ſcirent, & in propriam extendere calamitatem. Inter quos Vandalicarum vrbium Bremenſes, Roſtochienſes, Viſmarienſes, ac Lubecenſes principales exiſtimantur: demũ Anglorum, Scotorumque mercatores, qui de primatu & priuilegio Iſlandenſiũ portuum occupandorũ, adeò pertinaciter inſtar naualium bellorum litigant, & mutua ſtrage ob quæſtum lacerant, vt ſiue is, ſiue alter ſe ſtrenuum victorem exiſtimet, ſemper fiſci ſpeculator aſſiſtit, qui vtranque partem tam ordinaria quàm extraordinaria exactione, tam in ære quàm corpore grauiſsimè corripere nouit.

De punitione rebellium nautarum. Cap. 5.

QVemadmodum in cunctis hominum ſtatibus & generibus, conſtitutæ ſunt leges & regulæ, quibus honeſtius, iuſtius, ac cautius viuatur: ita in nauticis officiis rationabiles vſus & cõſuetudines conditæ, ac rigidè obſeruatæ reperiuntur. De quarum ſpeciebus (licet innumeræ ſint) nonnullas ſaltem generaliores oſtẽdere exiſtimabitur opportunum. Qui igitur ſeditione mota gladio patronum, aut rectorem nauis inuaſerit, aut inuadere preſumpſerit, ſeu malitiosè nauticum gnomonem, aut compaſſum, & præcipuè portionem magnetis, vnde omnium directio dependet, falſauerit, & ſimilia horroris ſcelera in naui com- *Leges nauticæ.*

miſerit, vt in plurimum (ſi vitæ parſum fuerit) gladiolo vel cultello firmatam manum (cuius officio frequentius vtitur) ad malum, ſeu principale lignum nauis, mediam ſcindendo retrahere oportebit. Qui verò tumultuarius, au iniurioſus fuerit, funiculo ligatus vno latere nauigij ſubtus immerſus, ex altero ſub dorſo nauigij retrahitur, atque ſi propter abſorptam in gurgite aquā opus fuerit, ſupinus reponitur, aut pronus, ne intereat ſuffocatus. Quidam verò enormitate ſceleris, aut rebellionis, proditioniſúe, præſertim in bello nauali maniſeſtè notati, totaliter viui mittuntur in mare, ne totam claſſem verſuta machinatione diſperdant. Reliqui pro minutis facinoribus immunitatem in prora celerrimè petita, repoſitam habent, vel antequā eam intrauerint, ſociorum manu apprehenſi, ter natibus ad antennam, vel malum torti, eum impetum ſentiunt, vt quaſi meridie ſuſpiciant ſtellas. Hæ & ſimiles pœnæ, imò grauiores, ex conſtitutionibus vetuſtiſsimæ vrbis Visbyuicenſis in inſula Gotlandiæ, dominio Regis Suetiæ & Gothiæ perpetuo iure ſubiecta, quatenus opus fuerit, extenſiori modo repetentur. Et licet vrbs illa potentiſſima ac opulētiſsima, quondam fuerit, & pro minima occaſione, nempe fractione vnius feneſtralis vitri, vix valoris obularis, humiliata ſit: tamen leges maritimæ, & deciſiones omnium cōtrouerſiarum ſingulariter longe lateq́ue, vſque ad columnas Herculis, & vltimū mare Scythicum, ex ea petuntur, & datæ obſeruantur, vt cuncta ſub debita tranquillitate peragantur, quæ pacificis commerciis valeant, & debeant conuenire.

Nautica leges Viſbycenſium.

De equeſtrium natatione. Cap. 6.

QVamuis non minus infauſtum, quàm temerarium ſit, armatum equitem, vel peditem gurgiti natando ſe committere: attamen quia Gothi omnia tēporum momenta ad excolendam militiam collaturi erant, nullas partes militari exercitio idoneas experiri omiſerunt. Quocirca artem & vſum aquis innatandi, adeò perfectè calluerunt, vt plerunq; armis onuſti, atq; equis inuecti, magna fluminū ſpatia inter hoſtiles exercitus,

citus,ad reſiſtendum vel fugiendum tranatarent. Nec minori equos induſtria,quàm ſeipſos, ad natandi con ſuetudinem inſtruebant,prout Cornelius Tacitus aſſe rit de Germanis:quorum nobiliſsimum inſtitutũ erat, equos ad natandi ſtudium informare,audacterq́ue ſeſe fluminibus cum equis natare peritis,immergere. Nec teſtimonium Saxonis in hoc caſu omittendum eſt. Is enim dicit, Biornonem quendam Noruegianum inſi-gnem pugilem, equum habuiſſe præſtantem corpore, præpetē velocitate,adeò animoſum,vt indefeſſus ob-ſtrepentem vorticem ſuperaret:cuius aquæ lapſus tam cito,ac præcipiti volumine defertur,vt animalia nandi vigore defecta,plerunque peſſundare ſoleat. Eo tamen equo tum Fridleuo pugile fortiſsimo(de quo ſuperius in 5.lib.dictum eſt) vrgente, tum ſcrupeo atque iniquo loco priuatus eſt,& ad vltimum hoſtili ſtratagemate, equi errore captiuatus. Ita nullibi terrarum,ſpecies aut natura videtur deficere equi Seiani. Quòd autem Gothorum equi eiuſmodi natandi artibus perhibētur in-ſtructi,neceſſariam cauſam,magnitudo, latitudoq́; im menſorum fluminum vbilibet adminiſtrat. Vix enim vlla certamina apud Orientales,Occidentaleſq́ue Gothos,aut Finnos,Ruthenos,& Moſchos inſtaurari,vel perfici poſſunt,niſi aquarum vaſtitas, & vorax impetus ſuperetur.

Equi ad natandum inſtructi.

Equus Biornonis pugilis.

De natatione pedeſtrium armatorum,& præſertim pinguium. Cap.7.

Libet hic ex Saxone ſingulare exēplum afferre de quodā Siuardo Noruegiano:qui poſt multa pręclaraq́; facinora in bellis edita, ab hoſtibus interceptus,cùm naui in alto mergendus veheretur, quaſi funus ſuum inferis præceſſurus,empta de induſtria po tione remiges onerauit,quibus exhilaratis, gubernandi poteſtatem ſupremi beneficij loco impetrauit: nautaſq́ue impenſius edere remigium hortatus, cùm vehe mētiſsimum nauigij curſum animaduerteret, proiecto gubernaculo præceps in vndas inſilijt, priuſq́ue littori,quàm concitatæ ratis impetus correxiſſet,reſtitutus,

Siuardus Norueg. natator inſignis.

 Regem

Haraldus Rex occiditur. Regem Haraldum improuidum occidit. Deinde naualí prælio dimicans, incredibili & præſtantiori fortitudine, ſolus aliquandiu conſumptis ſociis, nauigium ab hoſtibus vindicauit: quorum multitudini tandem cedere coactus, ſingulari nandi peritia fretus, quanquam hybernum tẽpus inſtabat, armis militaribus onuſtus, profundo ſe credidit, atque ſub vndis enatans, dubium effecit, maioris audaciæ ſpecimen in puppi præbuerit, an inter vndas agilitatis ediderit. Siquidem loricam, qua corpus munierat, quò liberius enataret, cum reliquis armaturis ſub vndis ſibi detraxit, ac demum cùm capeſſendi ſpiraculi gratia fluctibus emerſiſſet, à quodam familiari ſuo per habitum hoſtibus indicatus, tunicam, qua ſe prodi ſuſpicabatur, rurſum corpus aquis occultando depoſuit. Sed cùm ne ſic quidem proditoris notitiam fefelliſſet, ad extremum ſe veſte nudauit. Nec tamen adhuc indice ludificato, cùm ſolus ex ſociis ſupereſſet, ſeq; hæc omnia, quæ & callidè, & animosè tentauerat, fruſtra expertum animaduerteret, tandem fati ſimulatione profundo diutius immorans, inſidiatoribus, an viueret, dubium reliquit. Ad vltimum cùm humanæ reſpirationis conſuetudine supernè aërem capeſſere debuiſſet, cuiuſdam fortè nauigij gubernaculum pertinaciſsimis brachiorum amplexibus apprehendit, eiq; aliquandiu tacitus inhæſit, donec cuiuſdam curioſius cultum contemplantis indicio deprehenſus intercipitur, & morti adiudicatur.

FINIS LIBRI DECIMI.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS *de bellis glacialibus.*

Epitome Libri vndecimi.

REperiuntur in annalibus Septentrionalium regionum tam vetuſto, quàm recenti tempore, inter Ruthenos, ſeu Ruſſos, aut Moſcouitas, & Suecones, ſiue Finnos, ob diuerſas, ſed arduas cauſas, tam in mari quàm in terra, atque plana glacie, & denſis altiſq; niuibus, ſæpius atrociſsima fuiſſe commiſſa certamina, ſorteq; militari, & fortuna variata, nunc vni, nunc alteri parti (vt fieri ſolet) ſtrenuam victoriam adieciſſe: quæ rurſus deuicta, in horribilem prolapſa ſit calamitatem. Huiuſque diſcriminis cauſa eſt loci, temporiſque, ac gubernatorum circunſtantiæ, quæ in talibus celerrimam accelerant occaſionem. Duæ igitur ſunt fortiſsimæ arces: quarum altera interiecto profundo & verticoſo gurgite, dominio magni Magiſtri Liuoniæ (ſic enim maximæ prouinciæ Princeps appellatur) ſubdita eſt: altera verò magno Principi Moſchouitarum pertinet. Vna tamē Naruen regimini Chriſtianorum Liuoniēſium, & altera ſchiſmaticorum Moſchouitarum ſubiecta eſt: quę arx Moſchouitis ſubiecta, tanto naturæ munimine, ob circū-currentes aquas & armatas vires, ſe tutam perenniter dudum credidit, vt nullius etiam potentiſsimi hoſtis inſultum expaueſcere vellet. Sed hæc inſania vti fallax extitit, ita & repentinam & ineuitabilem experta eſt calamitatem. Nam Suecorum, Gothorumque illuſtriſſimi Principes, Steno, Stur antiquior, & Suanto, multis & grauibus Moſchorū iniuriis, ac perfidiis prouocati, poſt arduiſsima bella, ac damna eorūdem Moſchorum potentibus prouinciis ac populis illata, exercitū quinquaginta millium armatorū, prædictamq; arcem Moſchouitarum aggredientes, ferro, flammaque (ſpeculantibus amicis Liuonienſium caſtris) inſuperabili furore expugnarunt, vt Moſchi cruciabiliter vulnerati, multis

Arx magni Magiſtri Liuoniæ.

Arx magni Principis Moſchouitarum.

Steno, Stur, & Suanto Principes.

tis interemptis,ac combuſtis,vix fuga ſibi peperere ſalutem. Hacq; arce ſuperata, inæſtimabile ſpolium argenti,& pretioſarum pellium zebellinarum Principibus Suecis,& Gothis antedictis,& exercitui eorũ ceſſit in prædã,vt inde perpetuò gloriarẽtur pro grauibus arduorũ præliorũ moleſtiis,tam æſtũ q̃ frigore perpeſſis,maximis ſpoliis onuſtos triũphaſſe. Sed hęc opima ſpolia,vti ſuperatis hoſtibus irrecuperabili damno doloriq; fuerunt:ita & Principibus prædictis,& amicis, ac terris eorũ,ob diſcordiam pretioſiſſimæ prædæ hinc inde vſurpatæ,perniciofum ac inextinguibile odiũ (vnde poſtmodũ regnorũ ruina orta eſt) excitarunt. Hanc itaq; arcem ab hoſtibus militari fortitudine erutam, cùm magnus Magiſter à Suecis victoribus,gratis & dono oblatam,ſuo dominio formidaret adiungere, flam ma impoſita,exportatiſq; ingẽtibus ſpoliis per Finlandiam in Suetiam,& Gothiã, victor exercitus eſt reuerſus. Tanta tamen copia ceræ (quæ Orientalium negotiatorum immenſus quæſtus eſt, & dominorum diues tributum) in eadem arce, ob importabilẽ grauitatem, relicta eſt, vt flammis reſoluta,nauigabile iter per magna locorum ſpatia exundatione ſua reddere poſſet.

Magna ceræ copia incendio colliquata.

De conflictu glaciali. Cap. 2.

NEq; minori bellandi impetu Sueci ac Gothi contra Moſchouitas ſeu Ruthenos, pacta conſtitutæ pacis ob ardorem rapinarũ in finibus Finnonici maris violantes, ſuper aperta glacie,quàm in ipſa ſolidiſsima terra confligunt: imò, vt prius dictũ eſt, vbi antea æſtiuo tempore acerrima commiſſa ſunt bella naualia,eiſdem in locis glacie concreta, aciebus militari modo inſtructis,bombarbiſq; ordinatis,habentur horrendi conflictus. Adeò ſolida glacies eſt in equeſtribus ac pedeſtribus turmis ſufferendis, ampliter vel ſtrictè collocatis. Neq; mirũ,aut incredibile cuipiam,Latiali præſertim homini videatur,quomodo equorũ vngulę in lubrica glacie firmari poterunt,vt nedum impetuoſiſſimè curſitent,ſed & in gyrum verſi, atq; ad curſum agitati,armatum ſuſtineãt pugnatorem. Equi etenim

Glaciei ſoliditas.

adeò

adeò firmati ſunt in pedibus adunco ferro,& clauis acutis, vt nuſquam,quantumcunq; plana ſit glacies, ſeſſori de lapſu ſit formidandũ: imò talibus equorum ferramentis glacialia fruſta impetu fugientis exciſa, in faciem immittuntur inſequentis, vt ilicò moribundus corruat,vel vulnus recipiat,non facilè curandum.

De irruptionibus Moſcouitarum, ſeu Ruthenorum. Cap. 3.

MAgno gentis ſuæ numero non tantum ad præliandum,quantum prædandum,pro maiori parte exiguo,vel nullo ſeruato ordinè militari,ad bella proficiſcũtur Moſchouitæ,præcipuè qui limites regni Suetiæ,ac magni ducatus Finlandiæ præliaturi, aut prædaturi accedunt,prout in annalibus eorundem regnorum,præcipuè circa annos Domini M.CD.XCV.viribus ſexaginta millium hominum factum fuiſſe cõmemoratur. Cauſam motæ irruptionis poſuere trium parochiarum collimitanearum,ſcilicet Egrebpe, Laſche, & Saualax,atque de fluminibus earum repetitionem, quaſi æquius ad eorum pertinerent ditionem, quã regni Suetiæ iuriſdictionẽ.Sed reuera ſtimulatione Ioannis Danorum Regis tanta colluuies eò ingreſſa eſt, vt maxima regni Suetiæ prouincia ſubiugata, partẽ iuri & dominio Moſchorum ſubiiceret, & partem dominio eiuſdem Regis Danorum ſubiugaret: quemadmodum paucis inde euolutis annis,anno M.D.poſteà in Regia ciuitate Holmenſi legati Moſchouitarum eidẽ Regi Ioanni in quadrageſima propoſuerunt, aſſerentes pactum hoc oſculo ſanctæ Crucis inter vtroſque Principes, pro humilianda ac vſurpanda corona Suetiæ,ſolenniter fuiſſe ſtabilitũ.Sed vtraque pars in meditationibus ſuis ſubitò fuit exinanita, vt Rex Ioannes in ſuam Daniam(relicta Regina Chriſtina,de Ducibus Miſniæ, muliere optima) fugere ſit coactus, & ipſa Moſchorum turma hoſtiliter humiliata,atq; more prędonum repulſa ad patrias redire habitationes,ea memoria cladis accepta,vt Danorum perſuaſione nũquam dominia Regis Suetiæ,aliena ſtimulatione, vel proprio auſu præſumpſerit impugnare. Vtcunque ſe-

Ioannes Danorũ Rex.

Chriſtina Regina.

res habet, cùm Daniæ regnum paruulæ telluris anguſtiis (teſte Saxone) clauditur, importunè, & aſtutè prouidere ſolet, vt ampliſsima vicinorum regnorum Suetiæ, Gothiæ, & Finlandiæ dominia multorum Principum confœderationibus & auxiliis vſurpare poſsit, præcipuè Moſchouitarum, ſeu Ruthenorũ ex Oriente, Scotorum & Gallorum ex Occidente, & Germanorũ ex Meridionali plaga: quæ nationes ſimul coniunctæ, in Suetiam ſubiugandam venientes, citius tumulum inueniunt, quàm triumphum.

De ſpecu horriſono, Smellen vulgariter dicto. Cap. 4.

VIſum eſt ſuperiore capite, glaciei tantam ineſſe fortitudinem, vt equeſtres, pedeſtreſque bellatrices turmas facillimè ſufferre poſsit. Iamque intuendum erit, ſpecum ſubterraneam eſſe prope littoralem vrbem, Viburgum appellatam, eiſdem Moſchouiticis terris plurimum vicinam: quæ eius ſecretæ virtutis eſt, vt animali viuo in ipſam proiecto, tá horribilis ſonus excitatur, quòd ſua excellentia aures propè poſitorum ſuffocat, ne audire, aut loqui, vel ſtare poſſint: qua virtute multò plures, quam vehementiſsima bombarda interimit, vel debilitat in momento. Sed neque hoc naturæ opificium videtur eſſe ocioſum. Ingruente enim hoſtilitate præfectus terræ iubet omnium aures concludi cera, cellariiſque, ac antris abſcondi

ſcondi victuros:& demum ſe muniẽs, animal aliquod vel haſta, vel fune præcipitat in os ſpeluncæ: vnde tam horridus excitatur ſonus, vt hoſtes obſidentes in circuitu, quaſi mactanda pecora collabantur, lapſiq́ue (ſi incolis viſum eſt) longo interuallo remaneant ſpoliandi. Sed nulla voluptas vltionis ſumendæ victoribus ineſt, quando naturæ potentia tam fortiter opprimi videntur inimici: qui mox vt ſenſum ceperint, non preliandi, ſed fugiendi tempus aſſumunt, ne ſono iterum excitato, tandẽ moriantur, vel mortifera ægritudine contracta, paululum etiam fugientes ſuperuiuant. Quo caſu euenit, vt qui armis & viribus à bellico furore reprimi non poterunt, ſolo terrore mugientis naturæ tabeſcunt, priſtinum vitæ robur tardè vel nunquam recuperantes.

De eodem. Cap. 5.

MIſerandum & infelix huius calamitatis exemplũ plus cæteris hoſtibus Rutheni ſeu Moſchouitæ multis millibus ſuorũ amiſsis, quãdoq; ad poſteros reliquerunt, ne vicinas gentes, maximè Finnos ſuperba multitudine gratis opprimere pergãt. Hi etenim Finni & mutuis præſidijs, & Gothicis ac Sueticis armis, magicisq́; artibus, & elementorum ſecretis viribus ſeſe, ſuasq́; terras inconcuſſe ſeruare ſolẽt. Huius autem ſpecus ratio vndecunq; conſtat, à prouido ſemper viro dirigi, ac cuſtodiri debet, etiam intra plures, vt hîc cernitur, circũpoſitos muros: quia eius, vt aliarum rerum ſecreta natura in maxima potentia ſita eſt.

De prælijs Finnorum contra Moſcos. Cap. 6.

QVemadmodum ampliſsimus ac potentiſsimus eſt Principatus maximi Ducis Moſcouitarũ, ac Ruthenorũ, ita & titulũ ſuæ ditionis amplificat, & extendit, prout literæ eius nouiſsimè per quendam Demetrium Clementi Septimo trãſmiſſæ, atteſtantur in hunc modum: Magnus Dñs Baſilius Dei gratia Imperator,

rator, ac dominator totius Ruſſiæ, nec non magnus Dux Volodemariæ, Moſchouiæ, Nouogrodiæ, Pleſcouiæ, Smoleniæ, Iſſeriæ, Iugoriæ, Permniæ, Vetchæ, Bolgariæ, &c. dominator & magnus princeps Nouogrodiæ inferioris terræ, Cernigoniæ, Razaniæ, Volotchię, Rozeuiæ, Belchiæ, Roſchouiæ, Iaroſlauiæ, Belozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæq́;, &c. Datum in ciuitate noſtra Moſchouia, anno ab initio mundi milleſimo triceſimo ſeptimo, tertio Aprilis. Verũ hunc titulum tam magnum & amplum, vicinæ nationes plus mirantur, quàm eius vires formidant, maximè Finni, qui ſæpius prouocati, non deſinunt tam potentibus eius titulis & populis inſidiari. Sed non tam frequenter in cãpis (niſi aſperrima hyems fuerit) quam aquis in plurimos amnes lacuſq́; diuiſis: verùm vt plurimùm latrunculi ſunt pro vtraque parte ardore (vt ſupra dictum eſt) rapiẽdi præliantes. Sed neq; ob hanc minutam rationem principes Aquilonis in apertam hoſtilitatem ruunt.

Titulus hic in chartis maiorem locum occupat, quàm extendatur eius dominatus.

De modo latrocinandi Moſchorum. Cap. 7.

RVtheni, ſeu Moſchouitæ, quàm pernicioſam in piratica, ſeu latrocinandi ſtudio peritiam, ac aſtutiam habeant, paululũ ſupraposita figura declarat. Dum enim Carelos, ſiue alias vicinas gentes latronum more inuadere prædiſponunt, ſocietate congregata, atque certis legibus & pactis inſtructa, lembos abietinos lõ

gos

gos ac leues, 20. aut 25. hominum capaces, in ſolitudinibus diligentius aſſeribus planis & ſubtilibus fabricāt, eo videlicet ordinē, vt pars dolabris eos cauet: pars picem in ſubterraneis ſpecubus (ne fumo prodantur) ex pineis ſtipitibus, aut ſcandulis concoquat: pars cuſpides iaculorum, vt indureſcant, adurat: pars arcus & neruos, ſagittaſq; adaptet. Pro omnibus enim ſimilibus inſtrumentis materiam aptiſſimam habent ſolitudines illæ. Quibus videlicet lembis paratis, pariter eos in aquas velut claſſem latrunculi immittunt, & armis inſtaurant. Deinde vicos, villas, caſtella, naueſq; onerarias in albo lacu, vel Venedico ſinu, vel Liuonico mari ſub anchoris ſtātes, ſpolia rapturi aggrediūtur. Nec bona ſpoliaſſe, aut diripuiſſe contenti, ſed etiam innata crudelitate, ſine quocunque diſcrimine & diſcretione, homines talibus ingeniis ſuperatos, in gurgitē mittere ſuffocandos ſatagunt.

De eodem. Cap. 8.

TAliq; proſperitate freti adeò inſolentes euadunt, vt naues maiores marina trāquillitate retardatas, circa tabulas aquis viciniores, obterebraturi, aggredi et moleſtare nō formidāt: ſagittis enim, ne supernè à propriis defendantur, nauigia ſatis acriter auertere contēdunt. Attamen rariſsimā pro tantæ præſumptionis audacia victoriam conſequūtur, quia tormentis, balliſtis, & iactilibus ſaxis frequentius repellūtur. Deinde dum conſyderant ſe non ſatis diu poſt illatam violentiā, & rapinā inter homines afflictos permanere ſecuros, aut vlteriori omnium diſpēdio publicam exercere piraticam, lembos humeris impoſitos, in abdita ſyluarum referunt, quorum ſecretiora loca intimius cognoſcūt: vt rurſus eiſdē pro ſimilibus latrociniis exercendis, opportuniore tempore vti poſsint, interim præſidia in nemoribus firmantes, vt in his tanquā ſecretioribus heremi locis, ſpoliorū abundantia ſe nutriant, ac armis tueantur. Verum vti facinus eorum horridū eſt & pernicioſum, ita promptiſsimos vindices illicò inuenit in ſui vltionem. Venatorum nanq; diligentia & ſagacitate primùm

Lembi portantur humeris.

mùm latronum ſylueſtria pręſidia explorantur: deinde turmatim exeunt populi furuis armis induti, hoſtium vires vſq; ad extremam internecionem deleturi. Neq; tamen id ſine cruenta victoria venit, dum latrones ſceleris conſcij, pro vita tuenda quaſi agonizantes decertant. Ad extremum tamen viribus fracti, partim ad montium antra, partim ad terrarum cauernas, partim ad denſos arborum ramos ſcandendo ſe recipiunt, eò ſecuriores ſe putantes, quo ſecretiora hęc loca anteà ad tantum facinus perpetrandum prælegerant in ea ſolitudine vaſta. Sed Dei vindicta exigente, neque eo modo aut loco vitam aut immunitatem merentur, qui tam diris cruciatibus innocentes opprimere conſueuerunt. Omnes enim ſine vlla clementia lembis & præſidiarijs ædibus impoſiti, comburũtur. In cauernis verò & antris latitantes, grandibus admotis ſaxis & palis, viui prolixiori fame relinquũtur interimendi. Qui denſis arborum frondibus ſe tutos opinantur, latratu canum proditi, niſi de vita redimenda paciſcantur, mox ſagittis opplentur, vt decidãt in terram morituri. Nec alia apud eos efficacior vis eſt inueſtigandi ſylueſtres graſſatores & fures, quàm odoratu & latratu canum venaticorum,

Piratarum pœna.

De modo recipiendorum Oratorum apud Moſchouitas. Cap. 9.

PErhibent nonnullæ Septentrionalium regnorum veteres hiſtoriæ, quoſdam Principes Moſcouitarum miris præſtigijs Regum & Principum legatos excepiſſe, atque adhuc excipere ſolere. Siquidem elegerunt, nuncq́ue pro tempore ex plebeia multitudine quàm plurimos procerioris ſtaturæ viros, inſigni canitie, & prolixioris barbę forma ſpectabiles, elegantiſsimo cultu, veſtitu ſcilicet Principis, eos exornãtes, eligunt, vt in ampliſsimo nobilium cœtu hinc inde cum ſilentio ſedentes, ſui ornatus ſplendore, & multitudine oculos perſtringant ingredientium oratorum: qui tanto apparatu faſcinari, aut territi, nihil auſterum proponant, vel propoſitum communibus eorum ſententijs

Mentita nobilitas.

tentijs annuant concludendum. Sed is apparatus, vti mentitam magnificentiam cōtinet, ita & frequentius in ſuo exitu vileſcere iudicatur. Longè etenim ab ea æſtimatione aberrant, quam ſe putauerant conſecuturos. Nam expeditioribus legatis, qui latius arduis deductis negotijs penetrauerant orbem, totus ille ſplendor præſtigioſuſque cultus, contemptibilis apparet, & pudendus. Prætereà mos eſt apud Tartaros, vt legati, antequam eorum Imperatori commiſſa proponant, inter duos ignes ire cogantur, ea potiſsimum cauſa, vt ſi venenum portauerint pro intoxicando Principe, ardore ignis in portatorum necem prius diſſoluantur. Noluntque aliter eoſdem legatos audire, niſi munera ferant, flexisque genibus commiſſa loquantur, cæteraque cælicolis debita, homini mortali impendant: & hæc facere recuſantes, vix ſine vitæ periculo abſoluuntur. Vt autem hic ritus recipiēdorum legatorum apud Moſcouitas, clarioribus oſtendatur exemplis, inſerendam eſſe volui Sereniſsimi Regis Poloniæ legationē, anno Domini M. D. L I. ad Ducem Moſchorum, ordine quo ſequitur, inſtitutam. Orator Regis Poloniæ Matthæus Barthlomieuicza Kneze Gedroitzki, vir nobilitate inſignis, per milliaria Germanica cc. à Vilna ciuitate celebriori Lithuaniæ, ad Moſquam Moſchouiæ metropolim perueniens, ingreſſurus, conſummato prædicto itinere, aliquot equitibus ad hoc à magno Duce deſtinatis ſuſceptus eſt: ac poſteà paucis diebus elapſis, ad tradendum Regias literas ſolenni pompa (vti Moſcouitis viſum eſt) in arcem per duo atria, quæ homines proceræ ſtaturæ, ac prælongam barbam nutrientes, & plerunque ſeruilis conditionis, in ſubſellijs orbiculatim ſedentes, ſplendidisque ſatis amictos veſtibus, ad magnum ducem pertinentibus, vt poſsit ſolummodo ex longinquis oris venientibus oſtentare ſuæ aulæ magnificentiam, continebant: ad palatium tandem, in quo magnus Dux vnà cum ſuis principibus, etiam eiuſdē formæ indutis veſtimentis, morabatur, introductus eſt. Magnus autē dux in ſella aliqua, ab alijs principibus multum ſeparata, longa talari tunica ex ſerico villoſo, cuius extremæ oræ margaritis vnioni-

Moneat corniculæ riſum.

Legati Tartarorum.

Legatio Regis Polon. 1551. ad Ducem Moſcho:

Moſqua.

vnionibuſq́; prætextæ, indutus ſedebat, ac ſcipionem, ſiue baculum, ſuperiori ex parte inauratũ, inferiori verò, argento inductum, cui innitebatur, manu tenebat: deniq; capiti ſuo mitra (quod illi ſua lingua Kalpack appellant) de pręſtantiſsimis ſubnigris vulpinis pellibus (quæ iſtis in terris maximo in pretio ſunt, longeq́; ſuperant zebellinas pelles, quoad æſtimationem) impoſita erat. Quando autem legatus palatiũ ingreſſus eſt, illicò qui eum adduxerant, ac magno duci præſentabant, in pauimentum coram eo ſe proſternebant, ac capite terram terq́ue quaterq́ue (quemadmodum Moſchouitis moris eſt, hoc modo reuerentiam ſupremam ſuo Domino exhibere) quatiebant. Verùm oratori ad fores diſtantia L. pedum à magno Duce, vnà cũ famulis ſuis, quorum 12. cum illo aduenerant, conſiſtere, per procuratorem ſibi (quem illi Prziſtavv vocant) conſtitutum, iuſſu magni Ducis iniunctum eſt, nec propius ad eum progredi permiſſum: ibique, donec ad magnũ Ducem orationem haberet, ac Regias literas ſecretario ad hoc deſtinato traderet, perſtitit: cuius quidẽ Regis literas, Orator magni Ducis, aliàs dũ in Polonia eſſet, quòd ſuum dominum Czar Ruski (hoc ſonat Cæſarẽ Ruſsiæ) à Metropolitano iſtius terræ ſic creatum, minimè compellarent, atque hanc ob cauſam idem dux proprium oratorem poſtmodum miſiſſet, recipere recuſarat. Poſteà dictus Regis Poloniæ Orator à procuratore iterũ in hoſpitium ſatis magna pompa, oſtentandi gratia deductus eſt. Hæcq́ue de modo recipiẽdi oratores apud Moſchouitas, ſufficiant.

Moſchorum Dux appellari vult Cæſar Ruſsiæ.

De Italico Oratore crudeliter occiſo. *Cap.* 10.

INſuper Albertus Crantzius Hiſtoricus Germanorũ inſignis, in ſua Vandalia aſſerit, Oratorẽ Italum, eò quòd caput ſuũ totaliter coram Principe Moſchouitarum verba facturus nõ nudaret, crudeliter fuiſſe interemptum. Cum enim orator patriæ ſuæ cõſuetudinem (qua nullius dignitas vel maieſtas tecto capite orãtis offendi putaretur) allegaret, efferus Princeps ferreo clauo te-

Scemma crudele.

uo tegumentum cerebro coniungi iuſsit, irriſoriè aſſerens, ſe ritum huiuſmodi tali memoria non violaturũ, ſed confirmaturum.

De ingenio negotiatorum Moſchouiæ.
Cap. 11.

NEgotiatorum Moſchouitarũ mos eſt, nouas ſcilicet diuerſis occurrentibus ſtagnis, & fluminibus fabricare naues, & merces eiſdem immittere comportandas. Iter enim quæſtus cauſa in Septentrionalibus terris inſtitutum, ad ccc. vel cccc. leucas ſe extendit: in cuius ſpatio cùm ſyluæ atq; longi amnes, vel lacus frequenter occurrũt, comportatis rebus, nauibus iam fabricatis aut fabricandis vtuntur. Nec eſt qui de iniuria, aut inciſione ſyluarum, vel piſcatione talium mercatorum querulatur, modò vltra hæc naturæ dona alia non vſurpauerint, patronis ignorantibus aut inuitis, veluti iumentis pro eorum nauibus pertrahendis, aut edendis pecoribus: loco quorum carnibus ferinis inter itinerandum ſagitta quæſitis, abundè vtuntur. Merces autem eorum ſunt pelles pretioſæ, & omnigenæ ſortis apud eos in pretio, videlicet zebellinæ, mardurinæ, & varolinæ, aliàs vulgari Italico Doſsi dicti: de quibus ſuperius ac inferius nonnihil eſt annotatum, & annotandum.

Pelliũ pretioſarum magna mercatura in Moſcho.

De diuerſis modis præliandi Finnorum. Cap. 12.

CVm apud Finnos, ſeu Finlandos populos Septentrionales, ob eorũ nimiã ferociã grauibus pœnis

ſeu cēſura Regia edictum ſit, ne domi in mutuā pernitiem bellicis armis vtantur, videlicet lanceis, telis, iaculis, gladijs, aut pugionibus oblongis: attamen ſecurium, dolabrorumque vſum pro domeſtica neceſsitate leuanda omnimodè permiſſum habent: quibus etiam conficiunt ſtructuras admirandas. Verùm ne defenſoris armis, quibus ſeſe à Moſchouitis latrocinantibus nimium vicinis, opportuno tempore defendant, carere videantur, haſtatis fundis primos inſultus ſufferunt, aut repellunt, Deinde cominus certaturi, iactilibus ſaxis cingulis eorum alligatis ſe tuētur. Fortiſsimi enim ſunt brachiorum, atq; plurimum iaciendo experti, ita vt nullus fruſtra pereat iactus. Habent etiam longiſsimas haſtas abietinas, ſole arefactas: quarum cuſpides clauis, vel ſudibus acuunt. Hique velitum, ſeu leuium equorum impetum primi repellunt. Quidam reſtibus inſtar retium ferinorum ductilibus ſublimi iactatione vtuntur. Vbi enim cum hoſte congreſsi ſunt, inijciunt eos reſtes quaſi laqueos in caput reſiſtentis, vt equum, aut hominem ad ſe trahant. Quidam etiam lapide pugillaris quantitatis funiculo quatuor palmorum longitudinis (quibus ferrei, vel plombei globi, vel catenulæ ferreæ non ſunt) baculo alligato equitum brachia, vel equorum pedes inuoluunt, trahendoque in caſum repentinum retorquent. Nec minus eiſdem Finnis adiutorio ſunt maximi, ac mordaciſsimi canes: quos non minus equi Moſchouitarum horrent, & fugiunt, quàm Perſici equi camelos. Hi etenim canes ſaltu, & morſu (prout diſciplinati ſunt) naribus equorum inſidiātur: quo euenit, vt ea formidine ſubitò ſe in poſteriores pedes erigant, equitem abijcientes, ilicò interimendum vel captiuandum.

Arma bellica domi Finnis interdicta ſunt.

Canes Finnorum in bellis.

Adhuc de eorundem armis, & munimentis. Cap. 13.

Thoraces Finnorum.

VTuntur & ijdem Finni pro corporum munitione, partim thoracibus è corio phocarum calce macerato, partim corio alcium iubato: quod ſuperfuſa aqua (ſi hyeme bellandum ſit) congelari permittūt, nec glacies pilis forinſecus adhærens, ſudoribus portantis

tantis à concepta duritia relaxatur. Galeis quidam eorum inſtar ſquamarum piſcium, ex vngulis alcium ſiue rangiferorum, aut boum ingenioſè connexis vtuntur: quidam verò certarum volucrum exuuijs intrinſecus filis ferreis diligenter contextis: quidam coriarijs galeis ex ſpiſſa, humidaq; cute calce decocta, ſuper ligno ad formam capitis contracta, eaq; aëre ſenſim ſiccata, tutiſsimè muniunt caput. Verùm galeas huiuſmodi, ne capite incaleſcente flacceſcant, ſubtili cortice arboris populeæ intus piſcium viſco (qui liquoribus reſiſtit) confirmant. *Galeæ Finnorum.*

De præfectis Septentrionalibus Regis Suetiæ. Cap. 14.

QVemadmodum ſuperiùs dictum eſt de præfectis Iſlandiæ, id eſt, terræ glacialis, qualiter edicto Regis Noruegiæ iura reddendo, lites pro portubus illius terrę motas auerterent, aut inter mercatores Germaniæ flagrantes, iuſta pœna corriperent eò nauigantes, ne vel ipſi negotiatores legitimo quæſtu, vel ipſi incolæ ſuo commodo, vel ipſe fiſcus debito tributo, & omnes amœna commutationis pacificæ ſocietate priuarentur: Ita & in his Finnonicis terris populoſiſsimis & opulentis, Regis Suetiæ præfecti, viri ſagaces & prudentes, ſtrenui, & mãſueti, vt iurgia tã indigenarũ, quàm alienigenarũ recto iuſtitiæ tramite auferant, & pacem vnicuiq; adiudicent, cõſtituuntur. Quãtò enim ferociores, auſterioresq;, eo ſub climate reperiuntur populi (prout reuerà ſunt) tãtò prudẽtioribus viris opus eſt, qui magis ſuadeant (ſalua iuſtitia) quàm rigidè cogant, ſpolient, vel tormentent: eoque caſu nedum præſcripta tributa alacriter exhibent, ſed ad quænis imperata, etiam ſi periculis mortiferis annexa ſint, vt eis obediant, ſeſe prõptiſsimos reddũt. Talibus præfectis prudentibus, iuſtis & moderatis, ſemper floruerant Aquilonaria regna cũ Regibus & principib9 ſuis, vt ſuauiter recordari congruit antiqui Stenonis Sture, xxiiij. annis duriſsimũ populũ ſpatio bis mille Italicorũ milliarium ſtrenuè & pacificè moderantis, & rurſus Regis Caroli ob auaros, contumelioſos, ac violẽtos omnium ſuarum prouinciarum præfectos, vij. annis exulantis. *Sten. Stu.*

De arcibus violentorum præſidum comburendis. Cap. 15.

RVricolæ ſeu communitates, ſentiẽtes ſe quandoq; inceſſabili violentia ab iniquis præſidibus præter omnem æquitatem vexari, ad amaritudinem prouocati, fortiſsimas artes ampla glacie circũdatas, cohortibus ac turmis, quaſi vir vnus, modo quo ſequitur, aggrediuntur debellandas. Quoties enim in Septentrionalibus regnis intolerabilia vulgi onera (nulla exigente neceſsitate) vel aliæ crudeliſsimæ oppreſsiones inducuntur, toties vi publica armorum grauaminibus tam atrocibus perpetuè in fringendis obuiatur, ita videlicet quòd incolæ, ſeu ruſtici (qui ſemper potentes, & vniti ibidem ſunt) huiuſmodi fortalitia demolituri, condicto tempore plura millia eiuſdem territorij in ſylua, ac glacie arcibus viciniore conueniunt, communi ferocia repentè quid faciendum ſit conſulentes, & concludẽtes. Inter quos viri acrioris ingenij, breui exhortatione ad multitudinem furentem ſuper paſsis ac patiendis grauaminibus expoſita, vnicuiq; agmini ſub ductoribus ſeuerioribus officia diſtribuunt opportuniora: alijs, vt machinas fortiſsimas ac altas, ſubitò è lignis ſuper glaciem conſtruant: alijs, vt multa millia faſciculorum penes eos è ſylua exciſa comportẽt: alijs, vt magiſtros operis, balliſtis & armis per excubias à tyrannicis incurſibus tueantur, donec omnibus paratis, vnanimiter inſtitutum negocium aggrediãtur, quo fit, vt primum machinas, ſiue propugnacula, cõtra hoſtium tormenta, vel ſagittas ſecuriſsimè antrorſum in lubrica glacie trudant, manipulatimq; faſciculos infinita multitudine & humeris & vehiculis congeſtos, ſuper muros & mœnia iactent, donec eorum altitudine vel ſuperata, vel æquata, ignibus immiſsis flamma, & fumo abſumantur incluſi: qui neque periculum hoc auertere, neque ſeſe ob immenſam combuſtibilis mamateriæ molem defendere poſſunt, aut æquis conditionibus apud inexorabiles, & furioſiſsimos hoſtes inuenire: neq; fugere cõceditu, ob multitudinem ad omnem cędem, & truculentiam excitatam. Nec aliter quã ſtupa exardeſcens, comburũtur hæc fortalitia: quæ incendijs

cendijs obnoxia ſunt. Maiori enim parte non latere co ẽto, aut campeſtribus ſaxis, ſed ex denſis ſyluis (ob arcendum frigus) coagmentatis lignis conçamerata ædificia conſtituuntur, prout infrà dicetur de domibus Aquilonarium regionum.

Artes plerunque ligneæ ſunt Septent.

De machinis glacialibus. Cap. 16.

VTuntur etiam Gothi ac Sueci in aggrediendis diripiendíſve fortiſsimis arcibus, caſtellis & vrbibus, machinis ſeu propugnaculis obliquis, è trabibus abietinis validiſsimè fabricatis: quas quidem machinas facillimo compendio ſuper ipſam glaciem impetuoſa manu admotas, mœnibus opponunt, earumq̃ue præſidio muniti, omnem ſaxorum, trabiumq; iactum, directè vel ſupernè emiſſum, ne noceat auertunt. Nihil enim vel altitudinis impetu, vel grauitatis impulſu, quantumcunq; violenter demiſſum fuerit, machinas ipſas propter earum obliquitatem infringere vel diſſoluere poteſt, imò nec ignibus immiſsis ab obſidione clauſis comburi: quia continuè aquam in vehementi frigore deſuper effuſam, ſpiſsius congelari procurant, paulatimq; propinquius ad portas & mœnia, vi armata protrudunt, ac turmis militaribus firmant, eadem ferè ſub machinis & caſtrenſibus præſidijs vtentes cõmoditate, qua perfrui ſolent viatores in glacialibus caſis, vbi pro frigoribus arcendis copioſa ſuppetunt ligna, itidem & commeatus ſufficientes ac ſtipendia liberaliter diſtribuenda: & ob id atrociorem obſeſsis inferunt difficultatem. Quo viſo trepidum militare agmen obſidione clauſum, intra muros & mœnia acrius ſe tueri compellitur, dum nullus inſidiarum locus, pro conficiendo vel abigendo hoſte, vndiq; attentatus occurrit. Non enim combuſtibilibus fomentis hoſtiles machinas propter circundantem glaciem comburere poſſunt, nec doloſis cuniculis ob terram ſaxea duritie congelatam erumpere, nec bombardis, aut tormentis minimo ſaltem loco hoſtes conficere, vel ſagittis aut fundis deturbare, nec aperto cõgreſſu eiſdem tutè reſiſtere, nec arcibus relictis ſyluarũ latebras ob aſperrimũ

gelu fugiendo recipere. Conſtantibus tamen armis, & animis ijdem incluſi ſeſe defendunt, donec obſidentes formidine glaciei reſoluendæ, machinas ipſas aut ſpõte comburant, aut longè remotius in littora fugientes ſecum abducant. Neq; ſic ab eorũ atroci impugnatione ſecuri reddũtur obſeſsi. Machinas enim eaſdẽ ſubitò in latiſsimas rates conuerſas, eodem loco ſuper apertas aquas, quo aliàs in ſolida glacie ſteterunt, facillimè reponunt, aut ſinunt eas maiori ſuper inducta amplitudine in ipſo gurgite liquefacta glacie firmiter permanere, additis lembis, ſeu lyntribus, alioque nauigiorum genere, quo peritiſsimi ſagittarij rates huiuſmodi valeant defenſare, & nocturnas vigilias, ne quiſquam obſeſſorum euadat, diligenter obſeruare. Idemque faciunt campeſtribus propugnaculis vbiq; præſidentes. Pari enim atrocitate perſequuntur obſeſſos, quorum impia crudelitate ad tantum vindictæ ardorem diutius fuerant prouocati. Quo fit, vt pro maiori parte tam duris cuſtodijs conſtricti, ſæpe imaginentur an gladio, an laqueo, an aqua, an igne, an præcipitio, an veneno, an mutuo iugulo ſeipſos occidant.

De vehiculis igniferis. Cap. 17.

CVM Gothis ac Sueonibus glacialis pugna per equeſtres, vel pedeſtres turmas à Moſchouitis, Danis, Germanis, vel internis hoſtibus intẽtatur, ijdemq; hoſtes diutius ad vim inferendam ſuas munitiones in faucibus montium, vel vallium collocare diſponũt, vnde irruptiones faciant in regnicolas, qui pro ſua defenſione ſimili propoſito in armis cõgregati, ne eiſdem hoſtibus, tãtillulum digraſſandi ſpatium temporis, vel locum concedant, ingenijs & viribus vtuntur opportunis: tunc vehicula oblonga aridis ſarmentis, & cæteris combuſtilibus materijs replent, vt aterrimum fumum, intolerabilemq; fœtorem igne, directorum audacia accenſo, attractuq; equorum ſylueſtrium, & furioſorum inimicis opponant: idque celerius committitur: quó collateraliter equi ligati ardore ignis retropoſiti ſtimulantur ad curſum, nec currere deſinunt, donec hoſtilem

hoſtilem aciẽ turbauerint, vt vel eo loco, vel alibi à latere armatis incolis impetuoſiſsimè inſultantibus cedant, vel eoſdem fugam ſimulantes, quaſi certi victores inſequantur, vt ſic educti diſperſiq;, potius ſecretis glacierum voraginibus, quàm armatorum inſidijs interimantur. Hisq; ex alijs ſyluarum anguſtijs (ſi opus fuerit) agminatim populus erumpens, balliſtis, & telis armato hoſtium certamini ſeſe immittit, & opponit, nec perſequi ceſſat, donec hoſtem abegerit ſeuerißima vltione. Glaciales verò hæ pugnæ, vbi fieri ſoleant, aut in quibus lacubus, aut locis, ſequentibus capitulis diffuſiùs oſtendetur.

De bombardis, ac globis euehendis, & modo ſagittandi. Cap. 18.

HAc imagine ſatis apertè oſtenditur, quibus ingenijs & artibus Septentrionales populi in promouendis prælijs, ſiue ſuper campos, ſiue ſuper glaciem, intrepide aduerſus inimicos iniuria vexati vti conſueuerunt. Cernuntur hîc vehicula (ſic enim hyemalia, ſeu glacialia plauſtra vocantur) oblonga antrorſum ob maiorem flexibilitatem & agilitatem cuneata, ſeu incuruata: quorum tanta commoditas, & firmitas eſt, vt obiectos viarum gibbos, ſiue tumentes glacierum, aut niuiũ colliculos, vno vel pluribus equis trahentibus, plus oneris ponderiſve ſuſtineant, quàm 5. vel 6. rotati currus in itineribus complanatis & cõmunitis. Tamen vno potius vtuntur equo in lubrica

glacie,tritaq́; niue,quàm duobus, vt occurrẽtibus plaſtris in vijs ſtrictis, parumper declinando cedere poſſint, imò propter altitudinem niuium totum vehiculum (lege pœnali conſtituta) & grauiora plauſtra, euertere teneantur. In glaciali autem itinere ob infinitam latitudinem nulla difficultas occurrit, niſi in certis rupturis glacierum, vehementia inferioris exhalationis, quaſi vi tonitruorum, ob pinguedinem fundi cauſatis. Dico quaſi vi tonitruorum, quia tãtus ſonus, tamq́; horrendus mugitus ſubtus glaciem longo tractu veluti in lateribus denſarum nubium hincinde auditur, vt neceſſarium ſit quaſi fulgurum vehementia generari ſciſſuram vnius pedis, duorum, trium, vel ſex, in amplitudine exhalationis impellentis, & ſpiritus à fundo excitati.

Horrendus ſub glacie mugitus.

Adhuc de eodem, & modo penetrandi rupturas glacierum. Cap. 19.

QVas quidem rupturas vt pertranſeant viatores, ſubitò ex obliquo latere integras partes glacierũ repertas, dolabris & ſecuribus adaptant, & reponunt, quaſi petras redactas in pontes. Si verò iumẽtum non præuiſa ruptura in vaſtis tenebris immerſum fuerit, tunc ilicò chordis & lignis ſubtilibus, ſemper comportatis, aſſueta agilitate extrahitur viatoris. Si verò homines inter glacies (vt ſæpius accidit) inciderint, mox eruti iucunda memoria proſequuntur adiutores. Nec terrorem exinde concipiunt, quòd ilicò circunſtante frigore glaciantur in veſte: motu enim, curſuq́; continuo cauſante, celerius reſtituitur calor. Igitur in his vehiculis tempore glacialis prælij commeatus, globi, pulueres, ac alia ad vſum præliorum neceſſaria, conſtituto laboris pretio ab incolis facillimè comportantur, quemadmodum æſtate vſu nauigiorum in eodem maris, vel aquarum ſinu, vel curribus rotatis, induſtria aurigarum, vel nautarum fieri ſolet, imò vehicula hæc in maximo numero multiplicata, veluti propugnacula, aut aggeres ipſis hoſtibus opponuntur (velut carri in Cimbricis bellis) ſagittæq́; arcuales, vel bombardales,

bardales, ex ijs in hoſtem facillimè excutiuntur, donec vel interpoſita pace, mutua concordia abeant, vel timore glaciei reſoluendæ præproperè cedāt, aut in pertinacia perſeuerantes, velut plumbum in aquis vehementibus demergantur.

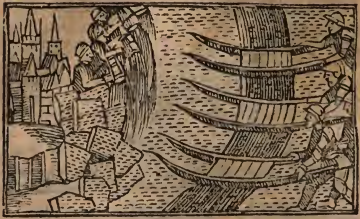

De impediendis aquarum congelatione. *Cap.* 20.

MVnitiſsimæ ciuitates, & arces hyberno tempore dum omnia loca inuia ac peruia glacie conſtricta ſunt, arcta obſidione premũtur, quæ aliàs æſtiuo tempore quaſi inſuperabiles & inacceſſæ videntur. Quocirca monſtratur hac tabula, quomodo ſe muniunt, qui talibus anguſtijs & periculis ſunt ſubiecti. Imminente igitur publica vel priuata hoſtilitate, ſi loca ſita ſunt in medijs aquis fluuialibus, vel ſtagnatis, valde ſoliciti ſunt incluſi, vt dolabris, ac ligonibus in modum circundantium forſſarum aperiant glaciem, ad minus ſpatio xxiiij. vel xxx. pedum glacialia fragmenta introrſum trahentes, vt ſuper glaciem relicta, aucto gelu & frigore, in modum aggeris congelentur: eaq; apertura confecta, mox pinguedinem balenarum, phocarum, vel vitulorum marinorum infundunt, haſtiſque ſufficienti, & magna quantitate infuſum commouent & dilatant. Quò fit, vt aquæ ſic cogelatæ, hoſtibus ſpem adimant, ne propius accedentes diu cupita victoria patiantur: imò ſæpius euenire conſueuit, vt prius glacierum voragine, temerario auſu & acceſſu ſuffocati in-

Pinguedo vitularum marinorũ prohibet aquarũ conſtrictionẽ.

ti intereant, quàm conſpiciant vel accedant obſeſſos vel obſidione claudendos:nõ quòd glacies ipſa in profundo lacu, vel flumine debilis ſit, ſed eo forſan loco audax & minax inimicus agreditur, vbi labentibus è littore paludinoſo riuulis,glacies ipſa ſubtus exciſa ſit, & debilitata.

De mœnil us glaciali' us. *Cap.21.*

EſSt preterea alius in obſidione glaciali ſeruatus vel ſeruãdus muniẽdi modus,is videlicet,vt cùm pertinax hoſtis,equis dimiſsis,vel voragine aquarũ perditis,aperturam aquę foſſę pinguedine prædicta(ne congeletur) impletam,trãſire velit,trabes longiſsimas ſuprapoſitis tabulis,ſeu aſſeribus in modũ ampliatæ ſcalæ connexas,nocturno preſertim tempore,impetuoſius quàm poterit per aquas, verſus obſeſſos vel obſidẽdos, vt marginem glacialem penetret,præcipiti ſeruato curſu intrudit,quaſi ſolido ponte vſurus.Contra quẽ impetum,vbi ſagittarum,bombardarumq; reſiſtentia,prę nimia hoſtium feſtinatione ac ferocia non attenditur, tũc incluſi, aquas ſuper mœnia atq; ad latus infundũt, quę ſubitò magis magisq; adaucta,aſperrimo gelu cooperante,longiſsimo vrbium tractu veluti ſpecula cõſpiciũtur:quæ mœnia vti ab imbellibus fœminis,pueris, iuuenibusq;, multiplicatis & apportatis aquarum vrnis,hyeme & glacie cõſtricta ſunt: ita & frigore du-

rante quemcunq; globorum iactum infracta fortitudine ſuſtinere non horrent. Mulieres etiam ſubductis ſupra genua veſtibus, inter glaciatas aquas porrigunt vrnas aquarum plenas. Ita in anguſtia inuentionis neceſſitas cogit omnia audere, & attentare. Sed dum homines huiuſmodi ſtratagematibus inter ſe dimicant, finē tandem, quem Deus voluerit, vel vna, vel altera pars, etiam noua ſuborta difficultate, conſequetur, licet non incruenta victoria, quæ tot trophæis quot funeribus, inuicta cohorte bellicis cincta legionibus conquiri ſolet. Itaque ſuſpenſis ſuper glaciem machinis, tam foris quàm intus conſtituti, ad compluſculos dies, ſeptimanas, vel menſes mutuò conflictu ſeſe moleſtant, donec reſoluenda glacies indomitos obſidentes (ſi propriam vitam ſeruare voluerint) celerius abire, quàm aliàs aduolauere, compellat. Dignum riſu ſpectaculum (ſi cui in tali caſu ridere vacaret, & alienū periculum, & turpitudinem ſpectare voluptati foret) preſertim vbi maius certamen contra aquas, quàm arma ſubeūdum erit: quòd etiam eò terribilius adeſſe, & vrgere dignoſcitur, quò repētina ſuborta tempeſtate, & rupta glacie, quaſi in abyſſum dimergi videntur, vbi paucis anteà diebus inſtar triumphantium victorum aggredi & ingredi continuò credebantur.

De glacialibus excubijs, & nocturnis. Cap. 22.

ARcium & ciuitatum, caſtrorumq́ue obſidionem Aquilonares armati milites, tam equeſtres, quàm pedeſtres, in campis, vel aquis ſolidiſsima glacie rigentibus ſeruaturi, vigilias longiſsimæ noctis, vigin ti ferè horarum, in medium diuiſæ, diligenter attendunt, atque cuſtodes mutant, non cornibus, aut campanulis, quaſi dormitare videantur perſonantes, ſed ſignis ſecretis retentis, vt nocte aliunde accedentes ex verbo reſponſionis vnde, & qui ſint, intelligere queāt: quo verborum ſigno forſitan per obliuionem amiſſo, non ſecus ac proditor à Principe (ſi ius militare extendi debeat) in vita, vel bonis omnibus condemnari meretur: quod adeò rariſsimè euenit, vt pro portento reputandum veniat, ſi quiſpiā ea negligentia inculpetur.

Noctes viginti horarum.

Sed

Sed maior vis eſt in equorum impatientia, propter frigus, quo ſtridor pedum in colliſione glacierum, vnde ſonus excitur altior, continuè cauſatur: vbi ſeſſores armatos, etiam pellibus indutos, in frigore portant, licet hi peruigiles, exſomnesq́; cuſtodiunt commiſſam ſtationem: eoq́; diligentius & cautius, quò nox progreditur ad auroram circa quam violentiores cõmitti ſolent inſidiæ, dum humanæ vires ſtupore, ſomnoq́; grauiore ligantur: tuncq́; inſidiatores omnium temporum quaſi ex conſtitutis articulis ſunt attentiores.

De fortunatioribus prælijs matutinis. Cap. 23.

MOs igitur fortiſsimorum militum eſt in diluculo obequitare, aut in claſſe naualiter pugnare, nec grandinum, nebularum, pruinarum, niuium, frigorum, nec hoſtium expaueſcere iniuriam: & hoc non tantùm Principis charitate, ſed æmulatione fortium virorum dura quæque pati, & iureiurando ſtatuere ac firmare, ſeſe nullo terrore locum deſerturos, pœna addita. Si eques diſceſſerit, nedũ armis, & equo exuitur, ſed & legali fama, honore, ac fideli exiſtimatione priuatur, imò & circunſtantijs ponderatis, grauiſsima pœna multatur. Si pedes, certo plagarum numero cunctis aſpicientibus caſtigatur, pœna nihilominus perpetuæ infamiæ penes vtroſque, quaſi cicatrice indelebili, remanente. Si verò fortiſsimè pugnando, vel conſtantiſsimè ſtationem ſeruando, aduſtione frigoris perpetuò debilitatus fuerit, tunc vnicuique iuxta qualitatem honoris, & generis, liberale ſubſidium, quo in reliquum tempus commodiſsimè viuat, more veteris militiæ deputatur à fiſco: quod & Principis munificentia fauorabiliter ampliatur. Pro remedio tamen aduſti corporis in frigore, vtuntur medicina ſpeciali, cinere ſcilicet combuſtæ pellis leporinæ, quo applicato optimè linitur infirmitas pedum: de quo etiam aliquid de medicinis ſimplicioribus Aquilonarium gentium infrà dicetur.

Pœna excedentium prælijs.

Præmia fortium.

De op-

De oppugnatione arcium in glacie munitarum. Cap. 24.

EST & alius pugnandi modus ſuper glaciem valdè tritus & vſitatus in Septentrione. Vbi æſtatis tempore ob aquarum voragines, acceſſus hoſtilis intentari non poſsit, orto demum immenſo frigore, glacieq́; concreta, vltionem contra arces immanium præfectorum aſſumere volentibus, in glacie lubricisſima, caſtra ſeu munitiones imponere, facilimus offertur acceſſus: in quo non ſegnius in arcem & hoſtem emittuntur ſagittæ, quàm ſi in campo fortiſsimo firmata præſidia forent, Vbi verò arx eſt inſularis, admotis machinis, quadrato agmine ſine intermiſsione oppugnari videtur: eoque acriùs proficiunt obſidentes, quò magis vniti fuerit & concordes, vnius ſcilicet gentis ritus, & mutuæ confortationis: quòd exercitus ex diuerſis hominum generibus collectus, ſibi inuicem nōdum vel lingua, vel vſu viuendi notus, alter alteri diffidens, efficere ſit ineptus: quoniam exinde diſcordia naſcens, fictum aggreſſum, vel fugam apertam, aut proditionem oſtendit, maximè quia tales extranei milites frigoris impatientes, ita aſſueti non ſunt, vt incedere vel accurrere valeant, eminus aut cominus pugnaturi. Longè etenim alia ratio eſt in glacie, vel niuibus (vt alibi etiam oſtendetur) quàm montibus, campis, ſyluis, vallibus vel arena præliandi. Glacialis congreſſus fit in laneis calcibus, non pellibus, aut corijs vnctis. Vis etenim frigoris, quodcunq; ſit vnctuoſum, conuertit in lubricitatem glacialem. Vſus tamen armatorum eſt, vt tribulis, ſiue triangularibus ferreis, ſeu triplicato ſtylo pro firmiori curſu, vel ſtatione muniantur. Quidam verò præmeditato congreſſu, vel inſultu, in medio noctis ſilentio cineres ſuper glaciem latè diſpergentes, ſecuriſſimam efficiunt præliandi ſtationem, aut curſum.

Quæ in primis tenere debeat Imperator.

De oppugnatione

De oppugnandis nauibus inimicorum congelatis. Cap.25.

ACcidit plerunq; in littoribus Gothici maris, vt inimicæ naues, tam roſtratas falces, quàm harpagines aliaſq; terribiles munitiones, & noxia inſtrumenta habentes, contrario flatu diutius vexatæ, repentino gelu ſuperueniente, quaſi in muris intra anguſtias glaciales fortiſsimè concretæ perſtringantur, nec ſe eruere, neq; tranſmarina auxilia petere, aut expectare, aut aſſequi, neq; ſociales naues eadem cauſa tempeſtatibus intercluſas, commeatum ferentes accipere poſſint. Quare difficultatibus his, vel ſimilibus, præcipuè cariſtia lignorum in aſperrima hyeme conſtricti, neceſſitate mortifera vrgente, ſe dedunt, vel præſentiſsimam mortem incurrēt. Porrò verò ſceleris immanitate (qua inter circumpoſitas gentes in cædibus, ſpoliis, & crudelitatibus vltra morem humanum ſæuierant) obſtante, multoties ad extrema vitæ remedia concurrentes, infatigabili labore in mediis tenebris glaciem confringere ſtudēt, quo fortè ſuccisa glacie interſtitio quatuor vel decem miliarium, vel plurium Germanicorū, ad apertum mare euadere poſsint. Intereà tamen incolarū (ad debellandum, ſpoliandumq; eos) accedentium ſagittis quaſi imbribus per aëra ſublimius ad eorum nauigia directis & cadentibus, in periculo occiſionis velut deſolati conſiſtunt: imò frigoris horrore plerunq; mortui, ſociorum manu (dum terra ſepeliri nequeunt) vrna incluſi, perforata glacie demerguntur in aquas. Vel ſi nobiles, aut alterius reputationis inſignes viri ſunt, ſine horrore fœtoris quaſi ligna virentia, ſaxea duricie congelati, ſociis à periculo euadentibus, ad honeſtiorē tumulum, ne in hoſtili terra permaneant, reſeruantur. Attamen petitis, & obtentis induciis, ſi cadauera ſua humo ſacra recondere poſcunt, nunquā eis denegatur, imò nobiles & præſtantiores terrarum incolæ adſunt in eorum honorabili ſepultura: quod & in campeſtribus præliis hoſtilis terræ ſatis ceremonioſè ſeruatur. Veluti recentius exemplum eſt, de quodam potentiſſimo equite aurato D. Achone Hanſon Veſtrogotho, anno

Quanta ſit Gothis in ſepeliendis corporibus religio.

anno M. D. X. in Schoningia haud ſatis feliciter pugnante, ac lancea veteris ſui familiaris Dani transfoſſo: qui totius terræ nobilibus accurrentibus, honeſtiſſimæ traditus eſt ſepulturæ. *Hacho Hanſon eques auratus.*

De pœna infidelium ſeruorum per aquam gelatam inflicta. Cap. 26.

PVtabat Paulus Iouius Epiſcopus Nucerinus externarum regionum curioſus ſcrutator & ſcriptor, furum latronumq́ue, & ſimilium malefactorum grauiſsimam fore pœnam, quòd frigidis aquis guttatim ſuper colla eorum dimiſsis, tanquam durioribus tormentis, commiſſa flagitia confiterentur. Ita enim in Sarmatia ſua teſtatur: Fures, ſicarios, latrones, per quæſtionem examinant Moſchouitæ eo modo, quòd aquam gelidam ſuper caput ex alto paulatim dimittant: hocq́ue habent pro intolerabili tormento. Hæc ille. Sed reuera vel ludibrioſè bonus præſul à verſuto Moſchouitici principis nuntio, Demetrio dicto, tempore Clementis vij. informatus eſt Romæ, vel alijs rebus curioſioribus intentus, non integrè referentem patrios mores intellexit, hoc ſcilicet pro terribili tormento in ea duriſsima gente reputari, quæ flammis & eculeis adhibitis, vix vt acta reuelet, tantillulum commouetur. Hos tamen Moſchouitas robore exuperãt Sueones & Gothi, qui Calendis Ianuarij ſolùm in rebelles, diſcolos, & inſolentes has pœnas infligunt, ea præſertim cauſa, quòd principes & dominos ſuos ad ſacra Chriſti natalitia primùm nocte, demum die accedentes, ſequuti nõ fuerint ac permanſerint, imò etiam quicunque in aliqua priuata æde vel familia idem non fecerint, aut turpia verba, ſcandaloſaq́ue facta commiſerint, hos ſocij, teſtes, accuſatores, & iudices ſonoro æris tympanorumq́ue ſtrepitu, longo ordine ad congelatas aquas eductos, genibusq́ue innixos, nudato collo, & prono vultu in genua preſſos, guttatim gelida aqua omnium applauſu perfundunt. Quibus tamen compen-

Carpitur hic Paul. Iouius.

Sueones & Gothi quã religioſè ſeruent diem Chriſti natalitium.

compēdiariam pœnam (promiſſa erratorum emenda) celeriter infligere decreuerint, ea gratia conceditur, vt ſimul & ſemel toto nudato capite, iuſtæ quantitatis & menſuræ vrna totaliter perfundantur. Soli Aethiopes ob verticis nimiam nuditatem, hanc pœnam horreſcunt, qui licet rarò perueniant ad Aquilonares regiones, veniunt tamen inter ſubſidiarios milites à Rege Galliarum, Regi Danorum ad impugnandum Suetiam & Gothiā miſſos. Plerunq; ergo his Aethiopibus, pariter & Danis infeliciter pugnantibus, non frigida aqua infligitur, ſed dura captiuitas, & ineuitabilis ſepultura.

Aethiop.

De eiſdem pœnis. Cap. 27.

EST & alius modus omni alio tempore hyberno contumacibus & obſtinatis à maioribus decretus, ſcilicet vt perforatis glacierum foraminibus xx. vel xxx. pedum ab inuicem diſtantibus, chorda ſub brachijs ligati, per vnum foramen ſubtus glaciem immiſsi, fune altero prætenſo ad aliam pertrahūtur glacialem aperturam. Si celeriter id factū fuerit, gratiam referunt amicis, quòd feſtinanter, & fideliter expedierint eorum cauſam: ſin autē protractius (ſic forte exigentibus demeritis animi pertinacioris) tunc extractus experitur ſe habuiſſe cenſores & fautores rigoroſos, quia in graui periculo fuit ſuffocationis. Quòd ſuper glaciem inſtar ſpeculi lubricam agiliter hæc fieri videntur, mirandum non eſt, quia triangularibus, vncis ferreis ſolutaribus aut calceis affixis, non tantum ad hunc, ſed quemlibet actum in glacie perficiendum, ſecurè (vt infrà de piſcaturis glacialibus dicēdum erit) vtuntur. Moſchouitis tamen ſchiſmaticis hæc aquarum ſubmerſio pro religionis cultu deputatur, quia ſub glaciem perforatam infantulos ſuos immergentes, ritu ſuo baptizant: qui ſi rapido fluminis impetu ſub glacie deferuntur in longum, arbitrantur eos ad ſuperos ilicò euolaturos.

Moſchouitarum baptiſmus.

De cur-

De curſu equorum pro pallio vel brauio. Cap.28.

REpletis vehiculis (ſic enim gens hyemales rhedas, aut currus appellat) pluribus hominibus, vno tantũm præmiſſo equo, curſum impetuoſiſsimum ad quinque vel ſex miliaria Italica intendunt homines, vt non currere, ſed velociſsimè volare videantur, maximè quia vncis acutiſsimis, & ferreis clauis in vngulis firmati ſunt equi. Brauium vero (vt primo libro in ſimili curſu hominum monſtratũ eſt) veſtis, ſiue equus victus, aut certa menſura ſalis, aut annona ſeminanda, illicò ſoluenda taxatur ad certum tempus: quo nunquam (niſi ſoluerit obligatus) habebitur liber.

De onagris ſeu alcibus, in niuoſa glacie currentibus. Cap.29.

ONagrorum, ſiue alcium vehementiſsimus etiam curſus in niuoſa glacie eſt apud Suecones Septentrionales, maximè vltra regiã Holmenſem verſus ſuperiores partes Aquilonis. Inferiùs verò ad plagam Meridionalem, etſi in magna multitudine vaſtorum nemorum ſunt, ob Regium tamen edictum in vſu nõ habentur, ne ſcilicet eorum currendi celeritate (quæ longè ſuperat omnium equorum velocitatem (proditores vtantur, ad ſecreta regni inimicis quàm ocyſsimè reuelãda. Famis etenim ac ſitis, laboriſque patientiſsima eſt hec

beſtia, vt diem noctemque immenſa ſpatia ducentorũ miliarium Italicorum currendo valeat perficere: priuata cibo. Cæteras eius animalis virtutes, infrà de animalibus liber hic monſtrabit.

De rangiferis in niue currentibus: *Cap*.30.

MAgna etiam multitudo alterius generis rangiferorum eſt in Septẽtrionalib. locis: quorũ vſus eſt nedum pro curribus trahendis (vt infrà de animalibus oſtendetur) ſed etiam in onerariis vehiculis ſuper çacumina niuium pertrahendis. Et hi quoque rangiferi (à tractoriis inſtrumẽtis ita appellati) edicto regni prohibẽtur à miniſterio meridionales partes inhabitãtibus quouis modo exhibendo. Miræ etenim velocitatis, vt onagri ſunt, in abſoluendo breui tempore longum ac difficile iter. Vehicula autem eorum ab aliorum formis differunt, quia antrorſum inſtar calceorũ ſunt cuneata ad penetrandum niues, veluti marina nauigia ad diuidendum fluctus & vndas.

Vehiculorum forma quædam vt calceorum.

De ſuffocatione hoſtium in vallibus niuoſis. *Cap*.31.

DVm Sueci & Gothi hyemale certamen aduerſus Teutones, Danos, aut Moſchouitas, grauibꝰ prouocati iniuriis inſtaurare cogũtur, modis omnibus hoſtilem exercitum, quanta equeſtri vel pedeſtri potentia præditus ſit, explorant: compertoque quòd egregiis, ac gran-

grandibus equis, maiori parte cataphractis, numero & apparatu quaſi inuincibili accedunt, quæcunque reſiſtentia ſuis viribus proſtraturi, in eorum occurſum nō tam armati, quàm animati viritim incolæ exeunt, maximè vt hoſtes tam atroces, virium atq; locorum congreſsibus attritos, iugulent, ac prædentur. Certa enim experientia norūt, talem hoſtem haud difficulter ſuperandum fore, qui pluribus grauis armaturæ impedimentis inter altas niues, opacas ſyluas, abdita præcipitia, & niuales glacialeſq; voragines irretitus & illūſus, etiam ſi aduerſarius aliquis patriæ defenſor nō obſtaret, neceſſariò corruet vrgente natura: eoq; celerius idipſum eiſdem inimicis euenit, quò delicatius enutriti ſunt, & locorum ac periculorum ignari, dum ipſi Aquilonares populi, cœli terræq; iniuriæ aſſueti, per montes & deuia, in ipſa ſæua hyeme niuibus dēſatis, vel occurrentibus inimicis congredi non formidant: vnde & bello imminente, ſuperbos hoſtes ſimulata fuga, vel in loca niuoſa, vbi grauitate armorum velut in limoſa voragine immerſi, more ferarum retibus conſtrictarū, ab inermibus ruticolis interimuntur, vel in paludes, ſtagna, lacus, & amnes, propter latentem ſub niuibus aquam, educunt, vt caſu continuo ruant ſubmergendi. Apparet quidem nix ſolida in ſuperficie, ſed ſubtus ſecreto fluminum eſu adeò infirma, vt vix lupum, minus hominem, & maximè armatum, ſufferre poſsit.

De globis niualibus, equorum vngulis impreſsis.
Cap. 32.

EST preterea equeſtribus inimicis aliud ſpectaculū ſeu periculū, ineuitabiliter formidandū, quòd vngulæ equorum ferratæ, ob frigiditatem niui cōnexam, accedente inferius aqua, vel deſuper pruina, citò generantur niuei globi in formā pilarū, vſq; ad magnitudinem capitis puerilis, & ita rotūdati, ac congelati adhærent, vt impoſsibile ſit quin eques à iumento, vel cum eo concidat occidendus, vel captiuandus. Non enim quartum aut ſextum ſaltum, ob globos niueos pedibus adhærētes, in rectum vel obliquum efficere poteſt, quin illicò cadat: quantoq; magis calcaribus equū ſti-

mulauerit, vt currat, aut ſaltet, tãtò velocius fatum accelerat, vt ſubitò lapſus, corporeq́ue fractus expiret, vel in aliam emigret miſeriam, nece forſitan deteriorem. Qui verò pro defenſione patrię militant, in ipſo certaminis aggreſſu equos ferramentis ſub pedibus totaliter denudant, vt niueis globis non adhærentibus expeditius irruant in hoſtem: qui hac commoditate ac ſecuritate non audet vti, quia refugium non habet, quemadmodum incolæ regni locum habent, & amicos. Neque minus periculum hoſtibus eiſdem imminet, quando vallium montiumq́ue latera, lubricis glaciebus veluti ſpeculum micantibus circumfuſa aſcẽdere, aut deſcendere conſtringuntur, quin adhuc maiorem colliſionem incurrent, quãdo præcipuè glacies huiuſmodi cooperitur tenuiſsima niue, vel ipſa vi ventorum coacta, fauces & præcipitia claudit, voragineſq́ue & ſpecus profundas veluti campeſtrem planitiem coæquat: in quá Teutones & Dani, vel Moſchouitæ locorũ ignari præcipiti curſu illapſi, pari calamitate ac nobilitate confodiebantur: imò & quàm plurimi milites bellicoſiſsimi, qui cædibus & flammis alibi concuſſerunt orbem, ibidem in niuibus facilimè conficiuntur.

FINIS LIBRI VNDECIMI.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
de ſtructuris aquilonaribus.

Epitome Libri duodecimi.

De varietate & forma Saxorum. Cap.1.

PRæter manualem artem, reperiuntur in pleriſque montibus Septent. prouinciarum lapideæ moles, ita à natura in diuerſitate figurarum, præcipuè quadratarum, & oblongarum formatæ, vt vix aliquid præter politũ ſplendorem, ad ornatum pulchriorem eiſdem ſuperaddi poſsit, prout apparet in vaſto quodam monte Amaberg dicto, non procul ab inſigni monaſterio Vaſtenenſi per illuſtriſsimã mulierem S. Brigittam (cuius corpus in celeberrima memoria, & filiæ eius beatæ Catharinæ primæ Abbatiſſæ, ibidem requieſcentis, habetur) ædificato, imò & alio quodã cœnobio diui Benedicti, Aluaſtra appellato: vbi lapides varij coloris, præſertim atri, ad quæuis ædificia incolarum gratis extrahuntur, ac ratibus, ſeù dromonibus deportati, in pulcherrimũ & cõmodiſsimum vſum, à fundamentis, feneſtrarũ interpoſitione, ad culmina tectorũ rediguntur, hoc opinabili relicto iudicio, quòd vel natura artem, vel ars ipſa naturam ſuperare videatur. Dixi gra-

Lapidariæ latumiæ montis Amaberg & Aluaſtra.

tis,quia nec pretio,nec precib⁹ emitur à poſſeſſoribus loci,ob inexhauſtam huiuſmodi ſaxorū abundātiam, vt deputentur ad publicam & priuatā vtilitatem. Nec mons ille omni amœnitate pleniſsimus, latus & ſublimis,à longè nauigātibus aliter,q̄ ciuitas aliqua turrita mœnibusq́ue cincta, apparet. Extant hodie plura ædificia prædicti cœnobij Aluaſtra,atque ciuitatis Lincopenſis, eius generis ſaxorum vetuſto tempore, quadrato opere ſatis polita,ſicut & alibi fabricata. Sunt præterea alij montes Oſtrogothorum,verſus Orientaliora littora maris Gothici,lucidos lapides adamātinæ ſpeciei,forma hexagoni,inſtar cryſtallorū,lōgo ordine hinc inde producētes:è quibús(ſi ſuperuacaneus luxus æſtimatorē haberet)ſplēdidi parietes, admiratione pleni,formari poſſent. Præterea apud Veſtrogothos mōs eſt eminentiſſimus Kindaberg dictus, in circuitu marmorea ſaxa adeò pulchro colore naturaliter variata habens,vt cuiuis ſtructuræ applicata, plurimū decoris afferāt & vtilitatis. Demū in ſuppolarib⁹ inſulis magnetū mōtes reperiūtur,quorū fragmētis ligna fagina certo tēpore applicata,in ſaxeā duriciē, & vim attractiuā cōuertuntur. Deinde tam viui cāpeſtres lapides diuerſarū formarū,quàm cocti,in maxima quantitate,nedum pro tectis,ſed & muris,vbiq; applicabiles reperiūtur.

Lapidaria Kindaberg.

Montes magnetum quibus appoſita ligna fagina fiunt velut magnetica.

De domibus fabricandis,& eorum varia forma. Cap. 2.

DIuerſitates ædificiorū miræ multæq́; ſunt in Septētrionalib.regnis, videlicet pyramidales,cuneatæ,

atæ,arcuales,rotundæ,& quadratæ. Pyramidales ſcilicet ex ſolis haſtis ſurſum connexis,deorſumq́; ampliatis,idq́; pro tempore æſtiuo, ne fumo & flamma pariter cũ ſolis ardore moleſtentur operarij manuales. Cuneatæ ædes ferè omnes in altum porrectæ ſunt, vt denſæ,oneroſæq́; niues citius vento arceãtur,ne deprimãt tecta:quę corticib⁹ betulę, vel tegulis,vel fiſsilibus ſcãdulis è pino,ob innatam picem,vel abiete, vel quercu, vel fago confectis,diuitum verò tecta vel cupreis, vel æreis,aut plumbeis laminis, quemadmodum templorum ſunt cooperta. Arcuales ſtructuræ ſatis artificiosè contra vim ventorum,caſumq́; niuiũ,tam muro quàm lignis,ad varium & valde neceſſarium vſum fabricantur. Taleſque reperiuntur in ædibus magnatũ pro ſuppellectilibus domeſticis, aut ruſticanis conſeruandis. Rotundæ,& hæ plurimum raræ, vt diuerſi artifices pari luce è culmine reflexa, in exercitiis ſuis potiantur. Quadratæ autem domus frequentiores ſunt,ſed lignis groſsiſsimis mira cõbinatione in angularibus iuncturis(quibus magiſtrale artificium oſtenditur)coaptatæ: & hæ quoque feneſtras habent plurimum in tectis eleuatas,vnde lux introrſum ſuper quemlibet deſcendere poſsit. Muratæ autem autem ædes portas habent proportionatas,ſed ſtrictas feneſtras,ob intenſiſsimũ frigus,& pruinoſas niues, Nam ſi maiores,amplioreſque more Italico eſſent,cõfeſtim minutiſsimis niuibus vẽto valido(veluti pulueribus)turbine agitatis,ædes ipſę importabili mole ilico caſuræ replerentur.

Aedes cuneatæ.

Quadratæ ſtructuræ.

De eodem. Cap.3.

FEneſtræ communiores Aquilonarium ædificiorum,præſertim in vaporariis, ſunt in obliquis firmatæ tectis,per quæ purior lux è cœlo deſcendit. E vitro autem,vel tela picata, pro pluuia arcenda ponuntur. A latere verò in vrbibus, propter vicos anguſtiores,ferreas habentes craticulas, & clauſuras,portæ incolarum extremos limites regnorum inhabitantium, ex induſtria ſtrictæ, depreſſæque ſunt,ne prædonibus pateant, & inimicis. Imò vt eiſdem & apertis

hoſtibus ſagittando reſiſtant, parietibus vtũtur perforatis. Similiter & egeſtę terrę ſecretis foſsis, culmo, vel ſtipitibus frondoſis ſeu aridis cõtectis, ne fortè eo modo conficiant hoſtem. Tecta verò trabibus, & tabulis abietinis, corticibus populeis, & germinantibus terreis glebis, gemino ordine, interiecto pauco auenæ, vel hordei ſemine combinantur: & hoc ne fulgure comburantur, imò verius vt ſupereffuſa aqua tempore hoſtili paſcua præbeant ouibus & agnellis, prout ſuperius reperitur oſtenſum. Quidam etiam in vrbibus eò conſtringunt loca ædium ſtruendarum, vt mutuo ſumptu, & conſenſu, coniunctis quinque vel ſex lateralibus ædificiis, conſtituant vnum caſtellũ, vnicuique portam ferream fortiſsimam præfigentes, vt etiam ſi hoſtis muros & mœnia ſuperarit (quemadmodum in regia Suetiæ Holmenſi a culmine domorum vbique arcetur) reſiliat ab incepto. Materiem autem ædificiis aptám & fidelem, ad vetuſtatem inducendam & conſeruandam, periti architecti nouerunt inuenire, imò ab arboribus abſtinere, quæ ædificiis impoſitæ, difficultatem parietibus ingerunt, & miſeras mortes.

Holmia.

Aedificia nociua.

De maxima multitudine & magnitudine arborum in Septentrionalibus terris. Cap. 4.

Pinus nautica.

Abietum & Pinorum, ac Iuniperi, Lariciſque maxima abundãtia eſt in Aquilonaribus ſyluis, tantæque proceritatis, vt altis turribus æquari poſsint: & ob id quæ mari ſunt propinquiores, ad antennas, maloſque magnarum nauium adaptantur, & præcipuè pineæ arbores: quæ ob cognatam reſinam & picem, ſui natura imbribus, ne citò putreſcant, ſed diutius durẽt, reſiſtere ſolent. Abietum tamen fructus, vel pinorum, in nullo vſu ſunt, quemadmodum in Italicis oris, vnde voluptuoſa medicina conflatur. Arbores pineæ nauigiorum tabulatis operiendis, ſerrarum ſectione, dolabriſque aptantur. Harum etiãm dulcibus medullis in cacumine (quæ cerebrum vocantur) regnicolæ, præſertim Lappones, in principio æſtatis recollectis, loco panis, vt Parthi palmis, vtuntur. Rami abietum

Panis pineus.

pro vaſorum circulis, imò & ſepibus agrorum, ac arcubus balliſtarum, ſicuti & larices, quaſi flexibiliores, coaptantur. Trabibus verò abietinis perpetuus honos attribuitur, quia tecta templorum durabili earum firmitate & leuitate teguntur, eoque proceriores ſunt, quò locus natiuus ſabuloſior inueniatur: macro tamen corpore, quia arenoſis fomentis haud nutriũtur, vnde pinguiſsimus ſuccus reſinam, ſeu picem emittens, cõnaſci videtur. Prætereà betulæ arboris copia maxima eſt in toto Septentrione: cuius hæc eſt virtus, vt inciſa infra corticem & librum, lachrymas potabiles emittat, vti fructus eius tempore famis habẽtur pro pane, cortexque tegumento. Similiter & iuniperi legumina, imò & radices eius, loco panis habentur, licet anxium acceſſum ob aculeos præbeant: in quibus aculeis, ſeu ſpinis, prunę viuaces, igniſq; per annum durat: quem niſi reſtinguant incolæ, ſuborto cæli turbine, ac tempeſtate, ſylueſtre incendium excitatum, quaſi vagabundum, circumiacentes agros depopulatur.

Abietum vſus. *Betulæ arboris lachrymæ potabiles.* *Radices iuniperi.* *Ignis qui ſeruari poſſit toto anno.*

Adhuc de arboribus Septentrionis. Cap. 5.

QVercus incorrupta ſub aquis durat, & ob id vtiliſſima nauiũ coſtis. Corticibus verò eius coria pręparantur, & perficiũtur, vt infra de glacialibus ſtructuris oſtendetur. Sunt & aliæ arbores durioris naturæ, è quibus detornantur annuli pro vſu antennarũ, ac vtres, & amphoræ, reſina, ne intus putreſcant, liniẽdæ. Præterea aliæ ignoto nomine ſponte naſcentes: quæ tamen ob effectum in pondere, colore, duritia, rotunditate, proceritate, & fructibus vtiles æſtimantur. Cotoneæ autem, & ſambuci cum iuiubis dulciſsimis, ibidem reperiuntur. Itidem & ſalices duplici genere annotatæ: quibus ad præmendam famem lepores vtuntur. Et hæ licet ſteriles ſint, denſiſsima tamen ſobole excíſis ramis, & plantatis renaſcuntur, vt reliquæ lignorum cæduæ ſyluæ germinantes, rurſus à radice ſucciſæ. Multæ etiam arbores inueniuntur, quæ quia altas multaſque radices habent inextricabiles, niſi turbine, vel fulmine tangantur, continuè perſeuerant:

quarum facilis ratio non datur, dum aliæ, alibiq́ue naſcantur. Hedera prætereà veluti adulatrix, adeò communis eſt & oneroſa, vt niuium fométo paulatim muros & mœnia, niſi extirpetur, abſumat.

De diuerſitate arborum. Cap. 6.

SVnt prætereà multiplicis generis arbores in eiſdem frigidis locis, & hæ præcipuæ, præter ſuperius dictas, vt populeæ, fraxineæ, & aliarum iuniperorũ, quæ ob proceritatem commodè propter annexũ odorem quaſi cupreſſinum, aptantur ad electas manſiones, & ignea fomenta, tam tempore peſtis, quàm alio quotidiano vſu. Sponte enim huiuſmodi arbores genitæ, perpetuitate ſtirpis indeſinenter accreſcunt, & inextirpabiles coaleſcunt, ita vt productæ ad robuſtam ætatem (vt iam dictum erat) ſublimibus & imis ſtructuris, tanquam fortiores trabes, coaptentur. Quercus verò, & fagi, vltra ſeptuageſimum eleuationis poli Arctici gradum, verſus zonam frigidam nõ reperiuntur: imò paucæ reliqui generis, niſi betuleæ, veluti incuruati frutices in extremis Oceani Scythici littoribus, ob frequentes tempeſtates. Verùm in terris verſus meridionalem plagam, maximus eſt prouentus arborũ fructiferarum: quarum fructu, glandium ſcilicet, & corylorum nucum, ac fagorum, tempore ſterilitatis incolæ loco panis panis pariter cũ cæteris animantibus vtuntur: quæ tamen animantia, vt mures, glires, & aues, futuræ famis arcendæ vltra humanam ſagacitatem hoc habent, vt hos fructus ad antra, cauernaſq́ue comportent, vnde & prouidi terrarũ incolæ imminere famem futuram cognoſcentes, diligentius ſolito proſpiciunt euentibus ſuis. Fagorum nuces triangulæ ſunt rubeo cortice munitæ, ſubintrà barbatum calicem habentes: quarum eſu, ſicuti glandium, mirè impinguantur porci, ſola inſpecta differentia, quòd laridum his durius, illis verò mollius, ſeu fluidius reperiatur.

Ædes & ignes odoriferi.

De fructuum qualitate.
Cap.7.

NVces corylinæ adeò abundanter ibidem creſcunt, vt indigenis & aduenis ſufficiant ad omnẽ optabilem vſum: quo fit, vt quæſtus cauſa ac mercatorum lucro, aliquot millia vaſorum è Septentrione in Germaniam exportentur: etiam ſtipites corylini, quorum tortuoſa flexibilitate ferè omnia vaſa commodiſsimè colligantur. Poma verò, ac pyra diuerſorum generum ibidem, vel ſeminata, vel tranſplantata, ſatis abundè creſcuut: quorum etiam aliquod genus generoſiſsimũ eſt, vt inſtar oliuæ (quæ nuſquam in Aquilone creſcit) in ſummo frigore matureſcat: etiam ſylueſtria poma, quæ ſibi ætatem à natura retinent propagatam, vt in Decembri primùm matureſcant: & hæc vinoſum ſaporem habent, ideoque in potum, muſti nomine torculariũ preſſura diſponuntur. Aliqua etiam tantæ acerbitatis reperiuntur, vt aciem gladij ſucco ſuo perſtringant, iiſque loco aceti vtuntur. Quædam rotũditatem habent mali, quędam turbinationem pyri, quædam figuram ouatam, quibus natura honorem tribuit peculiarem. Sed quæ exotica ſunt, & vltra marina, quia car noſiora, dulcioraque iudicantur, pretio maiori æſtimantur. Similiter & pyra, ac pruna ſiccata: non enim niſi duo genera in Aquilone naſcuntur, alba ſcilicet & nigra. Ceraſa etiam in duplici genere, ſylueſtria ſcilicet, & hortenſia: quę tamen nimia acerbitate edentibus generant ſtuporẽ, aceti loco deputata: & hoc, quia in opacis, vmbroſiſque locis ſine ſolis attactu enaſcuntur. Quæ verò ſole tanguntur ſatis grato ſapore placere ſolent. Sunt prætereà quędam arbores ignotæ virtutis, quę ſine floribus producunt niuales fructus. Fructiferę tamen arbores gaudent mutatione, & dulceſcunt. Sylueſtres verò ferinum habent ſaporem, fortè propter canos arborum villos, ſolis ardorem excludentes: alioquin aliqua poſſent blandiri ſuauitate veſcentibus.

Ceraſa acerba.

De Gummi abietino, ſiue Reſina, & origine Ambræ, ſeu Succini. Cap. 8.

Perottus. QVia maxima varietas in ſcriptoribus de origine, & natura, ac qualitate ſuccini, ſeu ambræ reperitur, præcipuè Perotto referente, qui inſigni diligente, concordare niſus eſt multorum opinionem ſingularem, vnde, & quomodo naſcatur hic liquor gracilis & mirandus: idcirco quid veriſimilius eſt ex Aquilonarium ſententia, hîc veniet attendendũ. Abietes, ſeu pineæ arbores, natura ſua reſinoſæ, excelſa proceritate ſiue ſuper littora maris, ſiue ſuper riuos, vel alias ſyluarum decliuitates creſcentes, ſuccinũ ſudant, maximè dum maturis frugibus ſolis feruor (vt infrà latius dicetur) torrentibus ipſis Iunio Iulioq; menſibus incendioſior, Cancri atq; Leonis tetigerit metas, tum iſtæ arbores æſtu valido fiſsis corticibus, ſuccinum ſui liquoris in ſubiectos latices, ſeu fluuios, indurandum emittunt, ſicq; ſtillando, quodcunq; obiectũ corpus ſui tenacitate tanquam glutinum inuoluit: quò fit, vt ranæ, mures, culices, araneæ, muſcæ, ariſtæ, legumina, & his ſimilia, in reſinoſo hoc viſco rapta inuoluantur, ac indurentur, etiam ſi in arenam ceciderint continuatæ guttæ, quia imbre ſupereffuſo ad riuos, inde flumina, & tandem in mare deferuntur: vbi inſtar aliarũ arborum tantùm certo tempore indurantur, vt ſaxoſa duritie coctũ, dira tempeſtate per mare Gothicum, ſeu Finno-

Finnonicum, ac Liuonicum, euomatur in Prutenicum litrus, ſcilicet Meridionale, directè oppoſitum Septentrioni: & hoc omni tempore, quo flatibus vnde voluantur ad Prutenicam terram: in qua ob Principis edictũ, nulli niſi deputati & iurati laboratores, ſuccinum huiuſmodi colligere poſſunt.

Libri duodecimi finis.

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
de agricultura & humano victu.

Epitome libri Decimitertij.

De diuerſitate meßium colligendarum.

NATVRAE admiranda diſpenſatio eſt, vt aliter, alioq́ue tempore, modo & induſtria colatur terra Septentrionalis, vt dictum eſt: aliter Aethiopica, vel Afrorum: aliter etiam nouarum inſularum. Quoad Aquilonares, hoc certum eſt, in pleriſque agris Veſtrogothorum parte obiecta meridionali plagæ, hordeum ſpatio 36. dierum à ſemine proiecto maturum colligi, hoc eſt, à fine Iunij vſque medium Auguſti, & aliquando celerius. Ea nanque maturitas ex ſoli natura, aëriſq́ue clementia, ac humore lapillorum fouente radices, ſoleq́ue torrente, neceſſariò prouenit, vt ita naſcatur, ac maturetur: taleſq́ue ſpicæ ſex ordines in numero ariſtæ habent, aliis tamen communibus minores: quæ ceruiſiæ coquendæ ſatis commodè adaptantur. Reliqua verò ſemina in principio Maij proiecta, circa medium Auguſti mutua operuricularum, non tam labore, quàm alacritate, & voluntario impetu colliguntur, ne ſuperueniens frigidus flatus meſſem vorat. Nec aliam diurni laboris mercedem deſiderant quàm *Fruges 6. hebdomadis matureſcunt.* *Ariſtæ hexagonæ.*

quàm iucundam conuiuationem veſpertinam: in qua iuuenes vtriuſque ſexus, ob fideles agrorum labores, prouidorum parentum iudicio & aſſenſu, ac promiſſione eligũtur futuro coniugio copulandi: non tamen ad delitioſa connubia, etiam ſi illuſtres ſint, ſed ad ſolicitudinem domeſticæ honeſtatis & vtilitatis pro familia ſagaciter & ſuauiter dirigenda.

De piſtrinis, & coctione panum. Cap. 2.

Ceres dea frugum. Panis à Pan.

QVia receptum eſt apud veteres, quomodo Ceres frumenta inuenerit, & Pan conſperſas fruges coxiſſe perhibetur (vnde & nomine eius panis eſt appellatus) ita & illa prædicata eſt quòd reperit, & iſte laudatus, qui decenter humanis vſibus applicauit. Ideoque videndum hic erit, quæ frugum genera ad hũc neceſſarium vſum afferuntur, & quibus hoc officium competit apud homines Septentrionales: qui vt in regiones multiplices tam ſitu quã moribus diſtincti differunt, & ſeparati ſunt: ita etiam terræ naſcentia, pro qualitate regionum & climatum, variata videntur.

Triticum apud Aquilonares ferè nullum.

Quantò igitur magis ad Aquilonem acceditur, tantò minor tritici vbertas, & maior ad Auſtrũ vbilibet inuenitur. Sueonibus tamen, ſiue Suecis, immẽſa vis tritici, ſed maior ſiliginis eſt conceſſa. Gothis verò tam Orientalibus, quàm Occidentalibus, vtentibus hordeo & auena, indeficiens abundantia pro cibo & potu propitio

tio numine eſt largita. Omnium tamē harum frugum vtrobique vſus eſt. Sed diligentior ſiliginis preparatio apud Suecones: quorum fœminę ita nouerunt purgare ſiliginem, vt colore, ſapore, ac ſanitate exuperet frumenti bonitatem.

De torrendis frugibus duraturis. Cap. 3.

DIebus calidiſsimis feruente ſole, pannos inſtar velorum naualium, ſiue ipſa vela, latè ſuper faciem terræ, vel planos ac nudos montes extendunt, ac deſuper torrendam frugē diebus ſex, vel pluribus, aut paucioribus, iuxta ſolis ardorem imponunt: deinde eā purgatam, in quercinis repoſitoriis collocant, vel in farinam redactam ſimili cuſtodia ſeruant: multoſq; in annos ſic torrefacta, integritate ſalua perdurat, Attamen ſi molita farina non ſit, ſed fruges, expedit vt interim ſoli obiiciatur ſemel in anno retorrenda: eoque modo noua fruges toſta, poterit illi, ne deficiat, quoties opus fuerit, ſagaciter commiſceri. Farina autem in quercinis vaſis, aut cupis forti ligneorum malleorum impulſu intruſa, locoq; ſicco repoſita, ſine quacunq; vermium corroſione pluribus annis durare ſolet.

De ritu bibendi Septentrionalium populorum. Cap. 4.

NEc diſplicet curioſis inſpectorib⁹ interpretationē admittere, qualis ſit modus Septentrionaliū gentium in bibendo. In primis, quòd religioſum ſit ſtando

pro reuerentia numinum ac Principum, bibere, & quaſi in agone per ſudorem cõtendere, quis vno, vel altero, vel multiplicato hauſtu amphoram euacuet capitolinam. Videntur itaque in menſa ſuprapoſitæ imaginis quaſi coronati ſedere, ac tali forma vaſis portare: quod forſan inexpertis generare poſſet admirationem. Sed mirabilius eſſet longo ordine intueri miniſtros, quaſi cornutorum ceruorum paſtores gregatim incedere, vt ea vaſa cereali liquore repleta, propinent conuiuis. Sed neque his contenti cæremonijs, etiã contendunt monſtrare ſobrietatem, vt vaſe tam alto repletoq;, nudo capiti ſuperpoſito, choream gyrando reducant: ſimiliter & alia vaſa manibus vtriſq; allata, vino, ceruiſia, medone, aut mulſo, vel muſto repleta, conuiuantibus ad æquales hauſtus exhibeant epotanda.

De diuerſis modis coquendi ſalis. *Cap.* 5.

APud Sueones ſiue Suecos & Gothos nulla fit decoctiõ ſalis: non quia è fundo maris extrahi non poſsit aqua ſalſa, ſed quia gens alijs rebus abundans, facilius exoticum ſal comparat, quàm ſuperfluis expenſis id decoquat in littore ſuo. Aduentu enim grãdium nauigiorum Hollandiæ ac Germaniȩ, ab Hiſpanicis & Gallicis ac Britannicis portubus, Vlysbonico præſertim & Brouaſo portu, ſal acceptum iuſto precio venundatur. In Polonia verò montes profundiſsimi ſalis ſunt, præſertim in Vieliſca & Bochna: vbi videndi cauſa M. D. xxviij. quinta Ianuarij, tranſcenſis L. ſcalis fui, & vidi in profundioribus locis laboratores nudos ob calorem, ferreis inſtrumentis eruere opulentiſſimum theſaurum ſalis, veluti aurum & argentum ex mineris inexhauſtis.

Vieliſcæ & Bochnæ ſalinæ ſunt opulentæ.

De difficultate aduehendi ſalis in Aquilonaria regna. *Cap.* 6.

AT vbi inciderint maritima bella in Balthico mari, vt defectu ſalis videatur ab hoſtibus premi poſſe Septentrionalia regna, tunc arte quæſita domeſticũ

ſal

ſal conficiunt, ne ea penuria ſuam libertatem ſubijciāt inimicis. Vt tamen id expeditius, etiam ad perpetuum lucrum, continuè efficerent incolæ Nortlandiæ, id eſt, Septentrionales, R. D. Io. Magnus Gothus Archiepiſcopus Vpſalenſis, chariſsimus frater & anteceſſor meus, aliàs 1523. Hadriani vj. Pontificis legatus, & demum electus, euolutis duobus inde annis, Vpſalenſem diœceſim viſitans, proprijs ſuis ſumptibus, emptis ſcilicet & datis inſtrumentis vbiq; ſufficiētibus, modum & artem ab expertis acceptā, præcipuis in locis aptioribus incolis communicauit: quibus ex tunc, & in perpetuum neceſſario ſalis beneficio, quacunque imminente hoſtilitate, liberè & facili labore vti poſſent.

De maxima copia butyri. Cap. 7.

TRanſcurrendo ſingulas prouincias Septentrionalis plagæ à 52. vſque ad 84. gradum eleuationis poli Arctici, vbique propter fertiliſsima terrarum paſcua, & armentorum abundantiſsimos greges, maximam butyri copiam reperire licebit: non tamen æquali virtute, tum propter ſalis varietatem, tum etiam propter floridiores ac tenuiores herbas, longè à ſe inuicem diſtantium prouinciarum nutritiuas. Vbi enim paſcua ſunt groſsiora, ſaleq; butyrum conditum groſſiore, eius efficaciæ non eſt, vt alterius cōditi in paſcuis herbarum minutarum. Modus tamen conformis eſt omnium regionum, vel ſale groſſo, vel tenerrimo & candido, multa magnorum vaſorum millia negociatoribus vltramarinis vel precio, vel rerum commutationibus (niſi Regio edicto, inſtante vel flagrante bello, prohibitum fuerit) diſtrahendi vel venundandi, quemadmonum in annona, lardo, atque alijs neceſſarijs nutrimentis, ne hoſtibus afferantur, caueri ſolet. Inſula prætereà eſt Meridionalis Gothiæ, Oelandia appellata, vbi aëris ſalubritas cum piguis arui fœcunditate conſentiens, herbas producit dulciſsima qualitate conditas: quarum paſtu vaccarum turba ſaginata, lac tanta ſalubritate cōficit, vt quibus multa medicorū auxilia vel cōſilia prodeſſe neſciunt, ſolus videatur po-

tus ille è butyro expreſſus, optabilem afferre ſanitatem hocq; butyrum tanquam aromaticum, & cæteris omnibus ſalubrius, appretiatur.

De magnitudine & bonitate caſeorum. Cap. 8.

SI Parmenſis aut Placentina, vel aliæ terræ, ac villæ Longobardorum, de magnitudine, multitudine, ac vtilitate caſeorum vbiq; commendari poterunt, profectò origini ſuę natiuæ, ſcilicet Scandianæ peninſulę, & præcipuè regioni Veſtrogothorum in regnis Septētrionalibus, gratias ſunt acturę. Hi enim Veſtrogothi ſuper omnes incolas Aquilonares, maximam commendationem obtinent, quòd nulla gens illis ſimilis eſt in confectione caſeorum: quod prouenire videtur ex vberrimis paſcuis: in quibus & militares equi, fortes, alti & robuſti, bouesque proceri innumerabili multitudine procreantur. Caſeos itaq; tam magnos plerunq; conficiunt, vt duo valētes viri vix vnum ad breue ſpatium deferre poſsint. Virorum tamē manu & arte nunquam fiunt, ſed mulierum: quæ vicatim ex pagis vicinioribus, adducta lactis multitudine, æſtatis tempore in domo volentis caſeos coagulare, confluētes, magnis caldaribus lac calefactum, adhibito coagulo, ligneæ formæ quadrangulari præcipuè imprimunt, caſeolosque aliàs ſole aëreque ſiccatos, in particulas comminutos, eidem lacti quaſi feruenti imponunt, veluti fit in grādibus muris, qui lapillorum & cementi infuſione compactiores exurgunt. Nec vir quiſpiam huic operi fœminarum intereſſe meretur, etiam ſi precibus hoc impetrare conaretur. Habent enim fortiſsimæ mulieres illæ diuiſa exercitia domeſtica ſeorſūm à maritis, in quibus illi ſeſe nunquam intromittunt, vt nere, texere, panes & ceruiſiam coquere, cibos parare, & proles ornare, ac veſtire, lectosque & tegmina aptare, & agnellis, vitulis, alijsque minutulis animalibus prouidere: vbi viris grauiores incumbunt labores, vt agros colere, meſſes triturare, equos domare (quod & fœminæ plerunque faciunt) arma acuere, atque ſepes agrorum, aratraq; & agros diſponere. Oſtrogothorum verò caſei lacte

Veſtrogothia caſeorum, equorum & boum prædiues.

lacte pecorino in maxima multitudine formati, mira commendantur bonitate: ita & ſuperioris Sueciæ, pręterquam apud Helſingos & Naruegianos: qui caſeos quaſi putres habentes, vermium ſcaturigine, & repletione viſa, lætantur in eorum bonitate: imò exeſa interiori ſubſtantia, eorum corticibus loco clypei, inſtar indurati corij, vtuntur in bellis. Eſtque caſeorum laudatiſsimus ſapor apud Finningos, qui conſpicuos eos multorum millium pondo faciunt è lacte caprino: quibus laudem augent, & ſaporem, ſubmiſſo paululum myrtyno fumo, vt ſine vermibus ſeruari valeant ad plures annos, præſertim in obſidionibus caſtrenſibus tolerandis. Apud Septentrionales ſcilicet Veſtrogothos, naturę beneficio ita temperati ſunt, vt aromaticis ſpecieb. ad ſenium vergentes, redoleãt, cum gratiſsimo ſapore. Talibus etiam vtuntur nautæ, dum tempeſtatibus, ne alia coquant, arceantur ab igne.

Caſei Oſtrogothici.

Clypei ex caſeorum cruſtis.

Caſei caprini bonnorũ myrtati.

De textoribus. *Cap.9.*

TExturis lineis laneisq́;, Aquilonares fœminę miro ingenio callentes, incumbũt, exceptis Lapponum mulieribus: quę ex neruis animalium (vt alibi dictum eſt) conficiunt telas, & de pellibus diuerſarũ beſtiarum accõmodas veſtes: quia in ea regione extrema, linum non creſcit, neq; oues gignũtur. Vbi verò in calidioribus locis Septentrionis linum habetur, talia fila ex eo confecta colorant, & texunt, vt opus in medio Latio ingenioſè contextum iudicaretur. Vidi olim apud eas gentes textile opus lineum, varietate linearum cœleſtini coloris pulcherrimè elaboratum: quale demum Italiam & Romam ingrediẽs, quaſi vna manu reperi ad ſimilitudinem illius omnimodè per texturã factum & ordinatum, hoc ſolo diſcrimine viſo, quòd vti Romanæ fœminæ, vel potiùs viri, textores ſunt ingenio viuaciores: ita & in opere manuum reperiuntur ſubtiliores: & fortè quia exemplaribus inſignium pictorũ vtũtur, vbi mulieres Aquilonares ex floribus, iride, aut frõdium vmbris ſuper aquas ſole ſplendẽte reflexis, excipiunt formas. Retiaria tamen intexta filorũ

Apud Lappones neq; linum eſt, neq; oues.

opera, qualia videntur in domibus Principum Romæ, facilimè reliquos orbis artifices vidētur excellere mulieres Aquilonares, dum huic exercitio, etiam illuſtres perſonæ ad euitandum otium, quaſi hæreditario domorum ornatui præcipua ſubtilitate intendunt. Aedes enim diurno vſui deputatas, candidiſsimo illo opere retiario, quod Spraangning vocant, totaliter, etiá ſub tectis, perpetua communiq; conſuetudine exornant, exceptis proceribus, ſericeis pannis ornantibus palatia ſua: & hoc quoad thalamos, & ornatũ illuſtrium fœminarum, ac nuptialium feſtiuitatum.

OLAI MAGNI GOTHI

ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS

De varijs conditionibus Aquilonarium populorum.

EPITOME LIBRI XIIII.

PRAEFATIO.

Scandiana peninſula alter orbis.

MIRARI quiſpiam nō debet, in ampliſsimis Septentrionaliũ terris, præſertim peninſulæ Scandianæ (quam Plinius ob incompertá magnitudinem, alterũ orbē, & Iornādes, ac Paulus Diaconus, vaginá, ſiue officinam gentium appellant) diuerſitatem fore habituum, ac veſtimentorũ, pariter & morum ac conditionum, circa incolarum conuictũ, & cohabitationē aduentantium alienigenarum, ac iudicia vtriuſque, & quàm ſyncera tranquillitate veteribus inſtitutis olim adhærentes, ſinguli concorditer viuere dicebantur, vbi nunc creſcente diſcordia, paucisſimi ſua ſorte contenti videntur: in quo rurſus mirandum nō eſt, dum eò proceſsit aſtuta hominum pernicies, vt quiſq; ſuæ deſtructionis factus fit artifex ingenioſus, foris ſcilicet habitu diſciſſus, & intus in mente corruptus: foris legibus parére ſimulans, & vbique diſſeminans dolos: quorum tandem effectu, & exitu, ad vltimum infamia plenus, & omnibus odioſus è vita diſcedet.

De diuer-

De diuerſitate habituum. Cap. 1.

LOngè aliter olim veſtitus in Septentrionalibus regnis & populis, quàm nunc eſt, formatus erat, præſertim in exteriori, interiorique ornatu mulierum. Exteriori inquam, quia vetuſto tempore illuſtres fœminæ tunicis vtebantur, ad pectus & brachia ſtrictiſſimis: ſed in extenſione fimbriarum mõſtroſa videbatur lõgitudo, adeò vt vix vna ſufficeret ancilla in fimbrijs huiuſmodi comportandis: quæ etiam in hoc abuſu aliqualiter dominæ ſuæ conformabatur. In capitibus verò ſubtiliſsimis pannis lineis, negociatorũ quæſtu ab exteris regionibus longo maris circuitu importatis, ſub his tamen tegumentis, aureas coronas lapidibus pretioſis intextas, ſecundum qualitates ſtirpis & opulentiæ portabant: ad vmbilicum verò pro cingulo, vel zona, aureis filis contexta vel fuſa, extenſaq; in lõgum aurea, aut argẽtea lamina, latitudine duorum digitorum, vtebantur. Reliquæ mulieres latiſsimas habebant manicas, ſed has in medio cuneatas, ac argẽteis vel deauratis nodis quaſi tenaculis clauſas. Prætereà capitis ornamentum erat è panno rubro ſuperius ſtrictum ac cuneatum, ſimiliter argenteis nodis claudendum vel aperiendum: & hæ quoque coronis deauratis ſub lineis pannis, valde ſubtilibus, ornabantur: & vti earum togæ, præſertim nobilium, pariter & plebeiarũ (excepto valore panni) erãt ſtrictiſsimæ ac breuiſsimę: ita vrbanarũ lõgiſsimæ, deauratas & quadratas in an-

teriori parte laminas, à collo vſq; pedes ſuper fimbriis ex vtroq; latere depēdentibus, habētes. Scapulari autē virgines vtūtur, quo pudicitię obſeruantia deſignatur.

De pudico virginum ornatu, & rigore pudicitiæ. *Cap.* 2.

VIrginum ergo ornatus in pretioſis & ampliſsimis aureis, vel deauratis coronis, in capitibus erat: & pro pudicitiæ cuſtodia, à collo antrorſum retrorſumq; dependebat ſericeum, vel lineum candidi coloris pallium: quale nunc religioſi Scapulare, vel Patientiam nuncupant: quo habitu vel pallio, omnia corporis membra, tanquam freni moderamine, incendendo vel conuerſando, cum admirabili modeſtia & verecundia (viſu vel colloquio virorum nuſquam, niſi parentum licentia permiſſo, vtentes) dirigebant. Tantaque incrat eis pudicitia, vt vix rogatæ virū publico in cœtu, donec coniugali vinculo ſtringerentur, raroq; tunc, inſpicere vellent. Adeò caſta celebritate oculos vbiq;, etiam à licitis, refrenabāt. Mira etiā & pertinax Aquilonarium fœminarū ſuæ pudicitiæ cuſtodia, vt etiam admiſſo honeſto cōiugio, certis tēporib. refrenent amplexus, ea ſcilicet conſtantia, vt in toto interpoſitione diſtricti gladij mutuū ſibi coarctent cōgreſſum, veluti Saxo de quadā Thira regis Anglię filia meminit, & inſuper de ſingulari caſtitate multarū virginū illius æui.

Frenū virginale.

Cōtinentia coniugalis.

De benedictione Catholicorum Regum. *Cap.* 3.

CAtholico ritu in populo fideli regnaturus, multis & magnis benedictionibus, vt Deo acceptior, & populo vtilior, ac ſibijpſi ſecurior fiat, repleri ſolet. Sed in pri-

in primis ſponte per ſancta Dei Euāgelia iurat, & corā Deo, & angelis eius promittit, vt legem, iuſtitiā & pacem Eccleſiæ Dei, populoq́; ſibi ſubiecto cum obſeruatione iurium & priuilegiorum, ac omniū bonorum cuſtodiat: & hinc benedictionē Eccleſię poſtulat, & illi tribuitur, vt in donis gratiarū multiplicetur, dextera potentiæ Dei vbiq; circūdetur & protegatur: vt Abrahæ fidelitate, Moſis manſuetudine, Dauid humilitate, Solomonis ſapiētia decoratus, Deo in omnibus complaceat, iuſtè incedat, in hoſtes crucis Chriſti fideliter triumphet, & optabilem pacē in omnibus ſeruet. Deinde viſibili oleo, ſanctiſsimis verbis benedicto, inūgitur, vt dona inuiſibilia percipere, & tēporali regno iuſtis moderationibus executo, æternaliter cū Deo, Regum omniū Rege, glorietur. Inſuper orat Eccleſia, vt efficacia illius ſacrę vnctionis principatus ſit ſuper humerū eius, atq; vt ſit iuſtus, fortis, fidelis pro viduis, & indefeſſus regni & populi gubernator, infideliū expugnator, iuſtitię cultor, Eccleſię ſanctę, & fidei Chriſtianæ defenſor, ad dec⁹ & laudē glorioſi noīs Dei. Demū virtute Dei dato gladio ad vindictā malorum, & laudem bonorum, vt in hoc æquitatē exerceat, iniquitatē deſtruat, & ſanctam Dei Eccleſiam, eiusq́; fideles propugnet ac protegat, atq; falſos Chriſtianos diſperdat, viduas & pupillos clemēter adiuuet & defendat, deſolata reſtauret, & ea conſeruet, quatenus in hoc virtutū triūpho cū mundi ſaluatore, cuius typū gerit, ſine fine regnare mereatur. Inſuper corona capiti ei⁹ impoſita: qua gloria & honor, ac op⁹ fortitudinis intelligitur, vt participatione miniſtrorū eccleſię Chriſti in omni aduerſitate defenſor adſiſtat, regniq́; à Deo dati, & Pōtificalis benedictionis vice Apoſtolorū, qui ꝑ fidē vicerūt regna, omniūq́; Sanctorū eius regimini cōmiſsi, vtilis executor, perſpicuusq́ue regnator ſemper appareat: vt inter glorioſos athletas virtutū gēmis ornatus, & premio æternæ felicitatis coronatus, cū Chriſto ſine fine glorietur. Deinde accepta virga, ſeu ſceptro, intelliget ſe obnoxiū mulcere pios, terrere probos, errātes, reducere, lapſis manū porrigere, ſuperbos diſperdere, & releuare humiles. Poſteà intronizato Regi in ſolio ſedēti, di-

Gothorum Regū conſtitutio.

cet Archiepiſcopus, qui eum aſsiſtentia Coëpiſcoporum introduxit: Sta, & retine amodo locum tibi à Deo delegatum, per autoritatem omnipotentis Dei, & traditionem noſtram, omnium ſcilicet Epiſcoporum, cæterorumque Dei ſeruorum: & quantò clerum ſacris altaribus propinquiorem proſpicis, tantò ei potentiorem in locis congruis honorem impendere memineris: quatenus mediator Dei & hominum, te mediatorem cleri & plebis in hoc regni ſolio confirmet, & ſecum regnare faciat Ieſus Chriſtus. Vltimò Metropolitanus inter alia orationem ſuper Regem ad Deum facit: Sis ei contra acies inimicorum lorica, in aduerſis galea, in proſperis ſapientia, in protectione clypeus ſempiternus: & præſta, vt gentes teneant illi fidem, proceres habeant pacem, diligant charitatem, fugiant cupiditatem, loquantur iuſtitiam, cuſtodiant veritatem, vt ſemper maneant tripudiantes, & in pace victores. Reginæ etiam mutatis mutandis, quę ſexui fœmineo cõgruunt, plurima ex ſupradictis à Deo reuerenter optantur, &c.

De equitibus auratis, & eorum iuramento. *Cap. 4.*

Donatiuũ Regium Gothorum.

FActa igitur iuxta pręmiſſas cerimonias (apud Deũ & homines, omni æuo commẽdabiles) coronatione, ipſe Rex ſecundum formam antiquarum legum regnorum ſuorum, noua priuilegia diuerſo hominum ſtatui, quatenus, & quibus opus ſit, liberaliter concedit, vel pridem ab anteceſſoribus ſuis cõceſſa reſtaurat, & auget. Demum milites auratos, feudis abundanter diſtributis, cingulo, & enſe, ac clypeo præſtitis, tali tamen interueniente iuramẽto, in manibus alicuius Prælati aſsiſtentis facto, creat: Ego N. opto mihi ita Deum propitium, & beatam Virginem, ac ſanctum Ericum, quòd volo iuxta extremum meum poſſe per vitam & bona mea, defendere fidem Catholicam, & ſanctum Euangelium, & tenere ac protegere Eccleſiam, & eius miniſtros in ſua libertate & immunitate, & ſtare contra omne quod iniquum eſt, & confortare pacem & iuſtitiam, & defendere pupillos & orphanos, virgines,

Iuſiurandũ Equitum auratorũ.

viduas,

luas, & pauperes, & fore fidelem meo Regi, & regno
patriæ meæ, & iuſtè exhibere & exercere meum mi-
arem ſtatum ad honorem Dei, ſecundum vltimum
ſſe meũ. Sic me Deus adiuuet, & omnes ſancti eius.
nen. Hocq; iuramentum adeò fideliter & ſtrictè ob-
uare ſolebant, vt audita proclamatione belli contra
ſtes fidei, maximè ſchiſmaticos Moſchouitas in
ientali limite regni Suetiæ, & Finlandiæ, imò & à
mmis Pontificibus prædicata Cruciata contra Tur-
s, ilicò proprijs expenſis, armata, & valida manu ala-
ter prælia Domini bellaturi ſeſe in expeditionē con-
lerunt, vel ad terram ſanctam peregrinantes, accepto
ſepulchrum Chriſti militiæ cingulo, ſe in nume-
m fidelium armatorum contra eoſdem Turcas pro
igione præliaturi, voluntariè immiſcuere: quò ple-
nque euenit, vt glorioſi victores redirent in terrenam
triam, & tandem coronam ſuſcepturi, in patriam
eleſtem ac ſempiternam.

De nuptijs plebeiorum. *Cap.* 5.

MOs eſt plebeiæ multitudinis apud Gothos, & Sueones, ſponſalia cõtrahere cupientis, pluribus
i ceremonijs, diuerſo tempore, modo, ordine, ac teſti-
onio repetitis, præſertim hac ratione, vt ſtabiliores
rmaneant in mutua cohabitatione, vt nullo ſit opus
uortio, etiam à lege permiſſo. Parentes nanq; puellæ
coniugium petendæ, cuius ſtirpis, honoris, famæ, vel

 infamiæ,

infamię, probitatis aut improbitatis, morum & induſtriæ ſit procus, imò an legitimo toro procreatus, diligenter inquirunt: compertaque virtute viri, præſentibus duobus ex paterna maternaque linea teſtibus, pater præſentat filiam ſub his verbis aſtanti proco: Do tibi meã filiã ad honorẽ, & vxorẽ ad medium lectũ, ad ianuas, & claues, & ad omnẽ tertiam pecuniã poſsidẽdam in mobilibus bonis ac immobilibus, & ad omne eius, quod ſuperior Suetia à S. Erico habet, & ipſe S. Ericus dedit. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, Amen. Eoq; caſu ſpõſalitia pacta vigorẽ ſuſcipiunt, & accelerata maturitate, melioribus ſuperadditis ſolennitatibus abſoluunt, talibus præſertim, vt affines, agnati & conſanguinei, ſub prudenti virorum ductore, ac honeſta mulierum ductrice, ſtatuta die in equeſtri pompa vndequaque ornatius ad Eccleſiam confluant parochialem: vbi ardentibus faculis mirificè factis & incenſis, ſacerdotali benedictione coronata ſponſa producitur, atque ante ſummum altare lateraliter cum ſponſo collocata, vtriuſq; ſolenniter requiſito cohabitationis in proſperis & aduerſis conſenſu, per annuli impoſitionem, & nuptialem benedictionem, omnes præmiſſæ cæremoniæ ratificantur. Nec ſilendum eſt, quòd ſub ipſa annuli impoſitione, dorſo tenus pugno ſeſe aſtantes impetunt, vt eadem ratione actum corroborent, vti in Aurati militis creatione, vt memor ſit, ſeruari ſolet. Qui talibus adſunt nuptijs, vt agnati, cognati, affines & amici, dona plurima, videlicet equos, boues, pecora, lectos, pannos, & fruges liberaliter offerunt: vt ijs felicibus auſpicijs incipiant, & perficiant lætiorem cohabitationem. Specialibus tamen ceremonijs equus ac bos, & ſecuris traditur: vt ſciant ſe venire ad eum laborem, periculorumque ſocietatem, qua idem nolle & velle permanere debeat, donec vel diuortio, ſi lex vrſerit, vel morte ſoluatur. Sunt & multæ ceremoniæ circa tori introitum, vt parochialis ſacerdos, ſi adſit, vel clericus, canat hymnum: Veni creator Spiritus, cum inuocatione diuini auxilij, vt nouis coniugibus proſpera cuncta deſuper elargiantur. Prætereà mos eſt, vt aliquot delicatoria fercula

cula in lecto ſedentibus nuptis exhibeatur, vt ijs cum aſtantibus breui mora veſcantur: tandemque valedicentibus amicis, ſua pace fruuntur. Sequenti tamen die noua nupta crinibus abſconſis, affabili inceſſu conuiuis argenteos ſcyphos electiore liquore repletos, in ſignum quòd materfamiliâs effecta ſit, liberaliter propinat.

De adulteris, & eorum pœna. Cap.6.

MVlier adulterans, teſtimonio ſex virorum deprehenſa, perdit dotem, & quicquid ſecum tulit in cohabitationem viri: qui ea ſuſpiciet: imò vitæ vtriuſque poteſtatem habet & hæreditatis eorundem, vigore municipalium legũ patriæ Gothorũ & Sueonum. Si verò mulcta contentari velit, etiam eam ex municipalibus præſcriptam habet: quam & volens hic pertranſeo, licet Regi, Epiſcopo, & Fiſco ciuitatis pars eius debeatur, cuilibet ſeparatim. Si pœnam pecuniariam dare nequierit adulter, tũc duo ſaxa mulieri humero tenus imponi debent, & ipſa virilibus adulteri funiculo ligatis, ipſum per plateas ciuitatis aſpicientibus cunctis pertrahere, ac demum abiurare ciuitatem, deinceps non ingrediendam, cogetur. Si vnus coniugum ſimile ſcelus commiſerit, eadem pœna partialiter fiat, altero innocuo declarato. Verum miniſtro ciuitatis in talibus ſeruienti, ſpeciale pecuniarum munus ſiue præmium deputatur.

LIBRI DECIMIQVARTI FINIS.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
De diuerſis hominum exercitijs.

EPITOME LIBRI XV.

De puerorum exercitijs. *Cap.* 1.

NE autem Gothorum pueri, & adoleſcentes ignauia, & otio torpeſcere permittantur, aut damnatis artibus primos annos tranſigant iuuẽtutis, pro conſuetudine ſemper ſeruatum eſt, vt diuerſis exercitijs inſtruatur exilis ætas, præcipuè militaribus exercitijs reſeruanda, in ſagittatoria arte, iuxta vniuſcuiuſque ætatis capacitatem, vt ſe diligenter exerceãt: eo videlicet modo, vt non panis quidem pueris exhibeatur, niſi ſagitta prius tetigerint metam, inſtructorum induſtria collocatam. Reperiuntur itaq; pueri vix 12. annos egreſsi, tanta peritia ſagittandi inſtructi, vt iuſsi telo traijcere caput, pectus, pedesq́; minimarum auium à longè poſitarum, infallibiter tangant: nec minus ſenes oculorum aciem adhuc retinentes. Huius rei mõſtruoſum exemplum Saxo Danorum hiſtoricus de quodam ſene adducit: cuius balliſta tam portentoſo cornu protendebatur, vt denos neruo calamos adaptaret: hi vegetiore iactu pariter in hoſtem detorti, totidẽ numero vulnera confecerunt.

De ritu fugandæ hyemis, & receptione æſtatis. *Cap.* 2.

SVecis Meridionalibus & Gothis, longiſsimo prouinciarum ſpatio à polo remotis, alius ritus eſt, vt primo die Maij, ſole per Taurum agente curſum, duplices à magiſtratibus vrbium conſtituantur robuſtorum iuuenum, & virorum equeſtres turmæ, ſeu cohortes, tanquam ad durum aliquem conflictum progreſſuræ,

Dux hyemalis.

ſuræ, quarum altera, ſorte deputato duce dirigitur: qui hyemis titulo & habitu, varijs indutus pellibus, haſtisque focalibus armatus, globatas niues, & cruſtatas glacies ſpargẽs, vt frigora prolonget, obequitat victorioſus: eoque duriorem ſe ſimulat, & efficit, quò ab vaporarijs ſtiriæ glaciales dependere videntur. Rurſumq́; alterius equeſtris cohortis præfectus æſtatis, Comes Florialis appellatus, virentibus arborum frondibus, folijsq́; & floribus (difficulter repertis) veſtitus, æſtiualibus indumentis parum ſecuris, ex campo cum duce hyemali, licet ſeparato loco & ordine, ciuitates ingrediuntur, haſtisque edito ſpectaculo publico, quòd æſtas hyemem exuperet, experiuntur.

Dux æſtiualis, ſeu Comes floridus.

Ad idem. *Caput.* 3.

VNde & acriter vtraque parte triumphate cupiente, illa vehementius alteram vrget, quæ eo die ex aëris clementia vel auſteritate videtur mutuare vigorem. Si hyemis aſperitas adhuc ſuum gelu ſpirat, depoſitis haſtis cineres viuis ignium ſcintillis cõmixtos, vrnis vel ſaccis extractos, obequitãdo hyemis perſona, ſuper aſpicientes effundit. Similiter & hi, qui eodem cultu & habitu, quaſi auxiliares turmæ adiuncti ſunt, in equis igniuomos globos eijciunt in aſpiciẽtes. Ne autem æſtatis perſona ob defectum ramorum virentium florúmve, cum ſua equeſtri cohorte priuetur honore cupito, longè anteà betuleas frondes, ſeu tiliæ virgas, vaporarij calore & irrigatione artificioſè virentes, quaſi è ſylua productas, clãculò elatas, ſed apertè reductas oſtendit: quo caſu ob defraudatam naturã, hyemis propugnatores infeſtius inſtant, ne dolo quæſita victoria emergat, aut ſiſtat in placida pompa: quæ tamen fauorabili aſtantis populi aſperrimum hyemis dominium peramplius ſufferre negãtis, iudicio, digna iuſtaque ſententia conuincitur, vt æſtati pro publica lætitia victoria cædat, victoriamque partam ſplendido inſtructo conuiuio æqualibus perficiat, & corroboret hauſtibus: quam aſſequi vix potuit haſtis.

De Maia-

De Maialibus feſtis. Cap. 4.

DEmum omnibus tam ſyluis, quàm pratis, & campis vireſcentibus, & floreſcentibus, ſole per Cancrum tranſeunte, hoc eſt, in Vigilia Natalitij ortus D. Ioannis Baptiſtę (quem diem miris feſtiuitatibus ſeruabat antiquitas, celebrique cultu poſteris ſeruandum docuit, & præcepit) populus omnis vtriuſque ſexus & ætatis, turmatim in publicis plateis vrbium, aut planicie camporum, vbique copioſis accenſis ignibus, pro choreis tripudijsque exercendis, concurrere ſolitus, vetuſtorum heroum domi foriſque magnifica geſta vbilibet in orbe peracta, ſaltando decantat: etiam quid illuſtriores fœminæ pro æternis aſſequendis laudibus, amore ſeruandæ pudicitiæ perfecerunt. Prætereà quid degeneres ignauique nobiles, crudeles tyranni, & turpes fœminæ excluſa honeſtate fecerunt, patrijs cantionibus & rhytmis ſonantibus citharis, ac tibijs alternatim adductis, exoluunt. Inſuper puellæ matrum doctrina præmonitæ, quot quantaque mariti vitia, in luſibus alearum, rixa tabernarum, luxu veſtium, ſocietate ſcurrarum, & continua ebrietate & crapula exerceant, pſallendo reſoluunt. Sed rurſus ingenioſiores adoleſcentuli concinere norunt, quàm pigerrimæ, fallaces, indomitæ, rixoſæ, garrulæ, furaces, nugaces & infidę ſunt mulieres, ne ſola querela maritos ſuggillẽt. Deinde quid perfidi ciues, verſuti artifices, vagi negóciatores, ſtertentes nautæ, ruſticique infideles, & aſtutiſsimi proditores, ac blandiloqui adulatores, & auari crudeleſque terrarum præfecti efficiunt, varietate cantionum, & muſicis inſtrumentis exponunt: ea potiſsimum ratione permoti, vt tenera iuuentus agnoſcat, quàm excelſa ac ſplendida virtus ſit, æterniſque laudibus digna, bonorum inhærere veſtigijs, & à peſsimis reſilire, ac præcauere exemplis.

De luſu

De luſu aleæ & Schacorum. Cap.5.

MOs eſt apud illuſtriores Gothos & Sueones, filias ſuas honeſto coniugio collocaturos, procorum animos miris ingenijs & paſsionibus examinare, præſertim in ludo Latrunculorum, ſeu Schacorum. Eo enim ludo ira, amor, petulantia, auaritia, ſocordia, ignauia, aliæque plures dementiæ paſsiones, & animi motus, fortunæque vires & proprietates demonſtrari ſolent: ſcilicet an procus agreſtis animi ſit: quòd ſubitò triumphando indiſcretè exultet, aut iniurias illatas cautius pati, vel modeſtius auertere norit. *Procorum ingenium in ludo latrunculorũ probatur.*

De chorea gladiatoria, vel armifera ſaltatione. Cap.6.

HAbent præterea Septentrionales Gothi & Sueci, pro exercenda iuuẽtute aliũ ludũ, quòd inter nudos enſes, & infeſtos gladios, ſeu frameas, ſeſe exerceãt ſaltu: idq; quodã gymnaſtico ritu & diſciplina, ætate ſucceſsiua à peritis, & præſultore, ſub cãtu addiſcunt: & oſtendunt hunc ludũ, præcipuè tempore carniſpriuij, Maſchararum Italico verbo dicto. Ante etenim tempus eiuſdem carniſpriuij, octo diebus cõtinua ſaltatione ſeſe adoleſcentes numeroſè exercent, eleuatis ſcilicet gladijs, ſed vagina recluſis ad triplicem gyrum. Deinde euaginatis, itidemque eleuatis enſibus, poſtmo-

poſtmodum manuatim extenſis, modeſtius gyrando alterius cuſpidem capulumq; receptantes, ſeſe mutato ordine in modum figuræ hexagonæ ſubijciunt: quam Roſam dicunt:& ilicò eam gladios retrahendo eleuandoq; reſoluunt, vt ſuper vniuſcuiuſque caput quadrata roſa reſultet: & tandem vehementiſsima gladiorum laterali colliſione, celerrimè retrograda ſaltatione determinant ludum:quem tibijs, vel cantilenis, aut vtriſque ſimul, primùm per grauiorem, demum vehementiorem ſaltum, & vltimò impetuoſiſsimum moderantur. Sed hæc ſpeculatio ſine oculari inſpectione vix apprehenditur, quam pulchra honeſtaque ſit, dum vnius parciſsimo præcepto, etiam armata multitudo quadã alacritate dirigitur ad certamen:eoq; ludo clericis ſeſe exercere, & immiſcere licet, quia totus deducitur honeſtiſsima ratione.

Roſa gladiatoria.

De arcuali chorea. Cap.7.

ALia etiam iuuenum exercitatio eſt, vt certa lege arcualem choream ducant, atque reducant, alijs quidem inſtrumentis, ſed eadem vt gladiatorum ſaltantium diſciplina reducta. Arcubus enim, ſeu circulis incluſis, primùm modeſto cantu, herôum geſta referente, vel tibijs, aut tympanis excitati, gyrando incedunt, ſeq; dirigentes (qui Rex dicitur) ſola voce reducunt:tandem ſolutis arcubus aliquantulum celerius properãtes, mutua inclinatione cõficiunt (veluti aliàs per gladios) roſam, vt formam ſexangularem efficere videantur. Vtq; id feſtiuius ſonoriusque fiat, tintinnabula, ſeu æreas campanulas genu tenus ligant. Eſt & alia quædã choreæ, ſeu ludi ſpecies, qua machina quadam lignea homines per aëra, rotarum more & impulſu iactantur: vel alio modo agilitate corporum inſignes ludunt: vt haſtis, circa quas ſe voluunt: funibus etiam, ſupra quos reciproci ambulant: item circulis, per quos ſe more piſcium tranſmittunt: item tabulis, è quibus in aëra pendent, vno brachio ſe ſuſtinentes: hicque ludus Petauriſticus appellatur, quòd iuuenes leuioribus ſaltibus mouentur. Pilarum etiam proiectilium, atque fuſtium impulſu, aliarumque infinitarum ſpecie-

Ludi petauriſtici.

ſpecierum ludi, ſecundum varietatem temporum ibidem currendo, luctando, ſaltando, pedibuſque ſurſum erectis ſuper manus ambulando, fiunt. Sunt etiam bellicrepæ armorum ſaltationes, quæ clypeis ac enſibus, tibicinis moderatione tardius vel celerius variantur ad ſaltum.

De Pyrrhica ſaltatione. Cap. 7.

MOS eſt ante aulas Septentrionalium Regum & Principũ, tempore frigoris copioſos ignes, ex arboribus abietinis præcipuè, quarum ibidem copia eſt, inſtruere: quia ex earum combuſtione tantus enaſcitur ſonus & ſtridor, vt à longè non videntes ſed audiẽtes, exiſtiment corruere trabes, & tecta. Ne autẽ fragor ille naturæ videatur ocioſus, quaſi tympanis excitati circũ ſedentes ignibus fortiſsimi quiq; viri, in gyrũ ſaltumq; conuertunt, tantoq; impetu ſaltando conſtringunt, vt neceſſum ſit poſtremum quenque, quaſi rupta fortiſsima catena, in ignem illabi: moxq; exiliens ſaltantium applauſu in ſublimiori ſede reponitur, vt ilicò pro Regij ignis violatione, amphoram vnam atq; alterã, bene magnam, fortioris ceruiſiæ epotet. Eo enim potu ſaniſſimo, ſobriè tamen exhauſto, animã vireſq; reſumens, celerrimè reuertitur ad ſuos congyrantes, & ſaltatores qui ſimiliter motu, igne, ſitiq; agitati, non inuiti retrahũtur ad pœnas affixas, exceptis his, qui aliàs flãmarũ *Stridor ignis abietini.*

R ſaltibus

ſaltibus fuerant exercitati: quibus ars & robur ineſt, vt amplius haud poſſint in ignē intrudi. Fortius nanq; tenēdo, per experientiā didicere in tali ſpectaculo ſubſiſtere cautiores. Ideoq; maiori mēſura bibendi honorantur, licet minimè deliquerint in Regium ignē. Reliqui verò ſucceſsiua alacritate etiam in profundam noctem ſaltū continuantes, quaſi omnes alternatim præcipitantur in flammam: taliq; modo roboris firmitatē, varioq; agitationis genere tyrones militiæ plurimum conſequuntur, vt conſtantiſsimos mores in igne, ſaltu, & duro tactu firment, quatenus ſerioſis inſtātibus bellorum congreſsibus, æquanimiter ſufferre valeāt turbationes vehemētiores. Sortiuntur etiā taxillis adhibitis, quis ignem veſtitus tranſiliat. Si verò quis ianuā Principis malitioſa præſumptione locum excedens offenderit, vix ignem, quòd in eo non comburatur, euadet.

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
de Eccleſiaſticis diſciplinis.

Epitome Libri decimiſexti.

De ritu orandi in Eccleſijs. Cap. I.

GEntes Septentrionales ex pagis remotiſsimis ad Parochias baptiſmales profecturæ, aliud genus armorum, præter balliſtam, gladium, & ſecurim, nō ferunt. Balliſtas inquam, propter feroces beſtias, vrſos præcipuè immanes & inſatiabiles lupos, qui tribus menſibus, Ianuario, Februario, & Martio plus ſolito ferociunt, quàm reliquo anni tempore: quòd interimantur eo apud Deum præmiſſo voto, atque ſeruata fide, vt pelles feræ percuſſæ, quaſi pro ſacrificio ſcabellis ſacrorum altarium ſub pedibus celebrantis offerātur. Et hinc eſt ortum, quòd maximo ac horrendo vt gente frigore, ſuper vrſinam pellem ſtant ſacerdotes celebraturi, Si verò lupina pel

is,aut lyncea,vel vulpina, aut alterius generis retibus xcepta fuerit,pretium eius procereis Eccleſiæ fideli-er adaptatur.Dixi prætereà gladios, vt vim vi,ſi in in-diis occurrerit,repellant.Deinde ſecures, propter ar-ores diris tempeſtatibus per trãſuerſam viam eiectas, t liberè tranſeant,excidendas & amouendas, vel pon es ſubita inundatione perfractos celerius reſtaurent. erunt etiã lanceas loco baculi, ob aqueas foſſas tran liendas.Habent nihilominus baculos annales , ſeu Calendarios(de quibus libro primo dictum eſt)pro ge amine manuũ:quibus docent,diſputant, interrogãt, concludunt lunares cõiunctiones, & oppoſitiones, curſus,feſta mobilia,ac fixa:pariter & ſigna dierum, fallibili experientia,quaſi è libro declarata legerent, poņuntur & interpretantur.

De Principum funeribus & ſepulturis.
Cap.2.

MOs antiquorum erat,cadauera Principũ in fron-doſis arboribus,præſertim quercinis,tanquam ſa locis numinibus conſecratis, ſuſpendere,aut flam-iuniperini ligni comburere, vel certis monticulis ndibus ſaxis,vel quadrato, vel rotundo ordine cir-ſeptis,humi cũ gladio & claua recludere,quẽadmo Saxo l.8.de victo & mortuo Danorũ Rege Haraldo minit:cui victor Rex Suecię Ringo faſtuoſiſſimum

 adhi-

adhibuit funeris cultum. Hæc etenim pietatis conditio eſt, vt victum victor inferiis proſequatur: & qui defuncto hoſti (teſte eodem Saxone lib.3.) iuſta perſolucrit, ſuperſtitis ſibi fauorem adſciſcit: viuumque beneficio vincit, quiſquis extincto ſtudium humanitatis impendit.

De varietate ægrotantium, morborum, & medicinarum. Cap. 3.

MOrbi Aquilonarium peculiares hi ſunt, Tuſsis, calculus, dentium oculorumque dolor, tormina inteſtinorum, febris, pituita, ſcabies, & Gallicus morbus, ac puerorum morbilli: peſtis etiam quò rarius venit, eò ſerius interimit homines, in crapula præſertim infatuatos. Eſt & alius morbus caſtrenſis, qui vexat obſeſſos & incluſos: talis ſcilicet, vt membra carnoſa ſtupiditate quadam denſata, & ſubcutaneo tabo, quaſi cera liqueſcens digitorum impreſsioni cedant: denteſque veluti caſuros obſtupefacit: colores cutium candidos, ac ceruleos reddit: torporemque inducit cũ nauſea capiendarum medicinarum: vocaturq; vulgari lingua gentis *Schoerburch*, Græcè Cachexia, forſitan à ſubcutanea mollitie putreſcente: quæ videtur eſu ſalſorum ciborum, nec digeſtorum naſci, & frigida murorum exhalatione foueri. Sed vim tantam non habebit, vbi muri interius tabulis quorumcunque lignorum ſunt cooperti. Inſuper ſi diutius graſſatur iſte morbus, abſynthiaco potu continuato illum arcere, ſicuti & calculi radices, per decoctionem veteris ceruiſiæ cum butyro epotæ, tollere ſolent: quæ paſſiones huiuſmodi calculi & renum, totaliter auferre, vel in magna parte alleuiare ſolent.

Morbus castrenſis, qui videtur dici cachexia

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS

de animalibus domeſticis.

Epitome libri Decimiſeptimi.

PRAEFATIO.

ANimalium genera vti multa, variaq́; ſunt in toto terrarum orbe, ſuis prouinciis & naturis appropriata, ac diſtributa, vt elephantes, cameli, leopardi, leones, ſtruthiones, tigrides, ſimię, & id genus reliqua, ſine pilorum denſitate in calidis terris numero incomparabili multiplicata: Ita & in frigidis regionibus cōplures reperiuntur beſtię, ſed valde piloſæ, propter aſperrimas hyemes exuperandas: vt ſunt vrſi albi, vri nigri, alces alti, rangiferi proceri, lupi feroces, gulones voraces, lynces perſpicaces, lutræ fallaces, caſtores medicinales, damulæ pauidæ, vulpeculæ aſtutæ, nigrę & albæ, atque aliæ alibi inuſitatæ naturæ & nominis beſtiæ, ſucceſsiuis capitibus inferius per ordinem diligentius inſinuandæ: ea potiſsimum cauſa, vt pius inſpector agnoſcat, quàm admirabilis excelſi creatoris affectus & amor eſt in omnibus creaturis ſuis, vbique terrarum ſuæ diſpoſitioni ſubiectis, maximè in frigidiſsimo climate Septentrionalis plagæ (conceſſa naturali ſagacitate) conſeruandis: ſcilicet vt vndique concluſa niuibus & gelu tellure paſtum prohibente, nedum viuere, ſed & genus producere atque alere poſsint, & inter aſperrima elementa illæſæ manere.

De Arietibus & Agnis. Cap. 1.

INſula eſt in Gothico mari, regno Gothorū, ſeu Suetiæ ſubiecta, Gotlādia, id eſt, bona terra, ab omnibus eam frequētantibus ſic nominata, eò quòd inter Aquilonares inſulas meritò felix & abundans, ob plurimas naturæ dotes, computari debeat, & magnificari. Hæc arie- *Gotlandia inſula.*

arietes,ſiue verueces,cæteris robuſtiores,& proceriores producit:quibus quaterna, vel octona cornua creſcũt: tantumq́ue ferociæ à cornibus mutuant, vt tempore coitus,niſi ſerra vel lima demantur, cæteris animantibus ſint nocumento,ipſiq́ue paſtori rebelles. Lanā habent longam,& mollem:quam aliquando Romæ exigua veſte reſolutam,artifices birreta facientes,mirè cõmendarunt. Habet etiam tota Septentrionalis regio magnorum arietum & ouium multitudines:in quibus & fœminæ cornua gerunt arcuata. Sunt & multa loca verſus polum Arcticum,vbi nec arietes,nec oues cornua habent,neque tauri,aut vaccæ.

De bobus & Vaccis. *Cap.2.*

REgna Aquilonaria,præſertim Vermelandia ac Dalia,propter paſcua vberrima,boues habẽt electiſſimos,etiam prouinciæ Veſtrogothorum:hiq; boues ſingulis annis non tam proceritate corporis,quàm numero magno multiplicantur. Habet & Noruegia,Suetia, & Finlãdia ſimiles,ad æſtiualia,ſeu hyemalia plauſtra, ſeu etiam agrorum vſum aptiſsimè diſpoſitos:quibus, ſicuti & equis,ad vomeres voluendos vtuntur. Sed nũquam vaccæ plauſtris trahendis,aut agris præparandis aptantur:imò nec vlli oneri,ob ſpem vitulorũ gignendorum,ſubduntur. Sed hi adhuc tenerrimi à matribus ſegregati,ſequiente frigoris horrore,in æſtuariis ad hoc ſpe-

ſpecialiter ordinatis, nutriri ſolent: hyemeq́ue productiore, aſperioriq́ue inualeſcente, putaminibus quercinis, loco fœni vel culmi, iumenta veſcuntur. Aeſtate verò, in lucidiſsimis noctibus paſcua ſumunt ſub cura paſtorũ, propter improbos vermes, & bruchos: quos ipſi cuſtodes piceis fumis, vbique pinorum combuſtione flammantibus, exurunt, aut arcent. Sed nõ ex integro: quia ingruente autumnali tempore, bruchi ingrediuntur cutes macrorum boum, ibiq́ue hybernant, vt tempore vernali cutem exeant, ac hoſpitem vexent: veluti erucæ folia arborum depaſcentes, quarum ſeminario folliculo inhærentes, hyemem tranſigant quietiorem. Boues tamen, quibus vermes huiuſmodi ſunt infeſti, è cœtu aliorum, quantum induſtria permittit, ſeorſum impinguandi mactandiq́ue ſegregantur: tuncq́ue dorſotenus velut cribrum cutis perforata apparet, pretium ſui diminuens aliena labe. In iis autem locis ſanius conſeruantur, celeriuſq́ue impinguantur, vbi nec muſcarum aculeis, nec bruchorum ſtimulis agitantur & fatigantur, & herbarum virẽtium ſatietate non priuantur.

De Equis Septentrionalibus. *Cap.3.*

NOruagici equi ſtatura mediocres, admirandæ fortitudinis & pernicitatis ſunt, in montibus ac viis ſaxoſis penetrandis. Suetici verò ac Gothici, paludes & colles altos, profundoſq́ue ſaltus indifferenter longiore dieta, magnaq́ue celeritate abſoluũt. Oelandici, quia paruuli ſunt, ludicro magis ſpectaculo, quàm labori deputantur: licet & in illis egregij laborioſiq́ue, diſtincto genere reperiantur. Equi etiam Finnonici bonæ qualitatis ſunt.

De Equis prœliaribus. *Cap.4.*

MAximi verò equi quos Septẽtrio producit, præſertim in regno Veſtrogothorũ, non ſolùm publico edicto hippagogis educi prohibẽtur, ſed vt militaribus exercitiis, & diſciplinis ad omnem armorũ vſum pro patriæ defenſione enutriri, cuſtodiri, & adaptari de-

beant, ſatis ſtrictè iubetur. Tales etenim equi hyemalibus bellis, quæ in Aquilonaribus regnis fiunt, ob cõnatum frigus aſſueti, hyemis patientes, animoſitate ac fortitudine armatum ſeſſorem, quocunque direxerit, inoffenſo acceſſu, ac valido curſu intrepidè cõportant: & ob id omnibus generoſis equis, quos Hiſpania, Neapolis, Gallia vel Germania gignit, aſsimilari poſſunt, ſi præferri non merentur. Licet Africis, Numidicis, aut Turcicis equis in celeritate curſus non comparantur: hanc tamen velocitatem mira audacia & fortitudine recompenſantes, pro natura populi, loci, & temporis qualitate, maximis bellis ſatisfacere deprehenduntur.

De Felibus ſeu Cattis. Cap. 5.

Feles candidæ. FEles ſeu catti, Græco vocabulo Aeluri nuncupati, ſatis magni, frequenteſque, candidi præſertim coloris, in Septentrionalibus terris reperiuntur: qui nedum domos, humanaſque habitationes, horrea, atque granaria, ſed & agros ædibus viciniores, mira ſagacitate murium gliriumque præda compurgant. *Feles ſylueſtres.* Qui verò ſylueſtres ſunt, auibus, & minutulis animalibus inſidiantes, veſcũtur. Harumq; feliũ pelles veſtibus ſubdũctæ, mirè proſunt aduerſus hyemales aſperitates.

De Hircis & Capris. Cap. 6.

Hircorum in Aquil. numeroſius grex. HIrcorum & caprarum in Aquilonaribus terris lõgè maior eſt abundantia, quàm in reliquis Europæ locis, ob montana paſcua, & paſtorum caprariorũ diligentiſsimam curam. Hirci itaque ibidem ſunt magno corpore, craſsis cruribus, breui & plena ceruice, auribus flexis & depreſsis, paruo capite, longo, ſpiſſo ac nitido collo, cornibus altis & latis, animoſi, bellicoſi, & robuſti, ita vt lupis mediocribus, canum tamẽ auxilio, congredi non formident. Ferè omnes colore albi ſunt: ita & capræ. Hyeme paſcuntur pinearum arborum corticibus, atque muſco, & populeis virgis. *Hirci & capræ ferè omnes albi.* Pelles eorum maximis nauigiis, quæſtus & lucri cauſa, decadumque numero exportãtur ad Germanicas oras:

vbi

vbi rurſus amplius diſperguntur in orbem. Similiter & caſei, propter efficaciam nutrimēti, ac medicinæ, ſcilicet ſtupidę ac ingroſſatæ carnis, vel turgentis. Carnibus caprinis crudis, ſole, ſale, ventoque ſiccatis, inco læ auidius veſcuntur, quàm ilicò mactatis: idque tempore æſtatis, & agriculturæ. *Carnes crudæ caprarū eduntur.*

Quæ munera dentur nouis nuptis. *Cap. 7.*

POpulis Aquilonaribus mos eſt, nouæ nuptæ plebeiæ conditionis, pro initiandis augendiſque armentis, & domeſtica ſupellectile, liberaliter donare porcam, ouem, & vaccam, atque marito equinos pullos, canem, felem, & anſerem.

De Rangiferis. *Cap. 8.*

IN partibus Septentrionis vtriuſque Bothniæ (ſic enim extremi Aquilonis terræ, quaſi à fundo vaſis, vocantur) & magnæ Lapponiæ, beſtia tricornis eſt, de genere ceruorum, ſed longè procerior, robuſtior, ac velocior, Rangifer duplici ratione dicta: vna, quòd in capite ferat alta cornua, velut quercinarum arborum ramos: alia, quòd inſtrumēta cornibus, pectoriq́ue, quibus hyemalia plauſtra trahit, impoſita, Rancha & Locha patrio ſermone vocantur: quorum cornuum duo cæteris maiora, eo loco, quo ceruus habet: ſed ramo- *Rancha. Locha.*

ſiora ac extenſiora, ad ramos quindecim aucta. Aliud verò in medio capitis, ramuſculis circunſtantibus cæteris breuioribus, ſitum eſt, caput vndique contra inimicas beſtias, præcipuè lupos, armatum reddens, imò admirationis decus inter cætera monſtra præſentans. Cibus huius beſtiæ eſt, muſcus montanus, candidus, præſertim in hyeme, niuibus in ſuperficie ſoli coopertus: quas niues, licet denſas, naturæ inſtinctu (quaſi ſylueſter equus) perforat, cibũ quæſiturus. In æſtate verò foliis ac frondibus arborum, ſtando eundoque melius, quàm ſe inclinando floribus ac herbis, propter cornua nimis antrorſum incuruata, veſcitur: idque laterali & obliqua capitis inclinatione. Iubatum habet collum, veluti equus: vngulas biſulcas, & ferè rotundas, à natura tributas, eò quòd eius tranſitus, aut curſus etiam admiſſo ſeſſore, fit ſuper altas niues, in vallibus, campis, aut montibus condenſatas.

De vtilitate huius animalis.

Cap. 9.

MAnſuefacta hæc animalia, veluti armentarij greges, maximam præſtant dominis ſuis vtilitatem, videlicet in lacte, pelle, neruis, oſsibus, vngulis, cornibus, pilis, ac carnibus ad victũ delicatiorem. Quidam terrarum incolæ poſsident 10.15.30.70.100.300. vel 500. qui paſtorum cura ad paſcua ducuntur, & reducuntur, ſtabuliſque, ob agmina montanorum luporum (cæteris ferociorum) graſſantia, clauduntur. Educti in terras alienas, præſertim vltramarinas, ob cæli ſoliq́ue mutationem, aut inſolitam eſcam (niſi paſtore conſueto cibentur) nõ diu ſuper ſunt: quemadmodum olim Illuſtriſsimum Principem Suetiæ Stenonem Sture iuniorem, Duci Holſatiæ Friderico ſex huiuſmodi animalia miſiſſe, notatum eſt, duosq́; , maſculum & fœminam, Lapponicæ gentis coniuges, eiſdem animalibus adiunxiſſe cuſtodes: quibus è ſua natiua terra trãſlatis, atque alienæ directioni ſubiectis, quia optata quies, viuendiq́ue ratio ſubtracta erat, nec ipſi, nec beſtiæ ſingulari cura deſtitutæ, diutius in vita manſère. Similiter & à Rege Suetiæ Goſtauo circa annos Domini

Rangiferi 6. vnacum paſtoribus duci Holſatiæ miſſi moriuntur.

mini 1533.poſtquā aliquot illuſtribus viris terræ Pruſſiæ, cùm ad ſpectaculum,tum ad generis propagationem,decem ſimiles vtriuſque ſexus rangiferi emiſsi eſſent,ſylueſtri libertate donati ſunt: at nihil inde compertum erat,an ipſa mutatio loci profuerit ſtirpis propagationi.

De curulibus plauſtris Rangiferorum. *Cap.*10.

VIdendum eſt,duo eſſe genera Rangiferorum,ſylueſtrium videlicet,& domeſticorum : qui vſibus humanis ſubdita manſuetudine fideliter inſeruiunt, vbi feræ naturæ reliqui in ſolitudine relicti, augmento generis ſe ſociant,vt interim venatione premātur.Qui domeſtici ſunt, curulibus plauſtris aptantur, optimeq́ue grauiſsima plauſtra per rura campoſq́ue deducunt,res ſcilicet pretioſarum pellium,pannorum, piſceſq́ue diuerſæ ſpeciei continentia: eò quòd pró maiori parte Lappones ichthyophagi ſunt,inexhauſta fertilium aquarum piſcatura viuentes, vt & infra de eorum diuerſis exercitiis erit aperiendum.Iter itaque eorum eſt in vallibus planis, Noruegiam (ad quam frequentius proficiſcuntur)reſpiciens, tanquam in rerum commutatione locum viciniorem,ac populum fidelioris amicitiæ ſeruandæ commodiorem. Qui verò his curribus præfecti ſunt, vulgari gentis nomine Quenar appellantur, ſingulis diebus, ſi ita beneplacitum eſt,

Lappones Ichthyophagi.

aut

30. milia-ria Gothica vno die excurrunt curules rangiferi. aut exegit neceſsitas, centum,& quinquaginta millia paſſuum,id eſt,triginta miliaria Gothica,ſiue Germanica conficientes:curſuſque eorum animalium non minoris grauitatis,quàm equorum reputantur.

De vehiculis hyemalibus Rangiferorum.
Cap. 11.

HYemalium vehiculorum vſu miram commoditatem aſſequuntur prædicti Lappones, maximè quòd lubricitate huiuſmodi vehiculorum cum niue conformi,longa peragunt itinera,ad loca rerum commutationibus deputata,prout ſuperius Libr. 11. de forma eorum extitit declaratum: & edicto, ne externis hominibus ob maximam celeritatem accommodentur. Hic verò oſtenditur,quòd ea velocitas cauſatur ex pellibus tenerrimorum Rangiferorum,vehiculis his hyemalibus ſubductis,hac præcipuè arte, vt anterior pars pellis,antrorſum conſuatur ſub rheda:quo fit, vt pili foras euerſi,nedum lubricitatem generent progrediendi,ſed & reſiſtendi firmitatem,ne retro labatur auriga: alioquin in collibus altis nunquam haberetur,aut perficeretur optatum iter. Imò eo compendio viatores arcubus ſagittiſque extenſis, ſylueſtres rangiferos venatu acquirere ſolent.

De com-

De commoditate partium huius animalis. Cap.12.

LAc deputatur ad vſum domeſtici nutrimenti, ac ſerum illius, ad potum conuenientem. Pellis pro tegumento humano, tam corporis, quàm lectorũ: imò equeſtrium ſellis, culleis, & follibus artificum diuerſorũ aptatur: valde enim tenax & fortis eſt, ac durans. Nerui loco lini (ibidem ob frigora non creſcentis) ad indumentorum vſum, inſtar fili præparati, deputantur, prout ſuperius lib.4. de colligatione nauium, ferro deficiente, fuerat interpretatum. Oſſa atque cornua, arcuum & balliſtarum artificibus, auidè ea pro rerũ commutatione quærentibus, applicantur. Similiter & vngulæ ſpaſmaticis proſunt. Pili pro farciendis mollificandiſque ſellis equeſtribus, atque puluinaribus pro hoſpitibus honorandis, & hyeme reprimenda. Carnes eius animalis optimæ & ſalubres ſunt, ſale ventoq́ue ſiccatæ, durabiles ad plures annos: licet interim mos genti ſit, ex venatione veteribus adiungere recẽtiores.

LIBRI DECIMI SEPTIMI.
finis.

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
de animalibus ſylueſtribus.

Epitome Libri decimioctaui.

De Alcibus ſeu Onagris, & captura earum.

Cap.1.

VAgantur Alces inſtar ceruorum gregatim in vaſta ſolitudine, inſidiiſq; extenſorum telorũ, induſtria venatorum ſæpiſsimè capiuntur, vel maximorum canũ inſultu retruduntur in antra rupium, vt inde rarò viuæ euadant: imò quieſcentes

quieſcentes humi, vel erecti ſtantes onagri maximi, à minima quandoque muſtela guttur inſiliente mordētur, vt ſanguine decurrente illicò deficiant morituri. Adeò inſatiabilis eſt hæc beſtiola in cruore ſugendo, vt vix ſimilem ſuæ quantitatis habeat in omnibus creaturis. Hacq; beſtia cannis impoſita, chordaq; directa, quidam prædantur nidos hyrundinum, columbarum, & gallinarum, vt eorum extrahant pullos: quibus mirè inſidiatur, hoc ſolo inſtinctu, vt ſanguinem ſugat, quaſi ventrem haberet elephante maiorem.

De pugna Alcium, ſeu Onagrorum contra lupos.
Cap. 2.

SEd nec ſufficit commodo atque vtili animali, homines ſuſtinere venatores telis aſperis, ſagittiſq; latis, millenis inſidiis ſeſe in vaſta ſolitudine impetētes: imò & beſtiolas contemptibiles, muſtelas ſcilicet præmiſſas, reſpectu tam proceræ altitudinis ſuę: niſi & ferociſsimos lupos, montanos præſertim, ſufferat inſidiatores: eo videlicet modo, vt quū aſperrimę hyemes ſint, denſeque niues, ipſi lupi fame preſsi, heremi latebras vaſto agmine circumeuntes, expoſtulent prędam: lacubuſque congelatis onagros ineſſe ſpeculantur: in quos irruentes, & vngulis & cornibus vel interimuntur, vel effugantur. Tanta enim vis eſt in ictu vngulæ, vt illicò tactum lupū interimat, aut fodiat: quod ſæpius in canibus robuſtiſsimis venatores experiuntur,

tur,imò elabente cane oppoſita arbor eliditur, quaſi fungus adeſſet. Onagri naturæ inſtinctu, norunt apta certamini loca,ſcilicet in lubrica glacie,in qua mucronatis vngulis ſunt ſolidiores, vbi lupi quaſi in vaginis vngulas retinent viribus vacuatas:atque ita in conflictu manentes,non procul abſunt venatores,qui fatigatam partem prelio excedentem,ad interitum vſq; ſubſequi ſolent,alieno periculo prædas opulentiores conquiſituri. Fit enim atrox certamen, vt pauci onagrorũ, at multi luporum lacerati linquãtur: quos ob pellium valorem venatores acceptant,atque interim onagri ſeu alces in tuta recedunt. Lupi procul dubio ſuper congelatum niuium cacumen, tanquam leuius inſultantes, exciperent victoriam, vbi alces graui pondere niuibus immerſæ,lupis fierent eſca. Ita prouidens natura vnicuique animanti, idoneum campum pro ſui defenſione diſtribuiſſe videtur.

De Ceruis & Damulis. Cap.3.

Licet in Septentrionalibus terris,plus quàm in alia orbis vlla regione,vidẽtur aſperrima frigora prædominari:tamen innumerabilis ibidem etiam ignoti generis animaliũ multitudo reperitur, vt partim dictum eſt,atque peramplius oſtendetur. Inter quæ ad eſum humanum prædicti onagri, & hîc dicendi cerui, damulæ,atque capreoli, nobiliorem ſortiti ſunt æſtimationem:& ob id eorum venatio ſolis nobilibus,atque eorum officialibus, & priuilegiatis regnicolis, vt ſunt hoſpitum receptores,& Eccleſiarum præſides, antiqua lege reperitur admiſſa: atque etiam ne auiditate venatorum(quorum maximus ibi numerus eſt)ſolitudines euacuentur in ſobolis propagatione. Cornibus tamen in nemoribus, tanquam pignore futuræ prædæ relictis,vtuntur occupatores: licet non facilius ſit ea inuenire,quàm ceruas proſpicere parturientes, aut onagrum liberum in terra ſalſuginis rugientem.

De Caſtoribus. *Cap.* 4.

MAxima horum animalium abundantia eſt in Septentrionalibus aquis, eò quòd quietiores ſunt, quàm Rheni, vel Danubij: vbi ſtrepitus eſt, & inceſſabilis nauigantium labor. In Aquilone infiniti fluuij ſunt, & arbores aptiſsimæ, pro domibus ædificandis: quas & mira fabricant arte, docente magiſtra natura. Gregatim etenim ad cædenda ligna incedunt, dentibuſque ligna præſcindunt, & præſciſſa ad ſua latibula miro modo comportant. Nam vnum ex ſuo grege laboribus inutilem, deſidem aut ignauum, vel ſenio confectum, ſed maximè alienæ ſocietatis & gregis profugum, pro vehiculo pedibus eleuatis ſupinum in terram dorſotenus ſternunt: inter coxas & crura, ligna ordinant, & cõponunt: & eum trahentes ad ſuas manſiunculas, à lignis exonerant: iterumque exeunt & redeũt, donec inſtitutæ domunculæ fuerint elaboratæ, ſitu ſcilicet bicamerali vel tricamerali, vt corpus ab aquis emineat, atque cauda in eis quieſcat, quæ, vt pedes poſteriores, pro piſcibus in eſcis habetur. Eſt enim cauda inſtar piſcium ſquamoſa, coriaria, tum denſitate ſuffulta, atque nodis latentibus mirè diſtincta, delicatiſsimam præbens eſcam, atque medicinam iis, qui ſauciis inteſtinis elanguent. Nec periti coci eius præparationem ignorant, ſiue pro cibo, ſiue pro medica refocillatione ſit præparanda. Dentes habet acutiſsimos, vt arbores iuxta flumina, quaſi ferrea nouacula cędat: quin

& ho-

& hominis, venatoris præſertim, parte comprehenſa, non antè quàm fracta concrepuerint oſſa, morſu reſoluit.

De Gulonibus. Cap. 5.

INter omnia animalia, quæ immani voracitate creduntur inſatiabilia, Gulo in partibus Sueciæ Septẽtentrionalis præcipuum ſuſcepit nomen, vbi patrio ſermone Ierff dicitur, & lingua Germanica Vielefraſs, Sclauonicè Roſſomaka à multa comeſtione: Latino verò non niſi fictitio, Gulo, videlicet à guloſitate appellatur. Groſsities eius, vt magni canis: aures & facies, velut catti: pedes & vnguę aſperrimæ: corpus villoſum, & prolixorum pilorum ſubfuſcorum: cauda vt vulpis, licet breuior, ſed crinium denſiorum: vnde optima conficiuntur hyemalia capitum tegumenta. Hoc igitur animal voraciſsimum eſt. Reperto nanq; cadauere, tantum vorat, vt violẽto cibo corpus inſtar tympani extendatur: inuentaq; anguſtia inter arbores, ſe ſtringit, vt violentius egerat: ſicq; extenuatum, reuertitur ad cadauer, & ad ſummum vſq; repletur: iterumq; ſe ſtringit anguſtia priore, repetitq; cadauer, donec eo conſumpto, aliud ſolicita venatione inquirat. Creditur à natura creatum ad ruborem hominum, qui vorãdo, bibendoq; vomunt, redeuntq; ad menſam, noctes & dies continuaturi, prout Mechouita in ſua Sarmatia opinatur. Caro huius animalis omnino inutilis eſt ad humanam eſcam: ſed pellis multum commoda, atque pretioſa. Candet enim fuſcata nigredine, inſtar panni Damaſceni, diuerſis ornata figuris: atque pulchrior in aſpectu redditur, quò artificum diligẽtia & induſtria, colorum conformitate, in quocunque veſtium genere fuerit coadunata: ſoli Principes & magnates eo indumento tunicarum more confecto, hyemis tẽpore vtuntur: quia calorem adducit citius, & eum diutius ſeruat inductum: idq; non ſolùm in Suetia & Gothia, ſed & in Germania, vbi raritas harum pellium maiorem ſortitur æſtimationem, quando nauigijs vnà cum cæteris mercibus fuerit appretiata.

De honeſtandis hoſpitibus in harum pellium tegumentis. Cap. 6.

NEque incolæ terrarum quæſtus cauſa permittunt has pelles educi in alienas regiones, cùm & earum tegumentis tractent in hyeme hoſpites honorabiliores: argumentum oſtendentes ſufficiens, ſeſe nihil amœnius, clariusq́; ducere, quàm bonos hoſpites quouis tempore & ordine magnificare, etiam in vehementi frigore, quando inter alia beneficia lectos tam pretioſis pellibus ſtratos, eiſdem exhibent præparatos. Sed neque ſilendum exiſtimo, quòd dormientibus ſub harum pellium tegumentis, euenire ſolent ſomnia, quaſi eius animalis vitæ, naturæque conformia, in inſatiabilitate deuorandi, & beſtijs inſidijs faciendis & præcauendis: quod forſan ſub ratione fit, vt qui ſpecies calidas, zinziber, aut piper comedunt, comburi videantur: & ſaccharum manducantes, aquis ſuffocari credantur. Videtur & aliud ſubeſſe naturę ſecretum, vt ijs pellibus induti, bibendo & comedendo nullum ſaturitatis veſtigium relinquant. Inteſtina huius animalis, citharœdorum opera ad vſum chordarum (voluptate gentium) formata, ſeu extenſa, raucum generant ſonum: qui temperamento chordarum dulcium citò reſoluitur in amœnitatem. Vngulæ in modum circuli vertiginoſis capitibus, ac tinnientibus auriculis appēſæ, celeriter recuperandę ſanitati proſunt. Sanguis eius aquæ calidæ admixtus, venatoribus eſt pro potu: imò etiam melle rariſsimo conditus, in nuptialibus triumphis propinatur. Aruina ſeu pinguedo eius, putridis vlceribus per modum vnctionis adhibita, celerrimè ſanitati confert. Dentium vſus incantatoribus patrocinatur. Vngulæ prædictæ recenter extractæ, cattos, canesq́; fugant, ſi monſtrentur, quemadmodum auiculæ viſo vulture, vel erythrotaone.

Gulonis pellis, ſanguis, aruina, dentes: quid valeant.

De modo venandi Gulones. Cap. 7.

VEnatorum arte varia acquiritur hoc animal inſidioſum ſolo reſpectu pretioſæ pellis, hoc modo:

Portatur

Portatur in ſyluam cadauer recens, vbi frequentius hæ beſtiæ vagari vidētur, præſertim in niuibus altis (æſtate enim nil valent pelles) quo cognito per odorem, & apprehenſo, veſcitur, donec ventrem inſtar tympani extenſum, inter arbores anguſtas, nō ſiņe cruciatu cogatur exonerare: ſicque occupatum, lata dimiſſa ſagitta venator occidit. Eſt & alius modus huius beſtiæ capiendæ, per trabes tenuiſsima chorda diſtinctas, vt eius leui motu, cadauer edendo ſtranguletur: vel etiam in effoſas ſcrobes, ſeu cauernas obliquas incidens, capitur ſi cadauere immiſſo fames vrgeat vt veſcatur. Aliaque via vix conceditur, vt à canibus apprehendatur, cùm vngulas, denteſq; adeò acutos habeat, vt eius con greſſum formident canes, qui in ferociſsimos lupos vires ſuas extendere ſolent. *Gulonina pelles æſtate nil valent.*

De Leporibus. *Cap. 8.*

QVia in frigidis nationibus Septentrionis maxima eſt leporum multitudo, volui paucis eorum naturam ſaltem in mira colorum mutatione declarare. Eſt igitur certiſsimum, omnes lepores Aquilonares poſt æquinoctium autumnale, primo præſertim niuium caſu, candidum (dimiſſo griſeo) induere pilū. Vidi & ego mures candidum ſaccharum continuè comedentes, album induiſſe colorem, atque itidem eundem exuiſſe, ſacchari comeſtione ſubtracta. Quantum ergo ad eſcam leporum Septentrionalium regionum, certum eſt, eos (frigore, ac niuibus concluſa terra) veſci corticibus arborum pinei, quercini, tremulei, ac populei generis, & alijs ſagacitate naturæ conquiſitis, non autem niuibus, vt Plinius opinatur lib. vij. in mēſibus hybernis. Somnumq; capiunt ſub denſis abietū ramis, altitudine niuium (fouea relicta) condenſatis. Habet nanq; hoc genus arborum maius frigoris temperamētum, propter denſitatē ramorū, & latebras ſecretas in animalibus conſeruandis, quàm quoduis aliud fruticū genus. Aeſtate verò in rupibus, & petris domiciliū elegit ſecurū, cùm ſe nouit naturali cooperāte timiditate, omnibus animantibus datū in prædā: quā ſola veloci- *Lepores æſtate leucopæati, hyeme verò albi. Mures cādidi.*

tate, & fuga vbi poterit, euadere meditatur. nō autem quando ludit cum muſtela: quia hæc etſi luſum oſtendit, tamen collo eius in tantum premēdo ſe aſtringit, vt ilicò guttur leporis quantumcunque validè currentis, dentibus vt ſanguinem eliciat, confringat, & manducet. Ita dolo, non viribus beſtiolæ ſuperatur: etiam accipitris velocitate: cōtra quem, vt flexuoſo curſu aduerſus canem, vix, aut rarò ſe reſeruat immunem. Leporum cibus valde cōmunis eſt, & vſitatus in Septentrione, maximè elixus cum iuſculo atro pro more gentis, ſatis ſalubri, atq; eius generis carnibus aſsis. Vnam tamen infelicitatem plerǫque mulieres vterum gerendo incurrunt, vt vel eſu, vel ſaltu ſuper caput leporis facto, generent infantulos oris leporini, inter os & nares diuiſa labia perpetuò retinentes: niſi ſtatim à principio aſſuant particulam pectoris tenerrimi pulli, ilicò occiſi, & ſanguinolenti. Qui podagram patiuntur, pedes imponunt iuſculo leporis coćti, temperato colore relicto. Renes etiam leporini inueterati, pedibus alligati, podagram leuant. Cōtra dolorem pedum frigore aduſtorū (vt plerunq; ibidem accidit) cineres pili combuſti apponuntur, & proſunt. Pellium leporinarum, candidarum prǽſertim, maximus quǽſtus, & vſus eſt apud inſtitores Moſchouitarum: qui plura millia ueſtium vel vendunt, vel pendunt Tartaris, vt redimāt quietem, pace ſecuriore fruituri.

Muſtelæ dolus.

Eſus leporinæ graui dis noxius.

Remediū contra podagram.

Remediū pro aduſtione frigoris.

De Lyncibus & pellibus eorundem. Cap. 9.

Lynces

LYnces in Septentrionalibus ſyluis non adeò frequentes generãtur, vt lupi, licet impares haud ſint in auiditate prędarum. Natura igitur lyncis eſt, vt non reſpiciat retrò, ſed continuo progreſſu & ſaltu præcipitet curſum. Cibus illi ſyluestrium cattorum frequentior, aut ſuauior eſt: quia ſicut illis libentius veſcitur, ita & eorum latibulis, vt rapiat, inſidiatur. Pelles eius mollioribus plumis, & pulchrioribus maculis præditæ, ſatis carè venduntur, pręſertim in aſperrima hyeme prædatæ: tunc enim in virtute, & colore ſunt aptiores, vti æſtate viliores, imò deteriores.

De lupis & ſæuitia eorundem. Cap. 10.

SIcut Africa & Aegyptus inertes, paruosque lupos gignunt: ita frigidus orbis Septentrionis hos aſperos & truces emittit. Et verè ſic eſſe, ſæuitia & malitia eorum oſtendit, præſertim tempore coitus & frigoris immenſi, quando viatores armatos incedere oportebit, vt ſe, iumentaq; ſua illæſos conſeruent; præcipuè mulieres partui viciniores: quibus lupi capto odore magis inſidiantur. Ideoque nulla fœmina ſola permittitur itinerari, quin armatus cuſtos illi aſsiſtat. Euenit enim plerunque menſe Ianuario, vt hyemalibus vehiculis homines itinerantes, agminatim ab vtroque latere accurrentes lupos, ſi viuere velint, arceant ſagittis & bombardis: vnde ſit, vt non ſecus viatores ad priuata negotia, etiam Eccleſias rurales tranſituri, armis prædictis ſint prouiſi, quàm ad publica certamina forent profecturi: imò in tantam ſæpiſsimè ferociam, & rabiem vrgente fame, frigore, & naturali congreſſu incidunt, vt humanas habitationes intrantes, rapta iumenta ibidem celerius deuorent, vel ſecum in ſyluas lacerata deportent. Sed neque impunè hoc faciunt: habent etenim & in his malis remedia rusticolæ, quòd falces ferreas alligato cadauere ponant in niuibus: vt lupi prædam voraturi, pedibus amputatis pœnas luant, vel ſagittis impetiti, ilicò moriantur, vel ſubterraneis ſpecubus auiditate prædæ immerſi, fame macerentur.

Lupi inſidiãtur auidius mulieribus prægnantibus.

De multiplici genere Luporum. Cap. 11.

SVnt in montibus Doffrinis, Suetica ac Noruegiana dominia diuidentibus, lupi albicantis coloris, gregatim, vt pecora, partim in vallibus, partim in montibus euagantes: quorum eſca ſunt animalia imbecilla, vt mures, talpæ, &c. Sylueſtres & communes lupi ſunt, qui armentis incolarum mira importunitate inſidiantur, vt vaccis, vitulis, capris, ouibus, &c. Contra quos, pauperiem incolis facientes, venatio publica, loco, die, & hora inſtituitur, vt retibus, canibus, ac reliquis inſidijs interimantur. Non enim tantam curam habent pro veteribus lupis intercipiendis, quàm catulis, ne coaleſcant, interficiendis. Quidam etiam ex catulis ſic interceptis, etſi domeſtici fieri videantur in vinculis clauſi, tamen ſæuiſsimi generis non obliti, quibuſuis alijs etiam volatilibus inſidiantur. Fœtus tamen ex ijs, & cane domeſtica procreatus, valde inimicus efficitur in omne aliud luporum genus, quod gregibus inſidiatur. *Thoës.* Eſt & genus luporum Thoës dictum, cæteris longitudine procerius, ſed breuitate crurum diſsimile, velox ſaltu, venatu viuens, innocuum homini: habitum, non colorem mutat: per hyemes hirtum, æſtate nudum.

De Lutris & earum diuerſitate, ac pellium falſitate.
Cap. 12.

LVtræ quadrato ore mordaces, vt caſtores: quibus ſimiles in pellibus, triplo tamen longiores, & in Septentrionalibus aquis, præſertim ſuperioris Suetiæ, Helſingiæ, Medelpadiæ, Angermanniæ, Iempthiæ, & Bothniæ vtriuſque reperiuntur: quarum pelles, ſicut caſtorum, atq; aliorum animalium, mira multitudine verſus Moſchouitas, & exinde verſus Tartaros exportantur: quia in ijs locis frigidioribus, pro humanis tegumentis, rerum commutationibus potiùs, quàm nūmis auidiſsimè comparantur. *Lutræ cicuratæ ſeruiunt coquis.* In Suetia autem apud quoſdam magnates adeò cicurantur, ſeu domeſticantur

tur lutrę, vt ſigno dato per cocum, vadant in piſcinam, piſcem magnitudine ab eo deſignata ſuſcipientes, rurſumq́ue alium & alium, donec ſufficit imperatis ſatiſfeciſſe. Caro eius ſolummodo valet pro beſtijs venatione apprehendendis. In magno etiam vſu gentium Aquilonarium pelles earum ſunt, ad fimbrias (propter corij tenacitatem) veſtium ampliandas. Numero decadum, vt caſtorinæ, atque vulpinæ, ſeu mardurinæ, &c. diuenduntur: carbonibusq́ue, & piceo fumo falſificantur, vt appareant nigredinem tenere reſplendentem: ſed mox linteo albo attritæ, colore relicto, ſophiſticationem oſtendunt. Ita & luporum pelles, carbone ac creta pulueriſatæ, linteo confricatæ, demonſtrant falſificationem. Ita & ſciurinæ (Doſſe Italicè dictæ) pelles, creta reſperſæ, ſeipſas panno adhibito atro oſtendunt, quis naturæ vel artis color ſit inueniendus & æſtimandus.

Pelles ſophiſticæ qui deprehendi poſſint.

De Sciuris. *Cap.* 13.

HOrum animalium minutorum infinita eſt multitudo in Septentrionalibus ſyluis, pilorum denſitate & colore diſtincta: vna adiecta infallibili regula, quòd quantò magis tractus terrarum vergit ad Septentrionem, tantò pulchriores (frigore cauſante colorem) ſunt harum beſtiarum pelles, ſub eleuatione poli ſcilicet 77. graduum incipiendo verſus

ſupremum polum : in quo ſpatio venatores magis fatigantur, quàm ſatiantur, hac infinita præda vbiq; in arboribus, veluti grege piſcium in aquis abundante, ea præſertim commoditate, quòd arbores non ſunt ſublimes, in quibus hæc animalia ludunt. Sed reflectendo ad Meridionalem regionis ſitum, quantò magis reditur ad Auſtrum, tantò deteriores, & magis fuſcæ occurrunt pelles. Caro huius beſtiolę aſſa, venatoribus eſt pro eſca ſuaui. Dentes verò præſtigiatoribus ſeruiunt, vt ijs detegant futuros euentus.

Sciurinam edunt venatores.

Sciuri cortice tranãtes, cauda pro velo vtuntur.

Adhuc de eodem animali præſcio futurorum. Cap. 14.

TRanatat hæc beſtiola per amnes exiguo ligno, caudam habens pro velo expanſam: non enim ei natura

natura alium conceſsit natandi modum, propter exiguum corpus, & nimiam pilorum denſitatem in cauda villoſa: qua cito imbuta aqua, mergeretur in fundũ. Neq; pedes habet huic neceſsitati accõmodatos: alioquin ſagacißima eſt tempore caloris, vt cibos habeat pro parte longæ hyemis reconditos, vbi dormiendo & quieſcendo repoſuerat nidos: quos claudit ad latus, vel aperit iuxta flatuum aſperitatem. Nuces autem corylinæ, & faginæ, ſiue pinei pampini, ſunt cibus earum. Eſtque alia earum ſpecies, quæ ſomno paſcuntur pro cibo. Miræ pernicitatis ſunt in ſaliendo de vna arbore in aliam: caudaque librant motum, & agilitate vngularum acutiſsimarum in ramis exultant, ludosq́; pulcherrimo ſpectaculo ſuper congelatas niues oſtendunt. Harum pelles decadum numero ad plura millia, quaſi ad totam Europam nauigijs inſtitorum exportantur, pretij augmentum viarum longitudine atque voluptate eas concupiſcentium, accumulantes. Senibus quidem vtilis, & honeſtus veſtitus eſt: ſed minimè deſeruit armatis aut fortibus viris: quibus congruit lupina pellis, vel gulonina.

De Mardurís, & Zebellis, ac pellibus eorum. Cap. 15.

MArduri ac zebelli, frigidarum regionum animalia ſunt, vniuerſis in nomine tãtummodò nota: paucis tamẽ in proprietate virtutis: niſi ex qualitate pelliũ

 quales

quales beſtiæ ſint, agnoſci poſsint. Id autem in eis deprehenditur; quòd valde agiles ſunt in curſu, & ſaltu præualentes. Ferè etenim vt ſciuri, cauda quaſi pro temone vtẽtes, de arbore in arborem, ramos vngulis apprehendendo, ſaltant: ſed morſu terribiles ſunt, pro ſui generis exilitate. Dentes enim natura eis quaſi nouaculas dedit, & vngulas valde ſubtiles & acutas. Sed vt caro ad nullum vſum valere dicitur, ita & pelles horum animalium ſunt plurimum appretiatæ, apud remotas præcipuè nationes: quæ luxui magis intendunt, quàm commoditati. At earum differentia in hoc deprehenditur, quòd mardurinæ groſsioris pili ſunt à vertice ad caudam, non autẽ econtrà contrectatæ, pulchrum ordinem habentes: haud ita zebellinæ, quia à cauda ad verticem contrectatæ, æqualem ſeruant decorem: quia villoſiores ſunt, & denſiores pili: quæ ob id citius vermibus conſumuntur, quàm reliquæ pelles, niſi ſint in continuo motu, aut abſynthij ramis interpoſitis, conſeruentur. Et ſi pelles zebellinę ad apertum ſolem ſiccandæ appenduntur, plus vno die conſumuntur, quàm tritæ vel portatę forent per vnum annũ. Viuens enim beſtia ſemper latitat in vmbroſo ſaltu, ex inſidioſo quæſtu auicularum quærens victum: libidinoſum animal, & valdè fœtidũ in naturali congreſſu, vt infra de muribus Põticis, ſeu hermelinis oſtẽdetur. Vtræq; tamen pelles, hæ ſcilicet & iſtæ, pilos habent tactu blandiores, ſatis ſuperuacaneum generantes luxum: qui vermibus tandem conſumitur, ac moritur horis ſuis, poſtquam tanti empta ſit voluptas aliena. In extremis Moſchouitarum ſyluis zebellus naſcitur, & magno terrarum mariumq́ue ſpatio deportatur ad alienigenas.

Abſynthiũ, ſeruandis pellibus prodeſt.

De Hermelinis, quos ſecundum Plinium mures Ponticos opinor. Cap. 16.

Plinius.

Conduntur (vt Plinius libro viij. cap. xxxvij. ſcribit) in hyeme Pontici mures, & ij duntaxat albi: quod qualiter intelligi poterit, ſaluus ſit ſenſus vnicuiq;, ſine iniuria tamen naturæ philoſophãti. Si hyeme perpetua clauderentur, & aſperrimo gelu, nunquã appa-

appareret albior pellis huius beſtiolæ, quæ æſtate ſubrufa videtur in fine Maij, quando depoſita albedine, propagationi intēdit inter nouas herbas, prout fateor me obiter inter equitādum vidiſſe apud Helſingos populos Septentrionales, Anno Dom. M. D. xviij. ita vt in congreſſu propter nimiam coniunctionem, in curſu velociſsimo cohærerent, atque dentibus ſtriderent, tantum fœtorem in magna parte ſyluæ diuerſarum arborum (quia ibidem plures congrediebātur) relinquētes, vt vix meminerim me deteriorem ſenſiſſe vnquā. Aſſerit idem Plinius libr. x. capite Lxv. mures lambendo generari quod in his animalibus ſimile vero haud videtur: Quia more communi beſtiarum coëunt, licet volens taceo modum copulationis. Hæ autem beſtiolæ ſingulo quoque triennio, vt in plurimum, præ nimia comeſtione, ad maximum lucrum mercatorum, ampliantur, ac prolongantur in pelle: quod eo modo nedum in Noruegia, ſed & in prædicta Helſingia, atque vicinis prouincijs Diœceſis Vpſalenſis euenit, ſcilicet vt beſtiolæ quadrupedes, Lemmar, vel Lemmus dictæ, magnitudine ſoricis, pelle varia, per tempeſtates & repentinos imbres è cœlo decidant: incompertum vnde, an ex remotioribus inſulis, & huc vento delatæ, an ex nubibus feculentis natæ, deferantur. Id tamen compertum eſt, ſtatim atque deciderint, reperiri in viſceribus herbæ crudæ nondum concoctæ. Hæ more Locuſtarum, in maximo examine cadentes, omnia

Pelles hermelinæ hyeme candidiſſimæ.

Murium quorundā in coitu fœtor peſſimus.

Lemmar, vel Lēmus calamitoſa beſtiola.

omnia virentia deſtruunt, & quæ morſu tantum attigerint, emoriuntur virulentia. Viuit hoc agmen, donec non guſtauerit herbam renatam: conueniunt quoque gregatim quaſi hyrūdines euolaturę: ſed ſtatuto tēpore, aut moriuntur aceruatim cum lue terrę (ex quarum corruptione aër fit peſtilens, & afficit incolas vertigine, & ictero) aut his beſtijs, dictis vulgariter Lekat, vel Hermelini, conſumuntur: vnde ijdem Hermelini pingueſcunt, & reddunt pellium mēſuram longiorem. Et hæ quoq; pelles decadum numero, præſertim XL. pelles in quolibet faſciculo, vt zebellinæ, marduringę, vulpinæ, caſtoringę, ac ſciuringę, vel leporinæ, venundantur, atq; nauigijs in regiones longinquas exportantur.

De venatione Hermelinorum. Cap. 17.

QValiter autem Hermelini (vt vocabulo Italico, imò & Gothico vtar) à venatoribus capiātur, & ad quem vſum deputentur, paucis oſtenditur, & in primis ſupradicta poſitione tranſuerſorum lignorū ſubtiliſsima chorda adhibitorum: quę (ingredientibus hermelinis tribus, quatuor, vel octo ſimul) mota, repentè eos in ſua preſſura claudit: taliaque ligna, ob nimiam multitudinem harum beſtiolarum, paſsim ſunt extenſa. Item ſunt & foueæ ſeu foſſæ oblongæ, quibus ſubſternuntur ſubtiliſsima ligna, atq; ſuper ea nix, vt quaſi appareat cōtinuus atq; ſolidus campus, in quam foſſam magno numero cadentes beſtiæ. à patrono loci vel eius ſubſtituto captæ, occiduntur. Itē ſunt & canes adeò celeres & ſagaces, vt eas comprehenſas morſibus occidāt, & comportent, vel ante pedes patroni cumulando colligant. Item ſagittarij inter adoleſcentes, plurimi adeò triti ſunt, vt nec in ſagitta, nec in præda arripienda fallantur. Caro autem huius animalis, propter eſum vilium eſcarum, nihil valet: ſed pellis ſola: quæ propter candidiſsimum colorem in ſummis Principum vtriuſque ſexus veneratur aulis. Licet ipſa beſtiola ſit luxurioſiſsima, vt prædictum eſt: in vno tamen admiranda, quòd ad finem Maij certis diebus operam præſtet propagationi: & ita naturæ legibus eſt con-

Pelles Hermelinæ cādidiſſimæ.

eſt contenta. Illuſtres perſonæ vtriuſque ſexus his pellibus continuo candore interpoſitis raris caudis nigris, vtuntur, maximè in amplisſimis veſtium fimbrijs, antiqua honeſtate ſeruatis.

De natura Taxorum. *Cap.*18.

TAxi, quia in ſpecubus, ac ſubterraneis antris naturaliter habitant, manſionē mirabili modo confingunt, ita videlicet, vt vnum taxum conſtituāt terræ pedibus ſuis effoſſę vectorem: qui ſupinatus extenſis cruribus, & erectis, ſupra ventrem ſuum terra effoſſa accumulatur, oneraturque: per pedes ab alijs exportatur: totiesque hoc faciunt, quouſque manſionis latitudo habitatoribus ſufficere poſsit. Sed habitationem huiuſmodi tanto labore partam, non ſine difficultate poſteà tuentur. Primam nanque hoſtilitatem patiuntur ab inſidijs vulpeculæ: quæ quum domum nunquam fabricat, dolis confiſa malignis & ſolitis, taxorum foueam ingreditur, ac fœtore ſtercoris tantum inquinat, vt horrore ſuam domum relinquere cogantur, & ſecuritatem. Attamem ne inſidioſæ vulpis impunita perduret aſtutia, ſæpiſsimè venatorum induſtria canum proditione comprehenditur, & excoriatur.

Taxorum ingenioſa induſtria.

Vulpium aſtutia.

Adhuc

Adhuc de eiſdem. Cap.19.

Taxus animal quid. EST igitur Taxus animal agreſte, magnitudine vulpis, licet ſtaturæ humilioris: quia tibias habet curuas, piloſq́; plures albos, quàm nigros, preſertim in dorſo, & in latere: caput in medio nigrum, & in lateribus album. Pili eius duri ſunt, & ſpiſſa pellis, ac fortis, dentes acuti, ideoq́; mordax. Vnde à canibus, vel alijs beſtijs moleſtatus, ſeipſum reſupinat, & dentibus pedibusque repugnat, præcipuè contra vulpes: à quibus haud alijs armis, quàm fœtido ſtercore è proprijs ædibus abiguntur. Duplex eorum genus eſt, Domeſticum videlicet, valde ludicrum: & ſylueſtre, rigidioribus ſetis reſperſum. Dicitur etiam taxus caninus, quia in varia findit pedem, vt canis: etiam porcinus, quia in duo findit vngúlam, vti porcus. Ibi etiā vulpibus ſunt maiores, pellem habentes villoſam, & ſetis rigidam, atq; tenacem: de qua pharetras omnes & militares cooperiunt, & venatorias, vt ſagittas à pluuia, & niuibus illæſas conſeruent. Fiunt & veſtes integræ habitus virilis, prout & ex lupis, ex hac pelle, cōtra frigora, & omnem caſum niuium ſufferendum. *Taxi morſus exitialis.* Morſus eius fortiſsimus eſt, & exitialis, ac venenatus, propter nimiam vermium reptilium, ſcarabeorū, & murium comeſtionem.

De Vrſis piſcantibus. Cap.20.

VRſi albi maximi & fortiſsimi, qui vnguibus glaciem rumpunt, & foramina multa faciunt, in Iſlandia

landia ſæpius prænominata, reperiuntur: per quæ glacialia foramina ſe in mare immergunt, & ſub glacie piſces capientes, eos extrahunt, & ad littus deferentes, inde viuunt: idque toties, quoties opus fuerit, reiterãt, pro ſua ſuorumq; catulorum ſuſtentatione: quos etiã, vt ſimiliter piſcari debeant, naturali inſtinctu informant. Pelles horum vrſorum albæ, per venatores offerri ſolẽt ſummis altaribus Cathedralium vel Parochialium Eccleſiarum, ne ſacerdos celebrans in pedibus tempore horrẽdi frigoris, gelu patiatur. In Eccleſia Nidroſienſi, id eſt, Metropoli regni Noruegię, continuis annis tales reperiuntur albæ pelles, voto venatorum fideliter in omni præda raptæ atq; oblatę, etiam pelles luporum, pro cæreis emendis, atque ad reuerentiam Sanctorum comburendis.

Nidroſia Noruegiæ metropolis.

De Vrſis ingenioſè interficiendis. Cap. 21.

DE nigris, ac ferocibus vrſis, in Aquilonaribus regnis capiendis, is ſeruari ſolet modus, vt, cùm in Autumno maturis certis arborũ rubeis fructib⁹, inſtar vuarum conglomeratis, arbores aſcẽdendo, vel humi ſtando, arbore ad terrã tracta, veſcitur, ſagax venator balliſtis adaptatas latas ſagittas, quæ pilos bene penetrent, in eum relaxet: ex quo terrore & vulnere tantum ſubito concutitur, vt impetu quodam eſos fructus, quaſi grãdines & lapillos per ſeceſſum emittat: &

mox

mox in occurrentem ſtatuam, inſtar hominis, vel ſpectri ex induſtriȧ collocatam irruit: atque in ea dilaniāda laborat, donec aliam lethalem recipiat ſagittam ab ipſo venatore, poſt ſaxum vel arborem ſeſe abſcondentem. Mira etenim furia accepto vulnere: atque viſo ſanguine, quodcunq; occurrens ferit, & maximè ipſa vrſa, quando catulos alit.

De inſidioſa venatione vrſorum. *Cap.* 22.

ATtendunt quàm diligentiſsimè vrſi ceruorū tranſitum, & maximè enixis catulis ipſa fœmina: quæ non tam fame vrgente, quàm metu ne rapiantur catuli, in omne obiectum animal ſæuire conſueuit. Illa etenim huiuſmodi violentijs prouocata, vrſi fortitudinem, dolos, & inſidias, vt raptum vindicet, longè ſuperat & excellit. Latitat enim inter denſos arborum ramos, & virgulta: cui ſi ceruus cornuum gloria, aut narium virtute, vel curſus celeritate confidens, incautius appropinquat, mox in eum irruit iugulandum: & ſi primam ſui defenſionem, triumphumq; in cornibus ponat, illorum tamen nodoſitate & pondere feſſus, vrſinaque rabie agitatus, ad humum deprimitur, vt viribus & vita deſtitutus, ilicò corruat deuorandus. Accedit deinde cornutum taurum, ſimili aſtutia vtens, ſe ſuper dorſum eius proijciens: cumque vrſam abigendo, cornibus ſe liberare nititur, ipſa cornua, ſcapulaſque tenet vngulis, donec pondere fatigatus corruat

moriturus

moriturus. Deinde dorſo, velut ſarcina, impoſito tauro, bipes ſyluarum latebras ingreditur, vt eo veſcatur. Verùm cùm hyeme committitur hęc præda, vrſa canibus vel niualibus veſtigiis prodita, non facilè euadet ilicò venatores vndiq; concurrentes. A trigeſimo die conceptionis, quinos vt plurimum catulos, paulò muribus maiores, informes, & candidos carne, ſine oculis, ſine pilo, vnguibus tamen apparentibus, parere ſolet: quos paulatim lambendo matres figurant. Nec quicquam rarius hominibus, quàm parientē videre vrſam. Ideo mares quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis menſibus. Specus ſi non habent, ramorum fruticumq́ue congerie ædificant manſiones impenetrabiles imbribus, molliq́ue fronde, & muſco cōſtratas. Septenis diebus graui ſomno premuntur, vt vulneribus vix excitari queant: tuncq́ue mirè pingueſcunt, ſuctu præſertim dextri pedis. Fœtus rigentes apprimēdo pectori fouent, idq́ue veluti volucres oua ſua.

De Herinacei ſiue Echini cum Vrſo conflictu.
Cap.23.

LIcet herinaci⁹ pinnas habeat cacumine aculeatas, quibus ſibi poma colligit ad victum, atq; recōdit in cauis arboribus, & vrſum in nido moleſtat: attamen mole opprimitur vrſi, ingenio adhibito, quādo ſcilicet conuoluitur herinacius in formam pilæ, ne quid in eo præter aculeos comprehendi poſsit: quo tamen reme-

dio, aut vrinæ aſperſione, contra vrſum vlciſcentē hoſpitium violatum, præualere nequit: neque vrſus eam prædam, licet miſerā & inopem, quaſi ſpinoſam eſcā, vorare poteſt. Quocirca rediens in cauernā ſuam quieſcit, atque ſuctu vngulæ viuit, & impingueſcit: caſuq́; quo caperetur, & caro eius aſſaretur, præter morē omnium carnium nigreſceret, licet nullum argumentum minimi humoris, in aluo eius inueniretur, neque circa cor, niſi exiguæ guttæ, nihilq́; ſanguinis in reliquo corpore. Procedūt vernali tempore mares præpingues: cuius rei cauſa non prompta eſt, quippe qui nec ſomno quidem ſaginentur vltra 13. dies. Eſt etiam pugna vrſorum contra apros, ſed rara victoria: quia plus præſidij habent in dētibus, quàm cerui vel tauri in cornibus aut celeritate. Equas grauidas dentibus ac calcitratione pedum validi caballi defendunt ab vrſis. Pulli agilitate curſus ſe defendunt: attamen pauorem ſemper retinent, vt inutiles ſint ad bellum: in quo ſub ſtratagemate ſolet aliquis armatus occurrere in pelle vrſina, propter equos ab vrſis aliàs vexatos.

De occiſione Vrſorum per ferream clauam.
Cap. 24.

CVm in Aquilonarib[9] terris, maximè Podolia, Ruſſia, atq; vicinis locis, ob infinitā apum multitudinē, domeſtica aluearia, non ſufficiant: facilè terrarum incolę ſinunt, vt ad cauas arbores arte ad eū vſum apta-

aptatas, vel à natura ſic relictas, euolent, ſtirpem multiplicaturæ. Vrſis igitur ad rapinam mellis aſſuetis, eo modo parantur mortiferæ inſidię, vt (cùm debiliſsimũ caput habeant, vti leo fortiſsimũ, quòd aliquando ala pa accepta exanimentur) claua lignea, ferreis cuſpidibus circundata, ſuper foramen egredientium apum ex altiori ramo, vel aliàs ſuſpendatur: quę impatiētis vrſi, mella rapturi, à capite reiecta, reuertens interimit rebellantem, vt vita priuatus carnem & pellem domino exhibeat, pro exiguo melle. Carnes ſale cōditæ, quaſi ſuillæ aſſeruari ſolent, ſicuti & ceruinæ, alcinæ, vel rangiferinæ, pro caſtrenſibus cibis: aruinaque, pro medendis vulneribus, quacunque occaſione ſuſceptis.

Caput vrſi infirmum.

Carnes vrſinæ edules.

Aruina vrſina.

De raptu puellæ, & generatione Vlſonis, aſtutiſsimi ac fortiſsimi viri. Cap. 25.

NIſi Saxo Danorũ ſcriptor, atq; reliqui poſt eũ, tot circunſtantijs recēſerent puellę raptũ, parũ referret huius hiſtoriæ meminiſſe. Attamen quia ſimile nōnihil apud alios autores oſtenditur, indignũ non erit, opus naturæ potius admirari, q̃ temerè tantillulum in abditis eius rebus cōuitiari. Quantũ igitur ad raptum puellæ attinet, ſic vt ſequitur, ex noua hiſtoria chariſsimi fratris & anteceſſoris mei, Ioānis Magni Archiepiſcopi Vpſalenſis libr. 18. ex relatione Saxonis accepta, diffu-

Io. Mag. & Saxo.

diffuſius manifeſtatur. Ait enim: Cuiuſdã patrisfamiliàs in agro Suetico filiam liberalis formæ, cùm ancillulis luſum egreſſam, eximiæ granditatis vrſus, deturbatis comitibus complexus rapuit: exceptamq; vnguibus præ ſe leniter ferens, ad notam nemoris latebram deportauit: cuius egregios artus nouo genere cupiditatis aggreſſus, amplectendi magis, quàm abſumẽdi ſtudium egit: petitamque laniatui prædam, in vſum nefariæ libidinis vertit. Continuò enim ex raptore amator effectus, famem concubitu ſoluit, ardoremque gulæ veneris ſatietate penſauit. Quoq; eam indulgentius aleret, crebris incurſionibus vicinum acrius inceſſabat armentum: nec niſi lautioribus antè veſci ſolitam, ſparſis ſanguine dapibus aſſuefecit. Adeò enim captiuæ ſpecies efferatam raptoris ſęuitiam fregit, vt quem ſanguinis ſui cupidum extimeſcebat, amoris auidum experiretur, paſtumque ab eo perciperet, cui fore protinus alimonia metuebat. Tandem fera à canibus & retiariis circumuenta, ac venabulis occupata, confoditur. Vt ergo duplicis materiæ benigna artifex natura, nuptiarũ deformitatem ſeminis aptitudine coloraret, generationis monſtrum vſitato partu edidit, ſylueſtremq; ſanguinem humani corporis lineamentis excepit: natoq; filio paternum nomen à neceſſariis imponitur: qui tandem agnita ſuæ propaginis veritate, à patris interfectoribus funeſta exegit ſupplicia: cuius filius Trugillus Sprachaleg, nihil à paterna virtute deficiens, Vlfonem genuit: à quo Rex Sueno, & cætera Danorum Regum ſtemmata, ceu quodam deriuata principio, longo ſucceſsionis ordine (teſte Saxone) profluxerunt. Quomodo autem ſimiles partus iudicabuntur, Aug. de ciu. Dei plurima dicit de ſimili propagine, vtri ſexui magis ſit attribuenda.

Danorum Regum genus.

De raptu fiſtulantium Subulcorum.
Cap. 26.

SAtis tritum eſt vrſos, ſicuti & delphinos, ceruos, oues, atq; vitulos, imò & agnos plurimum delectari muſicis melodiis, ruſuſque certis horriſonis cornibus, ſeu tubis, adeò ab armẽtis arceri, vt ſono percepto, in longos ſyluarum receſſus abſcedát. Quod quia

non ignorant pecorum paſtores, bicornibus fiſtulis ludentes, aliquando per vrſos rapti, cõtinuè ſufflant, donec fame vrgente vrſus diſcedat alimoniam conquiſiturus. Quocirca accepto caprino cornu, interdumq́ue vaccino, ſonum horridum excitant, vt territa fera, immunes ad armenta diſperſa recurrant. Quòd bicornem fiſtulam, vulgari gentis Seeckpipe dictam, ſecum ad paſcua ferant, ita naturæ vſus docuit, vt oues, & armenta auidius eſcam ſumant, atque compreſsius paſcantur in herbis. *Ingenioſè.*

De chorea Vrſorum Lithuanicorum. *Cap.27.*

RVſſi ac Lituani, Sueonibus & Gothis in Oriẽtalibus plagis viciniores, pro ſingulari voluptate du-

cunt, ferociſsimas beſtias ſemper ad manum habere do mesticatas, ac omni eorum arbitrio ſingulariter obtem perantes. Vnde vt id celerius fiat, in caueis vel catenis, eas recenter è ſyluis captas (præſertim vrſos) aliquãtulum fame macerandas obſeruant, vnum vel plures ma giſtros conformiter veſtitos, eis eſcas porrecturos depu tantes, vt eo pacto ad luſum ac tactum cum eis etiam ſolutis aſſueſcant. Adhibent & dulcem ſonum fiſtularum, quo plurimum gaudẽt, vt eos ad ludicros geſtus, & choreas aſſueſcant: ac tandem diſſona tubarnm voce ad pedes erigendos, tanquam acriore ſigno, inducũt: & finaliter vt à choreæ inſpectoribus, matronis præſer tim & virginibus, pilo anterioribus vngulis porrecto, bipedali inceſſu mercedem ſaltus exquirant: quæ ſi illiberalior viſa fuerit, directoris nutu murmurant, atq; capite moto nummum petunt augeri. Ita mutus interpres, linguæ ignarus in exteris terris, vbi hæc ſpectacula fiunt, mutæ feræ ſignaculo præſcribit aſtutum quæſtum. Nec tamen id fieri videtur, quòd ſolùm eo exili quæſtu viuant ita proficiſcentes: quia ij vrſorum ductores ſunt ad minus ſex, vel duodecim valentes viri: in quorum ſocietate quandoque ſunt filij magnorum nobilium & magnatum, vt remotas nationes, mo res, locorum diſtantias, arma, concordiam, vel diſcordiam Principum ijs ludicris artibus agnoſcant. Verùm cùm aliquando deprehenſi ſunt in Germania viatores ſpoliaſſe, atque vrſis obieciſſe deuorandos, technis his oppoſitæ ſunt leges grauiſsimæ, ne amodo eò ingrediantur.

Modus quo cicurentur vrſi.

De agilitate Vrſorum. Cap. 28.

OCcurrit & aliud ſpectaculũ, quo vrſi capti depor tantur naui, atq; per funes aſcendendo, vel deſcẽdendo, ludicras exhibẽt exercitationes: aliquãdo etiam vtiles, pro rerum inopinato euẽtu. Nam accidiſſe meminere prouincialium hiſtoriæ, quendã à pirata æmulo ſuo liberatũ fuiſſe, hac occaſione, quòd territus erat is pirata in acceſſu ſceleris perpetrandi, ex eo quòd à longè funibus vidit aſcendentes, & deſcendẽtes homi-

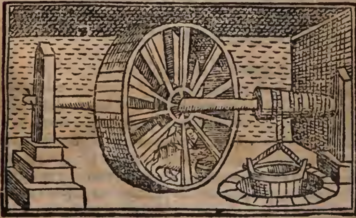
nes

nes (vt putabat) pro defenſione nauis, vt moris eſt, è ſublimiori malo nauis. Nec alij erant, quàm iuuenes vrſi, in funibus colludentes. Prætereà amœnius eſt ſpectaculum, quòd eis ad aquas extra naues aſpiciẽtibus, maxima multitudo marinorum vitulorũ admirabunda occurrit, vt quaſi innumeri porci videãtur hinc inde circumnatare nauem: fitq́;, vt haſtis longis, atq; hamatis, affixa chorda capiantur à nautis. Similiter & cæteræ beſtiæ, quæ captum vitulum marinum eiulantemq́; more porcorum iuuare conantur: imò & ipſi vrſi ad natandum dimittuntur, vt ad eas admirantes vituli capiantur vel aliàs orta tempeſtate, cœloq́ue tonantes eminentes extrahantur.

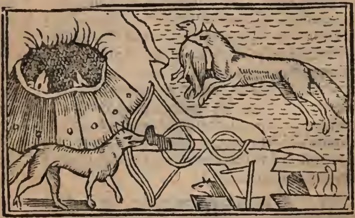
Quanam arte vituli marini capiantur.

De vrſis voluentibus rotas. *Cap. 29.*

NE autem domeſticati vrſi eſcas, quaſi ſolis ſpectaculis reſeruati, inutiliter conſumant, rotis applicantur in curiis magnatum. vt vno vel duobus ſociis, aut pluribus annexis, pōdera aquarum, vel alias res eleuent à puteis altis: idq́ue conuenientibus vrnis magnæ quātitatis capacibus, ad hoc ſpecialiter ordinatis. Nec ſolū in hoc iuuaminis genere, ſed & magnis plauſtris pertrahendis applicantur: quia magna fortitudo eis ineſt in brachiis, vngulis, & lūbis. Sed nec inuiſum eſt, vt in pedes erecti, ſaccos vel ligna ad locum deſignatum comportent, aut in portis magnatum pro cuſtodibus, ne noxiæ intrent beſtiæ, deputentur. Mirum tamen ludum, dum paruuli ſunt, cum pueris domeſticis impunè exercent.

Vrſi domeſtici ligna ſaccoſque portant.

De Vulpibus & earum dolis. Cap. 30.

SVnt in Septentrionalibus ſyluis vulpes nigræ, candidæ, rubeæ, crucigeræ in dorſo, aliæq; cœleſtino colore reſperſæ, omnes tamen in eadem malitia atque aſtutia participantes. Nigræ pelles precioſiores cæteris æſtimantur, quia Moſchouitarum Principes frequentius his vtuntur. Deinde crucigeræ pelles, hoc eſt, quę nigra cruce dorſotenus ſunt à natura ſignatę, propter maiorem ornatum, & pellium magnitudinē: quā non niſi in maturiore ætate vulpes conſequitur. Hæq; pelles

pelles, vti nigræ, magno cõmercio Moſchouitarum & Ruſſorum, & Tartarorum appreciantur: quãuis nigræ annexam habent ſuſpicionem, quod atro colore, fumo videlicet picearum tedarum ſint adulteratæ. Candidæ pelles minoris ſunt reputationis, & coloris cœleſtini, aut aſurini, propter multitudinem, & pilorum caſum: minus enim cutibus adhærentes durant. Attamen qui curioſitati ſtudent, aut vtilitati, mixtura diuerſarũ pellium operimenta arcendi frigoris, pro vſu dormiẽtium conficiunt, quia magnum calorem citò inductum conſeruant, leueſque ſunt, ſenioribus conuenientes. Rubeę vulpes prædictis omnibus frequentiores, vbique reperiuntur, facileque veſtigiis poſt ſe in niuibus relictis, venatorum ſagacitate, & canũ celeritate capiũtur, prout & lepores, vrſi, cerui, lupi, lynces, propriis veſtigiis ſe venatoribus produnt, æſtate verò odore canum.

De doloſo ingenio Vulpium. *Cap.31.*

VVlpes preſſa fame, frigore, & niuibus, accedendo ædes humanas, fingit latratum canis, vt confidentius domeſticæ beſtiæ eam accedant. Inſuper fingit ſe mortuam, ac reſupina flatum attrahit, lingua porrecta. Tunc aues incautè deſcẽdentes quaſi cadauer comeſturas, aperto ore rapit & vorat. Pretereà quãdo eſurit, nec inuenit quod mãducet, rubea terra ſe inuoluit

vt appareat quaſi cruenta: proijciens ſe in terram, retinet flatum: quam videntes aues no ſpirantē, linguáque ore eiectam, mortuam putant. Sed mox vt deſcenderint, eas attractas deuorat. Præterea quum videt non poſſe propter aculeos ſuperare echinum, ſe reſupinat, atque ita mollem corporis partem lancinans enecat. Veſparum etiam quandoque multitudinem cauens, ſimulans ſe abſcōdit, extante cauda: circa quam vt illas certatim occupatas, villoque denſo implicitas animaduertit, egreditur, atque ad ſaxum, ſiue arborem perfricando obterit, vt extinctas deinde paſcatur. Eodem ferè commēto cancris & piſciculis inſidiatur, ripam oberrans: caudaque in aquam demerſa, illi nouitati occurrunt, villiſq; obuoluti illicò extrahūtur. Præterea cum pulices habet, faſciculum mollis fœni ore accipit pilis inuolutum, ſeque paulatim poſterius inchoando in aquam mergit, ac totum corpus, vt pulices aquam fugientes, ad caput aſcēdant. Deinde caput immergit, vt in fœnum fugiāt: quo facto, fœnum relinquit in aqua, & mox enatat. Præterea cùm famem patitur, ludum ſimulat cum lepore: quem ilicò rapit & deuorat, niſi fuga, vt frequentius fit, ſuam vitam conſeruet. Canes etiam quandoque euadit latratu, ſe canem fingens, ſed certius, dum ramo ſe ſuſpendit, canes errare cogit, incerta veſtigia inſequentes. Solet etiam venatorem & canes eludere, dum gregem caprarum intrans vnam ex eis occupat, eius dorſo inſiliens, vt per curſum capræ fugientis propter odioſum ſeſſorem, citius euadat. Nam & aliæ capræ ſequuntur: quas quum venator turbari timet canes reuocat, ne pereant plures. Capta quoq; in pedica, quandoq; morſu ſibi pedem præſcindit, vt vel ſic euadat. Quum verò fuga nulla patet, ſe mortuam ſimulat, vt à pedica extracta fugā arripiat. Præterea quum canis eam inſequitur, & aſſequutam apprehendere nititur, villoſam caudam ſuam per inſequētis ora trahit: ſicque canem eludit, donec ſyluarum latebras ingrediatur. Vidi & ego in ſcopulis Noruegiæ vulpem inter rupes, immēſa cauda in aquas plures educere cancros, ac demum deuorare. Idq; non rarum eſt ſpectaculum, quum nulli piſces, ita vt cancri, immiſſę rei, preſer

tim

tim villoſæ adhærēt:etiam aridis piſcibus in aquas ad emolliendum emiſsis. Qui podagra vexātur, calida huius beſtiæ pellicula extracta, atque pedibus circumligata ſanantur. Adeps etiam eiuſdem animalis, auribus & mēbris prodagram patientis adhibita, prodeſt. Pinguedo eius torminoſis, & omni dolori confert. Cerebrum eius infanti ſæpius datum, nunquam caducus erit. Et ita hæc & ſimilia pro ſimplicibus medicinis per experientiam obſeruant Aquilonares.

De ferocia hominum per incantamenta in Lupos conuerſorum.

*Cap.*32.

IN feſto Natiuitatis Chriſti ſub noctem, ſtatuto in loco, quem inter ſe determinatum habent, tanta luporum ex hominibus diuerſis in locis habitantibus cōuerſorum copia congregatur, quæ poſteà eadem nocte mira ferocia quum in genus humanum, tum in cætera animalia, quæ feram naturam non habēt, ſęuit, vt maius detrimentum ab his, iſtius regionis inhabitatores, quàm vnquam à veris & naturalibus lupis accipiant. Nam vti compertum habetur, ædificia hominum in ſyluis exiſtentium, mira cum atrocitate oppugnant, ipſaſque fores effringere conantur, quò tam homines, quàm reliqua animantia ibidem manentia conſumāt. Cellaria ceruiſiarum ingrediuntur, ac illic aliquot ceruiſiæ, aut medonis tonnas epotant, ipſaque vaſa vacua in medio cellarij vnum ſuper aliud eleuando collocant: in quo à natiuis aut genuinis lupis diſcrepant. Locum verò, vbi forſan illa nocte quieuerunt, harum terrarum incolæ fatidicum arbitrantur: quia ſi alicui in éo quid aduerſi contigerit, veluti vehiculum obuertatur, atque ipſe niuibus inijciatur, planè ſibi perſuaſum habent, eum iſto anno morte moriturum, quemadmodum id à multis temporibus per experientiam explorarunt. Intra Lithuaniam, Samogetiam, ac Curoniam eſt paries quidam, ex quodam caſtello diruto reliquus, ad hunc certo anni tempore aliquot millia eorum cōueniunt, vt vniuſcuiuſq;

agilita-

agilitatem in ſaltando explorant, qui hunc parietem tranſilire nequiuerint, vti pinguioribus ferè euenit, flagellis ab eorum præfectis cæduntur. Denique conſtanter aſſeritur, inter hanc multitudinem etiam iſtius terræ magnates, atque ex prima nobilitate viros verſari. Hæc igitur metamorphoſeos ratio, ipſi naturæ maximè contraria, à quodam huius veneficij perito, per poculum ceruiſiæ propinando (dummodo is qui huic illicito conſortio applicatur, illud acceptet) certis verbis adhibitis datur. Poſteà quando ſibi conſultum videbitur, hominis idæam, in cellarium aliquod, aut abditam ſyluam ſe conferendo, in lupi formam totaliter transmutare poteſt. Denique hanc iuxta placitum poſt aliquot tempus relinquere, atque illam viciſsim aſſumere ſibi integrum eſt.

Exempla hominum eorum, qui in lupos conuerſi ſunt, & contrà. Cap.33.

AC vt ad exempla perueniamus. Cùm nobilis quidam longam per ſyluam iter faceret, aliquotq́ue ſeruilis conditionis ruſticos, huius veneficij haud ignaros (quales plerunque iſtis in oris reperiuntur) ſecum ducebat: dies ad veſperam tendebat: tum etiam in ſylua pernoctandum erat, quia in proximo nullum hoſpitium fuit: denique fame ac penùria premebantur. Tandem vnus eorum repentinum conſilium proponit cæteros debere eſſe quietos, nec vllum tumultũ, ſi quid viderent, excitare: ſed à longinquo gregem ouium paſcentem conſpicere: curaturum, vt abſque magnis laboribus vnam ex his ad cœnam haberent aſſandam. Statim deinde in opacam ſyluam, ne ab aliquo conſpiciatur, ſe confert, ibiq́ue formam hominis in lupum transfigurauit. Poſteà in ouium gregem magno impetu irruit, & vnam ex eis retrò in ſyluam fugiendo diripuit: quam aliquanto poſt in lupi forma ad currum defert. Socij autem huius prædæ conſcij, talem grato animo ſuſcipiunt, & in curru clam abſcondunt: qui verò in lupum ſe transformauerat, ad ſyluam iterum reuertitur, humanamq́ue formam rurſus aſſumit. Contigit quoq; in Liuonia haud multis ab annis, inter nobilis cuiuſdam coniugem atque ſeruum ſuum (quorum

Lege Ouidium 1. Metamorph. de Lycaone.

illic

illic maiorem capiam, quàm in vlla alia Chriſtianorum regione habent) quòd altercarentur homines in lupos mutari haud poſſe: prorūpit ergo ille extemplò eius rei exemplum velle oſtendere, dummodo ſibi facultas concederetur: cellarium ſolus ingreditur: vnde paulò poſt lupi forma indutus egrediēs, à canibus per agrum ad ſyluam tēdens effugatur: qui ei oculum (etſi ſatis acriter ſe defendebat) eruunt. Poſtera autem die, ad dominam ſuam monoculus redit: Denique recenti adhuc memoria compertū relinquitur, quomodo Dux Pruſsiæ, tali veneficio parum fidei adhibens, quendam huius maleficii expertum, vinculis clauſum coëgit vt in lupum ſe transformaret: quod ita factum eſt. Hunc tamen, ne huiuſmodi idololatria impunita maneret, igne poſteà comburi mādauit. Talia enim flagitia tam diuinæ, quàm humanæ leges ſeuerisſimè puniunt.

LIBRI DECIMI OCTAVI.
finis.

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE AVIBVS.

Epitome Libri deciminoni.

De Accipitre, & diuerſis eius ſpeciebus.

Cap. 1.

IN partibus Aquilonis huius auis natura generoſior ac fortior, quàm in cęteris mundi partibus eſſe cenſetur, maximè propter cœli ſoliq́; rigorem, & abundantisſimam eſcam volucrum, ſcilicet ſuæ naturæ conuenientium, pro ſolido nutrimento. Sanguine enim, corde, ac pectore earū auidius nutritur, magnáq́; *Accipitres Aquilonares generoſi*

venandi

venandi audaciam affectumque ſumit: qui & naturali ſuperbia, ac tyrannide magis quandoque quàm neceſſitate ſtimulatur ad raptum, & delectantur in illo. Sunt etiam, qui cor tantummodo, latere per roſtrum aperto deuorant: aliquando etiam cerebrum appetunt, reliqua parte corporis reiecta. Qui venationi ſtudent per accipitres, cancros eis offerunt manducandos: ex quarum eſca mira ſatietate delectantur, auideque volatilia venantur, vt gratam pro exquiſita eſca reſtituant prædam: idque facillimè faciunt ob volatus agilitatem, quam ſupra reliqua volatilia habent, pennaſque acutas, quæ ſingulis annis veteribus abiectis, eis renouantur. Eſtque huiuſmodi naturæ, quòd auem, quam veſperi prædatur, vngulis ſub pectore ob inducendum calorem ſeruat, maneque liberaliter ſine iterata rapina abſoluit.

Admiranda accipitris natura

Adhuc de natura accipitrum. Cap. 2.

DOmeſticus accipiter domino rapinam ſylueſtrem porrigit: vnde cor & inteſtina recipit in eſcam Et hi tepidioribus locis plus delectantur, citiuſque carne bouina, vel porcina impinguantur, vti gallinacea carne iuuene maceſcunt, & veteri temperantur. Ante aucupium commodius in locis non nimium tenebroſis ſeruantur, vt alternis diebus producantur. Sed ante omnia cauendum, ne teneris infantulis exitio ſint. Nulla nanque beſtia quantumcunque domeſtica, adeò graſſatur in infantulos, vt ſimiæ, & magni accipitres: qui aduolant cunabula, vngulaſque tam fortiter imprimunt oculis, & naribus prolium, vt vix euolaturi eximant. Hique ſunt corpore amplo, oculis variis & pellucidis, vultu hilari, groſsis pedibus, longis vnguibus, delitioſè comedentes, cunctaſque aues inuadentes: quia nullas timent aues, niſi pauonem, immò & lepores, cuniculos, vulpeculas, porcellos, anſeres, grues, anates, & gallos ſylueſtres venantur, præſertim fame & frigore vrgente, quando aduolant domos humanas: vbi ſubtilibus filis aia permotis, intra ianuam recluſi capiuntur: tandem longo ieiunio domeſticantur

Accipitres & ſimiæ infantum hoſtes.

Accipiter pauonem timet.

tur ferè eodem modo quo falcones. Eſt & aliud genus accipitrũ in Septentrionalibus terris, quod domeſticis auibus inſidiatur, vt anſerulis, anatibus, & pullis: hyemeq́; tempus ſuũ cognoſcens, latitat in nidis: audax in paruis, & timidum in magnis. A niſo etiã fugatur, & gallo, tandemq́ue emoritur fame. Niſus rapax, vltra omnium ferrarum naturam ſæuiens in ſuum genus, prout homo, ibidem in magna multitudine reperitur. Solus frequẽtius volat, ne in præda ſuſtineat ſodalem. Paſſeres, cæteræq́; auiculæ eius inſidias fugiẽtes, quàm celerrimè ſeſe recipiunt ad rubos ſpinoſos.

De Aquilarum natura, & differentia earundem. Cap. 3.

AQuilam auem nobilem & rapacem, ab acumine viſus ſic dictam, omnibus notam relinquo. Veruntamen quia in Septentrione maxima multitudo, propter ferarum abundantiam reperitur, aliquid de earum natura, præmiſſa diſtinctione, præſentibus interponam. *Aquilarũ 6. genera.*

Sex igitur ſunt genera aquilarum.

Primum Herodius, qui & Girfalcus dicitur, auis inter omnes nobiliſsima, colore cæruleo, ad albedinem tendens, præterquam in pectore & alis, vbi cœleſtem colorem euidentius imitatur: adeò fortis, vt aquilam rapiat: etiam adeò animoſus, vt ſi in aëre poſt quatuor vel quinque grues, vel alias aues dimiſſus fuerit, non deſinat à præda, donec omnes ad terram ſucceſsiuè deiiciat, cane ad hoc edocto rapiendas. Nec reuocatus herodius is prę indignatione deſcendit donec rapiat elapſam. Nec plures generat, quàm vnum pullum. *Herodius, ſiue Girfalcus.*

Secundum genus poſt hos nobilius eſt, quod anſeres, cygnos, cuniculos & lepores præcipue rapit, quando pullos habet, Herodio quantitate minor, coloris varij, ex albis & cinereis pennis intermixtis, candidas pennas habens in breui ano.

Tertium, quod truncatis inſidet arboribus, vnde denominationem accipit; eſtq́; cinerei coloris: anates & anſeres

anſeres venatur, duobus prædictis generibus in quantitate, & audacia minus.

Quartum, quòd accipit piſces, varium in ventre, album & nigrum in dorſo, & in ſtruma nigras habens maculas: vnum pedē habet anſerinum ad natandum, alium vngulis acutū ad rapiendum. Inſidet arboribus ſuper flumina piſcibus inſidians: quorum maxima eſt multitudo in Aquilonaribus aquis.

Quintum genus paruum eſt, variiq; coloris, ſed ingenio pollens: nam oſſa in ſublimi portata, verſus ſaxum vt rumpantur, ad medullam exugendam emittit.

Sextum genus candidum, viuens ex venatione leporum, cuniculorum, porcellorum, catellorum, vulpium, & ſimilium. Aquila tantùm pullos diligit, vt ſagittarū ictibus ſeſe pro illis interponat, tanquam ſcutum.

De proprietate Aquilarum, & incubatione. Cap. 4.

OMne autem genus earum hoc proprium habet, quòd pellibus vulpinis & leporinis caſu inuentis, vel ab eis extractis, oua fouenda inuoluunt, nidiſque beneficio caloris ſolaris cubanda reponunt. Non enim continuò cubare poſſunt manentes in nidis: quia vngulæ tantùm curuantur, vt rebus prædandis ineptæ reddantur. Curam tamen ergà pullos educandos maximam geſtant, piſces, aues, lepores eis in eſcam adferendo. Quod quum conſiderant ſagaces venatores, nidos aſcendunt, anuſque pullorum ligaculo ſtringunt, vt comedendi incurrant impedimentum. Soliciti itaque parentes erga ſobolem ægritudine liberandam, omnia genera ferarum in cœlo, terra, mariq́ue recepta, nidis important, vt diuerſo medicamine, vno vel altero modo ſuſcepto, ſanentur. Congeritur in hanc rem maxima eſcarum copia: quam aucupes extrahunt, comeduntq́ue, vel vendunt. Nec ſterili quæſtu id accidere ſolet, quum aliquando lepores, gallos ſylueſtres, anſeres, anates, lucios, & piſces magnos, plurium florenorum æſtimatione inueniunt, inuentoſq́ue domeſticis cibis apponunt, vel magno pretio

Aucupum induſtria.

tio vendunt. Colligitur, aucupem vnum quandoque plus duorum pullorum prouentu lucrari, quàm colonum aliquem prædijs binis. Ne tamē pulli huiuſmodi fame pereant anum ſoluunt, animæq; in famelico corpore pendenti appoſitos cibos permittunt, iterumque reſtringunt, quantò lõgius id natura concedit. Eſt nãque aquila adeò generoſi animi, vt pullos proprios nõ antè dimittat, quàm ſibijpſis enutriēdis ſufficiant: nec eis putridas eſcas apponit, ſed recētes. Nobilitate naturæ aquila nedum alijs auibus ſecum permittit paſtum, verùm eo deficiente ex eis vnam rapit deuorandam: vnde & pennæ aquilæ in pharetris telis alijs appoſitæ, pennas alitum conſumunt, præcipuè anſerinas. Item viſa aquila, cæteræ aues pro eo die tantum terrentur, vt vix famem pulſuræ exeant in prædam.

Aquilarū pēnæ alias conſumūt.

De Anate & genere eius. Cap. 5.

ANas ab aſsiduitate natandi dicta, omnibus nota, tam ſylueſtris quàm domeſtica, alioque modo & genere diuiſa, hîc veniet annotãda, maximè quòd in Septentrionalibus aquis, tanta earum, præſertim ſylueſtrium, copia eſt, vt ferè cunctas aquas cooperire videantur. Non enim eas aucupes exturbant, niſi rarò: quia anatum carnes frigidæ ſunt, & groſsi nutrimenti: imò verius, quia longè meliores ex ſylueſtri venatione, quàm aquatica, habent carnes. Et licet anates diuerſi ſint generis, tamen omnes conueniunt in forma roſtri, ſeu oris lati, & figura pedum membranalium ad natandum, colore ſecundum qualitatem regionis abinuicem diſcrepantes. Domeſticæ tamen propè candidæ ſunt vniuerſæ: ſed ſylueſtres non niſi in tepidis aquis morantur, quarum ſubterraneæ venæ calidam quaſi ſulphuream exhalationem continuè ſubminiſtrant. Ne tamen glacie conſtringantur aquæ huiuſmodi, naturæ inſtinctu circulariter, & obliquè natantes, eas aquas ſeruant apertas, tantumque vociferantur, vt ad magnam viarum diſtantiam inde audiantur. Cùm verò vehementia frigoris fuerint ſuperatæ, in ſublime ſe eleuant, vaſtum

Anates domeſticæ & ſylueſtres.

mare velut vnicum præſidium pro ſecuriſsima ſtatione petentes.

De mirabili generatione Anatum Scotiæ. Cap.6.

PRæterea prope Glegornum (teſte Scotorum recẽtiore hiſtorico) ad duas leucas eſt rupes Baſſenſis, in qua eſt arx inexpugnabilis: circa quam magnarum anatum (quas Sollendas vocat) piſcibus viuentium, eſt mira multitudo: quæ cum anatibus ferinis communibus, aut domeſticis, non ſunt eædem ſpecie ſpecialiſsima: ſed quia eis in colore & figura perſimiles ſunt, nomine communi anatum congaudent. At diſcriminis cauſa Sollendæ vocãtur. Hæ anates in vere turmatim à Meridie in rupem de Baſſe quotannis veniunt, & rupem duobus vel tribus diebus circumuolitant: quo in tempore rupem inhabitantes, nullum tumultum faciunt. Tunc nidificare incipiunt, & tota æſtate manent, ac piſcibus viuunt: & incolæ rupis, piſcibus ab illis captis paſcuntur. Aſcendunt enim illarum nidos, vt ſuperiùs de pullis aquilæ dictum eſt, & ad libitum piſces acceptant. In capiendis autem piſcibus mirabilis eſt huius auis induſtria. In fundo maris lynceis oculis piſcem contemplatur: contra quem ſe præcipitat, ſicuti contra ardeam niſus: quem protinus ore & vngulis extrahit: etſi à rupe aliquo alio interuallo diſtet, alio piſce meliore viſo priorem elabi permittit, quatenus poſterius viſum capiat: & ſic ſemper recentiſsimos piſces habent, tota æſtate rupem inhabitantes. Iuniores anates aut anſerculos in terra vicina vendunt. Si ex his bis vel ter quis comederit, ſapidiſsimæ apparebunt: aues enim iſtæ pinguiſsimæ ſunt. Earumque pinguedinem artificioſè extrahunt, quia in multis medicaminibus prodeſt: & partes macras vendunt. In fine autumni rupem triduo circumuolant, & poſteà agminatim ad partes Meridionales pro tota hyeme auolãt, vt illic viuant in æſtate: quia quãdo nobis eſt hyems, Meridionalibus eſt æſtas. Diutiſsimè hæ anates viuunt: quod per quaſdam ſignatas incolæ perpenderunt. Triginta, aut quadraginta in rupe bellato-

Sollendæ Baſſenſes.

Sollendarũ pinguedo medicinalis.

bellatores, harum auium fructus alit, & domino rupis nonnihil vectigalis penditur. Preterea alius Scotorum ſcriptor, qui diligentius rerum ſecreta pertractat, dicit in Orchadibus ex quodam fructu arboris cadente in mare, generari anates: qui paulululum ſuſceptis alis euolant ad domeſticas, vel ſylueſtres.

De Anſeribus. *Cap. 7.*

SYlueſtrium, domeſticorumque anſerum mira eſt multitudo in Septentrionalibus regnis, & maximè tempore cubationis, quo ſylueſtres redeunt à Meridionalibus plagis, idque circa initium Aprilis: hique cinerei, nigrique coloris, & rubei roſtri ac pedum ſunt, veluti domeſtici ferè omnes candidi, & magni reperiuntur. Sylueſtres ſunt in multiplici differentia, videlicet in quantitate, colore, volatu, & origine. Quidam enim alijs ſunt maiores, vt cinerei coloris: quidam nigri, & cinerei, altè volantes: quidam candidi nigerrimas pennas in extremitate alarum habentes, & hi altiſsimè volant: quidam ex arboribus naſcuntur, vt præcedenti capite de anatibus Scotiæ dictum eſt. Vtuntur homines Septentrionales adipe anſerino domeſtico in cibis condiendis, loco butyri: etiam in medicinis ad perfrictiones, conuulſiones, cæcoſque dolores ſubitos. Hic adeps butyro coniunctus, ſanguinem ſiſtit: eoque ignis ſacer, carbunculus, vlcera linguæ, & labiorum, cutis in facie, & grauitas aurium ſanatur. Anſerino adipe vtuntur Aquilonares ad rimas labiorum, totiusq; vultus, ortas ex frigore. Isq; adeps melli coniunctus, & morſui canis rabidi adhibitus, ad celerem ſanationem prodeſt. Carnibus anſerinis ſale conditis, ventoque ſiccatis, tam coctis quàm crudis, poſt æſtiuale ſolſtitium, vti omnium aliorum animalium, vtuntur Aquilonares. Sed ante ſolſtitium hyemale augurium ſumunt ex oſſe pectoris anſerini, quàm ſæua & quàm durabilis erit hyems, hoc ſcilicet modo: Si clarum eſt eſis carnibus, hyems rigida apparebit. Si ſpiſſum & opacum, nix plurima, hyemsque

tepida ſequetur. Anſer tædio longiſsimæ noctis ante diluculum in forti frigore plus ſolito cantat: quia fame, & frigore concutitur, etiam in tantum, quòd albeſcit roſtrum, & vngues: cuius vnicum remedium eſt, paleis vti ſubſtratis. Nec minus intentatis inſidijs, aut orto incendio clamat.

De Coruis marinis. Cap. 8.

EST quoddam genus coruorum, aquaticum, ſiue cornices anguillarum appellatum. Hę aues nigerrimæ ſunt, præter pectus & ventrem: quibus cinereum colorem natura præſcripſit, & incomparabilē vorandi auiditatem. Venantur piſces, tardi ſunt volatus, diuq; ſub aquis manent, quando ſe immergunt. Habent roſtra dentata, vt falces meſſorum: quibus retinēt lubricos piſces, anguillas præſertim: quas adeò guloſè venantur, & vorant, vt eas per aluum, tāquam per canale egerant viuas. Sunt etiam hæ aues ingratiſsimæ naturæ, quia ſtercoribus egeſtis, cortices ac arborū ramos, vbi habitant, inficiunt, vt ſubitò areſcant. Idq; ardea facit: quæ æquè ac illæ in altis arboribus nidum collocat prope piſcoſas aquas, vt ferè omnia genera auium aquaticarum. In vere producunt oua. Eſt & aliud genus coruorū, quod in principio hyemis ſeptem diebus nidificat, & ſeptem diebus pullos cubando producit. Hyemis autem principium intelligitur, quando quarta cæli hyemē facit, cùm ſcilicet ſol intrat Tropicū Capricorni hyemalem, vſq; ad Arietem. Accedit etiā huic coruo, ingrato auium generi, alia auis aquatica, Morfex dicta, totaliter nigra: quæ ei inſidiatur, roſtrum habens ſerratile, vngues fortes: quibus aquis immerſa, grandes piſces venatur, & edit. Gregatim in arboribus nidificat iuxta aquas, pullos piſcibus paſcens. Relinquens nidos, ſi ſentit ſe grauari, nouum cibum euomit, alioqui peritura. Hæc ſaturata, alas ſole ſiccādas expādit, diuque aquam cauda percutit, antequā ad volatum eleuetur. Sortitur ergo aliud nomen, quòd Humuſculus, vel Humiduſculus dicatur. In omnibus littorib. Septētrionis tā æſtate quàm hyeme hæc auis verſatur.

Merſex ſiue Humuſculus.

De ini-

De inimica aue huius Corui. Cap. 9.

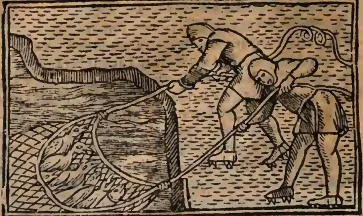
AVis eſt Platea dicta, Septentrionalis aquæ incola: quæ acerrimus vindex eſt auium ſe mari mergentium, vt piſcibus veſcantur. Ideoq; his inſidiatur hoc modo: Inuolat in eas, capitaq;, mordet, & corripit, donec ad ſuum vſum extorqueat prædam: quam mox dimittunt taliter laceſsitæ. Hæc aliquando conchylibus ſe replens, cùm teſtis grauari ſe ſentit, calore vẽtris ſemicoctas eijcit, conchyliaq;, & oſtreũ quod intus eſt, latè exugit & edit. Præterea inter piſces Oceani latos & aculeatos, Raia dictus reperitur: qui hominem à canibus marinis natãtem, ad deuorandum raptũ & ſuffocatũm defendit, nec deſerit, donec viderit eum à periculo euaſiſſe. Hic piſcis coruum marinum ſub vndas ſe mergentem, ſæpiſsimè ad paſtum rapit, ne etiam in aquis careat vltore ſuæ rapacitatis. *Platea auis.* *Raia piſcis hominum amatrix.*

De Falconibus & eorum diſtinctione. Cap. 10.

AQuilonares montes Falcones generant valde feroces, ſed generoſos: etiam candidos, qui balliſtis incolarum, niſi omnimodam vim in rapiendo fecerint, tanquam aues ſacræ non impetuntur: alioquin damna facientes, quantumcunque nobiles, aut candidi ſint, ſagittas incolarum non euadent. Habitant tamen in rupibus quaſi inacceſsis, viuentes ex raptu piſcium: quos ob nimiam multitudinem diminuere non ſufficiunt homines etiam innumerabiles, niſi concurrerit adiutorium rapacium beſtiarum. Adeò natura ludit in rebus, abundantia vel defectu ſagaciſſimè temperandis. Abundant etiam ibidem accipitres, & milui, ac corui, ob aquaticarum auium ſegnitiem, ac tardum volatum: quia nimium fertilitate fundi ſaginantur.

De Hirundinibus ab aquis extractis. Cap. 11.

ETſi multarum naturaliũ rerum ſcriptores memoriæ prodiderunt, hirundines mutare ſtationes, hoc eſt, exurgente leui hyeme, repetere terras calidio-

res:attamen in Septentrionalib. aquis ſæpius caſu piſcatoris extrahuntur hirundines, in modum conglomeratæ maſſæ: quæ ore ad os, & ala ad alam, & pede ad pedem poſt principium autumni ſeſe inter cannas deſcenſuræ colligarunt. Notatum enim eſt, eas eo tem pore, ſuauiſsimo completo cantu taliter deſcendere, & pacificè poſt principium veris inde euolare, atq; repetere vetuſtos nidos, vel nouos naturali ſolicitudine fabricare. Maſſa autē illa per imperitos adoleſcentes (nā antiqui & experti piſcatores eam remittunt) extracta, atq; in æſtuaria portata, caloris acceſſu hirundines reſolutæ, volare quidem incipiūt, ſed exiguo tēpore durant: quia immatura acceleratione nō liberæ, ſed captiuæ ſunt reductę: Accidit etiā tēpore verno, liberè reuertentes, nidosq; veteres intrātes, aut nouos cōſtruentes, ſuperueniente horrida hyeme cum denſo caſu niuium, omnes pariter emori, vt nullæ in tectis, aut fluminum ripis tota ea æſtate videantur, præter paucisſimas, tardius à profundioribus aquis aſcendētes, aut aliūde peregrinantes, quæ naturæ beneficio ſobolē reparaturæ, hyeme penitus in Maio ſoluta, aduolare cernuntur. Agricolæ enim ex earū nidis ſublimius, vel depreſsius ædificatis, prognoſticum capiunt, an in vallibus, an in montibus, vel collibus (propter imbriū incrementum, vel decrementum) ſint ſeminaturi. Imò nec bonum omen capiunt incolæ ex tectis, vbi hirundines habitare perhorreſcunt: quia ea culmina caſura creduntur.

De Aui-

De Auibus ſub niue recluſis. Cap. 12.

SVnt in Septentrionalib. terris galli ſylueſtres, quãtitate ſimiles phaſianis, licet multò breuiore cauda, & abſoluta nigritie in toto corpore, & cãdentibus aliquot pẽnis in extremitate alarum & caudarum. Mares rubra & eminenti criſta, fœminæ verò humili ac lata, colore griſeo decorãtur. Hę aues mirabili natura ſuſtinent frigus immẽſum in nemorib. vti anates in aquis. Verùm cùm niues inſtar colliũ terræ ſuperficiẽ vbique cooperiunt, ramosq; arborũ diutius deprimũt, & condenſant, certos fructus betulę arboris (Gatulo Italicè dictæ) in forma longi piperis vorant, & glutiunt indigeſtos: idq; tãta auiditate ac quãtitate, vt repletũ guttur toto corpore maius appareat. Deinde partitis agminibus ſeſe inter medios niuiũ colles immergũt, prę-ſertim in Ianuario, Februario, Martio, quãdo niues vt turbines, typhones, vel tempeſtates grauiſsimę è nubibus deſcendunt. Cumq; coopertæ ſunt, penitusque vt nulla videatur conglobatæ, certis hebdomadis cibo in gutture collecto, egeſto ac reſumpto viuunt. Venatorũ canibus non prodũtur: attamẽ ſagacitate expertorum venatorũ ſæpius euenit, vt canibus in odore errãtibus, ipſi ſignis deprehẽſis maximũ numerũ viuarũ auiũ cõprehendãt, extrahantq; ad magnũ lucrum. Sed id fieri oportebit celeriter: quia audito canũ latratu, mox vigore alarũ (nõ ſecus ac agmina apũ) erũpunt, & ſe in ſublime efferũt. Quòd ſi præſentiũt niuẽ imminere maiorem, prædicto fructu iterũ deuorato, aliud domicilium captunt, inq; eo manẽt vſq; ad finẽ Martij, vel celerioris reſolutionis niuiũ, ſole Arietẽ egrediente: tũc enim niue liquefacta, naturę inſtinctu (vt multæ aliæ aues) à latebris ſurgunt, oua pullosq; producturę: & hoc in montibus, vbi vepres ſunt, & arbores denſæ. Mares & fœminę viciſsim oua cubãt, & vterq; pullos obſeruat, & præſertim mas, ne ab aquila vel vulpe rapiantur.

De venatione earum extra niues. Cap. 13.

HAE aues in maxima turba cõgregatę volant, atq; in altis arborib. præſertim betulinis, manent: nec deſcendũt, niſi propagationis cauſa, quia in earũ arborũ ſummitate habẽt ſufficiens nutrimentũ. Et eo viſo,

ſcilicet quod ſeſe dilatant per cāpos, etiā niue repletos, venatores ſiue ruſtici, ad quos rura ſpectāt, baculis ſeu fuſtibus longitudine viij. vel x. pedum obliquo ſitu è terra ſupra niues erectis, è quorū ſummitate dependet laqueus ad omnē tactum mobilis, venātur huiuſmodi aues: quia in congreſſu naturę miræ ſaltāt, vti perdices currūt: & ita incidūt in laqueos, atq; pendētes manēt. Cumq; vna funiculo videtur ſuſpēſa, alię eā liberaturę aduolāt, & ſimilibus laqueis irretiuntur. Eſt etiā alius modus eas capiēdi, videlicet ſagittis ſub vmbra equorum, vt minus inſidias valeāt præcauere Tempore aūt propagationis, inceſſabili garrulitate alterutrū ſe ſuperare volētes canūt, mares preſertim, vt longo latoq; ſpatio per oēs ſyluas audiātur: ſeq; cātu frequētius prodūt. Eſt etiā alia auiū ſpecies, Bonoſa dicta, carnes habens exterius nigras, interius albas, ſatis delicatas & ſapidas more perdicum, licet ſint magnitudine phaſianorum. Tempore coitus maſculus hianti ore currit, donec ſpumet: tunc fœmina occurrens ſpumam recipit, indeq; videtur concipere & parere oua, atq; educere pullos. Carnes verò ſupradictarum auiūm, ſylueſtrium ſcilicet gallorum, ſunt admodum dulces & tēperatæ, vt caponum: & ob id ingenioſè, hyeme ſcilicet laqueis, & æſtate ſagittis capiuntur.

Bonoſa auis.

De niualibus Auiculis. Cap. 14.

EST præterea admirāda quarundā auium Aquilonariū natura, quòd in ſyluarū ſolitudine ita ſeſe conti-

contineant, vt ibi genitæ humanis habitaculis nunquam vel rarò appropinquent. Sturnorum magnitudinem, & colorem æſtate habent: hyeme verò multiplicatis niuibus ſemper cãdidæ apparent, veluti cygni. Pedes earum rubei, vt nigrarum ciconiarum: ſed roſtrum croceo colore decorum, breue tamen & acutum. Cibus earum, vt cæterarum auium, vermiculi inter corticés rimoſarum arborum latitantes, vel aridi pinorum, aut abietum, aut coryli fructus: quæ etiam ſub aſperrima hyeme vim nutrimenti, non amittunt. Sed difficilè capiuntur retibus, laqueis, arcubus, aut balliſtis, ob niuium profunditatem, quum pulchriorẽ colorem habeant, quàm ſaporem. Vbi verò alites prædictæ concauitates niuium, veluti abditas ſpecus ſortitæ fuerint, eas ingrediuntur, ſeſe balneantes, vti puluere gallus, vel ſturnus arena: deinde cacumina arborum niuibus oppreſſarum repetunt, tanquam locum naturæ beneficio maiorem voluptatem adminiſtraturum: imò & neceſsitatem, vt eminentius præcaueant inſidias importunas accipitrum: quibus viſis ſe in medias niues intrudunt, vt paſſeres contra miluum inter ſpinas, & demum niuibus conſumptis, inter arbores denſas tempore veris. Quãdo ab albedine in cinereum colorem naturali varietate tranſeunt, vitam degunt, placidam, nullum inter rapaces alites accipitre minore ſentientes hoſtem ſeueriorem.

De ponderoſis Niuibus, & Culicibus byemalibus. Cap. 15.

HAecq́ue niuium magna preſſura continuè durat, vſquequo ſolis aſcenſu, & Auſtrino vento conſumitur. Deinde poſt tantum tamq́ue diuturnum naturæ certamen, rediuiuo humore arbores incuruatæ, ad priſtinam libertatem & decorem reſurgunt, eminentius in ſublime tendentes, quò terra niuiũ humore reſoluto, ſingulari fertilitate fuerit impinguata: quod & agricolis pro liberaliori commodo cedit. Reſolutione enim niuium agri fœcundiores reddũtur, citiusq́; germinát, quàm quiuis alij agri diligẽtiſsimo labore præ-

parati. Similiter & prata ac paſcua tantū luxuriāt graminum vbertate & diuerſitate, vt neceſſum ſit inde arcere iumenta, ne nimio herbarum eſu crepent, aut debilitentur: imò, vbi prata ſunt, falcibus ſepe truncare herbas. Accedit prætereà aliud naturę portentum, verſus Septentrionem, quomodo in pleriſque locis penes terrarum calida ſpiracula minutuli culices generantur, Auſtroq́ne flante modicum à terra eleuantur, & innumerabili agmine ſupra niues turbato volatu mouentur, ſicut nulli ſunt moleſti, ita vnico flatu venti Borealis aſperi, veluti hemerobij extinguuntur. Sed tamen rediens Auſter nouos producit ex eiſdem cauernis & ſimilibus, vt plurima pars hyemalis etiam culices videat in aëre perſtrepentes. Licet autem flacceſcant arbores niuium denſitate, & teneri rami nimio pondere more arcuum deprimantur, atque plures arbores pronæ in terram inclinentur: tamen ſub eis, tanquam in opacis locis, frigido vento liberis, habitant diuerſæ beſtiæ in maxima ſecuritate. Sed nec ſilendum eſt, itinerantes ſub his incuruatis arboribus, tanquam fornicibus, perficere vias ſuas: leues tamen ictus caſu niuium aliquando ſuſtinere.

De Ouis inſularibus diuerſarum auium. *Cap.* 16.

QVia aquatilibus auibus tutum minimè eſt, oua ponere in terra firma, aut pullos producere longè ab aquis, propter noxias beſtias, vulpeculas ſcilicet &

cet & muſtelas: ideò naturæ inſtinctu in inſulis (quarum infinitus in Aquilone numerus eſt) & rupibus fruticum germine denudatis, maximo agmine, ac numero diuerſi generis cohabitant: nidosque earum aliquæ in nudo ſilice, aliquæ tortis aridisque ſtipulis, vel gramine ſicco reponunt, ouaque innumera pariunt: quæ quibuſcunque nauigantibus liberè cedunt occupanda, ita vt maxima vaſa colligant, & in forum vendenda comportent, aut ſale (corticibus exuta) ad domeſticum cibum, non ingratum, longo tempore ſeruent: bonique ſaporis ſunt, licet à feris accepta. Anas tamen in terra prope aquas aut inſulas educit pullos. Inter eas aues fulica aquatica eſt, nigri coloris, de genere mergorum, anate minor: quę in mari, & circa ſtagna habitat, non vagabunda, ſed permanens in loco ſuæ generationis. Cadaueribus veſcitur piſcium à rapacibus auibus dimiſſorum: præter quos ipſa inſidiosè inter rupes alios venatur: è quibus vice verſa cæteris auibus magna liberalitate eſcam partitur. Tempeſtatibus gaudet, eò quòd ludendo ſe ſubmergit, & enatat. Matutino clangore tempeſtatem præſagit.

Inſulæ innumeræ in Septent.

Adhuc de ouis certarum auium. Cap. 17.

IN littoribus Noruagicis etiam ſunt innumerabiles inſulæ, vſque ad ſuppolares terras progredientes: in quibus vti plurimæ aues alibi non reperibiles ſunt, ita & oua producunt innumera: quæ occupantibus cedunt. Sed vnum eſt cæteris ſpectaculis miſerabiliùs, quòd gallina ex anatum ouis pariter & proprijs pullos producens, proprio fœtu ſecum gaudet in fricatione ventris cubatione fatigati: alterum verò aquis ſe immergentem vocat ad eſcam, qui nec matrem agnoſcit etiam vociferantem.

Inſulæ littoris Noruagici innumeræ.

De Pauo-

De Pauonibus. Cap.18.

IN Oſtrogothia, & Veſtrogothia, ac Suetia plures generantur Pauones, & maxima diligentia educantur, ita vt primis diebus farina hordeacea in modum pillularum confecta veſcantur: poſteà caſeo recenti à lacte expreſſo (nam ſerum nocet) deinde xxxv. die euo luto, hordeo ſolido nutriuntur: ac vltimo in apertis agris & campis, vbi naturæ inſtinctu ſeipſos liberius ſuſtentare poſſunt, præcipuè vbi vulpes non habeant ad eos acceſſum. Quod autem cæteris auibus diligentius fouentur, cauſam præſtat vtilitas, & pulchritudo pennarum, quam pictores & textores Aquilonarium terrarum in colorum varietate diſtinguenda imitatur, quum magnorum artificum picturæ rarò, ob itineris prolixitatem, à remotis terris afferantur.

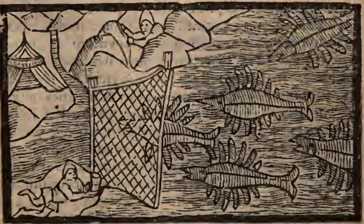

De auibus ignoti nominis in Lacu albo. Cap.19.

Lacus alb. LAcus albus inter Scricfinnos, & Biarmos, ac Moſchouitas verſus polum Arcticum ſitus, dominiorum & gentiū terminos habet, longus & latus, adeoq; piſcoſus, vt quibuſuis piſcatoribus, æſtiuo præſertim tempore, exhibeat ſe ſine ſui diminutione liberalem. Quare ad eum multæ gentes accedunt, domeſticam prouiſionem ex eius abundantia facturæ in totum annum. In eo lacu & penes eum, habitant infinitæ ſpecies

cies auium, continuum garritum ferè ſex menſibus ſub clariſsima luce dierum ac noctium, vſque ad graue faſtidium emittētium. Quædamq́; earum ignoti nominis ſunt, & maximè mollium plumarum, vt incolæ eas venantes, exinde acquirant ingentem quæſtum. Opus enim eſt in his regionibus frigidiſsimis pro arcendo gelu, vti plumis, & mollibus lectis, prçcipuè pro aduentitijs viatoribus, qui talibus aſperitatibus non ſunt aſſueti. Cernuntur hic diuerſorum hominum habitus, in nauibus (Strudzar, & Haapar dictis) Moſchouitarum ſcilicet, Finnorū, & Scricfinnorum, quibus ſtante regionum pace, pacifica eſt conpiſcatio ineunda, vt nulli (quod mirum eſt) iniuria pro quæſtu, ſeu captura piſcium, aut auium irrogetur: niſi furto (quod rarò accidit propter continuam lucem) aliquid ablatum fuerit, aut falſificatum. Gens enim illa Moſchouitica more Græcorum aſtuta eſt, & varia in verbis. Videntur etiam aues Onocrotali, ſaccum ſub gutture habentes, ne & deeſſe videatur inexplebilis auis: de qua ſuo loco; ſicuti & coruo; & reliquis nonnihil fuerat allegatum. Item in hoc lacu infiniti cygni, anates, & anſeres reperiuntur.

Moſchouitæ taxãtur aſtutiæ.

De Auibus alle alle dictis. Cap. 20.

EST in hoc lacu quoddam auium genus admodū frequens, imò & in alijs finibus maris Bothnici, ac Sue-

ac Suetici, quod tempore æſtiuo nunquam intermiſſa voce clamitat, Alle alle: vnde propter hoc vbique ab incolis aues illæ Alle alle appellantur. In eo namque lacu propter dulces aquas à calidis fontibus vndique ſcaturientes multarum ac magnarum volucrum (prout ante dictum eſt, tanta multitudo reperitur, vt quaſi ſpatioſa littora, & vaſta flumina cooperire videantur, præcipuè corui marini, ſiue cornices anguillarũ, morfices ac mergi, anates duarum ſpecierum, & cygni, prętereà minuta aquatilia infinita. Hos igitur coruos, & reliquas inexplebiles aues, venatores faciliùs ob grauem tardumq́ue volatum, duobus vel quatuor cubitis ſuper aquas eleuatas, capiunt eo videlicet modo, quòd in arctis ſcopulis, velut inſularum ianuis, in vtraque ripa haſtis atra retia, vel aqueo colore tincta appendunt: quæ trochleis ſurſum deorſumq́ue repente mobilia redduntur, vt agmine magno aduolaturas aues, depreſsis ſubitoq́ue leuatis in obliquum caſum retibus inuoluant: quod neceſſario auibus illis euenit, ob grauem tardumq́ue volatum, quem recto & lineari motu ſeruant inſtitutum, ita vt paucæ periculum euadant. Etiam anates, aliæq́ue aues quandoq́ue retibus huiuſmodi ſubijciuntur. Hæ igitur aues nigræ & pigræ, ſiue natantes, ſiue volantes, ſemper Alle alle vociferantur, quod Latinè ſonat Omnes omnes, etiam quando retibus ſunt incluſæ: quam vocem irriſoriam ſolicitus auceps interpretatur, quòd nequaquam omnes habeat in ſua poteſtate, neque vnquam per retia quoque ſexcenta ſit habiturus. Sunt & hæ aues maxima multitudine in ſcopulis Suetiæ, & Gothiæ ſuperioris, licet non tanta, vt lacu prædicto, alijsq́ue fluminibus huic vicinis. Capiuntur etiam aquaticæ aues in vaſculis littoralium arborum, ramis per modum nidorum appenſis: in quæ anates pręcipuè ſeſe recipiunt, ad producendum oua & pullos, propter vulpeculas, à quibus in terra infeſtationem patiuntur.

Item capiuntur & viſco, præſertim paruulæ.

De Vpupis.

De Vpupis, & alijs auium generibus. Cap. 21.

VPupæ quando ad Septentrionales campos ſtato tempore è regionibus alienis adueniunt, veris tempus accedere indicant. Auis gemitu plena & clamore, ob ouorum, aut pullorum cuſtodiam. Vulpes in herbis importuno clamore laticare indicat: ita & canes, ac cæteras beſtias ab omnibus locis abigendas exclamat. Bellum eis cum hirundinibus ac picis, & monedulis eſt. In paludum tuberibus oua ponit, & pullos educit. Domeſticata venando muſcas domum purgat, etiam in murium raptu. Pluuiam gemitu indicat: quòd & nepæ campeſtres faciunt, cuculi equarũ dictæ: quæ tranſuerſo volatu, citatoque forti ſonitu, imbres ilicò adeſſe præſagiunt. Item nepæ maiores longiſsimis roſtris pluuiam adeſſe prædicunt: ita & pici arborum. Eſt etiam auis, quæ pluuialis dicitur, perdicis magnitudine, varijs pinnis ornata, croceo, albo, nigroque diſtincta colore: hæc creditur ſolo aëre viuere, licet pinguis ſit, & in ventre eius nihil inueniatur. Hanc grauibus baculis venantur aucupes, quos altius in aërem ad deterrendum eam iactant, vt ita auem ad ima volantem, & fugientem acquirant.

Auis pluuialis aëre viuit.

De Cuculo

De Cuculo, & multiplici genere Picorum. Cap. 22.

EST etiam in Aquilonaribus ſyluis optatæ lætitiæ annunciatrix auis omnibus nota, Cuculus appellata, circa principium Maij erumpens in vocem ſonoram: quam ferè in fine menſis Iulij continuat. Sed hoc in vaſtis nemoribus, ob inimicas aues, naturali odio eam in omnibus moleſtantes, eò quòd & ipſa (Coccyx Græcè dicta) alijs ſit inſidioſa. Nidum enim proprium non facit, ſed in alienis, palumbi ſcilicet, alaudæ, vel paſſeris ſolitarij, ponit ſua oua cubanda, & alterius labore producit pullos: qui è teſta exeuntes, pulchritudine, vt educentur, prouocant nutricem: quæ ſpecie & forma impingueſcentis ſobolis gaudēs, fœtus ſuos damnat, atque abſumi patitur, donec ab adulterino fœtu eualaturo interimatur: & demum ipſe Coccyx à ſuo genere, videlicet accipitre, dilaniatur. Præterea picorum genera plurima ſunt in Aquilone, magnitudine monedularum, aſperrima hyeme in corticibus arborum quærentes victum: quorum aliqui nigerrimi ſunt, rubeam habentes criſtam, aliqui glauci, aliqui virides, aliqui vario colore reſperſi, ſigna aſperioris hyemis venturæ, gemitu prænunciantes.

FINIS LIBRI. XIX.

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE PISCIBVS.

EPITOME LIBRI XX.

De triplici Bothnia terræ Septentrionalis, & abundantiſsima eius piſcatura. Cap. 1.

BOTHNIA, quæ ſinum Gothicum ſiue Sueticum ad Septentrionem terminat, latiſſima eſt terra, diuiſa in tres magnas prouincias, Occidentalē, Aquilonarem, & Orientalē. Qui Aquilonarem incolunt, piſcatu maximè viuunt: nō quòd agrū ſterilem habeāt, ſed quia tanta eſt his copia piſcium optimorum, vt in omniū neceſſariarum rerum permutationē abundè ſufficiat. Suntq; in omnibus rebus locupletes: ſiquidē ex Hiſpania ac Luſitania optimū vinū, & ſal: ex Anglia & Flandria, pretioſum pannum: ex Germaniæ ciuitatibus variam domorum ſuppellectilem & ornatum, præter domeſticum cultum: ex Suetia & Gothia triticum, ſiliginem, hordeū, & omne genus neceſſarij leguminis illuc nauibus aduectū, cōparant. Omne littus inſula, ſinus, amnis, riuulus, illic exuberantem piſcium *Bothnia, id eſt, fundus vaſis.*

copiam toto anno, maximè tempore æſtiuo, quo omnia ibi amœniſsima ſunt, præbet. Inſulę circa maris litora plurimæ ſunt, & iucundiſsimæ: quæ herbis, arboribus, & graminibus, maximam recreandi delectationem exhibent. In arboribus auium diuerſi generis ſuauis concentus: piſcium mira varietas, ſeſe ſuper vndas ludendo efferentium: piſcatorum maximus in omni loco prouentus: nulla illic nociua belua in mari, nullum pernicioſiſſim reptile, aut formidabile animal prope in terra: nullæ tenebræ tempore totius æſtatis, nullus ardor ſolis, aër ſalubris, & temperatus: omnia ibi iucunda, quieta, & tranquilla. Verùm quod magis mirum eſt in tanta locorum & temporum amœnitate, ac licētia, nullum turpis laſciuię facinus admittitur: caſtus, & verecundus inter homines vtriuſq; ſexus conuictus: nec inceſtus, nec fornicatio, nec adulterium fit, aut nominatur in illis: tantum enim valet lex Domini immaculata apud ſimplices illos populos, vt ipſorum caſtimoniæ multi in lege diuina doctiſsimi cedere videantur. Labitur ex montibus huius Aquilonaris Bothniæ (id eſt fundi maris) vndoſus, & profundus amnis: qui duobus oſtiis fertur in mare, relicto in medio breui ſpatio, in quò fundatum eſt oppidū, quod Thorna, id eſt turrita inſula dicitur: cuius latitudinis eleuatio eſt circiter 82. grad. longitud. 42. Eſt autem hoc oppidum in loco plurimum amœno, & commodo ſituatum: nec aliud emporium frequentius in toto tractu ſuppolari, quàm eſt hæc Thorna. Ad ipſam enim confluunt Ruſſi albi, Lappones, Biarmi, Bothnienſes, Finni, Sueci, Tauaſti, Helſingi, & complures alij, ex partibus Noruegiæ, per altiſsimos mōtes, & vaſtas ſolitudines, ac Iempthiam regionem: & hi omnes, partim oblongis nauiculis, incitatiſsimis fluuiorum caſibus aptatis, partim curribus domitorum rangiferorum vtuntur, partim etiam pandis perticis, quibus conſperſa niuibus iuga montium citò ſuperant, celerique allapſu concurrunt, vti in principio huius voluminis explanatum reperitur.

Thorna emporium celebre.

De multitudine piſcium huius emporij. Cap. 2.

COmportati piſces diuerſarum ſpecierum ex piſcaturis ſuperiorum fluminum in hunc locum, mertoribus longinquarum prouinciarum rerum com mutatione venundantur: & hoc in colligatis faſciculis quingentarum grauium librarum, quod pondus illic eſt vſitatius: & prætereà in maximis vaſis ſale conditi piſces, ſeu alio modo ſuauioris ſaporis conciliandi gratia fumigati. Ad hanc inſulam frequentiorem nauigationem Holmenſes, Aboënſes, Raugmenſes, & Ergrundenſes, quotannis in maximo capiendo lucro inſtituũt, ac mercimonia nõ pecuniarũ numeratione (cò quòd gens illa nũmos non æſtimat) ſed commutatione rerum neceſſariarum, prout libro quarto fuit enarratum, diſtrahunt. Et id quidem fit, quia ad hoc emporium ob populi ſimplicitatem, ac crudelitatem, plerunque à doloſis mercatoribus importata moneta, deprehenſa ſit falſa, vafro præſertim ingenio Moſchouitarũ, qui illuc circa æſtiuale ſolſtitium (vt ego anno milleſimo quingenteſimo decimonono vidi) in magno numero, nauigia in humeris aliquando inter diſtantes aquas portantes, concurrere ſolent. Sed dolus eorum cùm detegitur, repentinam illicò recipit vltionem.

Rerum commutatio apud Both.

Pecunia quo in loco negligitur.

De piſcatura Salmonum. Cap.3.

VIx alicubi in tota Europa vberior ſalmonum piſcatura reperitur, quàm in Bothnico mari verſus Lappones, è quorum montibus & terris, vaſtiſsima flumina dulcium aquarum deſcendunt: contra quę pulcherrimo ſpectaculo, quaſi milites micantibus armis, ſub ſolari æſtu aſcendere videntur ſalmones, tantò præſertim agmine, vt ſuperiores montium aquæ prædam reſeruent piſcatoribus ſuis. Dicitur nanq; ſalmò à ſaltu: caudam enim ore replicat, & reflectit, firmiter eam ore tenẽs, donec ſaltus agilitate locum abruptum conſcendat: ad quem tendens contra fluminis impetũ, à propoſito non deſiſtit, quouſq; dulcibus aquis (quas auidè deſiderat) reficiatur: ac poſteà viciſsim deſiliẽdo, ad nota domicilia intra cauernoſas rupes reuertitur. Gaudet enim alternatim ſalſis, & dulcibus aquis. Creſcit hic piſcis in longitudine 6. vel 7. pedum, magno præualens robore, ſed ponderoſus & grauis: omniſque quam habet agilitas, à potentia virtutis eius eſt potius, quàm à leuitate corporis. Carnes eius rubeæ ſunt: quæ licet dulces & gratæ ſint, valde tamen ſatietatem citò manducantibus ingerunt: quod verum eſt recentes auidius ſumptæ. Dum verò ſale condiuntur, gratiores æſtimantur, ita vt magno pretio ac multitudine emptæ, ad ſuperioris Germaniæ partes vſque, primùm nauigiis, & demum curribus aduehantur. Neque genus

Salmones 6. vel. 7. pedum longitudine.

nus hoc piſcium, quantumcumque capiatur, deficere videtur in loco natiuo ſuo. Vidi enim ego circa æſtiuale ſolſtitium in extremis Bothniæ littoribus circa Thornam, adeò magnam eorum multitudinem capi, atque in tanto numero extrahi, vt fortiſsima retia rumperentur. Nititur enim hic piſcis, dum ſentit ſe retibus preſſum, omnibus viribus ſe liberare, caudam ad os applicando, vt circulari ſaltu exiliat: idq́ue, licet tardus ſit, et piger ob ſuam pinguedinem, celerrimè oſtendit. Cor eius extractum diutius omnium cordibus animalium mouetur. In Rheno & Viſtula, ac Duna, vel Dzuina prope Rigam in Liuonia, magno pretio comparantur ſalmones: hiq; fumo querno ad gratiſsimum ſaporem indurantur, prout generaliter fieri ſolet apud omnes aquas Septentrionales. In regionibus autem Oſtrogothorum ac Veſtrogothorum, etiam plurimi capiuntur. Flumina enim illic in pleriſque locis 20. vel 30. pedum altitudine reperiuntur, maximè penes Veſtrogothos in prouincia VVermelandia dicta, quæ olim regio titulo decorabatur: vbi lacus dulcium aquarũ, centum millibus paſſuum in longitudine, & 40. in latitudine patet, cui nomen Vener eſt: in quem 24. magna flumina à mõtibus Noruegiæ illabuntur, vnum ſolum exitum verſus Meridiem habentia: qui Trolhetta, id eſt, dæmonũ capitium appellatur: In fluminibus illis recentibus in maxima copia ſalmones capiuntur: inq́ue genere ſuo maxima producunt oua, cicerculas, vel piſa in quantitate ſuperantia, ac maculas nigras in cute reſperſas habentia cum magno decore. Maximus denique horum piſcium, vbicunque capiuntur, quæſtus eſt, & adhibito ingenio capiendi maior in dies excreſcit.

Salmonis cor diutiſſimè viuit.

De lacu Vener vaſtiſſ. iam dictum eſt.

De piſcatura Vitulorum marinorum. Cap. 4.

QVia in mari Bothnico & Finnonico maxima vitulorũ marinorũ, ſiue phocarũ multitudo reperitur: idcirco naturã eius, & demũ venandi modum, quem videram, paucis anne&ctilde;tã. Vitulus marinus, qui & Helcus Latinè dicitur, à ſimilitudine terreſtris vituli ſortitur nomẽ, habetq; corpus durum & carno-

Helcus.

ſum,ideoq́ue difficulter interficitur, niſi eliſis temporibus capitis. Vox eius eſt,vt tauri: quatuor habet pedes,non autẽ auriculas:quia regimen vitę eius,& manſio eſt in aqua. Si enim auriculas haberet,multum humorem ſuſciperet, natationemq́ue ſibi in aqua prohiberet. Animal generat completum:parit vt homo omni tempore,ſed maximè cum primis capris. Vitulus marinus pilo veſtitus,auerſo coitu,vt canis, inuitus adhæret:parit animal in terra more pecudum,nunquam tamen plures geminis fœtus, licet author de natura rerum dicat,tres. Fœtum nõ ante duodecimũ diem à partu in mare producit,ſubinde aſſuefaciens. Ipſis in ſomno mugitus,vnde nomen vituli. Accipiunt tamen diſciplinam,voceq́ue pariter & viſu populum ſalutant,incondito fremitu:nomine vocati reſpondent. Nullum animal grauiore ſomno premitur. Pinnis, quibus in mari vtuntur,humi quoq; pedum vice ſerpunt,ſurſum deorſumq; claudicantium more ſe mouẽtes. Pelles eorum etiam detractas corpori,ſenſum equorum retinere traditur,ſemperq; æſtu maris recedẽte inhorreſcere. Dextra pinna vim ſoporiferam, ſomnoſq́ue alliciendi capiti ſubdita habet. Pauidi fulminum, tutiſsima putant tabernacula è pellibus vitulorum marinorum confecta,eò quod ſolum hoc animal in æquore, vt aquila in æthere,à fulminis ictu immune eſt,& ſecurum. Hoc animal,catulos mammis lactat.

Phocarum partus.

De modo

De modo piſcandi eos, & eorum medicina. Cap 4.

PIſcator mentita pelle nigra, cum longa haſta ferro hamata, ſuper glacie curuatus iacet, mugituq́; vitulum vocat, qui mox accedit, putans nouam ſuſciperе cõiugem, propria interfecta: eſt enim ſuper omnes beluas crudelior vxoricida, vt vnam alteri ſuper inducat, donec ab aliqua earũ in defenſione fuerit interemptus: verùm non conſortem, ſed iaculũ, non luxuriam, ſed laqueũ inuenit, vt occidatur. Nam ſpiculũ per haſtam immiſſum, manet in corpore, donec debilitata belua ex ſuſcepto vulnere, per funem attrahatur. Capitur etiam dormiẽs, pręſertim humano mucrone, quia profundiſsimè dormit, vt & alij quidam piſces, de quibus infra de roſmaro dicetur. Canicies vti homini, & equo ſic quoq; vitulo marino accidit: ſenectutiq́; reuerentiã iuniores ſemper habent. Vbi enim in ſcopulis 30. vel 40. vel plures dormiendo iacent, tanquam pecorũ greges, fideliter notatum eſt, ſenes pariter & iuniores ſeorſum dormire: vnde & ſeniore in aquas deſcendẽte, nec vnus è toto grege in ſcopulo montano, lato, vel in glaciei parte natante remanet, niſi pariendi cauſa. Nam ſi mare turbatum in fluctus ſurrexerit, & pilus ſimiliter erectus exurgit: ſi verò mare pacificum fuerit, pilus in planum ſternitur: ſicq́; maris ſtatus in re inſenſata, & mortua deprehenditur. Bothnici nautæ prognoſticon ſuſcipiunt ex veſtitu proprio, de pellibus huiuſmodi compoſito, an mare trãquillum, & proſpera nauigatio ſit ſperanda, vel periculum in mari ſubeundum.

Vitulus marinus in fœminã ſuam crudelis.

Senũ inter vitulos marinos reuerentia.

Phocarum pelliũ prognoſticon.

Adhuc de virtute huius beſtiæ. Cap. 5.

ITẽ beſtiæ hæ adeò animoſæ ſunt, vt audito tonitru, viſoq́; fulmine ac coruſcatione, gaudentes aſcendãt planos mõticulos, ſicuti ranę exultãt acceſſu pluuiarũ. Nauigaturi Bothniẽſes, ſeu Aquilonares nautæ, verſus Germaniam in aſperrima hyeme, pinguedine huius beluæ liniũt tabulas nauiũ, ne glacie congelentur ad nauis demerſionem. Item pinguedo hæc, Seeltraan vulgariter dicta, plurimum valet ad inungendum diuerſa genera coriorum, ac pellium, quas alutas appellant: vnde

Vitulus marinus tonitru & fulgure gaudet.

caligæ molliores conficiũtur: quemadmodum videtur quomodo in Pruſsia hac pinguedine per aquarum rotas aluta præparatur, atque diſtrahendi gratia in Flandriam, & tandem in Italiam, Galliam ac Germaniam tranſportatur. Tegora etiam bouina, niſi vncta fuerint hac pinguedine, vel ceti, non valent ad conficiendum ocreas viatorum in pluuia, eò quòd arcet omnem humiditatem, & diutiſsimè conſeruat eas: nec mures hac pinguedine calceos vel ocreas vnctas rodunt, aut lora equorum ad præſepia ligatorum, ſicuti alia, ſcilicet bouina, vel arietina pinguedine vncta. Imò hoc bonum naturaliter ineſt huic corio, vt fulmine non tangatur, vbicunque fuerit alligatum.

De perplexitate comedentium carnes huius Vituli tempore Ieiunij. Cap. 6.

CVm hoc animal carnem habeat, & laridum, more domeſticorum porcorum, nonnulli ſcrupulosè ſe torquent, ne his, ſcilicet interioribus carnibus, veſcantur in Quadrageſima, ea ſecuritate, ſicuti lardum vel pinguedinem, quæ foris eſt, & auulſa carnem retinet ſibi coniunctam. Quocirca rectoribus Eccleſiaſticis hæc cauſa diſcutienda committi conſueuit: dumq; in vnam & alteram partem phyſica ratione multa adduci, probarique ſolent, nec ſatis concorditer diffiniri, ſimplicioris ingenij viri, multis poſt habitis cauſis, in vtranque partem prolatis, dicunt, & probant, ex ipſo vitulo marino ſumendam fore demonſtrationem, hãc videlicet, vt cùm partum fecerit in littore, ſi ad ſyluas à venatore compulſa belua fugerit, abſtinendum eius eſu erit tempore prohibito: ſi verò ad aquas, ſecuriſsimè ea veſcendum erit. Et ita ſeruatur, vt infinitæ hominum multitudines hac pinguedine vtãtur in obſoniis ſuis, loco olei: atque ob eam cauſam carnes in maxima quantitate, veluti latera porcorum, in vaſa recluduntur. Pinguedo tamen huius vituli marini ſolidior, defertur ad amplam Germaniam.

Paradoxon paræneticum.

De Lupis, ſiue Luciis. Cap. 7.

SVnt lacus dulcium aquarum in montanis Lapponiæ, 400. miliarium Italicorum longitudine, latitudine verò 100. & amplius: in quibus tanta eſt luporum aquatilium (quanuis & aliorum piſcium) copia, vt non ſolum alendis hominibus, per quatuor ampliſſima Septentrionalia regna ſufficiant, ſed etiam latius, ſale ſoleq; ſiccati, nauigiis velut lignorũ magnæ ſtrues in amplam Germaniam vendēdi exportentur. Itidem de lacubus Finlandiæ cēſendum erit. Eſt igitur lupus, piſcis fluuiatilis, ore lato, dentibus acutiſsimis, minorum piſcium deuorator: cui tamen perca ſquamis & pinnis aſperrimis armata reſiſtit, vt ſibi non præualeat: tamen ex inſidiis tranſuerſam percam, ore compreſſam lupus ipſe minutim lacerat, & deglutit: adeò nullus, etiã armatus piſcis, à voracitate eius permanet immunis. Veſcitur lupus ſeu lucius, beſtiis venenoſis, vt bufonibus, ranis, & huiuſmodi: nihilominus ægrotantibus conſilio medicorum deputatur inter ſanos cibos. Retibus incluſus facillimè euadit, ſi attrahendo retia piſcatores lento vtuntur tractu: celerrimè etenim retia attracta non euadit. Lupus hic aquatilis nominatur, & ſi fluuiales aquas cibumq̃ue pro vita ſufficientē habuerit, ſucceſſu temporum ad longitudinem octo pedum euadet: piſcemq̃ue ferè ad ſui magnitudinem vorat, Nam vbi victum ſubegerit, caput primùm ore comedit, quo digeſto, paulatim ſequentia, donec totum conſumat. Pari quoque generi ſuo parcere recuſat, vel ob naturalem crudelitatem, vel quia auidus eſt cibi, rapinæq̃ue impatiens. Præterea & propria ſemina perſequitur, vbi induerint formam piſcis: neque ab habētibus ſpinas acutas, ac ſquamas aculeatas abſtinet: ſtomachum nanq; habet ita gutturi continuatum, quòd aliquando eijcit eum, auiditate gluttiendi piſcem.

Lacus in Lapponia ingentes.

De eiuſdem piſcis captura. Cap. 8.

Fœmina huius piſcis cùm oua ſpargit, multum à loco, vbi morari conſueuit, abſcēdit, ibiq́; oua parit, vt filij ſui non ſint ſibi impedimento ad prædam capiendam: idq́; fit vel naturali crudelitate, vel rapinę inuidia. Capitur multis modis, hamo videlicet lato, ex aurichalco, vel rutilante ære ad hoc fabricato, cui appoſitus eſt piſcis candidi coloris. Item furca ferrea dentata ſub tenebris, ad ignem piceis tedis accenſum: quem quum auidè miratur, ferro furcaq́; percutitur. Inſuper quando ſub glacie ludit in fine Martij: tunc enim proijcit oua, tantùm aquæ ſtrepitum valido capitis motu oſtendit, vt vltro piſcantibus ſignum ſuæ capturæ demonſtret. Domunculis etiam capitur, ex aſſerculis longis confectis, ac in arundine firmatis: quas ingreſſus graſſatur in quoſlibet piſces deuorandos. Proceres gulę, qui hoſce piſces in piſcinis pro claris hoſpitibus excipiendis, præcipuè in Germania, ſeruant, plus in eos ſingulo menſe expēdunt, quam in equos ad equeſtrem militiā enutriendos. Sexaginta enim lupi magni, menſe vno plures piſces, quos carpiones vocant, aliunde quæſitos pede humano lōgiores, piſcinis immiſſos con ſumunt, quàm alias equi decem in pabulo. Habēt etiā nonnulli, nedum pro voluptate, ſed domeſtico vſu fabricatas penes aquarum littora lacunas, vbi piſcium agmen ſub libera captiuitate ludentium, & delectatione reficit animos intuentium, & hoſpitibus parat appetitum. Currunt auidi ad manus hominum, & antequam cibi fiant, eſcas expetunt. Paſcit homo delicias ſuas, & dum habet in poteſtate quod capiat, frequenter euenit vt repletus omnia derelinquat. Lupi autem ſale conditi, longo tempore inter caſtrenſes cibos ſeruantur. Sed ſiccati ſole, ſale, & vento, longè vtiliores ſunt: quia crudi, fuſte vel malleo cūtuſi, eſcam exhibēt conuenientem. Sale verò conditi viſcoſitatem ſibi annexam etiamnum retinent. Dentes luporum combuſti mediocriter, & in puluerem redacti, rapturas equorum ſub ephippio aſperſi, atque membrana cooperti, continuo ſanant.

De piſcatione per flammas. *Cap.* 9.

QVia ſuperius de furca ferrea dentata, qua lupi aquatiles facilè capiuntur, mentio facta eſt: ideò primò virtus eius erit hic oſtendenda: quia ea, ob plures hamos, ſagaces piſcatores in captura luporum, ac anguillarum præcipuè vtuntur, maximumque queſtum facilitate talium inſtrumentorum aſſequuntur: eo tamen modò, quod in lintribus monoxylis, aut duobus ex lignis confectis, in prora piceis tedis, quoniam tenebræ ſunt alacriori ſuſcitata flãma, videãt lupos & anguillas admirationis cauſa in magna multitudine accedẽtes, atq; eos ferro hoc hamato tranſfoſſos, ad vſus ſuos retrahant. Quandoq; etiam ſuppoſitis lignis groſsioribus, in natãtibus cruſtis glacialibus extructo igne, ſimili ferro, quaſi in nauicula ſtarent, acquirunt piſces: qui ita ſtupidi reddũtur, vt nullũ adeſſe periculum putẽt. Similiter & frõdibus in nauigio erectis capiuntur, quibus piſces quieſcẽdi gratia ſeſe ſubmittunt. Sæpe etiã accidit, vt ſæuiẽtibus tonitruis, anguillę tanquam non ſecurę in gurgite, aquas exilire volentes, vel retibus, vel hamis, vel caſsibus, ac ligneis ædificiis quadratis perforatiſque, in maximo numero capiantur: Et hinc eſt maior incolarum prouentus, quando tonante cœlo, ab antris excitantur anguillæ, aliàs difficulter exituræ. Item appenſo ſufficientis ponderis ſaxo, *Anguillæ cientur tonitru.*

cuneata

cuneata vaſa lignea perforata, culmis piſorum repleta, & ad fundum vſque demerſa, pro ingreſſuris piſcibus ſeruant. Nec fruſtra: alligatis enim funibus extrahuntur ad ſummum vſq; repleta. Is modus eſt nouiter inuentus, & mirè lucroſus. In hyeme latent in limo profundo, vbi ſtagna non congelãtur: quæ ſi totaliter glacie conſtricta fuerint, ſimul omnes reſpiraculũ ab aëre non habentes, pariter ſuffocatæ moriũtur, prout aliàs vidi, & infra de glaciali piſcatura dicetur. Diu etiam, ſcilicet ſex diebus anguillæ extra aquas, præſertim Borea flante, in agris piſis conſitis viuere ſolent: ſed ſabulo, vel cinere ſparſo, inde egredi non poſſunt. Mirè delectantur ſub frumentariis molendinis, ob dulcedinem farinæ minutatim deſcendentis. Maximà anguillarum multitudo in Aquilonaribus terris reperitur, tã ſale conditarum, quàm fumo ſiccatarum, & hæ crudæ comeduntur.

De æſtiua Piſcatione, & Aucupio. *Cap.* 10.

DVo prçcipuè obſeruare ſolent prouidi piſcatores, vt in aurora ante ſolis ortum, quãdo viſus piſciũ maximè fallitur, gregatimque cibaria quærunt, cum magno ſilentio piſcari poſsint. Eliguntur ad hoc perficiendum aridi fungi betulini ligni, quos maximos ea regio gignit: qui per vadoſas aquas proiiciuntur, vt vagantes aues ſint ſecuriores. Auceps autem magno fungo,

fungo, vti galea, caput conteẞtus, ac mento tenus ſtagnum ingreſſus, inſidias eis vt ſtruat, ad volucrum natantium agmen progreditur: hæ viſo fungo capiti aucupis impoſito, perſuaſum ſibi habentes, vnum eſſe ex reliquis natantibus, appropinquantes manu ipſius aucupis intercipiuntur: & ita ſucceſsiuè plures accedunt, ſimiliter interficiendæ. Nam auceps exerta ſenſim manu, volucrem incautam cęco raptu pedibus prehendit, & demerſam ſubtrahit in manticã ad id præparatam. Cæteræ volucres ſua ſponte ſubnataſſe comitem arbitratę, quærendi victus cauſa (vti ſolent) nil ſolicitę, omnes ſuũ iter proſequuntur, vt ſic in aucupis & ipſæ manus cadant. Quod aũt altera manu amplo caſſe piſcatur, nõ fruſtra agit: quippe aqua pedib⁹ eius turbata, piſciũ oculos alioquin debiles, debiliſsimos facit, adeoq; incautos reddit, vt vltrò in retia tendant. Præterea hamo poſt tergũ brachiumq; longo fune dimiſſo, nõ importunè piſcatur. Vbique etenim tanta piſcium occurrit multitudo, vt quibuſcunq; piſcatoriis inſtrumẽtis, etiam ſingulis membris applicatis, facillimè capiãtur, maximè in ſinibus maris, & fluminibus, quo magna ſocietate ſe recipiunt piſces, vt trãquillius tempeſtatibus liberati, ac ſecuriores degant. Sed nullibi tuti, vbi humano ingenio poterint deprehendi.

Adhuc de ingenioſa piſcatione. Cap. 11.

EST & alius modus piſcãdi ſonoris inſidiis inuentus, quum cõſtet, plurimos piſces ſenſum auditus habere, vt ſoni dulcedine rapiantur. Retia tenduntur in longum aquæ, vel in trãſuerſum, & ante retia ſuper aquas inſtrumẽtum inſtar arcus, ita vt fluitet ſuper vndas: in ſuperiori autem huius arcus parte, nola ſeu campanula ſuſpẽditur. Ob cuius ſonũ piſces gregatim adueniunt, tinnitũ nolæ mirãtes: vnde apertis inſidiis capiuntur. Nec pigeat vnum referre caſum, quẽ vidi: citharœdum videlicet in aperto mari cithara acuto ſono canentem, plurimos allexiſſe delphinos: qui poſtquam ſpatio vnius horę ſonũ in trãquilliſsimo mari (vbi nec feſtuca ventis mouebatur) audierant, flatu caudaq; turbarunt

Piſces ad campanæ ſonum capiuntur.

Delphini mulcentur citharæ cantu.

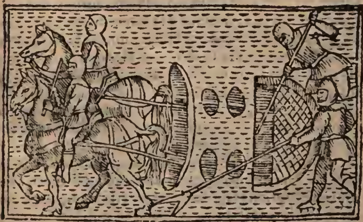
Delphini tẽpeſtates preludunt. barunt aquas: cumque abiiſſent, ſignũ gratitudinis fortẽ monſtrantes, extemplo ſequutæ ſunt tempeſtates tã horrendæ, tamq; ſæuæ, vt vix vita ex adeò magno periculo liberari potuerit. Quidam etiam piſcatores piſciculos filis alligant viuos, filaq; per longum & latũ trahũt, vt maiores ob prædam & voracitatem graſſantes reti circunueniant. Quidam etiam foſſas faciunt, iuxta fluminis ripas, vt aqua ingrediatur, tabuliſq; obſtruũt vt piſces quietem capturi, ibi deliteſcãt: qui deinde per inſidias rapiuntur: idq; frequẽtius autumno, quàm æſtate contingi, propter ſæuiores tempeſtates. Quidam etiam ponunt oblongas cuneataſq; ſæpes, ex ſaxis ligniſq; congeſtas in modum pyramidalem ad medium fluminis vſque: ne tamẽ vicinis publicus piſcium meatus, qui per medium flumen protenditur, venaq; regia huius gentis appellatione nuncupatur, omnino occludatur, atq; ſic in orificio pyramidali, vbi naſſa depreſſa ac extenſa manet, comprehendantur. *Vena regia piſcium.*

De glaciali piſcatura. Cap. 12.

Borbocha piſcis. HIC modus oſtenditur diuerſus, qualiter ſub glacie capiuntur piſces, Borbochæ dicti, ſeu Lak vulgari gentis idiomate appellati: quos piſcatores ſub tenui glacie viſos, ictu grauis mallei ſtupefactos, ſubtus ſiſtere cogunt, atque ſupinato motu peruertere ventrem

ventrem, vt glacie perforata eos apprehendant ſemiui uos. Et hic modus circa ſolſtitium hyemale frequẽtius vſu venire ſolet. Eſt & alius modus piſcandi ſub glacie, cæteris communior, per hamos: quibus piſciculi alligati, maiores ſui dulcedine inuitãt ad rapinam, lupos preſertim, qui reliquis piſcibus perhibentur magis inſatiabiles. Mittitur ſubtilis funis 60. vel 100. paſſuum, inter duo foramina longè directeq́; diſtantia, per noctem integram, ſub glacie cum hamis plurimis dependentibus permanſurus: quem quum piſcatores ſequẽti die viciſsim extrahunt, miram piſcium multitudinem conſequuntur: hiq́; piſces varij ſunt, & vt plurimũ valde pingues, propter meliorem paſtum, & tutiorẽ quietem, quam obtinent in frigidis locis, præſertim in lacubus degentes. Maſculi quidem fœminis ſunt pinguiores, præter halecem, vt in fine dicetur.

De piſcatura equeſtrium piſcatorum. Cap. 13.

MOdus hic piſcandi ſupra glaciem, in magnis lacubus, & dulcibus aquis, ac finibus ſalſi maris, ſingulo quoque anno à mẽſe Nouẽbri in finem Martij, & amplius. quoties opus fuerit, pro multitudine piſcium capiendorũ obſeruatur. Siue enim glacies ſpiſſa, ſiue niue cooperta, ſiue clara, ſiue lubrica, aut prout frigore conſtricta ſit, apparuerit, aut quomodocunque natura

eam

eam produxerit, nunquam deeſt ingenium, aut volũtas publicæ vtilitati in neceſſariis rebus fideliter inſeruiẽdi. Ita frigus & æſtũ pariter æquo animo tolerant populi Septentrionales. Pro calcanda verò glacie, calceis tabulatis vtriſque pedibus congruentibus, ferreæ cuſpides triangulares, æqualiter in glaciem lubricam cuſpidibus verſis alligantur quo fit, vt ad omnem motum ſolidior figatur greſſus, quemadmodum in firma terra. Si ferrum non adſit, nudis ſotularibus ſine cadendi formidine firmiter gradiuntur piſcatores. In calceis verò corij vncti, nequaquam ſtabiliuntur pedes, propter gelu, quod corium huiuſmodi illicò induratum in glacialem lubricitatem cõuertit: maximè ſi rara nix vnius noctis, aut mediæ ſuper glaciem ſit reſperſa: quia hæc improuiſum reddit caſum in momento. Alta verò, ſiue ſpiſſa, veſtigiis ſolidiorẽ inceſſum & curſum permittit. Volentes igitur piſcari ſub glacie, duo magna foramina, latitudine 8. vel 10. pedum, centum, & quinquaginta, vel 200. paſsibus à ſe inuicem directa diſtantia, aperiunt: inter quæ 30. vel 40. minora foramina, latitudine vnius pedis & ſemis, ab vtroque latere diſtantiã 30. pedum, inter media conſtituunt: tum per ea à primo grandi foramine immiſſos funes haſtis longis ſub glacie dirigunt, directoſq́ue ad alterum magnum foramen, extremas horum funiũ partes ſeſſoribus equorum extrahendos committunt: iniunguntq́ue, vt eo velocius equos ad trahendum incitent, quò retia ad exitum properare videntur, ne piſces captos ſe ſentientes, maximè lupi, impetuoſo ſtrepitu retia frangant, & euadant. Et ſic extrahuntur plerunque pulcherrimo ſpectaculo, adeò grandi multitudine, & diuerſo genere piſces, vt non libra (cuius vſus ibi non eſt) ſed integris plauſtrorum magnorumq́ue vaſorum menſuris diuidantur.

De curſu glaciali pro piſcibus, & cur tam ſæpè piſcatura inſtituatur. Cap. 14.

ACcidit plerunq;, vt in tanta multitudine piſciũ, viri iuuenes pecuniam nõ habẽtes, à piſcatoribus gratiam

gratiam & fauorem obtineant, quod celeritate glacialis curſus, poſita meta longiſsima, in lubrica glacie aliquam piſcium quantitatem ſtadio cõpleto, aſſequi ſua fortuna valeant. Nec eis negatur, quod honeſtè, vel laboribus meruerant, vel alia liberalitate eiſdem ſit vltrò concedendum. Communiter xx. vel xxx. magni piſces (qui fortè totidem florenos valerent Romæ) proponuntur eiſdem lucrandi. Quòd autem tanto labore & induſtria ſub glacie ſit piſcandum, multiplex ratio vrget, tempus ſcilicet propagationis piſcium, quorum plura genera in aſperrimo frigore oua emittũt: qui ſocietate plures piſces, non naturali amicitia ſibi coniunctos, ſed tanquam ſuorum ouorum deuoratores habent. Vtilitas etiam, & neceſsitas publica vrget, vt de abundantia piſcium populo prouideatur: naturaq; piſcium exigit: qui niſi glacie perforata reſpiraculata ſuſciperent, quotquot in flumine, vel ſtagno verſantur, ſubitò morerentur. Piſces longi miro modo impinguantur vento Septentrionali, quemadmodũ lati aura Meridionali. Neque vno ſolo lacu, ſed ferè in omnibus tempore hyemis, fit hæc vel ſimilis piſcatio glacialis, maximè in amplioribus ſtagnis, vt ſunt Meler, Vener, & Vether, lacus recentes: tempusque hi demonſtrant, naturali ſua proprietate, quo tutè in eis piſcatio fieri non poſsit. Vether autem præcipuè ſuam naturam hominibus, ne ob hoc graue aliquod periculum incurrant, ſignificãt: tempore enim reſolutionis glacierum, vehementiſsimo ſtrepitu incipit ebullire, & à fundo commoueri, magnaque violentia rumpi in paruas rimas, vel ſciſſuras, quæ plerunque fiunt in glacie: & has in modico temporis ſpatio valde latas faciens. Licet autem tunc glacies in denſitate etiamnum plus, quàm palmas ſex vel ſeptem habeat: tamen cooperante ſuperiore impetu venti, tota in plures particulas diuiditur, ita vt multi pedeſtres, vel equeſtres ſuper ipſam exiſtentes, ſæpius ſubmergantur, ſi eius naturã ignorent, aut negligant, celerrimè fugiendo ad littus, ſeruare vitam, vel ſaltem audita, & viſa horribili glacierum colliſione, maiori particulæ natanti adhærere, quæ vi vẽtorum celerius iactatur ad littus.

Qui venti quibus piſcibus ſagināndis commodiores.

De mirabili euentu glacialis ſtagni Vetber. *Cap.25.*

RVricola quidam plauſtrum fœni ex aduerſa parte huius lacus (Italicorum miliarium xvj. in latitudine,longitudine verò Lx. habentis) in aliud littus tranſuectutus,audiuit crepitum fieri,atque glaciem in rimas exiguas paulatim rumpi. Quocirca intelligens naturam eius citò viſcerum inferiorum vrgente impetu,illam ruptum iri,ac fuga opus eſſe, vt quàm celerrimè ſuæ conſuleret ſaluti: relicto plauſtro fœni, equis citatis velociſsimè feſtinauit ad proximum littus. Quod quatuor armati equites retro eum conſtituti videntes, hunc celerrimè (quaſi furem, aut latronem, propter eorum acceſſum pre nimio terrore fugientem) velociſsimeq́ue inſequuntur, atque in littore apprehendunt: & cauſa intellecta, quod ob crepitum glaciei mox reſoluendæ, ſecundum experientiam eius, ac nullum maleficium, aufugiſſet, valde lætati ſunt, ſe præter ſuam intentionem, atque etiam induſtriam, à ſuffocatione liberatos fuiſſe. Vnde & ruſticus ille eiſdem in littore demonſtrauit, plauſtrum ſuum non in glacie, ſed apertiſsima aqua natare:quod & illis periclitantibus (niſi quàm citiſsimè aufugiſſent) eueniſſet. Per hunc lacum qualitercunque congelatum, ab Oſtrogothis ad Veſtrogothos, & econtrà, ſolet fieri iter: ſed nunquam fornatum equeſtribus turmis, qui terris illis hoſtilia arma meditantur inferre. Neque etiam in vicino nemore ampliſsimo, Holueden vulgariter dicto, felicia auſpicia ſenſerunt, videlicet cùm Danica temeritas ibidem ſæpius tentauerit vires ſuas demonſtrare: quæ prima ſepulchra eodem in loco inuenit, ne ad vlteriora tormenta procedere opus haberet. Demum hic gregatio Danorum militi, Oſtrogothorum exercitus prima ſtipendia ferro numerare conſueuit.

Holueden ſylua.

De piſci-

De Piſcibus nigri fluminis ad Arcem nouam in Finlanda. Cap. 26.

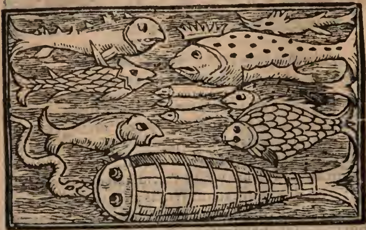
ARX eſt in extremis terris Finlãdiæ ſuppolaris, regno Suetiæ ſubiecta, Noua arx dicta, eò quòd miris ingenijs extructa, arte, naturaq; munita ſit: nam in rotundo monte collocata eſt, vnicum habens introitum, & exitum verſus Occidẽtalem partem: idq; per ratem grãdibus catenis ferreis alligatam, quæ forti labore ſingulis diebus trochlearũ beneficio, ob aquarum impetum, per noctem à cuſtodibus Regis Suetiæ deputatis, vel feudum ibi tenentibus, ad vnam partem fluminis attrahitur. Hoc caſtrum præterlabitur vaſtiſſimus fluuius, inſcrutabilis profunditatis, ex albo lacu ortus, ſucceſsiueq; deſcendens: à fundo, nigri coloris efficitur, præſertim in circuitu huius arcis, vbi omnes piſces nigros habet, & generat, non tamen ingrato ſapore exiſtimatos, vt ſunt ſalmones, trutæ, percæ, lupi, & cæteri de genere mollium piſcium. Producit etiam trebium piſcem æſtate nigrum, ac hyeme candidum, qui (vt Alberto libr. xxiiij. placet) in Oceano efficitur macer, & cùm pedalis ſit, pinguedinem habet quinque digitorum: quæ ſale condita, aurum ex aquis, quamuis in profundiſsimas deciderit, extrahit, & de fundo facit fluctuare. Tandẽ verò nigrum lacum efficit, tranſiens per Viburgum, quemadmodum Nilus nigrum flumen facit, vbi ſe exonerat.

Aquæ nigræ, & in ijs piſces nigri.

Trebius piſcis, æſtate niger hyeme cãdidus

De potentoſo Citharœdo huius fluminis. Cap. 27.

QVod autem ſuperiùs cernitur imago inſtar citharœdi modulantis in medijs vndis, portentum ſignat, videlicet, quòd arcis præfectus, vel capitaneus in fata ſubitò ruet, aut è ſublimibus muris negligens, & ſomnolentus cuſtos (caſtrenſi lege) moribundus præcipitabitur. Intereà aqua hæc à ſpectris, ac monſtris omni tempore apparētibus, haud eſt immunis. Audiuntur & cantus tibiarum, & tinnitus cymbalorum per oram maritimam.

De piſcibus diuerſorum generum. Cap. 28.

VAriæ figuræ piſcium præſenti imagine deſignatæ, miram ac diuerſam eorum multitudinem circumquaq; per Aquilonaria littora inueniri oſtendunt, quorum vſus, nomina, naturæ, & proprietates, nec apud Philoſophos, nec alias nationes reperiuntur: vt piſciculi forma, palmam longitudine non excedens, leporinam faciem ac ſpicula in dorſo habens, qui quolibet etiam magnos piſces ſolo aſpectu terret, & in fugam conuertit. Deinde piſces aculeati dorſi, inſtar ſerræ, qui aſperis illis aculeis, ac pinnis acutis, antrorſum (dum nocere intendunt) admotis, omnes offendunt: & hi duo tanquam aquarum & piſcium latrones, vbi capiuntur, vti inutiles ob ſpinas & aculeos, & carnem inſipidam abijciuntur. Sunt & piſces cornu in capite gerentes antrorſum, ſicuti roſtratæ, vel Liburnicæ

nicæ naues, in ventre ora habentes, macilenti & inſipidi, ob corporis macritudinem, quam incurrunt alios piſces perſequendo. Piſces prætereà arcuata figura, capitis bubalini, ac ſoleæ ferreę ſimilitudinem habentes: in vſu eſcarum plurimum frequẽtes, cùm in grege electorum piſcium ad cibum capiuntur. Qui verò electiores ex vſitatis aliorum vocabulis reperiuntur, hi ſunt. Araneus piſcis, ſpicula in brachijs habens, quibus appropinquantes percutit: etiam in dorſo ſpinas altas, ſimiliter nociuas. Aniger, bonarum, & albarum carnium, rotudus & longus eſt, dulcisque ſaporis. Praſini piſces pingues ac lati, & longi vnius vel duorũ pedum. Borbochæ piſces fluuiatiles, & in lacubus degentes, breuiores anguillis, ſed magnis ventribus: profunda petentes, præterquam in hyeme, quando ſub glacie (vt ſuprà dictum eſt) malleo ſtupefacti capiũtur. Carnem habent dulcem, pellem viſcoſam, non ſpiſſam, hepar magnum, rotundum & dulciſsimum. Euoluto duodecimo anno maximus euadit, mutatq; nomen, ac Solaris vocatur.

Araneus. *Aniger.* *Praſmi.* *Borbochæ, lake Gothicè dicti.* *Solares.*

De piſcibus ſalſis, ſiccatis & fumigatis. Cap. 29.

TRactabimus iam de multiplici genere ſalſorum, ſiccatorum, ac fumo induratorũ piſcium, ea præſertim ratione, quòd talibus cibis nutriũtur duriſsima illa corpora Septentrionalium populorum: in primis ſiccis piſcibus, vt lupis, mugilibus, praſinis, borbochis, & quos Gothicè Sijck appellant: qui omnes vt ſtrues lignorum, tum menſura cãnarum, ſeu cubitorum, tum ponderum maiorum, vt centenariorum, millenariorũ, ac eorum quæ vulgari Gothico Schippunt appellãtur, libramento communius venundantur. Aptandi atque hi piſces eſui humano, biduo forti lixiuio, ac vno die pura aqua, vt ad gratam mollitiem redeant, reſoluuntur: deinde cocti, ac ſalſo butyro reſperſi, menſis etiam principum, vt nutrimentum deſiderabile & voluptuoſum, imponuntur. Poſteà diuerſi generis recẽtes piſces cum ſiccis alternato ordine, & feſtiuitate, obſonijs interpoſitis edũtur, præſertim in eorũ ſympoſijs & ædi-

Ratio qua lixentur ſalpæ.

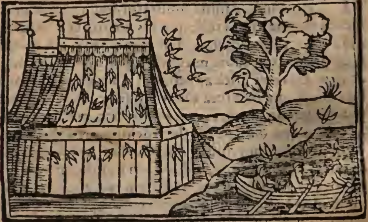
bus,qui luxum & felicitatem in eſca repo nũt. Reliqua hominũ turba cęli rigore ſemper vrgetur, vt non quàm delicata, ſed quàm fortia comedat, curam habeat. Quidam piſces malleis ex robuſto ligno apparatis, ante decoctionem fuſtigantur: quidam etiam ſole, ſaleq́ue ſiccati, crudi tunduntur, ac manducantur: quos Sijck vulgari ſermone vocant: ſuntq́; genere duplici præſertim mari Bothnico, in quod influunt maxima flumina ex altiſsimis montibus Noruegianis. Fumati piſces non infimam ſortiuntur æſtimationem, vt ſalmones, praſini, ſijck, halec, murænæ, mugiles, & boctes. Salmonum tamẽ genus cæteros omnes præcellit, eò quòd vices omnium eſcarũ ſua bonitate ſupplet, tum quòd ante quemlibet potum eſus, gratum appetitum parat. Eſtq́; viatoribus grata, & parata eſca: crudi enim optimum ſaporem habent. Idem de arengis paſsis, quas Germani Bucking appellant, ſentiendum eſt: quæ ſatis carè à Romanis emuntur, & auidiſsimè nullo generato faſtigio (præter morem aliorum piſcium) manducantur: nauigijs verò Flandrorum per portus Hiſpaniarum in Vrbem quotannis, niſi bella impediant, deferuntur. Sunt & boctes, ac orches piſces fumigati, qui in eſum genti Septentrionali conceduntur.

Sijck.

Fumati piſces.

Boctes.

Orches.

De piſcibus ſale conditis. Cap. 30.

SAlitis piſcibus infinita gentiũ multitudo nutritur. Ijdem ferè omnes qui vento ſiccantur, aut fumo mace-

macerantur, etiam ſale, vt longius, diutiusque interni ſapores illæſi permaneant, condiũtur: ac æqua æſtimatione, non libra (vt dictum eſt) ſed numero decadum, & quantitate venundantur. Horum maximus, & neceſſarius vſus in caſtrorum obſidione, & claſsica pugna attendi ſolet, quales ſunt agendæ, anguillæ, praſmi, & quos in vulgari lingua Torſck appellamus. Si *Torſck.* quis verò huiuſmodi ſalitos piſces immiſcendo corruptos falſificauerit, aut vaſis putridis conſeruandos crediderit, grauiter à fiſco mulctatus reſtituet pretium acceptum: & tales piſces in aquam proijciuntur, vel in publico foro comburuntur. In aquam autem perraro mittuntur, ne fortè reliqui piſces boni ſaniq́ue, famé vrgente his veſcentes inficiantur. Integri verò piſces infinita multitudine ſigno magiſtratus appoſito validãtur, vt in remotas terras pro lucroſo quæſtu in vaſis ad hoc fabricatis exportentur. Et vt omnia iuſtè recteq́ue fiant, iurati officiales, ſicuti præfecti annonæ, ita & piſcium, pelliumq́ue ſcrutatores ac æſtimatores, ſunt deputati.

De Halece ſiue Arenga. *Cap.31.*

HAlec in littorib⁹ Meridionalis Gothię terræ Schoningiæ, veteri iure ad regnũ Gothorum, ſub principio autumni in tãta multitudine plerunq; capitur, & infinitis in vaſis ſale cõditur, exportaturq́;, vt ſufficiat

in ſalſamentorum genere, maiori parti totius Europæ cibandæ. Congregătur enim illic ſuper latas, longasq; ripas in domicilijs, & tentorijs ſpatio duorum menſium, ex omnibus vicinis nationibus diuerſæ ſortis mercatores, pretio, vel rerum cõmutatione huiuſmodi halecem ementes, vt nauigijs abducant. Euenit plerũque vel leuiſsimo pretio comparari queat, ex maximo eius acceſſu, quoniam tam vaſta in multitudine littoribus offertur, quòd non ſolùm retia piſcantium lacerentur, ſed etiam in agmine illo bipennis, vel lancea militaris in medio piſcium immiſſa firmetur: idq; Regio fiſco maximum in lucrum cedit. Lex enim grauibus vallata pœnis, mercatoribus huiuſmodi impoſita eſt, vt ante omnia vectigali Regio ſoluto, ad ſua abeũtes ſaluum conductum ſiue teſtimonium à Regio prefecto accipiant: duas quidem ob cauſas, tum quòd licentia recedendi eis libera conceſſa ſit, tum quòd ad propria reuertentes, apertis documentis demonſtrare queant, nemini iſto in loco, vbi tam piſcaturam quàm mercaturam exercuere, violentiam, iniuriam, vel damnum intuliſſe. Capitur & halec, duobus aut tribus milliaribus ab eo loco: ſed degener eſt in ſapore & æſtimatione, ac vilipẽditur. Eſt etiam eodem tempore copioſiſsima halecis piſcatura in littoribus Angliæ & Scotiæ, quæ per piſcatores Flandriæ inſtituitur: à quibus poſteà ſortitur nomen, vt Romam ille piſcis delatus, halec Flandorum appelletur. Non tamen adeò pingue genus eſt piſcium, licet longum & craſſum, ob ſterilem fundum, & paſtum minus vberem, ac vndarum conflictum, quemadmodum halec Septentrionale, quod propter gratum ſaporem vbique in maiori pretio habetur.

Haleces Angliæ & Scotiæ.

De natura Halecis. Cap. 32.

CVm vnumquodq; ferè genus piſcium marinorum habeat ſuum tempus, quo ſit bonum & delectabile hoc ab Auguſto ad finem Octobris copiam ſui præbet: gratiq; ſaporis tum temporis eſſe, cunctis qui eo veſcuntur, notum relinquitur. Recenter captus, delicatior

tior videtur: ſalſus autẽ in vſus hominum vltrà quàm alij piſces (præter ſalmones) integer durare poteſt. Omnium ferè piſcium ſolus aqua viuit. Ductus extra aquam, ſtatim expirat, nulla mora inter aëris contactum & eius expirationem, quando aqua extrahitur, viſa. Oculi eius inſtar luminis noctu lucent in mari: imò quod magis eſt, huius piſcis maximo motu, & reflexu vaſti ſui agminis, quaſi fulgura & coruſcationes per æquora excitata apparent, fulgura halecis communiter nuncupata. Vbicunq; ſuper aquas in mari lumen videt, gregatim adnatat, & hoc aſtu ad retia ſtatis temporibus allicitur, quaſi paratus ad capiendum, vt iuſſu Dei (qui dat eſcam in tempore opportuno) ad vſum & nutrimentum infinitorum hominum rapiatur. Hyberno tempore in abdito maris ad conſuetum terminum, vſque dum capiatur, ſe abſcondit. Appropinquat etiã littoribus propter contemplandos ignes copioſos, ante tentoria mercatorum accenſos, veluti in militaribus caſtris. Eſt & halec longitudine vnius palmæ in mari Bothnico verſus Thornã, quod nõ minus quàm ante dictum, gratiſsimi eſt ſaporis & nutrimenti: atque hoc ferè omni tempore capitur, maximè in æſtate & autumno, ac hyeme ſub glacie. Tanta etiã multitudine poſt æquinoctium autumnale capitur, quòd funes retium ſcindere oporteat. Hic piſcis non habet inteſtinum niſi ieiunium, & ideo in ventre eius nihil inuenitur: tamen propter hoc ſola aqua haud viuit, quemadmodum ſuperius notatum eſt. In hoc genere piſcium fœminę vulgi æſtimatione carius emuntur, quia oua earum ſtomachum ſatiant, dum ſtato tẽpore à piſcibus veniet abſtinendum: quod & ſimiliter aliorum piſcium oua, vt ſalmonum, & quos Gothi ſtick vocant, faciunt. Deniq; mas & fœmina eandem afferunt vtilitatem, ſale, ſole, & vento ſiccati, tanquam paratior eſca ad præſentiſsimũ vſum. De halece Schoningiæ Celtes loquitur:

Halec aqua tantũ viuit.

Halec Bothnicũ.

Celtes.

Oceanum Codanumq́ue videns, vbi Scandia diues
Haleces totum mittit piſcoſa per orbem.

De piſcinis, & ſemine piſcium. Cap. 35.

SVnt etiam in aquilonaribus terris, qui piſcinas pro ſingulari quorũdam piſcium quæſtu extructas habent: quas aliquando emiſsis aquis deſiccant, atque piſcibus euacuant, vt nullo penitus relicto, eaſdem pro alio genere imponendo euacuatas relinquant: vnde & reductis aquis, atque piſcibus impoſitis nouis, ſimul exoriuntur ex ſemine priorum piſcium latente in limo, veteris ſpeciei piſces, atq; amplius cæteris immiſſis coaleſcere deprehenduntur, Aegyptiacis Nili piſcibus non diſsimiles, qui poſt annum à ſemine ſparſo; & in limo recedente aqua relicto, acceſſu redeuntis aquæ quaſi infinita multitudine reuiuiſcunt. Quidam etiam ſemen exenterando piſces receptum, in humido loco per hyemem cuſtodiunt, vt tempore propagationis poſt vernale æquinoctium in aquas emittant. Verùm ſtatim in aquas haud proijciunt, eò quòd à piſcibus famem patientibus, ob pigritiam quærendi victus, ilicò deuoraretur, prout plurimi tam malignæ naturæ ſunt, vt vel propter præmiſſam rationem, vel odium proprij germinis augendi, vel luxuriam (vt in terreſtribus animalibus dictum eſt) continuandam, vorent proprium ſemen. Hoc autem tam fertile genus, niſi in tam infinita multitudine inſtar grani papaueris, vel milij, infinito numero de vno piſce emitteretur, non poſſet coaleſcere in aquis ad ſuſtentandam humanam vitam. Cui optimè, ſed temperatè natura ſubuenit, vbi ſunt homines voratiores, veluti in terris frigidis (gelu citò vrente, & conſumente) ibi prouidit de maioribus beluis marinis: vbi verò graciles morantur populi, piſces ordinauit tenuiores.

FINIS LIBRI XX.

OLAI MAGNI GOTHI
ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
De piſcibus monſtroſis.

EPITOME LIBRI XXI.

PRAEFATIO.

SPectaculum admirabile vaſtus Oceanus in ſuo gurgite cunctis nationibus offert, diuerſos partus oſtendit, hosq́; non tam magnitudine & cōparatione ſyderum mirabiles, quàm forma minaces adducit, vt nec cælo, nec terra, aut eius viſceribus, aut domeſticis inſtrumētis aliquid abſcōdi videatur, quod non adſit in ſua profunditate retentum. In eo namque Oceano tam lato, ſupino, molli ac fertili accremento accipiēte ſemina genitalia, ſublimi ſemperq́; pariente natura, pleraq; eſſe mōſtrifica reperiuntur: quę perplexis, & in ſemet aliter atq; aliter nūc ſtatu, nunc fluctu cōuolutis, ex ſe ac alijs principijs generare formas vidētur, vt quicquid naſcatur in vlla parte naturę, etiā in mari eſſe nobis perſuaſum habeamus, & perquàm multa alibi nuſquā reperibilia, ibidē inueniri. Nec ſolùm animaliū ſimulachra mari ineſſe licet intelligere intuentibus, ſed vnam quoque in eo, gladium, ſerras, equorum capita in paruis cochleis eminere. Prætereà ſpongias, vrticas, ſtellas, lamias, miluos, monachos, vaccas, lupos, erythinos, ſpondylos, mures, paſſeres, merulas, coruos, ranas, porcos, boues, arietes, equos, aſinos, canes, locuſtas, vitulos, arbores, rotas, cantharos, leones, aquilas, dracones, hirundines & ſimiles. E quibus quædam beluæ in terram exeunt, paſtæque radices fruticum ac ſatorum remeant: quædam Auſtrali, & quædam Aquilonari vento hauſto impingueſcunt.

Monſtra marina.

Sunt & beluæ in mari quaſi hominis figurā imitantes, lugubres in cātu, vt Nereides: etiam marini homines,

nes, toto corpore abſoluta ſimilitudine, qui aſcendere nauigia nocturnis temporibus videntur: ſtatimque degrauari quas inſederint partes compertũ eſt, & ſi diutius permanent, etiam ipſæ naues merguntur. Imò per fidelem Noruagicorum piſcatorum aſſertionem addo, niſi tales capti ilicò dimiſsi fuerint, adeò ſæua tempeſtas exurgit cum horrido planctu eius generis hominum, ac nonnullorum aliorum monſtrorum, vt cælum ruere videatur: piſcatoresque vitæ ſuæ vix etiam ſummo labore ſuccurrere, multò minus piſcibus inſidiari poterunt. Quocircà in tali caſu piſcaria lege cautum eſt, & obſeruatur, vt monſtroſi piſces taliter attracti, ſecundum figuræ varietatem ilicò abſciſsis hamatis funibus dimittantur.

Lex piſcatorum.

De piſcatura periculoſa in Noruegiano Oceani.
Cap. 1.

PEriculoſa piſcatura in Noruegiano Oceano, ob multiplices rationes dicitur, quia in aperto mari longiſsimo tractu à littore committitur. Diris tẽpeſtatibus ortis, celerrimè piſcatores fluctibus obruũtur: tum fluitante mole maxima glacierum diſperguntur: balenarum monſtrorumque pugnæ in diuerſa diuiduntur: deniq; horribili quorundã piſcium ſeu monſtrorum è gurgite extractorum forma, & attactu, in manibus eneruantur, ac niſi eos ilicò dimiſerint, mota tempeſtate ſuffocantur. Si igitur quidam piſcatorum temerarij

temerarij certamine commiſſo cum belua, eam intra nauim (cucullati hominis formam habentis) induxerint, mox vlulatu & ſtrepitu ſocialium beſtiarũ obruti, nec hamos ad capturam piſcium proijcere, nec remis laborare, vixq; vela pro fuga arripienda, niſi monſtrũ dimiſerint, expandere queant. Hæc monſtra etſi æquè atque piſces electi (ſalpę communiter dicti) in retibus apparuerint, tanquam inutiles eijciuntur, ſed electi in naui reſeruantur, magnoque venduntur lucro, tum in loco vbi capiuntur, tum in vicinis Regnis, ac vltimis Germanię oris. Plura millia piſcatorum in pagis extremæ regionis Noruegiæ habitant, Andanes, Trondanes, Duuanes, Gamblauick, Nyauick dictis, & alijs circumiacentibus terris apud VVardahus, id eſt, caſtrum, ſiue domum preſidij totius regni. Menſe Feb. & Martio, imò & Ianuario, robuſtis nauibus horum locorum incolæ piſcandi gratia à littore in altũ vadunt, quantum ſcilicet intra biduum nauigando conficere poſſunt, rebus neceſſarijs ad victum xx. vel xxx. dierum ſpatio ſecum comportatis. Locus autem, vbi frequentius hanc piſcaturam exercere ſolent, inter Noruegiam & Iſlandiam ſitus eſt. Neq; hi piſcatores, dum tempeſtates ſæuiunt, in anchoris manent, ſed fluxu refluxuque maris fluitando piſcantur, donec naues ſint vndiq; plenæ. Sola autem eis ſalus in repetendo littore indicio gnomonis nautici conſiſtit: quia per hunc ortis ventis quò iter ſuum dirigant, agnoſcunt. Eſtque notatum, quotieſcunq; extrahuntur à mari monſtroſi piſces leonina vel humana facie, & ſimilibus, quod ſemper diſcordiam, & bella in terris portendant. *Piſces portentoſi bella portẽdũt*

De periculo piſcatorum, & qualitate piſcium. *Cap. 2.*

NEC leue periculum illis ipſis piſcatoribus imminet, quando hamis attrahũt maximę fortitudinis molis, ac xij. pedum longitudinis piſces, vt ſunt rhõbi, ſquatinæ, & reliqui piſces alati: qui cũ apparuerint ab aquis extrahendi, ſæpe piſcatores in mari retrahunt, niſi ſe funibus firmati in naui anteà præmuniant, aut mutua ope hoc in labore ſibi inuicem ſubueniãt. Qui verò felici vento tantis maris periculis ſuperatis, nauibus *Rhombi.* *Squatinæ.*

uibus piſcoſis ad littora propria appellunt, piſces extractos purgatosq́ue, integros vel in partes diuiſos, ſalito liquore conſpergunt, ſole, flatibus aſperrimis, frigore, atque aëris rigore ad ſiccandum exponunt: tum in excelſas quaſi lignorum ſtrues componunt: quas in naues viciſsim collocant, atque ad celeberrimum totius Noruegiæ emporium, Bergen nuncupatum, pro rerum commutatione aut pretio diſtrahendas exportant. Et hinc verius hoc genus piſcium Bergerfiſck vulgari gentis idiomate vocatur, & nō ſtockfiſck à fuſte vel baculo, vt mollior ad coquendam fiat pluries fuſtigatus. Non tamen vno eodemq́ue genere hic Bergenſis piſcis, ſed quantitate, vel bonitate æſtimatur. Nam aliud eſt genus longioris quantitatis, aſellus dictus: cuius ventres in bicubitales ligulas inſtar funium abſciſſos, & aëre deſiccatos, quaſi longè delicatiores cibos Aquilonares eligere, & vendere ſolent, Roedſcher dictos. Similiter & extremas caudas eorum piſcium in magnis vaſis ad quæſtum, ſiue delicatam eſcam reſeruant, quas Spore Germani vocant. Præterea ex ventre rhomborum etiam fiunt ligulæ cubitales, vel bicubitales, ſed latiores alijs, valde pingues, quas incolæ Raff vocant: eisq́ue pro pane & obſonio vtuntur. Fortibus enim hominibus iſte cibus conuenit, non delicatis: ferè eius ſaporis eſt, vt ſemen piſcium induratum, Italicè Bottargi dictum: ſed illi longè pinguiores. Capitibus horum piſcium loco lignorum pro cibis coquendis vtuntur incolę Noruegiæ. Capitur etiam in littoribus Noruegię, præcipuè in ſcopulis Afloënſibus, quidam piſcis in maxima multitudine Makreel dictus, ſale ſufficienter conditus, optimus, & ſine ſale peſsimus.

Bergen emporiũ Noruegiæ celebre.

Aſellus piſcis Roedſcher.

Raff.

Capita piſciũ, lignorum vice.

Makreel piſcis.

De piſcibus Iſlandiæ. Cap. 3.

Piſcium nomina.

EST & alia piſcium diſtinctio & qualitas, qui in Iſlandicis aquis infinita multitudine ab incolis illius loci capiuntur, molliori ſcilicet carne, & lōgitudine ab

dine ab iſtis,quos ſupra introduximus,differētes. Præ- tereà aſelli, rhombi, vituli marini, merluſia, Gothicè Torſck appellata:inter quos balenæ,priſtes,atque alia monſtra marina apparent:quorum indomabili imma- nitate miræ aquarum turbationes excitantur. Piſces verò electiores ibi capti, ab Italis & Hyſpanis Mar- lucz, in Romam vſq; etiam per Hiſpanos aut Luſita- nos delati,appellantur. Tempus capturæ eorum eſt in Februario, Martio, & Aprili:piſcesq; capti frigidis ven tis exſiccantur, ac demum in apertis campis, quaſi li- gnorum combuſtibiliũ ſtrues compoſiti,per menſuras longorum cubitorum, ſiue cannas Italica menſura,ad plura millia mercatoribus Germanicis diuenduntur, aut pro frumento ceruiſia, panno & ſimilibus, in re- rum commutatione diſtrahuntur.Si verò pondere vẽ- dẽdi ſunt, idipſũ centenario ac millenario numero, & æſtimatione diſtincto fieri ſolet. Huiuſmodi pondus vernacula eorum lingua VVaagh dicitur, veluti apud Gothos, Suecos, & Germanos Schippunt commu- niter appellatum (ccc. maioribus libris conſtans) in ponderando obſeruatur. Gentis huius quaſi melior & maior prouentus eſt in piſcibus, propter quos fiunt maximæ nauales pugnæ inter diuerſarum na- tionum mercatores: quia ad hanc inſulam nauiga- turi mercatores quæſtus cauſa,non aliter ſe inſtruunt, quam ſi aliquod atrox prælium ſubeundum foret.

Marlucz.

VVaagh maximum pondus.

Prætereà

Beluæ marinæ fugantur ſono tubæ.

Præterea quum humanus hoſtis ſufficere haud videatur, occurrunt vaſtiſsimę beluæ inſtar mõtium in magna multitudine, nauigantibus, niſi proſpexerint, periculum illaturæ. Sed his inter alia remedia per clangorem acutè ſonãtis tubæ ſuccurritur: cuius tinnitum eædem belue audiendo ſufferre minus valẽtes, ad gurgitem ac maris abyſſum viciſsim aufugiunt, prout infrà de phyſetere oſtendetur.

De mira abundantia butyri Iſlandiæ. Cap. 4.

Capſæ ligneæ ad cõdendũ butyrum 30. pedum longitudine.

Helgafiel abbatia.

IN eadem præterea inſula Iſlandię tanta butyri ſalſi, ob pecudum multitudinem, & paſcuorum vbertatem reperitur copia, vt non ſufficiẽtibus vaſis aut tonnis, ciſtas vel capſas ex odorifero ligno confectas xxx. vel xl. pedum longitudine iiij. verò vel v. altitudine, quotannis pluribus in locis repleant, atque in domeſticum vſum, imò & mercatorum commutationem conſeruent. Piſcibus enim toſtis, huiuſmodi butyro inunctis, loco panis frequentius vtuntur: vnde etiam Ichthyophagi appellati. Capſæ autem huius abundantis butyri, reperiuntur in Abbatia Helgafiel gentis idiomate appellata: quæ in butyro & piſcibus ſiccis, quaſi melioribus theſauris, eſt fundata, quemadmodum & duæ Eccleſiæ Cathedrales Scalholdenſis & Hollenſis, vnà cum nobilium manſionibus plurimis, habentibus ſimilem prouentum. Pro potu gens illa vtitur exotica ceruiſia, è ciuitatibus Germaniæ maritimis nauigio adducta. Præterea ſunt apud eas gentes fontes cerealis liquoris dulcedinem habentes, qui omni earum neceſsitati in bibendo, certa etiam cum delectatione ac ſano ſapore ſubueniunt. Hi autem Iſlandenſes ſani, iucundi, & liberales ſunt: diu ſine medicina, etiam ſupra centum annos viuunt. Facili cauſa prouocantur ad arma ac bella, quæ ſatis crudelia gerunt: deniq; tam ad pedeſtrem, quàm equeſtrem expeditionem in omnem euentum cuncta diſpoſita habent.

De mira

De horribilibus monſtris littorum Noruegiæ.
Cap. 5.

SVnt mõſtroſi piſces in littoribus,ſeu mari Noruagico,inuſitati nominis (licet reputentur de genere cetorũ,qui immanitatem ſuã primo aſpectu oſtendunt,horroremq́; intuentibus incutiunt,tum in formidinem diutius cõſpicientes pariter & ſtuporẽ vertunt. Horribilis etenim formæ ſunt,capitibus quadratis,vndique ſpinoſis,& acutis,ac longis cornibus circũdatis, inſtar radicis arboris extirpatæ: decem aut duodecim cubitorũ longitudine,colore nigerrimo, prægrãdibus oculis:quorũ ambitus octo vel decem cubitus excedit: pupilla verò vnius cubiti, rubeum & flammeũ colorẽ referens,qui à longè in tenebroſis tẽporibus inter vndas,veluti ignis accẽſus,piſcãtibus apparet:pilos,vt anſerinas pennas,ſpiſſos & lõgos,in modum dependẽtis barbæ:reliquũ verò corpus ad magnitudinem capitis (quòd quadratũ eſt) valde puſillũ,cùm vltra 14.vel 15. cubitos in lõgitudine minimè habeat. Vna harũ beluarum plures naues & grandes, fortiſsimis nautis confertas,facillimè ſubuertit, aut mergit. Huic admirandæ nouitati idoneũ teſtimoniũ perhibet longa ac clariſsima epiſtola Erici Falchendorff,Archiep. Nidroſienſis Eccleſiæ (quæ totius regni Noruegiæ metropolis eſt) Leoni 10.circa annos ſalutis 1520.trãſmiſſa:cui epiſtolæ annexum erat alterius cuiuſdam monſtri horrẽdum caput,ſale conditum.

De Phyſetere, & eius in nautas crudelitate. *Cap.*6.

IN genere cetorum Phyſeter, ſiue priſter, ducenũ cubitorum, ſeueram admodum cõſecutus eſt naturam: in perniciem enim nauigãtium plerunq; vltra nauium antennas ſe extollit, hauſtoſq; fiſtulis fluctus ſupra caput collectos ita eructat, vt nimboſa alluuie plerunque naues fortiſsimas deprimat, aut maximo periculo nauigantes exponat.

Os etiam hæc belua magnum & amplum habet, circulare, veluti muræna, quo eſcam vel aquam ſugit, põdereq; ſuo in proram, vel puppim iniecto & impreſſo, nauim deprimit & ſubmergit: quandoq; ſola aqua (vt diximus nocere non contenta, dorſo, vel cauda nauim,

vt mi

vt minuſculum aliquod vas, crudeliter euertit. Spiſſum & nigrum corium habet in toto corpore, pinnas longas in forma latorum pedum, ac caudam bifurcatam latitudine 15. vel 20. pedum, qua circumuentas nauium partes vehementius ſtringit. Verùm malignitati eius remedio occurritur opportuno, tuba videlicet militari, ob aſperum acutumq; ſonum, quē ferre haud poteſt: et magnis ac immanibus vaſis ſeu doliis eiectis, curſum beluæ impedientibus, ſiue pro luſu ei oppoſitis: aut validis tormentis, ſeu bombardis, quarum ſono magis, quàm ferreo vel ſaxeo globo terretur, cùm globus huiuſmodi vel aqua, vel pinguedine obſtāte vim perdit, vel paululum vulnerat vaſtiſsimum corpus, immenſa pinguedine inſtar valli munitum. Imò & addendum erit, in Noruegiano littore frequentius, tum vetera, tū noua cerni monſtra, maximè propter inſcrutabilem aquarum profunditatem. In profundo etiam maris multa piſcium genera ſunt, quæ nunquā, vel rariſsimè hominum aſpectibus præſentantur.

De pugna Balenæ contra Orcam. *Cap. 7.*

BAlena, etſi quantitate maxima, centum ſcilicet aut trecentorū pedū longitudine, & vaſtiſsima corporis mole prædita; tamen orcam quantitate minorem, ſed agilitate tam in ſaltu, quàm aggreſſu crudeliorem,

rem, ſibi infeſtam habet. Eſt autem orca ſimilitudine carinæ inuerſæ, belua truculenta dentibus, quibus ceu Liburnicarum roſtris ſecreta balenæ, ac vituli eius corpus lacerat, vel celeriter aculeato dorſo diſcurrit eam agitando, vt in vada littoraq; protrudat. Illa verò, ſcilicet balena, pondere vaſti corporis ad flexum immobilis, ad repugnandum aſtutiæ orcę iners, in fuga vnicum præſidium collocat: licet ea fuga infirmior ſit, eò quòd ignaua belua pondere ſuo onerata, ad vada periculaq; euitanda directore indigeat.

De multiplici genere Cetorum. Cap. 8.

MVltiplex eſt genus cetorum, quidam enim hirſuti, & hi quatuor iugerũ magnitudine: (iugerum verò habet in lõgitudine pedes 240. in latitudine 120.) quidam planæ pellis, hiq; ſunt minores, atque in Occidentali ac Septentrionali Oceano capiuntur. Quidam rictum oris habent dentatum, ac longiſsimum, videlicet longitudinis 12. vel 14. pedũ, ac dentes ſex, vel octo, vel duodecim pedum. Duo tamen dentes canini cæteris ſunt longiores, ſubtus ſicut cornu ad modum dentium apri, vel elephantis. Hoc autem genus ceti habet os aptum ad mãducandum: oculos adeò amplos, vt ambitus vniuſcuiuſque 15. homines ſedẽtes admittat, imo 20. vel amplius, ſecundum beluæ quãlitatem. Cornua prętereà longitudinis ſex vel ſeptem pedum, 250. ſuper quemlibet oculum habet, cornea duritie, ad rigidã vel placidam, anteriorem vel poſteriorem motionem & ventilationem. Hæc ſimul coherent ad oculorum protectionem tempore tempeſtuoſo, aut cùm alia cum inuaſerit belua inimica. Neq; mirum, quòd tot cornua, licet ſatis moleſta, habeat, cùm inter oculos in fronte ſpatium ſit 15. vel 20. aut amplius pedum. Quantæ autem magnitudinis aut longitudinis, coſtæ & oſſa eius ſint, aut in quem vſum reſeruata prodeſſe queant, etiam pellis, caro, pinguedo, inferius oſtendetur.

De mon-

De monſtroſo piſce in littore Septentrionalis Angliæ Anno M. D. XXXII. reperto. Cap. 9.

ETſi hæc monſtroſa belua pro portento ab incolis illius regionis habita ſit, atq; cum ſtupore ob inſolitã magnitudinẽ conſpecta: attamen littora Noruegiana inter Bergenſiũ ac Nidroſienſiũ ora, quaſi continuũ domeſticumq́; hoſpitẽ talẽ beluã habent. Ideoque locũ hîc inter grandiores maris incolas obtinet, ea relatione, qua verè deſcriptus erat à quodam nobili Anglicano, ſub hac forma. Proiecit in arenã apud Thinemuthum, mare noſtrũ hoc menſe Auguſto 1532. mortuã beluam molis, & magnitudinis ingentis, quæ iam magna ex parte diſcerpta eſt, remanet adhuc tamen, quantum centum fermè ingentia plauſtra vix auehere potuerunt. Aiunt, qui primùm beluam viderunt, & vti poterant diligenter perſcripſerunt, longitudinis illam fuiſſe 30. vlnarum, hoc eſt pedum nonaginta: à ventre ad ſpinã dorſi (arenis immerſam) ſpatiũ eſſe circiter octo, vel nouem vlnarum: certum non habetur. Nam 27. die Auguſti ipſe ibi affui, fœtente iam belua, vt vix ferri poſſet fœtor. Coniectant dorſum ipſius ad ſpatiũ triũ vlnarum eſſe in arena immerſum, quãdoquidem quotidie alluitur, & operitur fluctibus arenoſis. Rictus oris longitudo ſex vlnarum & dimidiæ: mandibulæ ſeptem vlnas ac mediam continent: circuitus alicubi vlnæ vnius & dimidiæ, alicubi minus: omnino ſicut quercus grandis eſt. Triginta coſtas in lateribus habet, ma-

gna ex parte longitudinis 21. pedum, circuitu vnius pedis & dimidij: tres ventres, veluti vaſtos ſpecus: & triginta guttura, quorum quinque prægrandia ſunt. Habet duas pinnas, vtrãque quindecim pedum in longitudine: vix poterant decem boues alteram earum abſtrahere. Palato adhærebant quaſi laminæ corneæ, vna ex parte piloſæ, qualem iam vnam vides ſupra mille. Non eſt fabula Polidore, ſed res veriſsima, quãuis nõ omnes vnius magnitudinis. Longitudo capitis à principio vſque ad rictum, ſeptem vlnarum. De lingua variatur: maior pars cenſet ſeptem vlnarum fuiſſe longitudine. Aiunt genitale ei fuiſſe prodigioſę magnitudinis: mẽbrum (inquam) maſculinum vir quidam cũ dilaniaret, fermè ſubmerſus fuiſſet, in ventrẽ beluę cadens, niſi coſta arrepta ſe ſuſtentaſſet. Spatium inter oculos ſex vlnas tenebat: oculi & nares tãto corpori valde impares, & quales bobus eſſe ſolent. Cauda bifurcata & ſerrata, latitudine ſeptem vlnarum. In capite duo magna foramina erant, per quæ putatur beluam plurimã aquã, veluti per fiſtulas eiectaſſe. Nulli denique illi fuere dentes: vnde colligitur non fuiſſe balenã: nam balenis aiunt maximos eſſe dẽtes: exceptis laminis aliquot corneis, quæ in ore huius piſcis erant.

De Xiphia, Monocerote, & Serra. Cap. 10.

QVia hęc belua verſatur in Septẽtrionalibus aquis, meritò aliis monſtroſis veniet adiungenda. Eſt enim

enim Xiphia, animal nulli alteri ſimile, niſi in aliqua proportiõe ceto. Caput habet horridũ, vt bubo: os profundum valde, veluti barathrũ immenſum, quo terret & fugat inſpiciẽtes: oculos horribiles, dorſum cuneatum, vel ad gladij formam eleuatum, roſtrũ mucronatum. Littora verò Septentrionalia plerunq; veluti latrunculi, ac noxij hoſpites damna ſemper occurrẽtibus nauigia perforãdo ac ſubmergẽdo illaturi ingrediũtur. Monoceros eſt monſtrũ marinũ, habens in fronte cornu maximũ, quo naues obuias penetrare poſsit, ac deſtruere, & hominum multitudinẽ perdere. Sed in hoc pietas diuini numinis nauigantibus prouidit, cũ ferox ſit hæc belua, tarditas ſua, quã habet maximã, præuiſa, timentibus eius acceſſum fugam concedit. Serra belua ſimiliter marina eſt, ingens corpore, caput habẽs criſtatum, durũ, ſicut ſerra dentatũ: ſubter nauibus natans ſecat eaſdem, vt intrãte aqua merſis hominibus, eorum cadaueribus ſatietur. Eſt & aliud genus ſerræ, ſe erigẽs contra velificantes: quod mox 30. vel 40. ſtadiis peractis, laſſum deſcendit in mare. Orcarũ gladio dorſotenus eleuato ſæpe piſcatores vulnerati, deficiunt: ita & loliginum tactu manum retrahunt ſtupefactam. *Orcæ.* *Loliginum tactus.*

De modo piſcandi Cetos & Balenas. *Cap. 11.*

QVia mira auiditate balena fertur in eſum halecis, & vitulorum marinorum, tanquam piſciũ cęteris

 omnibus

omnibus pinguiorum: idcirco ſæpius periclicatur in ſcopulis arenoſis, qui maris æſtu, ſiue fluxu, atque refluxu, quaſi denudati ab aquis, immerſæ beluæ exitum non concedunt, vt ſe recipiat ad gurgitem propinquiorem: vnde tanto cum impetu, fortitudine caudæ laborat, quòd foſſa ampliſsima relicta, veluti in nido ligata (obſtantibus vndique arenis) enatare nō poſsit. Hoc cùm piſcatoribus innotuerit, turmatim accurrunt, funibus atque anchoris fortiſsimis (ne æſtus reditu euadat) intra rictum oris, atq; capitis ſpiracula, ſeu branchias, beſtiam hanc ligant: magnaque manu, multiplicatiſque viribus eam in littus attrahunt, vel ita cōſtringunt, vt nulla etiam magna potentia in aquas reſilire valeat. Eoq; caſu feliciter arridente, diuiſa præda, quiſque regreditur ad alias domeſticas occupationes, donec iterū occurrat ſimillimus, vel alius optatior queſtus. Saneq; in tempeſtatibus contingit, vt aliqua immanis belua, vi inimicæ beſtiæ vulnerata vel fatigata, ſeu cunctis viribus deſtituta, vētorum vi ad littus proiiciatur, præda vt ſit occupantibus eam. Verùm vbi dubitatur quòd illi rediturę ſint vires, gladiolos, aut grādes acutiſsimoſque tribulos ſub latus quieſcentis immittunt, vt ſanguine impetuoſo ferri motu effluente, vita deſtituatur. Accidit etiam, & quidem facilius, quòd beluam in arena ad obiectum ſolis profundiſsimè dormientem, funibus & anchoris ita firment, vt in prædam venantibus cedat.

De mira affectione Balenarum erga fœtum. Cap.12.

BAlenæ branchias nõ habentes, fiſtulis ſpirãt: quod in paucis animalibus inuenitur. Fœtus ſuos geſtãt cum infirmãtur, & inualidi ſunt: & ſi parui ſunt, eos in ora ſuſcipiunt. Hoc idem imminente tẽpeſtate faciũt, & poſt tempeſtatẽ illos euomunt. Quãdo propter defectum aquæ fœtus impediuntur, ne matrẽ ſequantur, mater aquam ore receptã, inſtar fluuij, ad eos eiicit, vt ſic inhærentes terræ liberet. Adultos etiam diu comitantur. Adoleſcũt autẽ celeriter, & decem annis creſcunt. *Balenarũ deſcriptio.*

De ſpermate Ceti, quod Ambra dicitur, & eius medicinis. Cap.13.

CEtus humanæ propagationis more cũ balena cõgrediens, ob velocitatem coitus multum ſperma

 emittit,

emittit,& reſoluit,atque ſic reſolutum vulua totaliter nō admittit.Spargitur amplè per mare in diuerſis figuris,colorem ceruleum habentibus,magis tamen ad albedinem tendentibus,ſibi inuicem conglutinatis:atq; à nautis ſolicitè (vt inter nauigandum in Oceano ſparſum vidi)colligitur,vt medicis purgandũ vendant,qui purgatum ambram vocant:eoque contra guttas & paralyſin,tanquam præcipuo & pretioſiſsimo vnguento vtuntur.Eſt autem alba,& ſi inuenitur coloris gypſei, melior eſt.Sophiſticatur autẽ cum puluere ligni aloës, & ſtyrace,muſco, & quibuſdam aliis.Sed hoc agnoſcitur:quia ſophiſticata ad mollitiẽ facile reducitur tanquam cera,ambra verò integra nō ita liqueſcit.Habet virtutem confortandi,valetq; contra ſyncopin & epilepſiam.

Medicinæ ex ambra.

De vſu partium Ceti. Cap.14.

CEtis,ſeu balenis è mari piſcatorũ arte, & magno labore extractis,ſiue vi vẽtorum ac tempeſtatum: aut inimicorum piſcium furia littoribus impulſis, incolæ prædam ſecuribus & aſciis partiuntur, ita vt ex vnius balenæ,ſiue ceti carne, pinguedine, & oſsibus 250.vel 300.plauſtra repleri poſsint.Carnem & lardũ in multis & magnis vaſis,inter cæteros immenſos marinos piſces ſale condiunt:eaq; pro cõmoditate & eſca dome-

Currus 300.ex vno ceto replentur.

domeſtica vtuntur, aliiſque ad eum vſum vendunt in remotas orbis partes deferenda: Pinguedo, vel adeps Ceti, magna eſt in toto corpore, ſed maxima in capite circa cerebri medullam: vnde quandoque duodecim lagenæ, quarum quælibet vix ab vno homine portari poteſt, quandoque triginta, vel quandoque quadraginta huius pinguedinis plenæ (quælibet Barile Romanum magnitudine ſua ſuperās) per totidem viros fortes vix portatu idoneæ extrahuntur, eliciunturq́;. Vtilitas verò huius ſaginę ea eſt, vt lāpadibus infuſa, & aucta ſemper, ad altaria, ſiue alia loca ſacra, tam noctu, quàm interdiu continuò lumē adminiſtret: priuato etiam vſui, ac domeſtico, quum in hyeme nulli ibidem dies ſint, plurimum deſeruiens. Oſſa prętereà eius minora, defectu lignorum domeſtico foco adaptantur: imò & aliorum piſcium capita. Ex corio denique balenæ fiunt balthea, loculi, tractorij funes pro vſu campanarum, diu durantes: imò partita pelle vnius beluę, quadraginta homines ex ea veſtiri queunt. Nautæ præcipuè vtuntur eius pinguedine ad nauium tabulas foris inungendas, ne in horrida ſiue aſperrima hyeme, glaciales aquę nauibus ſubmergendis adhæreant, aut congelentur, quia aquarum conſtrictionem prohibet. Aurigæ etiam neceſſarium eius vſum ſibi vendicant in rotis curruum perungendis: imò & pellium præparatores, vt etiam ſuperius dictum eſt de pinguedine vitulorum marinorum.

De

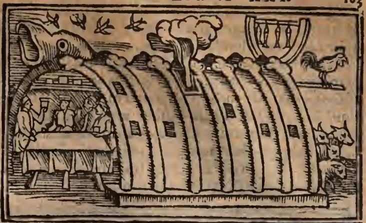

De ſtructuris ex oſsibus Cetorum. Cap.15.

Arbores in extremis Septentrionis humiles.

FActa mentione quàm maxima ſint corpora cetorum, ſiue balenarum, in capite, dẽtibus, oculis, ore, cute, oſſa locum exigunt, vt & ſuam inueniant declarationem: quæ talis eſt. Cùm vehemẽtia frigorum in extremis partibus Septentrionis, & validæ tempeſtates ibidem haud ſinant in altum creſcere arbores, è quibus erigi poſsint neceſſariæ ædes: ideò prouida natura incolis proſpexit, vt ex ingentiſsimis beluarum coſtis fabricare valeãt domos, & reliqua neceſſaria in eiſdem. His enim beluis marinis ad littora tam inimica vi aliarum beſtiarum appulſis, quàm venatione hominum frequenti attractis, vt illic incolarum præda fiant, vel putredine conſumantur, certum eſt ex eis relinqui talia tamque vaſta oſſa, quòd ex his integræ habitationes, tum quoad parietes, portas, feneſtras, tecta, ſedilia, tũ etiam quoad menſas, cõfici queant. Hę enim coſtæ 20. 30. aut plurium pedum ſunt: prætereà ſpinæ, ſpondyli, atque vaſti capitis bifurcata oſſa haud paruam in ſe quantitatem habent: quæ omnia artificum induſtria ita ferris & limis aptantur, vt faber lignarius adhibita ferrea iunctura compendioſius nihil extruere poſſet.

De domi-

De domibus ex erectione integrarum coſtarum. Cap. 16.

Exeſis igitur ac diſſolutis carnib9 et inteſtinis huius vaſtiſsimæ beluę, ſola oſſa remanēt in modū magnæ carinæ: quæ demū imbribus & aëre purgata, viribus hominum ad hoc vocatorū, inſtar domus erigitur: tum induſtria conſtituētis patroni, feneſtris in culmine tecti, vel lateribus beluæ collocatis, in plures & cōmodas habitationes diuiditur: ianuæq; fiunt ex corio eiuſdem beluæ, longè prius ad eū aliumq; vſum extracto, atq; ventorū aſperitate indurato. Separatim etiam intra hanc carinam, quaſi domum erectā, diſtinguūtur cameræ pro porcis & aliis animalibus, more aliarum ædiū lignearū: relicto ſemper ſub culmine huius ſtructuræ loco, pro gallis quaſi horologiis, vt homines nocte (quæ ibidem hyeme cōtinua eſt) ad opus excitētur. Dormientes inter has coſtas non alia inſomnia vidēt, quàm ſi continuè in fluctibus marinis laborarēt, aut in tēpeſtatibus ad naufragium vſq; periclitarentur. *Ceti oſsium cōpago pro domo erigitur.*

De anchoris dorſo Ceti impoſitis. Cap. 17.

HAbet etiam cetus ſuper coriū ſuum ſuperficiē tanquā ſabulū, quod eſt iuxta littus maris: vnde plerunque eleuato dorſo ſuo ſuper vndas, à nauigantibus nihil aliud creditur eſſe, quàm inſula. Itaq; nautæ ad illum appellunt, & ſuper eum deſcendūt, inq; ipſum palos figunt, naues alligant, focos pro cibis coquēdis accendunt: donec tādem cetus ſentiens ignē ſeſe in profundum mergat, atq; in eius dorſo manentes, niſi funibus

nibus à naui protenſis ſe liberare queāt, ſubmergātur. Hic cetus (vt ſuperius de phyſetere, & priſte dictū eſt) aliquādo fluctus hauſtos ita eructat, quòd alluuie nimboſa plerunq; claſſem nauigantiū deprimat: & quū in mari tempeſtas oritur, ſe ſuper fluctus attollit, vt in his cōmotionibus ac turbinibus naues mergat. Arenas aliquādo dorſo ſuſtollit, in quibus ingruente tēpeſtate, nautæ terrā ſe inueniſſe gaudētes, anchoris demiſſis falſa firmitate quieſcūt, ac ignes accēſos belua ſentiēs, ſubitò cōmota ſe in aquas mergit, hominesq; cum nauibus, niſi anchoræ rumpantur, in profundum attrahit.

De Porco monſtroſo Oceani Germanici. *Cap.* 18.

Hic porcus eo ipſo anno aduectus Antuerp. corā omnibus diuēditus eſt.

DIctum eſt ſuperius de mōſtroſo piſce reperto in littoribus Angliæ, cum clarā deſcriptione totius corporis, & ſingulorū membrorū eius, ꝙ ſcilicet 1532. ibidē viſus ſit, & ab incolis in prædā raptus: nunc autē ad memoriā reducetur mōſtroſus ille porcus, qui 1537. poſteà anno, in eodē Germanico Oceano repertus eſt, totuſq; in omnibus ſui partibus portentoſus viſus. Habuit enim porcinū caput, quartam lunæ partē in occipite, quatuor pedes draconis, duos oculos ab vtroq; latere in lumbis, tertiū in vētre ad vmbilicū inclinātem, atq; in poſteriorib⁹ caudā bifurcatā inſtar vſitati piſcis.

De Roſmaro, ſiue Morſo Noruagico. *Cap.* 19.

NOruagicū littus verſus loca ad Septentrionē magis vergentia, maximos ac grandes piſces elephantis magnitudine habet, qui morſi ſeu roſmari vocātur, forſitan

forſitan ab aſperitate mordēdi ſic appellati: quia ſi quē hominem in maris littore viderint, apprehendereq́; po terint, in eū celerrimè inſiliunt, ac dente lacerant, vt in momēto interimāt. Roſmari itaq; hi piſces, ſiue morſi dicuntur, caput habentes bouinæ figuræ, hirſutam pel lem, piloſq́; ſpiſſitudine veluti culmos, vel calamos fru menti late diffluentes. Dentibus ſeſe ad rupium cacumina vſq; tanquā per ſcalas eleuāt, vt rorulento dulcis aquæ gramine veſcantur, ſeſeq́; volutando mari viciſſim exponant, niſi interea ſomno profundiſsimo oppreſſi, pendēdo in rupibus dormierint: quoniam tunc piſcatores appropinquantes quantocyus poterunt, pel lem à lardo ſecundū caudam ſoluunt: & in hoc, quod ſolutum eſt funes fortiſsimos mittunt, eoſq; in ſcabro ſis rupibus, vel propinquis arboribus firmāt: ſaxis deinde funda ad caput, vt excitetur, proiectis, eū deſcendere cogunt, maiori parte pellis funibus firmatæ ſpoliatum: vnde debilitatus, exāguis ac ſemiuiuus redditur in opimā prædam, maximè propter dentes, qui pretioſi ſunt apud Scythas, Moſchos ſcilicet & Ruthenos, ac Tartaros (vti ebur apud Indos) ob duriciam, cando rem, & grauitatē: qua de cauſa etiam framearū manubriis artificum excellenti induſtriā accedente adaptan tur. Et hoc Miechouita quoq; Poloniæ hiſtoricus in ſua duplici Sarmatia atteſtatur, & Paulus Iouius poſt eum ex relatione cuiuſdam Demetrij à Magno Duce Moſchouitarum ad Clementem VII. miſſi.

Dētes morſi pretioſi.

Miechouita & Paulus Iouius hiſtorici.

De piſci-

De piſcibus alatis. Cap.20.

Piſcis Oceani alati deſcriptio.

INuenitur piſcis in mari Germanico inter Angliam & Noruegiã,qui habet duos pedes & quatuor alas: quæ mouentur flexæ ad inferiora ventris & pectoris ſui,ſicut aliarum auiũ alæ. Sunt autem duæ antè iuxta branchias,& duæ poſterius ante caudam, ſuntq; alæ membranaceæ, ſpiſſæ quidem valde iuxta corpus in parte,quę eſt loco adiutorij brachij,& tenuiores in parte anteriori alæ : & hanc diſpoſitionem habent etiam alæ poſteriores. Branchiæ autem iſtius piſcis non habent fiſſuram verſus ventrem,vel pectus pertingẽtem: ſed hi piſces habent branchias,quæ terminantur ſuper humeros alarum anteriorũ,quatuor foraminibus quadratis:ita quòd duo ſint propinquiora capiti, & duo propinquiora alæ dextræ, ſimiliterque diſponuntur branchiæ in ſiniſtro latere. Caput autem iſtius piſcis, color,pellis,figura corporis,ac ſapor carnis,eſt ferè ſicut piſcis,qui raia vocatur. Crura autem eius ſunt cartilagines ſine iunctura,& ſubtus in pedibus habet foueas,vt fortius figatur. Cauda autem eius non eſt vti raiæ,ſed ſimilis caudę aliorum piſciũ,niſi quòd eſt aliquãtulo longior. Denique ante caudam in loco dorſi, vbi ſtringitur ſolida pars corporis,quæ eſt poſt concauum vẽtris,habet & pinnã more aliorũ piſcium,valde tamẽ magnã reſpectu ſui corporis. Capitur hic piſcis inter

inter raias & ſquatinas, vt plutimũ minùs vtilis, propter ſteriles carnes, & exiguam pinguedinẽ: verũ difficillimè è profundo fune & hamo, ob reſiſtẽtiam alarũ, eruitur, &c. Piſces prætereà quidam lati corporis ſunt, qui quatuor pinnas habẽt, duas in vẽtre, & duas in dorſo: & hæ pinnæ, quibus vtũtur, alæ vocãtur: quales per oĩa ſimiles habent piſces lepores marini dicti: hi enim duas pinnas in ventre habent, & duas directè ſuper eas in latere verſus dorſum. Eſt etiã de ſupradictorũ genere ludolatra animal marinũ, quatuor habens alas, duas in facie, & duas in dorſo, quibus magna velocitate fertur in omnem, quem elegerit volueritq; locum.

De Polypis. *Cap.* 21.

IN littoribus Noruegiæ polypus, ſiue multipes animal eſt, fiſtulam in dorſo habẽs, qua mare tranſmittit, eamq; modò in dexteram partẽ, modò in ſiniſtram trãsfert. Cæterùm per brachia (velut acetabulis diſperſis) ac denticulatas forcipes, omne quod ſibi appropinquat, inuoluit: animal carẽs ſanguine. Quicquid comedit, aggregat in cauernis vbi manet: deinde putamina eroſa carne egerit, adnatantesq; piſciculos ad ea venatur: teſtas etiam & cruſtas cancrorum reſiduas eijcit. Mutatur color eius ex lapidis colore cui adhæret, maximè accedente timore ob aſpectum cõgri inimici ſui. Habet 4. pedes medios magnos, & in totum 8. paruũ corpus, quod pedum magnitudine cõpenſatur: aliosq; adumbratos pedes, ſtrictos, qui vix percipi queũt. His

ſe ſuſtentat, mouetur, & tuetur, tum etiã apprehendit quicquid à ſe fuerit remotum: ſupinusq́; adhęret ſaxis, vt vix amoueri poſsit, niſi re aliqua fœtida admota.

De crudelitate quorundam piſcium, & aliorum benignitate. Cap.22.

HOminem natãtem in aquis ſalſis, piſcis de genere canicularũ marinarũ Boloma Italicè, & Haafiſck Noruagicè dictus, adeò auidè turmatimq́; ex inſidijs adoritur, vt non tantũ morſu, ſed pondere etiã in profundum demergat, deuoretq́; teneriora membra, nares videlicet, digitos & genitalia: donec ſuperueniat raia, vt iniuriarum vindex, quæ per aquas armata naturalibus pinnis diſcurrit, ac quodã impetu demerſi hominis graſſatores abigit, eumq́; vt enatet, pro viribus vrget: ea quoq; eum cuſtodit, quatenus ſpiritu penitus extincto, poſt aliquot dies, dum mare naturaliter ſe purgat, ſurſum feratur. Cernitur illud miſerabile ſpectaculum in Noruagicis oris, quãdo lauãdi gratia homines, exotici videlicet nautæ, periculorũ & inſidiarum ignari, è nauibus in vndas exiliunt. Latitãt enim caniculæ, ſiue bolomæ huiuſmodi, ſub nauibus in anchoras manẽtibus, velut aquatici arietes, vt homines rapiant naturæ militia ſtimulãte. Veruntamẽ hoc periculũ vrinatores ſtylis præacutis lineis annexis euitant, quibus arietes marinos, & has caniculas interficiũt: quia niſi his perfoſsi fuerint, haud recedũt. Ita ſub aquis cum eis atrox oritur dimicatio. Inguina enim hominum, & calces, omnemq́; candorem hæ beluæ appetunt. Huius caniculæ cutis in aſperitate, ad expolienda ligna & oſſa, eandem naturam cum cute raiarum habet.

De Spongijs. Cap.23.

SPõgia valdè multiplicata penes littora Noruegiæ, eius eſt naturæ, quòd conueniat cum cæteris animantibus in motu dilatationis & cõtractionis. Quædam verò earum immobiles ſunt à ſaxis, & ſi abrumpantur à radicibus, recreſcunt: quædam autẽ ſunt mobiles de loco ad locum: & hæ in maxima copia in littoribus prædictis reperiuntur. Cibantur limo, piſciculis, & oſtreis. Viuentibus idem qui madentibus, nigricans color. Adhærent nec parte, nec totæ: interſunt

enim fiſtulæ quædam inanes, quaternæ ferè aut quinę, per quas paſci exiſtimantur. Sunt & aliæ, ſed supernè concretæ. Et ſubeſſe membrana quædam radicibus earum intelligitur. Viuere conſtat longo tempore.

De vermibus longiſsimis. Cap.24.

EST prætereà in littoribus Noruagicis vermis glauci coloris, longitudine xl. cubitorum, & amplius, vix ſpiſsitudinē infantis brachij habens: lineæ modo, ita vt eius progreſſus difficulter percipi queat, per mare ſe trāſmittit, nemini noxius, niſi humanis manibus preſſus: vnde contactu tenerrimæ cutis eius tangentes digiti intumeſcunt. Vexatus & detentus à cancris, tortuoſum curſum euadēdi gratia attētat: ſed fruſtra. Cācer enim brachijs ſuis quaſi dēticulatis forcipibus, tum etiam pedibus ita eum ſtringit, vt non ſecus ac nauis anchora demiſſa, firmetur. Hunc vermem ſæpius vidi, ab eius tactu nautarum informatione abſtinens.

De piſce, quem Noruegiani Svvamfiſck appellant, & alijs quibuſdam monſtris marinis. Cap.25.

VArietas horum piſcium, ſiue potius mōſtrorum, hic inſerta eſt, ob earum mirabilem formam, ac multifariam naturæ proprietatem, cum littoribus Noruegicis inter alias beluas ſæpius appropinquant, capiunturq́ue propter pinguedinem, quam habent copioſam & abundantem. Eam nanque piſcatores, vt carnes, ſupra ignem coquendo expurgant, venduntq́; ad vſum corij inungendi, aut cauſa luminis in

lampadibus, cũ tenebræ cõtinuæ fuerint, conſeruandi. Occurrit igitur in primis rotunda forma monſtrum, Noruagico idiomate Svvamfiſck dictũ, cæteris oĩbus marinis beluis animal guloſius: cõtinua etiã præda vix ſatiatur, ſtomachum diſtinctũ nõ habere dicitur: vnde quicquid comedit, vertitur in ſui corporis craſsitudinem, vt nihil aliud videri poſsit, quàm vna maſſa pinguedinis adunata. Dilatatur, & extẽditur ſupra modũ, cumq́; amplius extẽdi nequeat, piſces per os facile eijcit, quoniã, vt cæteri piſces, collo caret. Os eius continuatum eſt ventri. Eſt autẽ adeò craſſum hoc animal, quòd vrgente periculo carnẽ, pinguedinẽ, & pellẽ ſuã, vti Hericius, ſuper caput reduplicat, & cõtrahẽdo ſe caput abſcõdat: neq; id ſine ſui detrimẽto facit, quia inimicas beſtias timẽs, fame vrgente ſe nõ aperit, ſed eſu carnium ſuarũ ſuſtentatur, magis eligẽs in parte cõſumi, quàm à beluis totaliter depredendũ vorari. Scrutatur tamẽ vt ſaluetur, ſi periculum eſt ſublatum. Eſt & aliud monſtrũ marinũ Cahab dictũ, pedes paruos habens reſpectu magnitudinis corporis ſui: vnum tamen longum, quo loco manus vtitur in omnibus membris ſuis defendẽdis: & per ipſum ori ſuo cibũ porrigit, herbasq́; eradicat. Habet aũt pedes maximè cartilagineatos, & formatos ad modũ pedis vaccæ, aut vituli. Hoc animal natãs in aqua ſpirat, & cùm ſpiritũ emittit, ad aërem redit aquamq́; eijcit in altũ, vt delphini & balenæ,

Svvamfiſck.

lenæ. Apparet etiã huic aliud ſimile monſtrũ Circhos, habens cutẽ teſtaceã, mollem, partim nigrã, partim rubeam, fiſſuras duas in pede, quæ tres digitos efficiunt. Pes dexter huius animalis valde paruus, ſiniſter verò magnus longusq́; : & ideo dum ambulat totũ corpus fert ſuper ſiniſtrũ, & aliũ poſt ſe trahit: aëre ſereno abſolutum incedit, cõmoto autẽ vẽto, nubiloq́; cælo applicatur lapidibus, & immotũ quieſcit, ac fortiter adhæret, vt vix auelli queat. Natura hęc ſatis admiranda, quę ſereno tẽpore ſana, tẽpeſtuoſo infirma inuenitur.

De Vacca, Vitulo, Equo, Lepore, & Mure marino. Cap. 26.

Marina Vacca monſtrũ eſt magnum, robuſtũ, iracundum, & iniurioſum, edẽs partum ſibi ſimilẽ, ſed nõ ſupra geminum, vnũ tamẽ ſæpius, quẽ plurimũ diligens ſolicitè ſecũ ducit, quocunq; tandẽ ſe per mare trãſmittit, aut in terra greſſus dirigit x. mẽſibus impregnatur: demũ hoc animal aliquãdo cxxx. annis, per caudæ ipſius amputationem probatũ eſt vixiſſe. Vitulus marinus ſuperiorib⁹ capitulis pro parte naturę ſuæ demonſtratus eſt, hoc vno præſenti loco adiecto, quòd eo maior halecis deprædatur inter aquatilia haud inueniatur. Accedit nanq; retia, in quibus halec ſecundum brãchias, vel aliam partem corporis captum retinetur, vnumq́; poſt alium deuorat, vt paucum remaneat dependenś. Equus marinus inter Britanniã, & Noruegiã ſæpi⁹ videtur, caput habẽs equinũ, & hinnitũ emittẽs, pedes autẽ fiſſos cum vngulis ad ſimilitudinẽ vaccæ, tã in mari, quam in terra paſtũ quærẽs. Raró capitur, licet ad magnitudinem bouis deueniat. Caudam deniq;, vt piſcis, bifurcatã habet. Mus marinus in terra ſcrobe effoſſa parit oua, & rurſus obruit terra. Triceſimo die refoſſa aperit, fœtumq́; ad mare producit, primò cæcum, & deinde oculis illuminatũ. Lepus marinus varij generis eſſe in Oceano deprehẽditur, ſed captus mox ob ſuſpicionem veneni, quocunque ſaltem indicio lepori cõueniat, dimittiur. Habet autẽ poſt caput quatuor pinnas, duas, quarum motus eſt ſecundum longitudinem piſcis, & illæ ſunt longæ ſicut aures leporis : & duas, quarum motus eſt à dorſo ſecundum ventris piſcis profunditatem, quibus grauitatem capitis ſui eleuat.

Vacca marina 130. an. viuit.

Hic lepus in mari formidabilis, in terra vti lepuſculus pauidus, timidusq́ue reperitur.

De magnitudine Noruagici ſerpentis, & aliorum.
Cap. 27.

QVi naualibus exercitijs in littoribus Noruegiæ, vel mercaturæ, vel piſcaturæ operã nauant, cõformi teſtimonio ſtupendã ſanè rem aſſerunt, ſerpẽtem videlicet vaſtę molis, ducẽtorum pedũ, & amplius lõgitudine, ac viginti pedũ ſpiſsitudine, in rupibus & cauernis penes oras maris Bergẽſium verſari: qui vitulos, agnos, porcos voraturus, ab antris ſolũ lucido noctis tẽpore in æſtate exit, vel polypos, locuſtas, & genera marinorũ cancrorum vt deglutiat, maria trãſmittit. A collo deinceps depẽdentes pilos cubitalis lõgitudinis habet, ſquamasq́; acutas, atro colore, & flammeos oculos rutilãtes. Hic nauigia infeſtat, hominesq́; ſe in ſublime inſtar columnę erigens rapit, ac deuorat: neq; id ſine portentoſo ſpectaculo regni, inſtãte mutatione, euenire ſolet, nempe quod principes in fatũ cõcedent, vel in exiliũ turbabũtur, aut bellicus tumultus eueſtigio ſubſequetur. Eſt & alius miræ magnitudinis ſerpens in inſula Moos dicta, diœceſis Hãmerenſis: qui vt cometa orbi reliquo, ſic is regni Noruegiæ mutationẽ portẽdit, prout viſus eſt anno M.xxij. altè ſuper aquas ſe extollens, atq; in modum ſphæræ conuoluens. Exiſtimatus eſt hic ſerpens coniectura collecta ex longinquo viſu quinquaginta fuiſſe cubitorũ: quem expulſio

Regis Chriſtierni, atq; grauis prælatorum perſecutio ſecuta eſt: imò excidium patriæ demonſtrauit.

De diuerſitate ac vario colore ſerpentum. Cap. 28.

ARbitrãtur plurimi in ſolis regionibus calidis habitare ſerpentes, ob connatam frigiditatẽ eiſdem animalibus inhærentem, tum quòd calore magis multiplicentur, ac citius incrementũ ſuſcipiant: ſed reuera frigida illa Europę pars in Septentrione etiã peſsimos habet, & nutrit ſerpẽtes, licet quoad naturã veneni debiliores, quàm ſint Africani. Vtcunq; ſe habeat huiuſmodi certamẽ, certum eſt plures, & noxios eſſe ſerpentes in frigidiſsima plaga Septentrionis, terreſtres ſcilicet, qui acrius aquaticos perſequũtur: & hi in terris manent, ac diuerſis nutrimentis minutarum herbarum, in quibus acriorem veneni vim cognoſcunt, auidius reficiuntur, maximè in locis montoſis productarum: hiq; deteriores ſunt in lędendo homines veneno ſuo, quàm littorales aut riparij. Serpentes autem ieiuni ſatiatis ſunt crudeliores: ita & irati, ac prouocati. Coloribus diuerſis diſtinguũtur, nigro ſcilicet, cinereo, arenaceo, candido, rubeo, vario, guttis denique diſtincto. Remedijs verò cõtra ſerpentũ venena vtuntur Aquilonares, theriaca videlicet Veneta, quę cęteris omnibus præſtãtior reputari ſolet, ab exoticis mercatorib⁹ in maxima quãtitate ob quæſtũ terris illis importata. Nigri coloris ſerpẽtes, partim aquas, partim terras inhabitãt, par-

tim tubera in paludibus exiſtentia (Gothicè Iuuar dicta) partim rupes petroſas aquis contiguas. Hi ſerpentes de genere aquaticorũ ſunt, atq; noxij exiſtũt: inter
Berus ſerp. quos & Berus ſerpens aquaticus locum habet, aſtutus, nequitioſus & lethifer. Serpentes in rupibus morantes plerunque nigri ſunt, quos vulgari gentis idiomate Snock appellãt, quanuis etiam ibidem varij in magna multitudine reperiãtur. Hi mortalibus in rupibus verſantibus, æſtate præſertim, haud parum moleſti ſunt, cum etiã veneno ſuo ſæpe homines occidãt. Antra incolentes lacertæ ſunt, & hæ quoq; multiplices: ſed nõ
Scytale, qui Slaa. ita noxiæ, vt ſerpentes, attamen cauendæ ſunt. Scytale ſerpens eſt duplicis ſpeciei: vnus admiratione ſuæ pulchritudinis detinet inſpicientes, piger, paruus, & ignei veneni, ita etiam quòd ille quẽ lædit, ſtatim moriatur: atque Slaa Gothicè vocatur. Hic frigidiſsima hyeme pellem deponit, ſicuti ſtupefaciẽs aſpis, quæ pellẽ mutat. Hic etiam, veluti alij ſerpentes in hyeme latitãtes, ſe recipit in viſcera terræ, à Solis videlicet ingreſſu in
Aſpis. libram, vſq; dum Arietis ſignum exeat: intra quẽ terminum ſi Solis attractu antra exierit, atq; calore haud tempeſtiuo nimis diu delectatus fuerit, niue geluq; antrum cõſtringente, moribũdus extra illud relinquitur, prout ſuperius de Hirundinibus eſt ſpecificatũ. Alius
Amphiſbœna biceps. Amphisbœna dicitur, eò quòd duo capita habeat, vnũ in loco ſuo, alterum in cauda, currens ex vtroq; capite tractu corporis circulato. Hic ſolus ſerpentium frigori ſe committit, primus omnium procedens.

De habitatione ac manſione Serpentum. Cap. 29.

VIdetur (licet nõ rarò) mirum ſpectaculũ in Aquilone, quomodò profundè ſub radicibus arboris betulinę manẽt ſerpẽtes: quorũ multitudo ſuo afflatu calorẽ in radicibus excitat, vt folia huius arboris ſemper durante hyeme viridia permaneant. Quocirca gens naturę ſecreta ignorans, arborẽ ſacrã putat, quaſi magno numini conſecratam. Hyeme tamen in cauatis arboribus, vel rupibus ſerpentes latent, pro cibo ſomno vtentes: aliàs in æſtate cibus eorũ herbæ, carnes, & aues ſunt, quarum pennas & plumas poſteà euomunt demum ſi poſſunt, lac & vinũ, vel modicã aquã bibũt.

De pugna paſtorum contra ſerpentes. Cap. 30.

SVnt & aſpides in partibus Aquilonaribus ſcabroſa cute, dura ſiccitate, cinereo colore, oculis ſcintillãtibus, longitudine trium vel quatuor cubitorũ, veneni acumine hominẽ interficiẽtes ante horas 4. niſi remedijs opportunis occurratur, theriaca ſcilicet Veneta, aut allio cum cereuiſia antiqua bibito, aut ſucco fraxini expreſſo, & epoto, aut furfure more emplaſtri appoſito. His remedijs pro ſe paſtores, ſed theriaca pro pecoribus inungẽdis cum ſale in circuitu tumoris vtũtur. Nam hi ſerpentes eleuati ſuper pectus ad medium cubitum incedunt, venenumque in magna quantitate, diuerſiſsimo colore in gutture collectum in reſiſtentem aut obuium hominem expuunt, ac celerrimè ſub antra & ſaxa fugiendo ſe recipiunt. Hoc autem ita eſſe meo ipſius exemplo comprobare queo, quia ante L. annos is caſus in Aroſienſibus pratis mihi accidit, dum more ſcholarium in medio Auguſti collecturus eram grana iuniperorum, quæ tunc primum in Aquilone matureſcunt. Sunt etiam ſerpentes, qui arcuato ſeu rotato curſu velociter mouentur, decẽ pedes ſaltando: & inſuper pugnant, ſtrepitum vehementem inter herbas ſole ſiccatas facientes. Verùm benignitate naturę factũ eſt, vt ſonitu prodantur, quando nocituri accurrunt. Venenum autem ſic exputum, in veſtem occurrentis multiplici colore diſtinctũ deſcendit, nec an-

Aſpides.

Remedias contra venena.

guis poſteaquàm venenum expuendi in hominem ſibi audaciam aſſumpſit, apparet. Sũt etiam domeſtici ſerpẽtes, vt penates in Aquilonis extrema plaga reputati, qui lacte vaccino vel ouino nutriti, cũ infantibus ſub tectis ludunt, & plerunq; in cunis, vt fidi cuſtodes dormire videntur: quos lædere pro piaculo exiſtimatur. Sed hi ritus reliquiæ ſunt veterum ſuperſtitionum, omnino ſuſcepta Catholica fide interdicti. Si verò fulgure vel domeſtico incendio domus huiuſmodi deletæ, aut peſte graſſante habitatoribus euacuatæ fuerint, remanent ſerpentes in antris exuſtæ domus, tantoque agmine coaleſcunt, vt difficultatem nouo cultori pariant, quo minus tutè cum ipſis cohabitare poſſit. Cernuntur etiã ſerpentes innumerabiles ſub quercubus in æſtatis initio, ducem (cui candida criſta vt corona eminet) tanquam apes ſuum rectorem, ſequentes. Creduntur veterum relatione lapidem flatu ſuo gignere, ex aliqua venenata particula eo in loco vbi manent, inter folia producta, vel reperta.

De Thriſſa piſce nuper etiam in Pruſsia reperto. Cap. 25.

QVandoquidẽ Itali in hunc vſq; diem ſe ſolos frui delicijs piſcis perſuaſum habẽt, quem cõmuniter Thriſſam, noſtrę ætatis Greci corruptè Phriſſam, Romani Laccia appellant: quidã ex eo Clupeam eſſe opinantur, quod id genus piſciũ Veneti etiamnũ Chiepam nuncupent: talem etiã hoc anno in Pruſsia circa mare (vt vocant) recens, eo in loco, vbi in ſinũ Balthicum, ſeu Codanum iuxta Celtẽ, ſe exonerat, videlicet circa caſtra Balge, & Lockſtede ad ducẽ Pruſsiæ pertinentia, in maxima multitudine captũ eſſe compertum habetur. Nã horum piſciũ quos Pruteni Porpel appellant (nomẽ anteà incognitũ) piſcator quidã duodecim millia & ſexcentos, ſeu quod idẽ eſt, ſexagenas (vti appellant) mille octingẽtas, menſe Maio intra quatuordecim dies, præter alios piſces, quorũ etiam haud parua copia erat, cepit. Nõ eſt igitur quod in poſterũ Italia de hoc piſce, tanquam ſibi ſoli à diuino numine cõceſſo glorietur, cùm idem prorſus genus per Dei benignitatem alijs in oris quoque repertum ſit

FINIS LIBRI XXI.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS

De inſectis animalibus.

EPITOME LIBRI XXII.

De moleſtiſsimis Culicibus extremi Aquilonis. Cap. 1.

EST verſus extremas Septentrionis terras & aquas, maxima moleſtia grandiorum culicum præſertim in punctura, & faſtidioſiſsimo ſono, quando in continua dierum ac noctium luce dormiendum eſt. Verùm ad euitandam horum moleſtiam, Aquilonares abſynthio vtuntur, aceto peruncto, ac toſto, & fumigato, vt eo graui odore percepto aufugiant. Simili modo recedunt, quando caput, cæteraq́; membra decoctione abſynthij aſperguntur, vel rutæ, aut nigellæ, quum haberi queunt: vel atramento ſutorio, permixto cum iunipero vſto & fumigato. Dormientibus autem tentoriolum ex panno linteo, vel cortice confectum neceſſarium eſt, ſub quo, tanquam velamento, contra iniuriam culicum tutò dormire liceat, ac nullus omnino ſonoris iſtis inſectis aditus pateat, ne duplici malo, punctura videlicet, & faſtidioſo ſono quieſcentes moleſtentur.

De remedijs fugandi Culices, & Cimices. Cap. 2.

PRæterea vt iumenta in paſcuis à culicum muſcarumúe infeſtatione libera permaneant, iuniperorū rubos vbiq; tā in cāpis, quàm ſyluis abundātes, vel pineas arbores, vbi greges paſcuntur, penes radices paſtores incendere ſolēt, ſimiliter & iuncos odoratos, ac aridas radices herbę ſerpentariæ, quoniam horum omnium

nium

nium fumis mirè arcentur. Deinde ad effugandũ culices, & cimices è domibus, fit ſuffitus cum minutiſsimis partibus pini, quę dum ſerratur, in magna multitudine colliguntur: aut cũ nigella: ſimiliter cum myrto ſicca, & cum ſulphure, & bdellio, ac ſpina fœtida, tum etiam ſtercore vaccino. Item pro eodẽ malo abigendo, aſpergatur domus ex decoctione radicis lupinorum, vel nigellæ, vel abſynthij, vel rutæ. Cimices grauis odor rubrarum pellium, quæ à Germanis Reuſch leder appellantur, mirificè tollit: hæ autem à Moſchouia per Bulgariam in Italiam, & Romam venales aduehuntur: ita & calx viua cũ ſulphure mixta eos interficit. Occiduntur prętereà cimices mixtura ex oleo, argento viuo, ſale, aceto, & amaro pomo facta, ſimulq; contrita, decocta, ac rimis lectorum bis vel ter immiſſa: ſed ſimplicius & frequentius feruentiſsima aqua, quæ intimiùs penetrat, etiam ſemina vermium noxiorum corrumpẽte. Quod verò culices tam multi frequentesq; in ſuppolaribus illis terris vagantur, hanc præcipuè cauſam habet: quia nulli veſpertiliones, qui hos, ſimiliaq; inſecta noctu deprædari ſolent, propter continuam dierum & noctium lucem, ibidem manent, neq; aliæ lucifugę ſeu nocturnæ aues: quanuis quædam à natura deputatæ, culices ac muſcas in eſcam colligentes reperiãtur. Verùm vt à putreſcentibus celeriter incrementũ accipere apparent, ita & aſpero flatu euaneſcere citò conſueuerunt: paſtu nanq; deficiente, ad cognatam putredinem paſcendi euolant, atque ibi tabeſcunt.

Cauſa cur adeò multis culicib. infeſletur Septent.

De Apibus, & earum nutrimentis. Cap. 3.

REgiones Aquilonares vti in plurimis rebus tam neceſſarijs, quàm etiam ſuperfluis, in vſum cæterarum nationum cõmunicandis, abundãt: ita & ſingulari naturę benignitate prouidente, maximã mellis copiam habent, magnamq; curam ſemper, & vbiq; circa apes adhibent, vt pura cuſtodia ſeruentur, & coaleſcãt. Cùm autem mella de aluearijs exempta ſunt, mos eſt genti tantum nouellis apibus dimittere, quantum eis ſufficere videtur ad hyemalẽ victum, ſcilicet duas partes: quia in hyeme, ac principio veris, anteaquàm flores appa-

apparent,ex melle contritis ficis,& vuis paſsis aliunde quæſitis maximè viuũt. Sed quia res iſtæ exoticæ ſunt, & rarò inueniũtur,mel eis pro eſca præcipuè relinquitur: quod etiã minoris,quã prædicta, venditur: quanuis neceſsitate vrgente,loco mellis, contuſis fabis,piſis,libis ex papauere confectis, triticea farina mulſo humectata,etiam carnibus pullorum recenter occiſorum, in minutiſsimas partes confractis nutriantur.

De melle,& eius probatione. Cap. 4.

MEllis abundãtia magna eſt in Septentrionalibus terris,vt teſtatur Plin.fauos Septentrionales cæteros magnitudine ſuperare, ponitq; in exemplis octo pedum longitudinis viſum fauũ. Sed reuera adhuc lõgiores in Podoliæ terris Regi Poloniæ ſubiectis, reperiuntur: vbi apes propter paſcuorum vbertatem,odorẽ ſuauem, florem abundãtem, ac ſaporem iucundũ,maximas ſiccatum terrarum foueas fauis melle plenis replent, ita vt immanes vrſi in tales foueas cadentes, ob nimium mel deuoratũ ſuffocẽtur. Et hinc eſt,quòd tot tantaq; nauigia Orientalium gentium,ceræ plena,per vniuerſam Europam diſpergantur: ceram quidẽ ad finitimas oras emittũt,verùm mel pro infinito vſu præcipuè omnigeno potu,vino deficiẽte,ſibi in magna copia reſeruant,prout ſuperius lib. xiij. ſatis ſuperq; tractatum eſt. Poſt æſtiuale igitur ſolſtitium, vti optimũ mel (etiam per excellentiã bonum) colligitur,ita & in illis terris ſine fraude dolóve in ſua puritate conſeruatur: licet vltra mare tranſlatũ, inſatiabili mercatorum auaritia adulteretur. Mella quę poſt ſolſtitia colliguntur,adeò ſalubria ſunt,vt nedũ pro ſano cibo in pane, potu,& eſcarũ condimentis vſurpentur,ſed etiam pro electiſsimis medicinis diligenter cuſtodiantur: quãdoquidem in Aquilonaribus terris medici diligenter cuſtodiantur: quandoquidẽ in Aquilonaribus terris medici rariſsimi ſint,ſed ſalubris aẽr,eſcarum ſana virtus, & melleus potus, optimam medicinam præſtent. Hic quantò vetuſtior eſt à tẽpore ſuæ decoctionis (nempe ſex vel duodecim annorum) tantò efficacior ad multorum morborum remedia adhibitus reperitur.

Medici apud Aquilonares rari.

De formicis. Cap. 5.

FOrmicas tam alatas, quam ſine alis in multiplici ſpecie habent terræ aquilonares: quæ maiores, & alatæ ſunt, in ſolitudinibus ædes ex folijs capillatis pinorum, ac inſectis pectinum modo abietum confectas, atq; magno altóve cumulo congeſtas inhabitant. Has vrſi leuandi pruritus gratia in naribus impetuoſe moleſtant, ſed celeriter ab earum domibus recedunt, ne aliquas in ſuum nidûm comportent, quæ quandoq; ſobole multiplicata, eos à proprijs cauernis exturbare poſſent. Præterea in turribus altis Eccleſiarum, regijsq́ue pomarijs ſua domicilia collocant, vbi aliquando notatæ ſunt euentum abbreuiandi imperij Regũ portentoſo omine præſagiuiſſe, quòd videlicet Reges à plebeia multitudine vel occiſi, vel è regno expulſi ſint. *Præſagiũ.* Quando autem tale aliquod portẽtum imminet, tunc tenuiores formicę iniuria maiorum excitatę, arborem, præſertim antiquam pyrum, in qua grandiores morantur, infinita multitudine ad iniuriam illatam vlciſcendam aſcendunt, præliumq́ue graue in ea committunt: quod nullo modo anteà dirimere, licet ab vtraq; parte plurimæ earum ab arboris frõdibus moribundæ ruãt, quàm maiores ſuperarint, earumq́; manſionibus potitæ ſint, in animo habent. Hoc genus portenti binis in locis Vpſaliæ ſcilicet, & Holmiæ M.D.xxj. notatũ eſt contigiſſe, quando Rex Daniæ Chriſtiernus ij. ab incolis Sueciæ è regnis Gothorum ac Sueonũ expulſus eſt, atque omnibus fortunis ſpoliatus. Tales enim nullius æſtimationis creaturę per iniuriam illatam prouocatę, inuictæ pro diuerſis generibus detrimentorũ acceptis, ad vindictam atrociter ſumendam exiſtunt: neq; aliter quàm iratorum numinum prodigioſi nuntij, nihil boni ſuis prælijs annunciãtes, reputari queunt. Sunt prętereà formicæ rubeæ, paruæ, vrina ſua valde noxium pruritum excitantes: atq; hæ ab Aquilonaribus venenatæ appellantur, & in tuberibus pratorum habitant. Verum hoc genus formicarum ab alijs iam enumeratis in laborum aſsiduitate haud diſsimile eſſe videtur quoniã etiã veſtigia curſus ſui in duro ſilice relinquit.

De mar-

De margaritis, & earum generatione. Cap. 6.

NE autem margaritarum delicata materia poſt deſcriptionem piſcium omiſſa, intacta relinquatur, in primis fatendũ eſt, in Aquilonaribus terris quoſdã eſſe amnes gemmiferos: quoniam hi cõchas producũt, è quarum teſtis albicantes margaritę, licet pallidę propter aërem gelidum, extrahũtur. Aër enim iſte rori admixtus, circa medium menſis Auguſti in concham deſcendit, cauſamq́; præſtat, vt quantocyus margaritę in ea contentæ matureſcãt. Hæ autem ita extractę, in ornatu ac pretio apud Septentrionales habẽtur, atq; vbi debito ordine collocatę fuerint, pulchritudinẽ micantem obtinent: quæ illuſtratione mangonũ augetur. Et hi quoq; ſplendidiores Orientis margaritas, ſeu vniones maximo numero, prеſertim in vſum vel potius abuſum illuſtrium fœminarum, imò cõmunis ſortis mulierum, ad oras Aquilonarium apportant: quæ talibus tanquam rarioribus gaudẽt ornamentis, atq; ijs in coronis, brachialibus, humeralibus, ac capitũ deniq; tegumentis vtuntur. Nulla tamen mulier ibidem quantumcunq; illuſtris, viſa eſt vnquã margaritas, vniones, aut gẽmas propter graue opprobriũ euitandũ, auribus appoſuiſſe, quaſi nõ vnicuiq; membro ſuũ decorem & venuſtatem, abſque aliunde à vermibus viliſsimis mutuato ſplendore, artifex ipſa natura attribuiſſet. *Amnes gemmiferi in Septen.*

FINIS.